

เอกสารชุดหลากหลายมุมมองการศึกษาไทย :

มิติใหม่ในการจัดการศึกษา

กับ

บทบาทสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

เล่ม 2

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักนายกรัฐมนตรี

มาตรา ๓๓ สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่พิจารณา เสนอนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษาของชาติ นโยบายและแผนด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม การสนับสนุนทรัพยากร การประเมินผลการจัดการศึกษา การดำเนินการด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม รวมทั้งการพิจารณากลับกรอ กกฎหมายและกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้

ให้คณะกรรมการสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ประกอบด้วย รัฐมนตรีเป็นประธาน กรรมการโดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ และ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่นรวมกัน

ให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นนิติบุคคล และให้เลขาธิการสภาเป็นกรรมการและเลขานุการ

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา ๓๔ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่พิจารณา เสนอนโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐานและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ การสนับสนุน ทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการการอุดมศึกษา มีหน้าที่พิจารณา เสนอนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการอุดมศึกษา ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและ วัฒนธรรมแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมิน ผลการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระและความเป็น เลิศทางวิชาการของสถานศึกษาระดับปริญญา ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้ง สถานศึกษาแต่ละแห่ง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม มีหน้าที่พิจารณา เสนอนโยบาย แผนพัฒนาด้านศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล การดำเนินการด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

คำนำ

ภารกิจสำคัญประการหนึ่งของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เพื่อนำไปสู่การจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ก็คือ การศึกษาองค์ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะปรัชญาสำคัญที่เป็นพื้นฐานของการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กับการพัฒนามนุษย์ รวมทั้งการทำความเข้าใจความกระจ่างชัดในกระบวนการทั้ง 6 กระบวนการ ที่เป็นภารกิจของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ คือ ภารกิจเรื่องนโยบาย แผน มาตรฐาน การสนับสนุนทรัพยากร การประเมินผล และกฎหมาย ตลอดทั้งการทำให้แต่ละกระบวนการมีความสอดคล้องกันระหว่างสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ และองค์กรอื่น ๆ ในทุกระดับ เพื่อให้สามารถดำเนินงานตามภารกิจร่วมกัน ได้ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ทำการศึกษาองค์ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่ได้กล่าวแล้ว และร่างเป็นกรอบความคิด (Conceptual Framework) ขึ้น อันประกอบด้วยเนื้อหาที่สำคัญ 5 ส่วน คือ

- แนวคิดพื้นฐาน เรื่อง การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ กับการพัฒนามนุษย์

- รูปแบบการบูรณาการ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- แนวคิดเรื่องภารกิจและหน้าที่ของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

- องค์ประกอบคณะกรรมการสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

- ความสัมพันธ์ระหว่างสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติกับองค์กรต่าง ๆ

หลังจากได้จัดทำกรอบความคิดในประเด็นต่างๆ เรียบร้อยแล้ว ได้นำเสนอเอกสารร่างกรอบความคิดเรื่องการจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (ตามมาตรา 33) และเสนอเอกสารนี้ต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 15 ท่าน เพื่อขอข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้รับความกรุณาจากท่านในการให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จึงได้ทำการถอดความจากคำบรรยายของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 15 ท่าน ซึ่งได้บรรยายระหว่างวันที่ 2-29 มีนาคม 2543 และส่งให้ท่านปรับแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง ในการจัดทำเอกสารรวบรวมแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิครั้งนี้ จัดพิมพ์เป็น 2 ฉบับ โดยสำนักงานฯ ได้พยายามรักษารูปแบบของการนำเสนอของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านไว้ ดังนั้น เอกสารแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิจึงมีการนำเสนอในรูปแบบที่แตกต่างกันบ้าง ตามที่แต่ละท่านปรับปรุงแก้ไขมา

สำนักงาน ฯ ใครขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านดังมีรายนามปรากฏในเอกสารนี้แล้ว อีกครั้งหนึ่ง ไว้ ณ ที่นี้

การจัดทำเอกสารรวบรวมแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิฉบับนี้ นอกจากจะใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในการจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ตามมาตรา 33 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติแล้ว หวังว่าจะได้เป็นการนำเสนององค์ความรู้ที่ผู้สนใจสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อร่วมกันพัฒนาการศึกษาของชาติ เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต่อไป

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ทำหน้าที่เลขาธิการสภาการศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรมแห่งชาติ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
คำบรรยายของผู้ทรงคุณวุฒิ	
● ศาสตราจารย์ นายแพทย์ เกษม วัฒนชัย (14 มีนาคม 2543)	1
● ดร.เสวี พงศ์พิศ (15 มีนาคม 2543)	30
● ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน (15 มีนาคม 2543)	50
● ศาสตราจารย์ ดร.สีปนนท์ เกตุทัต (20 มีนาคม 2543)	70
● นายธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ (21 มีนาคม 2543)	110
● รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) (23 มีนาคม 2543)	145
● ภราดาประทีป ม.โกมลมาศ (29 มีนาคม 2543)	180
ภาคผนวก	213
● ประวัติผู้ทรงคุณวุฒิ	215
● คณะผู้จัดทำ (ร่าง) เอกสารประกอบการจัดตั้ง สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ	222
● คณะผู้จัดทำเอกสารมติใหม่ในการจัดการศึกษา กับ บทบาทสภาการศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรมแห่งชาติ	223

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย

วันอังคารที่ 14 มีนาคม 2543

การตั้งชื่อกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นชื่อที่ถูกต้องที่สุด เพราะเราได้ใช้ชื่อกระทรวงนี้มา 2-3 ชื่อ แล้ว จากกระทรวงธรรมการ ซึ่งตอนนั้นมีกรมศึกษาธิการอยู่ เป็นกรมหนึ่งในกระทรวงธรรมการ แล้วเปลี่ยนมาเป็นกระทรวงศึกษาธิการ และขณะนี้ก็จะเปลี่ยนมาเป็นกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ใช้ภาษาให้ทันสมัยขึ้น แต่ผมเกรงว่า สุดท้ายจะใช้ชื่อว่ากระทรวงการศึกษาโดยเรียกอย่างย่อ ๆ แล้ว ศาสนา และวัฒนธรรมก็จะหายไป ผมจึงอยากให้มีทั้ง 3 คำ อยู่ในชื่อเดียวกัน

ผมได้พยายามรวบรวมแนวความคิดของหลาย ๆ ท่านมา เขียนในบทความเรื่องมรดกสังคมไทย ความที่เป็นเด็กบ้านนอก มาได้เปรียบเพราะได้เดินตามพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายไปวัด ถือบิณฑังเดินตามไปวัดไปฟังเทศน์บ้างธรรมบ้าง ได้รับการสั่งสอน สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นมา ความเอื้ออาทรกัน นั้นเป็นประสบการณ์ ตั้งแต่เด็ก ผมเป็นชาวพุทธก็จริงแต่ก็เคยเรียนโรงเรียนคริสต์อยู่ 2 ปี เข้าโบสถ์ทุกอาทิตย์ทั้งเช้า ทั้งบ่าย ตอนเช้าทุกคนจะมารวมกัน อาจารย์จะมาสอนธรรมะสอนศีลธรรมทางศาสนา

คริสต์ ผมเรียนภาษาอังกฤษจากไบเบิล และจากครอบครัวฝรั่ง
ที่มาสอนศาสนาเป็นมิชชันนารี ขณะที่เรียนอยู่ ม.2 ม.3 เมื่อ
โตขึ้นมีเพื่อนทั้งที่เป็นชาวมุสลิม เป็นคริสเตียนและเป็นโยม
อุปฐากให้พระสงฆ์ก็มี นอกจากนี้เมื่อตอนเด็ก ๆ ผมเห็นท่าน
พุทธทาสไปจำวัดที่เชียงใหม่ และท่านได้พูดคุยกับอาจารย์
หมวก ไชยลังการณ ซึ่งเป็นคริสตศาสนิกชนที่ดีเลิศ

ผมคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นความมั่งงามของความ
หลากหลายทางความเชื่อของสังคมไทย ซึ่งสังคมอื่นหายาก
มาก และเชื่อว่าถ้าไม่ทำให้ดีต่อไป แล้วเราไปเอาตัวอย่างของ
สังคมชั่วร้ายที่แบ่งพวกแบ่งเขาแบ่งเรา ผลอาจจะเกิดขึ้นได้ใน
รุ่นลูกหลานรุ่นเหลนของเราได้ เพราะฉะนั้นหน้าที่ของเราจะ
ทำอย่างไรจะสร้างสังคมไทยที่มีมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ
ได้ถ่ายทอดต่อไปว่า ศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิต ศาสนิกชน
ที่ต่างศาสนากันอยู่ร่วมกันโดยสันติได้ ตรงนี้ผมว่าสำคัญที่สุด
ศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิต คนไม่มีศาสนาเหมือนเรือไม่
มีหางเสือ แล่นในทะเลแล้วโดนลม โดนฝน ถ้าเผชิญลมพัดเข้า
ฝั่งก็ถึงฝั่งได้ แต่เผชิญเกิดพายุร้ายก็ล่มง่าย พัดผิดที่ก็ผิดทางได้
แต่คนที่มีศาสนาเป็นเครื่องกำกับการดำเนินชีวิตเหมือนเรือที่
แล่นอยู่ในทะเลกว้างแล้วมีหางเสือมีแรงผลักดัน มีทิศทางนำ
ชีวิตไปสู่เป้าหมายได้ เพราะฉะนั้นในบางประเทศในบางสังคม
ซึ่งไม่ได้ให้ความสนใจในศาสนาก็เกิดปัญหา คนไม่มีศาสนา
เดี๋ยวนี้มีมาก การศึกษาจะช่วยอะไรได้หากไม่มีศาสนา

การศึกษาอาจดีมาก สอบเมื่อใดก็ได้คะแนนเกือบ 4.0 ทุกครั้ง เรียนที่ไหนก็ได้เกียรติยศอันดับ 1 ปริญญาไหนก็ได้ แต่เขาจะหาความสุขได้อย่างไร หากไม่มีศาสนาเขาจะอยู่กับคนอื่นได้อย่างไร

ในเรื่องวัฒนธรรม เมื่อดูจากมรดกไทย วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมเป็นเครื่องสะท้อนความเป็นชาติ เป็นผลผลิตของ มนุษย์และสังคม วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรมนุษย์ วัฒนธรรมสะท้อนถึง 3 อย่างคือ ความงาม ความจริง และความดี เพราะฉะนั้นสิ่งที่ปรากฏเป็นวัฒนธรรม จะสะท้อนสิ่งเหล่านั้น ส่วนความน่าเกลียด ความไม่จริงหรือความหลอกลวงและความเลว ไม่ใช่สิ่งที่เราเรียกว่าวัฒนธรรม วัฒนธรรมจะต้องสะท้อนสิ่งที่เป็นความงาม ความจริงและความดีให้ออกมา เพราะฉะนั้น 3 อย่างที่ตรงข้ามที่ไม่ได้สะท้อนออกมาเราบอกว่าเป็นวัฒนธรรมไทยหรือไม่ใช่ แต่ปรากฏอยู่ในสันดานมนุษย์

ในฐานะที่ผมเป็นหมอขออนุญาตอธิบายเกี่ยวกับมันสมองของคน ถ้าเราเชื่อทฤษฎีของดาร์วิน สมองมี 3 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรกคือ ก้านสมองเป็นส่วนที่ควบคุมกระบวนการพื้นฐานของชีวิต เช่น ควบคุมการหายใจ ควบคุมการเต้นของหัวใจ ควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกาย ส่วนที่ 2 คือ สมองส่วนกลาง สมองส่วนกลางนี้ค่อนข้างโต เป็นสมองส่วนที่เป็นสัญชาตญาณดิบ พบได้ในสัตว์ 4 เท้า สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชั้นต่ำทั้งหลาย มนุษย์ใช้คดีมีสมองส่วนสุดท้ายที่ 3 เป็นสมองใหม่

สมองใหม่รับรู้สิ่งที่สูงกว่าสัญชาตญาณดิบ สามารถที่จะได้ยินเสียงที่เพลน ๆ ได้เห็นในสิ่งที่งาม ๆ คิดในสิ่งที่ดี ๆ ได้รู้จักคิดความมีเหตุผล การสร้างตรรกะ หรือการให้เหตุผล เพราะฉะนั้นคนที่สมองใหม่เสียไปแต่หัวใจยังเต้น เพราะว่าสมองส่วนพื้นฐานคุมอยู่ แต่คิดไม่ได้แล้ว เห็นก็ไม่เห็น เพราะว่าสมองส่วนใหม่เสียไป

ปรัชญาตะวันออกมีมากกว่าเรื่องการควบคุมอารมณ์ทั้งเรื่องการบังคับตนเอง การเอื้ออาทรต่อคนอื่น และเรื่องอื่น ๆ อีกมากมาย แต่ฝรั่งคิดได้แค่นั้น คิดเรื่อง Emotional Quotient หรือ EQ จะขึ้นอยู่กับสมองใหม่นี้มาก การอบรมสั่งสอน มีบทบาทมาก วัฒนธรรมเป็นผลผลิตที่สะท้อนออกมาจากความดี ความงาม และความจริง วัฒนธรรมของชนกลุ่มไหนก็มีวิถีคิดของคนกลุ่มนั้น เพราะสิ่งแวดล้อมของชนแต่ละกลุ่มแต่ละชั้นแต่ละสังคมมีสิ่งแวดล้อมไม่เหมือนกัน มีวิวัฒนาการไม่เหมือนกัน มีวิถีคิดไม่เหมือนกัน ภาษาออกมาไม่เหมือนกัน แต่ในระยะหลัง ๆ ที่มนุษย์มีกระบวนการโลกาภิวัตน์ผ่านอิเล็กทรอนิกส์ การคลั่งเค้าวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นได้ง่าย เรายังอยากจะเหลือบางสิ่งบางอย่างที่เรียกว่าวัฒนธรรมไทยหรือไม่ ผมว่าทุกประเทศต้องการวัฒนธรรมทั้งนั้น

โลกปัจจุบันในเรื่องของ ลัทธิชาตินิยม (Nationalism) แปลเป็นบวกก็ได้หรือแปลเป็นลบก็ได้ ถ้าแปลเป็นลบก็คือความหลงชาติ เป็นศัตรูกับชาติอื่น แต่ถ้าแปลเป็นบวก ก็คือเราภูมิใจ

ในความเป็นชาติของเราในวัฒนธรรมชาติเรา แล้วก็ทำงานร่วมกับชาติอื่น ๆ ได้ เพราะเรายอมรับในความเป็นชาติของเขา ตรงนี้เหมือนกับศาสนา เรายอมรับว่าเราอยู่ในศาสนา เราเชื่อในศาสนานี้ เพื่อนของเราในชาติเดียวกันเชื่อศาสนานี้ ความเป็นศาสนาจริง ๆ ยิ่งใหญ่กว่าชาติ คือ ในฐานะที่เรามีศาสนาหลัก ๆ 4-5 ศาสนาของโลก ซึ่งใหญ่กว่าชาติ ความเป็นชาติ แต่เมื่อเทียบกับคนในชาติใดชาติหนึ่ง ซึ่งนับถือ ศาสนาต่าง ๆ แล้วกลายเป็นกลุ่ม ๆ หนึ่งอยู่ในชาตินั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็ศาสนาอะไรก็ตาม หลักอันเดียวกันทั้งศาสนาและวัฒนธรรมก็คือ เราต้องให้ความเคารพในความเชื่อ ความเคารพในสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมที่แปลกแยกจากเรา ตรงนี้จะนำไปสู่แนวความคิดที่ว่า ทำอย่างไร ทั้งการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม หรือกระบวนการอบรม สั่งสอนทำให้ได้สมาชิกที่ยอมรับในบุคคลอื่นที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นเพศ วัย ศาสนา วัฒนธรรม หรือว่าพื้นฐานเศรษฐกิจต่าง ๆ

จุดนี้ผมมองว่าเป็นสิ่งที่เราจะต้องสร้างขึ้นมามีสิ่งที่ท้าทายในโลกสมัยศตวรรษที่ 21 โลกาภิวัตน์ ก็คือกระบวนการที่แพร่กระจายมันเกิดขึ้นรวดเร็วมาก สิ่งที่ 2 คือ ความหลากหลายที่จะเกิดขึ้นในแต่ละภาค ความหลากหลายในการจัดการศึกษา ความหลากหลายในแนวคิด ความเชื่อ ความหลากหลายในเรื่องของการจัดการชีวิต ความหลากหลายในการจัดการชุมชน ความหลากหลายในระบบการปกครอง ความหลากหลายใน

เรื่องการบริหารจัดการ ทางเดินของศตวรรษนี้ก็คือ ความหลากหลาย แต่ความหลากหลายไม่ใช่ความขัดแย้ง ต้องถือว่าความหลากหลายนั้นเป็นความมั่งคั่งของมนุษยชาติ ต้องยอมรับตรงนี้ก่อน เราจึงจะมาพูดถึงนโยบายการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติได้ เพราะฉะนั้นขออนุญาตนำ Concept ของชาติ เรื่องของมรดกไทย หรือ Thai Social Capital คือทุนทางสังคม ซึ่งเรามีทุนทางสังคมที่มั่นคง ไม่ล้มง่าย สังคมใดที่อ่อนแอก็ตกเป็นทาสทางความคิดของสังคมอื่นได้ง่าย

ขอเล่าแนวความคิดของท่านคึกฤทธิ์ ปราโมช ขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่ท่านได้บรรยายว่า 700-800 ปีมาแล้วที่ชนชาติไทยมาอยู่ที่นี่ และใน 2-3 ปีนี้เราพบกับวิกฤตเศรษฐกิจ และมีวิกฤตด้านอื่น ๆ ขึ้นลงตลอดเวลา ในชีวิตคนแต่ละคน ในครอบครัวแต่ละครอบครัว ชาติแต่ละชาติ สังคมแต่ละสังคม จะมีอยู่ 2 ภาวะ คือ สุขภาวะ กับ 2 วิกฤตภาวะ เช่น บางครอบครัวก็อยู่ในสุขภาวะพ่อแม่รักกัน ลูกเป็นเด็กดี อบอุ่นแข็งแรง แต่ในบางครั้งครอบครัวก็วิกฤต พ่อแม่จะหย่ากันให้ได้ ชาติก็เหมือนกันทั้งสุขภาวะวิกฤตภาวะ หรือทุกขภาวะเหมือนกัน ในทางเศรษฐศาสตร์ระบบเศรษฐกิจของชาติก็มีขึ้นมีลง มี downside มี upside นอกจากนี้ก็พบกับวิกฤตในเรื่องของการคุกคามจากภายนอก วิกฤตอันเนื่องมาจากความไม่มั่นคงของการเมือง จากภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ไม่ค่อยพบมากนัก ภัยแล้งในเรื่องการทำมาหากิน สิ่งเหล่านี้เป็นการสะท้อนวิกฤตของสังคม

คำถามที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ตั้งไว้ก็คือ อะไรที่ทำให้สังคมไทยยืนหยัดมาได้ 700-800 ปี เมื่อเจอวิกฤตมากมายแบบนั้น อะไรทำให้ประเทศเรายืนอยู่ได้ ท่านก็บอกว่ามี 3 สถาบัน ที่ทำให้ประเทศเรารอดพ้น หลาย ๆ วิกฤตมาได้คือ

1. สถาบันพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระเจ้าตากสินมหาราช รัชกาลที่ 5 และรัชกาลปัจจุบัน ทำให้เรารอดพ้นวิกฤตหลาย ๆ วิกฤตมา นับว่าสถาบันพระมหากษัตริย์กับสังคมไทยผูกพันกันมานานเหลือเกิน แต่ถ้าพูดถึงในยามวิกฤตหรือยามทุกข์ สถาบันพระมหากษัตริย์มีส่วนช่วยเป็นอย่างมากให้ประเทศชาติพ้นวิกฤตได้

2. สถาบันศาสนา เป็นองค์หลักของสังคมไทย ทั้งในยามสุขและยามทุกข์ เพราะสถาบันศาสนาในยามสุขเป็นเครื่องส่งเสริมให้คนได้แสวงหาปัญญา ได้แสวงหาวิถีที่อยู่อย่างมีความสุขทั้งตัวเองทั้งครอบครัว ทั้งชุมชนทั้งต่อคนอื่น เพราะทุกศาสนาจะห้ามไว้ ห้ามฆ่าคน ห้ามลักทรัพย์ เอาศีล 5 มาใส่ไว้ เพราะฉะนั้นการที่มีตรงนี้แล้วมีพิธีกรรมเข้ามาอีกจะทำให้คนใช้สมองใหม่มากขึ้น พยายามยังสมองกลางที่เป็นสัญญาณดิบไว้ ศาสนาช่วยพิทักษ์สังคมโดยรวมแล้วยังพิทักษ์ผู้ที่ด้อยโอกาส ผู้ที่อ่อนแอด้วย ศาสนาจึงสำคัญเหลือเกิน ถ้าในยามทุกข์ ศาสนาจะให้สติ จะช่วยปลอบประโลม เป็นที่พึ่งของคนทั้งในยามสุขและยามทุกข์

3. สถาบันครอบครัว เคยเข้มแข็งและอบอุ่น ตอนนี้สถาบันครอบครัวแตกสลายอย่างรุนแรง จากอัตราหย่าร้าง อัตราการฆ่าตัวตาย คนแก่ถูกทอดทิ้ง เด็กก็ถูกทอดทิ้ง รวมทั้งปัญหา ยาเสพติด ปัญหาสำส่อนทางเพศเป็นโรคเอดส์ทั้งหลาย นอกจากนี้ ปัญหาทางศาสนา ศีลธรรมแล้ว ส่วนหนึ่งยังมาจากปัญหาครอบครัว

จะเห็นว่าแนวคิดหรือข้อสังเกตของท่านคึกฤทธิ์ อธิบายได้ค่อนข้างมากเกี่ยวกับความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งในยามสุขและยามทุกข์ สถาบันศาสนายามสุขและยามทุกข์ และก็สถาบันครอบครัวในยามสุขและยามทุกข์ และรวมทั้งความสำคัญของวัฒนธรรม

นอกจากนี้ มรดกสังคมไทยที่เป็นสถาบันชุมชนพื้นบ้านที่เขารวมตัวกัน ถ้าในสังคมที่เป็นสังคมเกษตรตามหมู่บ้าน ตามตำบลต่าง ๆ ตามบ้านนอก ตรงนี้มีความเอื้ออาทร ความร่วมชะตาชีวิต น้ำหลาก็โดนพร้อมกันทุกบ้าน น้ำแล้งก็โดนพร้อมกัน พระจันทร์ทอแสงทุกหลังคาเรือน เพราะฉะนั้นความที่เป็นสังคมร่วมชะตากันของคนชนบทจะมีความเอื้ออาทรกันต่างกับสังคมในเมืองใหญ่ สังคมในเมืองความแปลกหน้ามาก มรดกสังคมไทยที่สะท้อนออกมาในวิถีของชาวบ้าน โดยเฉพาะในสถาบันชุมชนเกาะกันแข็งมาก

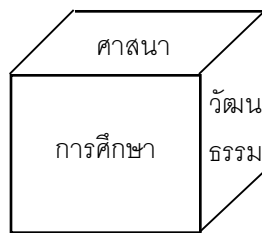
แนวคิดในเรื่องของสถาบันหลัก 4-5 สถาบันที่กล่าวมาแล้วยังมีมรดกที่เป็นเพชรพลอยอยู่ ยกตัวอย่างเช่น ในความเชื่อของคนไทยที่เราจะเอื้ออาทรซึ่งกันและกันตรงนี้ยังมีอยู่มาก

ในสังคมไทยการที่เราจะให้ความเคารพนับถือต่อผู้ใหญ่มีตลอดเวลา ตรงนี้เป็นคุณค่าทางสังคมไทย

วัฒนธรรมไม่ได้อยู่นิ่ง มีชีวิต มีการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมมีความเข้มแข็งและอ่อนแอ วัฒนธรรมไทยคืออะไร วัฒนธรรมไทยกำลังอ่อนแอหรือมีภูมิคุ้มกันพอหรือไม่ ทำอย่างไรจะทำให้วัฒนธรรมไทยมีภูมิคุ้มกันเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมพอที่จะทำให้เข้มแข็ง ถ้ายทอดไปยังลูกหลานเราให้พวกเขาเป็นคนไทยได้อีก ความแตกต่างของวัฒนธรรมนี้เกิดขึ้นได้ อย่าไปมั่นใจว่าไม่หาย หายไปได้ และเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาเกิดขึ้นทุกปี โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่อ่อนแอ

การวิเคราะห์เอกสารเรื่อง การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม : มิติใหม่ของการเรียนรู้* ที่ สกศ. นำเสนอในการประชุมครั้งนี้

แนวคิดการบูรณาการการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในเอกสารฯ เขียนได้ดีมากคือ ได้กล่าวถึงการบูรณาการการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เข้าด้วยกันในลักษณะของภาพลูกบาศก์แห่งการเรียนรู้

ภาพแสดง ลูกเต๋า/ลูกบาศก์แห่งการเรียนรู้
(จากร่างเอกสารประกอบการจัดตั้งสภาการศึกษาฯ หน้า 9 ฉบับวันที่ 2 มีนาคม 2543)

* ดูภาคผนวกท้ายเล่ม

คือใช้การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม มากลมกลืนกัน จุดนี้ไม่มีปัญหา ถ้ามองจากฐานการพัฒนาคนในชาติ แต่ว่าในบทบาทของแต่ละบทบาทยังมีมากกว่านั้น คืออาจจะไม่ได้อยู่ที่ลูกบาศก์ อาจจะอยู่ที่อื่นก็ได้ ยกตัวอย่างเช่น ศาสนานอกจากจะมีบทบาทในการสร้างคน เสริมการศึกษา เสริมการเรียนรู้พัฒนาคนแล้ว ศาสนายังมีบทบาทอื่นอีกเหนือบทบาทในการสร้างวัฒนธรรมไทยด้วยซ้ำไป ศาสนาของไทยหรือศาสนาของชาติอื่นก็เหมือนกัน วัฒนธรรม ส่วนใหญ่ของชาติต่าง ๆ ที่มีความรุ่งเรืองมาก่อน สร้างอยู่บนฐานของศาสนา ศาสนาเปลี่ยนก็เปลี่ยนวัฒนธรรม เช่น เขมรโบราณกับเขมรปัจจุบันนี้ เพราะฉะนั้นเรื่องวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน ในบริบทของการพัฒนาเยาวชน บริบทของการพัฒนาคนในชาติ แท้จริงในส่วนวัฒนธรรมก็อาจจะมีบทบาทอื่นด้วย ผมเกรงว่ามารวมในนี้แล้ว จะถูกการศึกษาดูศาสนาและวัฒนธรรมเข้ามาอยู่ในลูกบาศก์เดียวกันทั้งหมด ซึ่งยังมีส่วนที่อาจจะไม่เกี่ยวกับเรื่องการศึกษาและวัฒนธรรมอาจจะไม่เกี่ยวกับการศึกษาอยู่ด้วย

ผมคิดสมการลูกบาศก์ คือ คน = การศึกษา x ศาสนา x วัฒนธรรม แนวคิดในการสร้างคน คนในชาติ เพราะฉะนั้น คน = การศึกษา x ศาสนา x วัฒนธรรม หมายความว่าถ้าเราให้คน ๆ นั้นได้รับการศึกษาเป็นตัวเลขหนึ่ง ศาสนาเป็นศูนย์ แล้วคุณวัฒนธรรม ผลออกมาเป็นศูนย์ไม่ค่อยดี เพราะฉะนั้นผมคิดว่าต้องไปด้วยกัน หรือศาสนาเป็นเลข แต่การศึกษาต่ำ

แล้ววัฒนธรรมก็ไม่ค่อยมี ตรงนี้ก็จะเป็นการคลั่งศาสนาไป ท่านเสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้เขียนไว้ชัดเจน มีธรรมะในทาง พุทธทุกข้อ พระพุทธเจ้าท่านว่าให้หาสมดุลง่าย มีอยู่ข้อเดียวที่ท่านว่ายิ่งมากเท่าไรยิ่งดี คือคำว่าสติ สติมีมากเท่าไรยิ่งดี แต่ว่าธรรมะข้ออื่นต้องระมัดระวัง ยกตัวอย่างเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธาและปัญญา คน คนนั้นถ้ามีปัญญามากเหลือเกินแต่ไม่มีศรัทธาอะไรเลย ก็คงไม่ได้ พวกเราคงคุ้นกับคำกล่าวของมหาตมะคานธี คน ๆ นั้นมีแต่ศรัทธาแต่ไม่มีปัญญาเลยก็โดนหลอกได้ง่าย เพราะฉะนั้นเรื่องความสมดุลของธรรมะแต่ละข้อต้องมี

จากแนวคิดดังกล่าวนำมาใส่ตรงสมการลูกบาศก์ว่า คน = การศึกษา x ศาสนา x วัฒนธรรม เพราะฉะนั้นต้องหาสมดุล ตรงนี้ ต้องหาสมดุลเรื่องการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เราจะให้สมดุลอย่างไร ถ้าเราให้การศึกษาดีมาก เราให้ศาสนาดี มากไม่ว่าจะเป็นพุทธ คริสต์ หรือมุสลิม แต่วัฒนธรรมเราใส่ วัฒนธรรมแบบฝรั่งเข้าไป ผลที่ได้ก็คือว่าเราจะได้คนไทยคนหนึ่ง เปลือกนอกเป็นคนไทยแต่ข้างในชาวเป็นฝรั่ง

เพราะฉะนั้นตรงคุณวัฒนธรรม จึงมีความเป็นวัฒนธรรม ไทยอยู่มาก มีความเอื้ออาทรกัน มีความเกรงใจผู้ใหญ่ มีความระมัดระวังที่จะไม่ให้วาจาเชือดเฉือนใคร อย่างนี้เป็นต้น ดังนั้นแนวคิดเรื่องสร้างคน แสดงในลักษณะสมการลูกบาศก์ของผมก็คือ คน = การศึกษา x ศาสนา x วัฒนธรรม

ภารกิจของ สภา ศศว. เมื่อดูโครงสร้างของ 4 หน่วยงานหลักในกฎหมาย เป็นโครงสร้างแนวคิดหลักในการบริหารจัดการระบบการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมใหม่ แนวคิดหลักตรงนี้ใช้หลักเดียวกันหมดทั้ง 3 ระดับของการจัดการศึกษา คือ ระดับกระทรวง ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษา ระดับของการบริหารจัดการจะมี 3 ระดับใน พ.ร.บ. คือ 1) ระดับกระทรวง 2) ระดับเขตพื้นที่ และ 3) ระดับสถานศึกษา ทั้ง 3 ระดับนี้ใช้แนวคิดที่ว่าจะต้องมีฝ่ายนโยบายและฝ่ายบริหารจัดการ ทั้ง 3 ระดับ ถ้าแกนนั่งก็มี 3 ระดับ กระทรวง เขตพื้นที่ และสถานศึกษา ส่วนตามแนวขวางก็มีฝ่ายนโยบายและฝ่ายบริหารจัดการ ฝ่ายนโยบายจะให้เป็นคณะกรรมการทั้ง 3 ระดับ ยกตัวอย่างเช่น ระดับกระทรวงฝ่ายนโยบาย คือ สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ส่วนฝ่ายปฏิบัติก็จะมีสำนักงานปลัดกระทรวง ศศว. สำนักงานการศึกษาพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งองค์กรอิสระอื่นอีก เขตพื้นที่การศึกษาก็เช่นกัน ฝ่ายนโยบายก็คือ คณะกรรมการ ศศว. ส่วนฝ่ายปฏิบัติก็คือผู้อำนวยการเขต แล้วก็ลงไปเรื่อย ๆ เป็นฝ่ายเป็นแผนก สถานศึกษาระดับที่ 3 ฝ่ายนโยบายก็คือ คณะกรรมการโรงเรียน และฝ่ายปฏิบัติก็คือผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่

สภา ศศว. เป็นรูปแบบบริหารจัดการที่เป็นไปตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ที่สะท้อนแนวคิดในการบริหารจัดการศึกษา

ศาสนาและวัฒนธรรม โดยให้แต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายนโยบายและฝ่ายปฏิบัติ รวมทั้งติดตามตรวจสอบด้วยเสมือนหนึ่งเป็นเจ้าของกิจการ เนื่องจากกระทรวงนี้เป็นของรัฐบาล เพราะฉะนั้นรัฐบาลก็มอบหมายให้มีตัวแทนรัฐบาลมานั่งอยู่ในสภานี้เสมือนหนึ่งเป็นเจ้าของกระทรวง ศศว. แล้วก็กำกับดูแลให้การสนับสนุน รวมทั้งกำหนดแผน นโยบายต่างๆ ให้กับหน่วยปฏิบัติทั้งหลาย ถ้าหน่วยปฏิบัติไม่ปฏิบัติตามก็ต้องลงโทษ ถ้าหน่วยปฏิบัติดีก็ต้องให้รางวัล เพราะฉะนั้นเราดูตรงนี้ก่อน คณะกรรมการเขตพื้นที่นั้นมาจากองค์กรต่าง ๆ ที่เป็นตัวแทนของประชาชน องค์กรของรัฐ ซึ่งมีตัวแทนอยู่ในนั้นแล้วจะเป็นคนกำหนดนโยบาย จัดสรรทรัพยากร กำกับดูแลเรื่องคุณภาพ ในโรงเรียนทั้งของรัฐหรือเอกชนก็ต้องมี school board ทำหน้าที่กำกับดูแลผู้บริหารโรงเรียน

สภา ศศว. นี้จะเป็นสภาผู้แทนของรัฐ เป็นหนึ่งกระทรวง ในอีกหลายกระทรวงของรัฐ ในระบบบริหารจัดการของสภา ศศว. นอกเหนือจากที่จะทำหน้าที่เสมือนหนึ่งผู้แทนของรัฐมา กำกับดูแลงานด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแล้ว ในระบบการบริหารจัดการยังมีหน่วยงานของรัฐอื่นที่มีอิทธิพลในการตัดสินใจการทำงานของกรรมการสภา ศศว. กรรมการสภานี้ไม่ได้อยู่คนเดียว ไม่มีอำนาจเด็ดขาดจัดการในตัวเอง เพราะยังเป็นกลไกหนึ่งของรัฐ จึงต้องมีแนวทาง ดังนี้

1. ต้องขึ้นกับความผูกพันทางนิติสัมพันธ์ในเรื่องของกฎหมายต่าง ๆ ตั้งแต่กฎหมายรัฐธรรมนูญ และต้องดูแลการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมให้เป็นไปตามครรลองของกฎหมายด้วย หรือรวมทั้งการออกกฎหมาย ออกระเบียบต่าง ๆ ให้เป็นไปตามครรลองของรัฐสภา ศคช. ไม่ได้มีอิสระ 100 เปอร์เซ็นต์ ต้องอยู่ภายใต้กำกับของกฎหมาย และขณะเดียวกันต้องมีหน้าที่ออกกฎหมายเพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐ

2. ความสัมพันธ์เชิงนโยบายของรัฐ เรื่องการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม เป็น social sector หนึ่ง นอกจากนั้นเรายังมี sector อื่นอีก เช่น การรักษาความมั่นคง ปลอดภัยของประเทศ มี economic sector ในเรื่องของเศรษฐกิจ มีอีกหลาย ๆ sector เพราะฉะนั้นในฐานะที่เป็นหนึ่ง sector ที่อยู่ภายใต้ศรัทธาของรัฐบาล ยังต้องขึ้นต่อนโยบายรวมของรัฐด้วย ในรัฐธรรมนูญหมวดนโยบายแห่งรัฐ หมวด 3 หรือ 4 จะกล่าวถึงนโยบายทางด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภายใต้กรอบบัญญัติของ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ นโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงไว้กับรัฐสภา และกรอบนโยบายตามแผนพัฒนาประเทศ ซึ่งมีแผน 5 ปี แผน 1 ปี แต่ไม่มีแผนระยะยาวในเชิงของการจัดทำแผน จะเห็นว่า สิงคโปร์ มาเลเซีย เขามีแผน 20 ปี ไทยก็พยายามทำเหมือนกันแต่ก็ยังทำไม่สำเร็จ จำเป็นต้องรีบทำมิฉะนั้นจะสู้ประเทศอื่นไม่ได้

โดยสรุป สภา ศศว. ต้องสนองตอบต่อกรอบนโยบาย 4 ระดับด้วยกัน คือกรอบรัฐธรรมนูญ กรอบนโยบายของ พ.ร.บ. การศึกษา กรอบนโยบายของรัฐบาล กรอบแผน 5 ปี และแผนประจำปี ตรงนี้สภา ศศว. ต้องนำมาพิจารณาด้วย

3. สิ่งที่ยังเป็นข้อจำกัดให้สภา ศศว. ต้องคิดตามก็คือ นโยบายเชิงงบประมาณ resource policy เป็น national policy ใช้คำว่า resource กว้างกว่าคำว่า budget เราเรียกอย่างไรก็ได้ ประเทศอื่นเขาใช้ budget policy เป็นเครื่องมือของรัฐในการหมุนพวงมาลัยซ้ายขวาของรถยนต์คันนี้ คือ รัฐบาลไทยให้เลี้ยวซ้ายเลี้ยวขวาได้ แต่ budget policy ของเรามีแต่ budget constraint กับ budget access แต่ไม่มี budget steering

หากพิจารณาการออกแบบรถยนต์ของบริษัทญี่ปุ่น เขามีขั้นตอนแรกคือ การสร้างกรอบแนวคิดว่า อยากจะออกแบบรถยนต์โดยสาร 4 ล้อ ในระดับ ขนาด ซีซีปานกลาง มีความสะดวกเหมาะสำหรับแม่บ้านที่จะไปทำงาน ซึ่งเรากำลังทำอยู่ในขั้นนี้ คือเรากำลังมองเรื่องการศึกษาคืออะไร การศาสนา วัฒนธรรม ส่วนที่ยึดโยงและส่วนที่ไม่ยึดโยงกันและกัน และเรากำลังมองงานที่ให้มาตามกฎหมายและกำลังคิดเรื่องของสภา ศศว. นี้ว่าควรเป็นอย่างไร ขั้นตอนที่ 2 เมื่อได้ concept ชัดเจนแล้วต้องออกแบบองค์กร ขั้นตอนที่ 3 ทำ management system ขั้นตอนที่ 4 ลองทดสอบดู ผลิตขึ้นมาได้แล้วรถยนต์คันนี้มาลองวิ่งดู ขั้นตอนสุดท้ายก็คือทำ maintenance system

เรามาถามตัวเองว่าจะให้วิ่งกี่ปี สภา ศศว. ก็เช่นเดียวกัน

การออกแบบบรรณานุกรมของญี่ปุ่นต้องมี 4-5 ชั้น ที่เราสามารถออกแบบได้โดยไม่ต้องมีแบบเก่า หรือมีแบบเก่าอยู่และพัฒนา model ใหม่ก็ได้ แต่ตอนนี้ถามว่าเรากำลังจะออกแบบบรรณานุกรมคันใหม่ชื่อว่า สภา ศศว. เรายังจะใช้ **Model** เก่าของสภาการศึกษาเป็น **model** หรือไม่คิดถึงสภาการศึกษาเดิม แต่จะคิดสภา ศศว. เป็น **model** ใหม่หมดเลย ถ้าวิธีคิดเป็น **model** รถใหม่สภา ศศว. เราก็ไม่สนใจว่าสภาการศึกษาจะมีคนกี่คน แล้วเราทำ **model** ใหม่ขึ้นมาและเราก็สร้าง **organizational structure** ใหม่ สร้าง **management system** ใหม่ ใส่ **resource** ต่าง ๆ เข้าไป **input** ส่วนใหญ่จะมาจากสภาการศึกษาหรือจะมาจากที่อื่น ถือว่าท่านต้องแยกส่วนของท่านสลายไป แล้วเข้ามาเป็น **input** ของระบบใหม่ อย่างนี้ก็จะเป็นแบบหนึ่ง หรืออาจจะทำอีกแบบหนึ่งก็คือว่า เนื่องจากหน้าที่ไม่ห่างกันเท่าไรยังใช้โครงสร้างเดิมของสภาการศึกษาปัจจุบันแล้วดัดแปลงเป็นโครงสร้างใหม่ของสภา ศศว. ก็ต้องคิดอีกแบบหนึ่ง เพราะคิดแบบที่ 2 ต้องมีความห่วงใย ต้องเอื้ออาทร ต้องระมัดระวัง เราจะเลือกรูปแบบใด

การอภิปรายทั่วไป

ที่ประชุมร่วมกันอภิปรายให้ข้อคิดเห็น และขอข้อคิดเห็นจากศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย โดยสรุปดังนี้

ประเด็น ภารกิจหลัก 6 กระบวนการของสภา ศศว.

ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. ภารกิจด้านนโยบาย แผน มาตรฐาน การสนับสนุน ทรัพยากร การประเมินผล และกฎหมาย ต้องนำการวิจัยและพัฒนาเข้ามาสอดแทรกอยู่ทุกเรื่อง มิฉะนั้นแล้วจะไม่มีการพัฒนานวัตกรรม อาจจะเป็น **Research and Development** หรือ **Development** และ **Research** ตามก็ได้ ซึ่งจะแตกต่างกันไปในสาระของการประเมินผล เพราะฉะนั้นต้องมี **Policy Research and Development** เข้าไปในเรื่องนโยบาย การจัดการองค์กรจะต้องมีสาระของเรื่อง หรือมีผู้ทำเรื่องวิจัยและนโยบาย อยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกันกฎหมายก็ต้องมีการวิจัยและพัฒนา ตามความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา วิวัฒนาการจะเกิดขึ้นได้ พัฒนาได้ต้องมี **Research and Development** และต้องติดตามไปทุกภารกิจ

2. ในเรื่องของ **R&D** รัฐบาลไทยถึงเวลาแล้วที่จะต้องให้ข้าราชการทำงานโดยใช้ **Research - Based** หรือ **Knowledge - Based** ระบบของไทยต้องวางบน **Knowledge - Based** และการจะทำ **Knowledge - Based** ได้ต้องทำ **R&D** เป็น 2 ระดับ คือ ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ ในระดับนโยบายเป็นการเสนอให้ทางฝ่ายการเมือง กำหนดนโยบาย ออกมาจะต้องมีข้อมูลและที่มาที่ไป ตรงนี้ต้องระวังสิ่งที่เป็นผลเสียภายหลัง ในระดับปฏิบัติการที่ต่างประเทศเขาจะใช้ **PDCA**

คือ Plan Do Check และ Action

3. ภารกิจด้านนโยบาย กฎหมาย แผน มาตรฐาน ทรัพยากร หรือ ประเมินผล ในแต่ละภารกิจจะต้องมีความเชื่อมโยงกันทุกส่วน และเป็นความเชื่อมโยงสองทางที่มั่นคงแข็งแรง ทุกภารกิจทั้ง 6 กระบวนการ หากใช้ความเชื่อมโยงทางเดียวจะไม่สามารถประสานกลมกลืนกัน ไม่สามารถกำกับให้หน่วยปฏิบัติการดำเนินการตามนโยบายได้ เช่น การนำนโยบายสู่แผน หากมีตัวเชื่อมโยงที่มั่นคงแข็งแรงจะทำให้การถ่ายทอดนโยบายสู่แผนดีมากขึ้นเป็นภาพที่ชัดเจน

4. ความชัดเจนในการจัดลำดับของการทำนโยบายของ 4 องค์กร ซึ่งกำหนดไว้ใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติว่า จะเป็นการสร้างเครือข่ายความเชื่อมโยงสอดคล้องในเรื่องของ 4 องค์กร ในด้านนโยบายนั้นขึ้นตรงอย่างไร เพื่อให้มีการประสานงานการทำงานนโยบายของ 4 องค์กร โดยไม่มีข้อขัดแย้ง ข้อขัดข้องที่จะทำงานซ้ำซ้อนกัน ความชัดเจนจะนำไปสู่การวางบทกฎหมายที่เป็นข้อยอม ข้อห้าม และสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ได้ชี้แจงว่า มาตรา 34 ใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ กล่าวถึง 3 องค์กร ที่รับผิดชอบเชิงปฏิบัติ จะลงไปถึงเขตพื้นที่ทั้ง 3 องค์กร มีขอบเขตเฉพาะ ยกตัวอย่างเช่น คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐาน และหลักสูตรแกนกลางของการศึกษาพื้นฐาน ที่สอดคล้องกับแผน

การศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ วรรคต่อไป คณะกรรมการการอุดมศึกษามีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผนพัฒนาและมาตรฐานการอุดมศึกษา วรรคที่สาม คณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม มีหน้าที่พิจารณาเสนอ นโยบาย แผนพัฒนาด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ใน คณะกรรมการทั้งสามคณะ มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องของ นโยบายและแผนฯ ส่วนมาตรา 33 เป็นแผนรวมที่มีความ เชื่อมโยงกำหนดให้ สภา ศศว. มีหน้าที่พิจารณาเสนอแผน และมาตรฐานการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เพราะ ฉะนั้นสภา ศศว. จะมองความเชื่อมโยง รวมทั้งการอาชีวศึกษา การพลศึกษา หรืออื่น ๆ ที่จะเป็นหน่วยงานอิสระ ต้อง เชื่อมโยงกัน

ประเด็น การปรับโครงสร้างของ สภา ศศว.

1. เมื่อแยกหน่วยงาน องค์กรเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายนโยบายก็ คือ สภา ศศว. ดำเนินการด้านนโยบาย ส่วนฝ่ายปฏิบัติเป็น คณะกรรมการฯ 3 คณะนั้น มีผู้กล่าวว่า กรมศาสนาก็ยังจะ ต้องมีต่อไป แสดงว่าการปฏิบัติยังมีทั้งปฏิบัติในระดับคณะ- กรรมการ 3 คณะนั้น แล้วระดับกรมจะทำงานอะไร ตรงไหน อย่างไร ถ้ามีกรมการศาสนาก็จะต้องมีกรมอื่น ๆ ที่พยายามมี อยู่ต่อไปอีก

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ชี้แจงว่า สำนักงานปฏิรูปการศึกษาจะต้องตอบคำถามนี้ คิดว่าในกฎหมาย

ไม่ได้เขียนให้ครอบคลุมทุกอย่างหมด แต่เขียนหลัก ๆ ไว้ และ
ยังเปิดทางให้ฝ่ายบริหารจัดการได้ตามแนวขนบธรรมเนียม
ประเพณีของการบริหารของประเทศ คำตอบในขณะนี้ มีทั้ง ใช่
และ ไม่ใช่ ถ้าเป็นหน่วยงานซึ่งกฎหมายนี้ไม่ได้ครอบคลุมไว้
แต่ว่าในการบริหารระดับกระทรวงจำเป็นต้องมี ยกตัวอย่าง
เช่น สำนักงานปลัดฯ แล้วถามว่าที่อื่นมีไหม มีทุกแห่ง และจำเป็น
ไหม จำเป็นต้องมี ถ้าตอบคำถามนี้ได้ก็จำเป็นต้องมี แต่ถ้าถาม
ว่าหน่วยงานนั้น และสำนักงานคณะกรรมการเหล่านี้ครอบคลุม
หรือยัง ถ้าครอบคลุมแล้ว ทำไมต้องมีอีก จะเป็นอย่างไร
ขึ้นอยู่กับการศึกษาของสำนักงานการปฏิรูปการศึกษา

2. หน่วยงานจัดการกีฬาที่มีอยู่ในขณะนี้ จะทำอย่างไรให้มี
บทบาทปรากฏใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ให้ความเห็นว่า
การปรับโครงสร้างของรัฐนั้น ขึ้นอยู่กับประเทศในขณะนั้นจะมี
นโยบายอย่างไร จะให้มีกระทรวงมากก็ได้ จะให้มีกระทรวง
น้อย ๆ ก็ได้ อยู่ที่ผู้มีอำนาจของรัฐจะพิจารณาความสมเหตุ
สมผล ยกตัวอย่างเรื่องการจัดตั้งและการยุบกระทรวง ประเทศ
บางประเทศทำกันไม่ยาก ขึ้นอยู่กับนโยบายความจำเป็นความ
เชื่อว่าจะทำให้เกิดผลดีต่อประเทศต่อประชาชนเพียงใด

อีกประการหนึ่งขนาดและความซับซ้อนของสังคม คือ
การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นอาจจะเป็นรูปแบบของมลรัฐ เช่น
อเมริกา รูปแบบของ Province หรือ Prefecture เช่น แคนาดา

หรือญี่ปุ่น หรือแบ่งรัฐแบบออสเตรเลีย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างการกระจายอำนาจ ถ้าโครงสร้างการกระจายอำนาจแบ่งงานกันระหว่างรัฐบาลท้องถิ่น และรัฐบาลกลางชัดเจน กระทรวงในส่วนกลางจะเหลือขนาดเล็กชนิดเดียว

ในเรื่องของการกีฬามี 2 ส่วน ส่วนของการศึกษากับการกีฬา และอีกส่วนหนึ่งการส่งเสริมให้ประชาชนได้เล่นกีฬา ขณะนี้มีแรงผลักดันจากรัฐกิจการกีฬา ให้เกิดกระทรวงใหม่ขึ้น ซึ่งไม่ใช่มาจากการศึกษากับการกีฬา หรือวิทยาศาสตร์การกีฬา หรือการสนับสนุนของประชาชน จึงต้องจับประเด็นให้ถูก พิจารณาว่าประเทศเรากล้าหรือไม่ที่จะเผชิญกับความกดดันทางธุรกิจการกีฬา ผมยังเชื่อว่าการศึกษา การออกกำลังกายและการกีฬา ควรมีหน่วยงานกลางที่รับผิดชอบไม่ต้องใหญ่มาก อาจตั้งเป็นสำนักงาน ทำหน้าที่ให้ชัดเจน แล้วให้ประชาชนได้บริหารจัดการดีกว่าที่จะต้องตั้งกระทรวงใหม่ขึ้นมาอีก

ประเด็น ด้านวัฒนธรรม

1. คำว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ที่ปรากฏในเอกสารการจัดตั้งสภา ศศว.(หน้า 7) นั้น ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ให้ข้อคิดว่า ถ้าจะนำมาใช้ควรพิจารณาถึงบริบทของการใช้คำ ขณะนี้เรากำลังพูดถึงในความเป็นสัตว์สังคม จำเป็นไหมต้องใช้คำว่าสัตว์สังคม หรือว่ามนุษย์ต้องอยู่กันเป็นสังคมอย่างนี้ หากจะกล่าววามนุษย์เป็นสัตว์สังคม คำว่า สัตว์สังคมเป็นฝรั่งเกินไป จะมีคนไทยสักเท่าใดที่ว่่ารับได้ เขาอาจจะมิ

ความรู้สึกกระคายเคืองว่าใช้คำอื่นได้ไหมเพื่อให้ได้ความหมายเหมือนกัน คำแต่ละคำมีศักดิ์ศรี มีฐานะ มีความหมาย เมื่อไปใช้ผิดอาจจะสร้างความระคายเคืองกับคนที่รับไม่ได้ ดังนั้นในหลักการควรจะมีคนให้เป็นคน เพราะเรามีสมองใหม่แล้ว

2. กิจกรรมด้านพลศึกษาหรือการกีฬาของไทย เป็นวัฒนธรรมที่ดีมาก เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ให้ข้อเสนอแนะเสริมว่า การออกกำลังกายและการเล่นกีฬาแบ่งได้ 3 ส่วน ส่วนแรกคุณค่าของการออกกำลังกาย คือ ได้คุณค่าทางร่างกาย ส่วนสองคุณค่าทาง **Mental Value** คือมีประโยชน์ต่อสุขภาพจิต และสามคือ คุณค่าทางสังคม **Social Value** มีประโยชน์ต่อการเข้าสังคม การคบหากัน คำถามที่มีก็คือเราจะทำอย่างไรให้เป็นพลศึกษา for All และ All for พลศึกษา ใช้หลักการเดียวกันกับ **Education for All** และ **All for Education**

การนำเอากีฬาไทย กลับมาให้เยาวชนและเด็กรวมทั้งผู้ใหญ่เล่นอีกนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องวิจัยเรื่องการกีฬาไทย ๆ และพัฒนาแล้วมาเผยแพร่ให้คนไทยได้จับกลุ่มรวมกัน ได้เล่นกีฬา กัน กีฬาของไทยจะเป็นกีฬาที่เล่นเป็นกลุ่ม เล่นเดี่ยวก็มี แต่ส่วนใหญ่จะเล่นเป็นกลุ่ม

ในเรื่องนี้ผู้เข้าร่วมประชุมเสริมว่า สิ่งที่เป็นห่วงอย่างหนึ่งก็คือ การพัวพันกับเรื่องธุรกิจ ขณะนี้ทำไมถึงให้นักธุรกิจมาเป็นผู้นำในเรื่องเชิงการเล่นกีฬามากมาย การโฆษณา การสนับสนุนต่าง ๆ จะหยุดยั้งอย่างไร ฝากให้กรมพลศึกษาพิจารณาด้วย
ประเด็น แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ

การบูรณาการด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม เราจะสอนวิธีการบูรณาการได้อย่างไร

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ให้ข้อคิดเห็นว่าการบูรณาการทางการศึกษา ที่จริงมนุษย์ได้สะสมความรู้มาสี่ห้าพันปี เกิดจากรากเดียวกัน แต่ในเมื่อมีความหลากหลายของความรู้มากขึ้น จำเป็นต้องแบ่งกลุ่มความรู้เป็นหมวดสาขาวิชา ตามที่ยูเนสโกได้จำแนกมาตรฐานทางการศึกษา (International Standard of Education Classification) มาเป็นระยะ เป็น 11 กลุ่ม และยังจำแนกย่อยอีก เกิดเป็นรายวิชามากมายแท้จริงแล้วต้องมีการบูรณาการ ตั้งแต่ผู้ร่างหลักสูตร ปัญหาคือ จำแนกแล้วเมื่อไปบริหารหลักสูตรเป็นรายวิชา ครูอาจารย์ต้องเก่ง ต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสามารถพิจารณาภาพรวมของหลักสูตรได้ แล้วสอนลงลึกไปตามความถนัดของท่าน ผมเสนอแนวคิดว่า ต้องมีกรรมการที่มาบูรณาการหลักสูตร ใช้คำว่ากรรมการบริหารหลักสูตร มีหน้าที่ประการหนึ่งในการติดตามอาจารย์ที่รับผิดชอบรายวิชานั้น ๆ ว่าไปสอนแล้วเกิดอะไรขึ้นบ้าง

ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ภาคบังคับ หรือสามปีหลังภาคบังคับ หรืออาชีวศึกษาตอนต้น อาชีวศึกษาตอนกลาง อาชีวศึกษาตอนปลาย ต้องมีกรรมการบริหารหลักสูตรเพื่อบูรณาการหลักสูตรสามระดับ คือ 1) การบูรณาการหลักสูตรถ้ามารวมกันได้ **Concept Design** หลักสูตรจะผสมกลมกลืนกัน 2) ระดับการจัดการเรียนการสอน ถ้าเราจัดการเรียนการสอนดีจะเป็นการบูรณาการเรียนการสอนด้วย 3) บูรณาการการเรียนรู้ของตัวผู้เรียน ตรงนี้ที่เป็นปัญหา เด็กบางคนเก่งมากสามารถบูรณาการความรู้ในวิชาต่าง ๆ ที่เรียนได้อย่างดี

สรุปได้ว่า การบูรณาการมีสามระดับคือ หนึ่งบูรณาการระดับหลักสูตรของรายวิชาต่าง ๆ ที่ต้องการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร สองคือเป็นเรื่องของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ สามคือ การบูรณาการภายในตัวผู้เรียนเอง สอนวิธีคิด จะสอนให้เด็กรู้จักคิดแบบอะไร ให้เด็กรู้จักวิธีบูรณาการในวิชาที่ตนเองเรียน

ในประเด็นนี้ ท่านเลขาธิการฯ ได้ให้ข้อคิดเห็นเรื่องการบูรณาการ เสริมต่อจากศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ว่า ในประเทศไทยนักการศึกษาที่มีความรู้ส่วนที่สำคัญน้อยมากคือเรื่องสมอง ดังนั้นคนไทยที่มีความรู้เรื่องสมองในแง่ของ **Physical** ก็คือแพทย์ แพทย์ก็ยังไม่ได้โยงพลังการเรียนรู้เข้ามา เราก็เลยไปให้ความสำคัญส่วนนอก คือหมายความว่า การบูรณาการ จุดที่บูรณาการได้สำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุดก็คือ

บูรณาการของสมอง ซึ่งมีคนเข้าใจน้อยมาก เพราะไม่ใช่หมอ แต่ถ้าเราเทียบเรื่องของกระเพาะอาหาร จะเห็นว่า ในกระเพาะอาหารเราจะกินสารอาหารชนิดไหนก่อนก็ได้ กระเพาะอาหารจะบูรณาการได้อย่างมากมาย และยังมีความสามารถสูงมาก มีไมโครชิพใหญ่จะเลือกดูดเฉพาะส่วนที่ใช้ประโยชน์ ส่วนไหนที่ไม่ใช่ประโยชน์เป็นพิษจะขับออกอย่างรวดเร็ว ไมโครชิพของกระเพาะอาหารมีความสามารถควบคุมได้มาก

ถ้าเรามองในอนาคตว่าการบูรณาการที่ยิ่งใหญ่คือ การบูรณาการของสมอง เปรียบเทียบในแง่ของระบบการศึกษาที่กำลังออกแบบกันอยู่ ตัวกระตุ้นหรือรับรู้ผ่านส่วนใหญ่ก็คือ ตา ขณะที่เราฟังส่วนอื่นทั้งหมด ถ้าในอนาคตเราบอกว่าการรับรู้ผ่านประสาทได้ทั้งห้า ดังนั้นหากพลศึกษาเข้ามาตรงนี้ก็อธิบายได้ชัดเจนและเป็นเรื่องการศึกษาด้วย เพราะมาผ่านส่วนกล้ามเนื้อ และส่วนต่าง ๆ ทั้งหมดของร่างกาย

ดังนั้น ถ้าพวกเราทุกคนพยายามขยายความคิดที่ว่า การบูรณาการในส่วนของสมอง ที่ศาสนาเราเรียกกันว่าเป็นส่วนของปัญญา นั้น ปัญญาจะสร้างที่อื่นไม่ได้ จะพัฒนาที่อื่นไม่ได้ ปัญญาของคนจะสร้างที่สมองเท่านั้นเอง ส่วนอื่นทั้งหมดนั้นเป็นบริบท แต่ถ้าเราใช้คำของศาสนาอธิบายได้ดีมากก็คือ ปรโตโมสะ เป็นการจัดบริบท เข้าใจว่าการเรียนรู้ตามกฎหมายใหม่ในอนาคตเราควรจะให้มีความสำคัญประมาณห้าหรือหกสิบเปอร์เซ็นต์ไปในส่วนของสมอง ที่เป็นตัวสร้างองค์ความรู้ ตรงกับที่ยูเนสโกใช้ก็คือ

Learn How to Learn หรือว่าบอกว่าเป็น **Learn How to Think** หรือ **Learn How to Create** คือให้ความสำคัญกับสมอง ฉะนั้นเมื่อเราให้ความสำคัญกับสมองตรงนี้การจัดการเรียนการสอนจะง่ายขึ้น

ส่วนแนวความคิดว่าเรียนที่ไหนก็ได้ ในอนาคตถ้าเราสามารถกำหนดมาตรการเรียนรู้แล้ว เรื่องการเรียนการสอนจะทำได้ง่าย ๆ เพียงแต่เทียบการเรียนรู้เท่านั้นเอง จะเรียนอย่างไรเด็กก็วางแผนได้เอง หรือ พ่อแม่วางแผนให้ เพราะฉะนั้นตรงนี้คิดว่าในอนาคตถ้าเราทำเรื่องนี้และสามารถอธิบายให้ชัดเจนต่อสังคม การลงทุนเรื่องอาคารเรียนอย่างมหาศาลจะลดลง การลงทุนเรื่องต่าง ๆ ก็ลดลงด้วย และลดลงจนกระทั่งถึงที่สุดที่ผู้เรียนจะเลือกเรียนที่ไหนก็ได้ คนทุกคนในสังคมสามารถเป็นครูได้ แล้วเราก็ไม่จำเป็นต้องลงทุนอย่างมากในเรื่องการศึกษาเช่นในปัจจุบัน แต่เราต้องพิจารณาเรื่องการดูแลคนทั้งหกสิบล้านคนเพื่อให้เขาได้เรียนรู้อย่างเต็มที่ และจำเป็นต้องอธิบายในเชิงของการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย ให้มากยิ่งขึ้นต่อไป

ประเด็น มาตรฐานการศึกษา

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษา ดังนี้

1. การบูรณาการการเรียนการสอน โดยการจัดให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จะมีความหลากหลายในการปฏิบัติ แนวคิด

สุดท้ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีเกรงว่าเราจะไป
กำกับการเรียนการสอน หรือว่าจะไปวัดผลสัมฤทธิ์ของการ
จัดการเรียนการสอนมากกว่ากัน เพราะฉะนั้นมีแนวคิดออกมา
ว่า เราจะไปดูผลสัมฤทธิ์ของการจัดการเรียนการสอน ส่วนวิธี
การจัดการเรียนการสอนให้ทางโรงเรียนไปทำเอง แล้วจะเอา
อะไรไปเป็นเครื่องวัดในการผ่านแต่ละระดับ ตรงนี้ผู้รับออกว่า
ต้องดูมาตรฐานด้วย ซึ่งขณะนี้ทางนักการศึกษากำลังคิด
Performance Standard เรื่อง **Curriculum content** โดย
พิจารณามาตรา 6, 7 ซึ่งเป็นเป้าหมายของการจัดการเรียนการ
สอน มีการระดมสมองกันเพื่อจะได้คุณลักษณะพึงประสงค์
สามประการว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานเก้าปี สิบสองปี ต้องมี
หมวดวิชาทั้งหมดแปดหมวด มีระดับของเนื้อหาวิชาอยู่สามระดับ
คือ ระดับสากล ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น ในเรื่องของ
ระดับสากล และระดับประเทศคือหลักสูตรแกนกลาง ส่วนระดับ
ท้องถิ่นก็คือหลักสูตรท้องถิ่น มอบให้เขตพื้นที่กับสถานศึกษา
เป็นผู้กำหนด

2. การจัดการเรียนการสอน 12 ปีนั้น ในสามปีแรกระดับ
อนุบาล 1 ถึง อนุบาล 3 เป็นเรื่องของพัฒนาการของเด็ก
เด็กไทยทั้งประเทศควรจะได้รับการพัฒนาโดยใช้หลักทางด้าน
จิตวิทยาการเรียนรู้ของเด็กเล็ก ส่วนประถมศึกษาตอนต้น
เป็นหลักสูตรตายตัวตามหลักการเรียนรู้ของเด็ก แต่ว่าการจัด
การเรียนการสอนขึ้นอยู่กับสถานศึกษา และประถมศึกษาตอน

ปลาย ให้มีหลักสูตรเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มบังคับและกลุ่มเลือกมากขึ้น ระดับ ม.ต้น ร้อยละ 60 ให้เด็กได้เลือกตามความถนัด สำหรับ ม.ปลาย กลุ่มวิชาบังคับ จะเหลือร้อยละ 30 และกลุ่มวิชาเลือกที่เด็กจะเลือกตามแนวทางที่เด็กต้องการร้อยละ 70 อย่างไรก็ตามข้อยุติระหว่างดำเนินการคงเป็นตัวเลข สัดส่วนโดยประมาณ แต่แนวคิดคือ การศึกษาขั้นพื้นฐานเก้าปีจะบังคับก็ตาม แต่จะบังคับจริงในสามปีแรก สำหรับเรื่องของ **Child Development** หลักสูตรจะเป็นอย่างไรนั้นนักวิชาการก็จะพิจารณาต่อไป

3. การวัดความสัมฤทธิ์ของแต่ละช่วงชั้นก็สำคัญ การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนและโรงเรียนมีอิสระให้มากขึ้น การปลดปล่อยให้อิสระนี้ต้องมีขอบเขต และต้องมีมาตรฐานกำหนด ตามหลักการศึกษามีฉะนั้นจะคุมกันไม่ได้ แต่ในเรื่องของหลักการตรงนี้คงต้องให้นักการศึกษาเป็นผู้พิจารณา

ประเด็น หลักสูตรการศึกษา

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ได้ให้ข้อคิดเห็น ดังนี้

1. ครู อาจารย์ส่วนใหญ่ ไม่มีทักษะในการสร้างหลักสูตร โรงเรียนบางแห่งอาจจะทำได้ คงจะต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงมาก

2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร ควรจะมี 3 ขั้นตอน คือ

1) การเปลี่ยนแปลงฝ่ายการเมืองหรือฝ่ายนโยบายต้องเห็นด้วย

2) ต้องออกแบบ **Technical Management** สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดคือ ต้องพยายามปรับอัตราการเปลี่ยนแปลง โดยอาจจะมีหน่วยงานหรือส่วนงานบางกรมทำได้ หรือทำไม่ได้บ้าง เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงต้องดูจังหวะด้วย ในกรณีของหลักสูตรแกนกลางกับหลักสูตรท้องถิ่น ควรจะปรึกษากัน โดยเฉพาะหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ระบุให้ทำในเรื่องต่าง ๆ ไว้มากมาย

ที่ประชุมได้ให้ข้อคิดเห็นเสริมว่า

หลักสูตรท้องถิ่นถ้าจะให้มีการบูรณาการ ควรลองใช้การจัดแบบที่เรียกว่า **Experimental curriculum** ซึ่งเป็นรูปแบบเก่า คือเรียนโดยการกระทำ เรียนโดยใช้ประสบการณ์เป็นตัวนำ เช่น ถ้าในท้องถิ่นในชุมชนเขาทำกิจกรรม แล้วส่งเด็กไปเรียนรู้ ให้มีประสบการณ์ตรง จะเป็นการบูรณาการที่ดีมาก เป็นต้น

ควรให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน และให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ของสังคมด้วย การบูรณาการกับชีวิตแห่งความเป็นจริงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงจะเกิดขึ้น และอีกประการหนึ่ง ในมาตรา 27 ไม่ได้ใช้คำว่า หลักสูตรท้องถิ่น แต่ได้กล่าวถึงสาระของหลักสูตรส่วนที่เกี่ยวกับปัญหา และสภาพของท้องถิ่น เพราะฉะนั้นเวลาที่จะสื่อหรือชี้แจงเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นกับโรงเรียนกับครูอาจจะต้องใช้ภาษาที่เข้าใจได้ง่าย ๆ ชัดเจน เพื่อให้ครูสามารถทำหลักสูตรเองได้ด้วย

ดร. เสรี พงศ์พิศ

วันพุธที่ 15 มีนาคม 2543

เอกสารประกอบการจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และ
วัฒนธรรม เป็นกรอบความคิดที่สำคัญยิ่ง ถ้าความคิดมีความ
ชัดเจน หนักแน่น ก็จะได้โครงสร้าง รายละเอียด และระบบการ
บริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ บนจุดยืนที่มีความชัดเจน

แนวความคิดวิเคราะห์เกิดจากคำ 3 คำ คือ การศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นตัวแบบที่มีความหลวมกันอยู่
เราจึงใช้วงกลมเป็นสัญลักษณ์หมายถึง 3 เรื่องนี้ ถ้ามองย้อน
ไปในอดีตถึงปัจจุบัน บางสังคมมีความพยายามที่จะทำให้ทั้ง
3 เรื่องเป็นวงกลมเดียวกัน ซึ่งก็คืออุดมคติ

ถ้าท่านรู้จักเซ็น วงกลม จะหมายถึง ความว่างเปล่าและ
ความสมบูรณ์สูงสุด หมายถึงนิพพาน ดังนั้นแนวคิดของเซ็น
ก็ดี แนวคิดของพุทธศาสนamahayanaก็ดี ต่างก็เป็นไปในแนว
ทางเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงก็ไม่ได้เป็นเช่นนั้น

แนวคิดของอิสลามก็มีความพยายามที่จะทำให้ศาสนา
วัฒนธรรม การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจเป็นวงกลมเดียว
ไม่ให้เกาะเกี่ยวกันแบบห่วงโอลิมปิกหรือซีเกมส์ เช่นเดียวกับ

พม่าในสมัยอนุฯ ได้พยายามที่จะให้มีระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาให้เป็นเอกภาพ

สำหรับแนวคิดของไทย พระราชวรมุนี (พระธรรมปิฎก) ได้ให้แนวคิด จุดยืน และปรัชญาการศึกษาที่ไทยควรจะมีไว้ อย่างชัดเจนมาก

ส่วนในทัศนะของผม ศาสนากับวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ควบคู่กัน อาจจะเป็นวงกลมเดียวหรือสองวงกลมที่เหลื่อมกัน โดยจะเป็นการเหลื่อมกันที่ใกล้มาก ทั้งในแง่เนื้อหา กระบวนการ และความเป็นสถาบัน ขณะที่การศึกษา ถ้าให้ความหมายในลักษณะที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ และสมมติให้เป็นอีกหนึ่งวง ก็คงจะไม่ใช่วงกลมที่ครอบอีก 2 วงไว้ แต่วงกลมการศึกษาจะเหลื่อมกับอีก 2 วง และเป็นวงกลมที่มีส่วนเหลื่อมแคบเข้ามา กระทั่งรวมศาสนาและวัฒนธรรมให้มาเป็นอันเดียวได้

การศึกษาที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ศาสนาและวัฒนธรรม ต่างก็มีเนื้อหาสาระในตัวเอง ประเด็นที่เป็นมุมมองคือ

- ศาสนา หมายถึง ระบบคุณค่าที่มีอยู่
- วัฒนธรรม ซึ่งมักรวมถึงวิถีชีวิตทั้งหมด ความรู้ต่าง ๆ

ที่มีอยู่ทั้งหมด จึงเป็นเรื่องของวัฒนธรรม และกลายเป็นวิถีชีวิต กล่าวคือ ความรู้ที่มีอยู่ เช่น วิชาคณิตศาสตร์ ความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรม ความรู้เรื่องปรัชญาและเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ ทั้งหมด ซึ่งสะท้อนออกมาทางวัฒนธรรม

- การศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาบนรากฐานของศาสนา รากฐานของระบบคุณค่า ตลอดจนความรู้ดั้งเดิมที่มีอยู่หรือความรู้ที่มาจากที่อื่น

งานวิจัยชิ้นหนึ่งของผมซึ่งเขียนขึ้นเมื่อครั้งรับราชการอยู่ที่มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ คือ เรื่องจริยธรรม พุทธศาสนา คริสต์ศาสนา และศาสนาอิสลาม โดยประเด็นของการวิจัย คือ ปัญหาศาสนามีมิติเป็นสถาบัน แต่สิ่งที่ทำให้ศาสนาอยู่ได้ คือ จิตวิญญาณที่ได้รับการสืบทอดมาในประวัติศาสตร์โดยผู้คนที่มีความซื่อสัตย์และซุ่มซน รูปแบบและการปฏิบัติหลักธรรมจึงแตกต่างกันไปตามบริบทของประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ต่าง ๆ

ตัวอย่างหนึ่ง คือ ความรุนแรงของค่านิยมด้านเชื้อชาติเมื่อ 10 ปีที่แล้ว ในประเทศเยอรมัน เมื่อกำแพงเบอร์ลินพังลง ผู้ที่อยู่ในยุโรปต่างทะลักเข้ามาในเยอรมัน ชาวเยอรมันก็รังเกียจคนต่างชาติและปลุกเร้าเรื่องเชื้อชาติอารยันขึ้นมา ก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรง มีการเผาบ้านเรือนและฆ่ากัน รัฐบาลไม่อาจแก้ไขความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ แต่กลับสงบลงได้ด้วยประชาสังคมของเยอรมันที่มีเครือข่ายทั่วประเทศ ด้วยการทำโซ่มนุษย์ตั้งแต่เหนือสุดของเยอรมันไปจนถึงใต้สุด คนหลายล้านคนจับมือกันเพื่อแสดงความไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ต้องการกำจัดคนต่างชาติให้ออกจากเยอรมัน โดยที่การประกาศเจตนารมณ์ว่า “เราทุกคนล้วนแต่เป็นคนต่างชาติ” หมายถึง การเข้ามาอยู่ในประเทศเยอรมันต่างกันก็เพียงใครมาอยู่ก่อนหลัง

แต่เมื่อทุกคนเข้ามาอยู่ในสังคมก็จำเป็นต้องทำงานร่วมกัน เหตุใดจึงไม่อยู่ร่วมกันและหาทางแก้ปัญหอย่างสันติ พลังของประชาคมสามารถแก้ไขปัญหได้ โดยเป็นการแก้ไขด้วยปัญญาและพลังการจัดการเกี่ยวกับคน ดังนั้น การจัดการให้เกิดประชาสังคมที่เข้มแข็งจึงมีความสำคัญเท่ากับพลังทางปัญญา

หลักธรรมทางศาสนาและหลักจริยธรรมเป็นสิ่งที่ดี อย่างไรก็ตาม ต้องมีการจัดการที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพของสังคมด้วย พลังจะเกิดขึ้นได้ถ้ามีปัญญาเป็นแก่น และมีการจัดการที่เป็นการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นระบบ

ในปัจจุบันสังคมไทยมีปัญหาในเรื่องการจัดการให้กลมกลืนและสอดคล้องกัน การบูรณาการเรื่องใดก็ตาม จะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์และการเห็นประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่ายเป็นหลัก การแก้ไขปัญหที่ว่า การปฏิบัติในวิถีชีวิตจริงไม่สอดคล้องกับหลักธรรมที่ตนยึดถือ จะต้องดำเนินการ โดยการศึกษาแก่นคุณค่าต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม และวิเคราะห์สังคมปัจจุบัน เพราะการวิเคราะห์จะทำให้ทราบถึงปัญหา การเปลี่ยนแปลง และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญพอ ๆ กับการศึกษาด้านคุณค่าต่าง ๆ ในทัศนะของผมคิดว่าเรามีปัญหาที่จะนำสิ่งที่คิดว่าดีที่สุดของหลักธรรมทางศาสนาต่าง ๆ มาใช้ แต่ถ้าสามารถเข้าใจสภาพสังคมปัจจุบันก็จะทำให้ประสบผลสำเร็จด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการวิเคราะห์และหาแนวทางที่จะจัดให้สอดคล้องกับยุคสมัยให้มากที่สุด

สำหรับรายละเอียดของเอกสารประกอบการจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาตินั้น ควรมีความกระชับและชัดเจน ทั้งในเรื่องของการนำเสนอแนวคิดและภาษาที่ใช้ รวมทั้งต้องมีการใช้ภาษาอย่างคงที่ ที่สำคัญคือต้องมีความชัดเจนว่าจะนำเสนอเรื่องอะไร กล่าวคือ

ในส่วนแรกต้องให้ความหมายของคำทั้งสาม คือ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยการอธิบายความหมายทั้งในแง่ของการเป็นสถาบัน เนื้อหาของคำสอนหรือสาระของแต่ละเรื่อง จิตวิญญาณหรือความรู้ที่มีมาในอดีตด้วย เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ก่อนที่จะกล่าวถึงการบูรณาการ รวมทั้งมีการใช้คำหลัก ซึ่งให้ความหมายของทุกคำเพื่อสื่อให้ตรงกัน

นอกจากนั้น เอกสารนี้ยังต้องเสนอกระบวนทัศน์ที่ชัดเจน เพราะกระบวนทัศน์จะทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจร่วมกัน มีวิธีคิด วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่า ซึ่งอยู่บนรากฐานของการมองโลกของความเป็นจริงแบบใดแบบหนึ่งร่วมกัน ดังนั้น เอกสารชุดนี้จึงต้องสะท้อนกระบวนทัศน์ใหม่ เพราะถ้าไม่เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ก็ไม่ใช่การปฏิรูป

กระบวนทัศน์ใหม่ หมายถึง วิธีคิด วิธีปฏิบัติ และวิธีให้คุณค่า ซึ่งตั้งอยู่บนฐานการมองโลกในแง่ความเป็นจริงแบบใหม่ ที่ต้องการจะเห็นการบูรณาการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่สิ่งที่เป็นอุดมคติของการศึกษาและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีคุณภาพ มีพลเมืองที่มีคุณภาพ และมีระบบ

โครงสร้างที่มีคุณภาพ

การที่จะให้การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีการบูรณาการซึ่งกันและกัน ควรจะต้องใช้คำว่า องค์คาพยพ (Organism) จะเหมาะสมกว่า เพราะเป็นการอธิบายถึงชิ้นส่วนของสิ่งมีชีวิตใด ๆ ที่มีอยู่ และอยู่ร่วมกันโดยมีหน้าที่ต่างกัน แต่มีชีวิตขึ้นต่อกันและกัน ซึ่งการขึ้นต่อกันและกันจะสะท้อนให้เห็นว่า การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นองค์คาพยพของสังคมไทย แต่เราจะอธิบายสิ่งเหล่านี้ไว้ในเอกสารได้อย่างไร เพราะโดยหลักการ Organic มีความหมายในภาษาอังกฤษว่า **Forming and Integral Element of a Whole** คือ การประกอบขึ้นของส่วนต่าง ๆ เป็นองค์รวมของทั้งหมด โดยเป็นโครงสร้างที่สัมพันธ์กันและขึ้นต่อกันในส่วนประกอบต่าง ๆ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ต่างกันในองค์รวมนั้น

การที่จะนำเสนอเรื่องใดก็ตาม จะต้องแสดงรากฐานของความคิดด้วย เช่น การที่จะนำเสนอกระบวนการทัศน์ใหม่ต้องกล่าวถึงปรัชญาทั้งของตะวันตกและปรัชญาตะวันออก ผู้เขียนจึงต้องเป็นผู้ที่มีความแม่นยำและทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่ารากฐานความคิดของตะวันตกมาจากที่ใด และรากฐานความคิดตะวันออกอยู่ที่ใด เพื่อให้เอกสารที่มีความสำคัญมากเช่น เอกสารนี้ มีข้อโต้แย้งน้อย และไม่มีการถกเถียงว่าขาดความแม่นยำในเรื่องประวัติศาสตร์ทางความคิด ทั้งของตะวันตกหรือตะวันออก

นอกจากนั้น ประเด็นเรื่องการใช้ภาษา การใช้คำซึ่งในเอกสารกล่าวถึงมีคำว่า “คน” “มนุษย์” และ “ผู้เรียน” ซึ่งหากจำเป็นต้องใช้ 3 คำนี้จะต้องมีคำอธิบายว่าทำไมใช้คำ 3 คำ และใช้ในความหมายที่แตกต่างกันอย่างไร นักเขียนที่ดี เช่น ท่านพุทธทาส อังคาร กัลยาณพงศ์ รงค์ วงศ์สวรรค์ นิธิ เอียวศรีวงศ์ เป็นนักเขียนที่เขียนภาษาได้ดีที่สุด ภาษาของท่านเหล่านี้จะใช้คำใดก็จะมี ความหมายในทุกคำ และมีความเชื่อมโยงกันอย่างมีตรรกะ การใช้คำว่า “คน” “มนุษย์” และ “ผู้เรียน” จึงต้องให้ความหมายของคำให้ชัดเจน แต่ถ้าหากใช้แล้วทำให้ผู้อ่านสับสนก็ควรจะงดเว้นที่จะนำมาใช้

ส่วนแนวคิดที่ว่ามนุษย์เป็น **Social Animal, Thinking Animal** และ **Learning Animal** ของอริสโตเติล เป็นแนวคิดที่ตกยุคไปแล้ว เพราะกระบวนทัศน์และแนวคิดที่มีมาในอดีตไม่ใช่จะมีแต่โสเครติส เพลโต และอริสโตเติล แต่มีพัฒนาการมายาวนาน ดังเช่น ในยุคโสเครติส จะต้องพูดถึงเรื่อง **Virtue is knowledge** คุณธรรมคือความรู้ ความรู้คือคุณธรรม เช่นเดียวกับเพลโต ผู้ซึ่งเป็นครูของอริสโตเติล จะกล่าวถึง อุดมคติ ความดี ความจริง และความงามที่เป็นอุดมคติสูงสุดของชีวิต แต่ในยุคกลางและยุคใหม่ จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ในศตวรรษที่ 13 ซึ่งคุซานุสกล่าวว่ มนุษย์ไม่ใช่เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล เพราะหากมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล ย่อมจะสามารถพัฒนา **Intellect** ด้วยเหตุผลของมนุษย์ และเอาความมีเหตุผลมาวัดความเป็นคน

แต่เมื่อผสมผสานกับแนวคิดตะวันออกจะพบว่า คนไม่ได้มีเพียงแต่ **Intellect** หากแต่อยู่ที่ความสัมพันธ์ คนมีความสัมพันธ์กับคนอื่น กับสิ่งอื่น กับธรรมชาติ และกับสังคมรอบตัว ดังนั้นตัวตนของคนจึงไม่ได้อยู่ที่ตัวเอง แต่อยู่ที่ความสัมพันธ์

ผมได้เขียนบทความเรื่องภูมิปัญญาไทยกับวิสัยทัศน์ปี 2000 โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดปรัชญาตะวันตกและตะวันออกและความสัมพันธ์ ซึ่งจากประสบการณ์ที่ทำงานเกี่ยวกับผู้ป่วยโรคเอดส์ สิ่งที่เป็นคำถาม คือ ทำไมคนเป็นเอดส์จึงตาย ผลคือเขาตายเพราะไม่ยอมอยู่เป็นคน แพทย์จำนวนมากก็ให้ข้อสรุปเช่นนั้น เขาไม่ยอมอยู่เพราะเขาถูกรังเกียจ เขาถูกตัดความสัมพันธ์ทั้งหมด จะอยู่ไปทำไมเมื่อไม่มีความสัมพันธ์ เป็นการตระหนักรู้ในความสัมพันธ์ด้านลบ และเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า ถ้าไม่มีความสัมพันธ์กับคนอื่นก็จะอยู่ไม่ได้

อีกตัวอย่างหนึ่งเป็นความสัมพันธ์ในทางกลับกัน กล่าวคือในปัจจุบันมีถนนที่เชื่อมโยงติดต่อกัน แต่ก็มี **Paradox** ซึ่งเป็นความขัดแย้งเกิดขึ้น โดยขณะที่มีการสื่อสารคมนาคมติดต่อกันได้ดีที่สุด แต่กลับมีคนโดดเดี่ยวมากที่สุด ถูกตัดขาดออกจากกันมากที่สุด มีความสัมพันธ์กันน้อย ผู้คนไม่ไปมาหาสู่กัน วิถีชีวิตของคนสมัยใหม่เป็นเรื่องต่างคนต่างอยู่ การพัฒนาจึงต้องสร้างพลังใหม่โดยการเชื่อมผู้คนเข้าหากัน สังคมใหม่ต้องการผู้นำที่ไม่ใช่เผด็จการ แต่เป็นผู้ประสานงาน เป็นผู้กระตุ้น

(catalyst) ที่จะเชื่อมผู้คนเข้าหากัน เพื่อให้เกิดกระบวนการใหม่ที่มีระบบเชื่อมโยงที่กว้างขึ้น

เมื่อเราเชื่อมโยงกันทั้งโลก ความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมย่อมเสื่อมสลายไป การพัฒนาใหม่ได้ก่อให้เกิดชุมชน เกิดรูปแบบวิถีชีวิตแบบใหม่ ซึ่งไม่ได้เป็นชุมชนเดี่ยวแต่เป็นเครือข่ายชุมชนขึ้นมา โดยเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงที่จะมีพลังต่อไปจะเกิดจากความสัมพันธ์ใหม่

ความสัมพันธ์ใหม่ไม่ใช่เกิดขึ้นเฉพาะกับคน หรือชุมชนที่เป็นเครือข่ายองค์กรเท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์ใหม่กับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพราะดิน น้ำ และป่าเปลี่ยนแปลงไป ภูมิปัญญาชาวบ้านที่อยู่กับดิน น้ำ และป่าได้มีการจัดการแบบใหม่ ยกตัวอย่าง เช่น พ่อจารย์ทองดี ที่บ้านตลาด ตำบลก้านเหลือง อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น เมื่อ 10 ปีที่แล้ว พ่อจารย์ทองดี กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมของเราฟื้นไม่ได้แล้ว ดินก็เสียไปแล้ว แต่ถ้าเราขุดบ่อปลาและเชื่อมต่อบ่อน้ำทั้งหมด ก็จะได้ลำห้วยสายใหม่ในที่ของเรา การปลูกต้นไม้ทุกต้น เมื่อรวมกันก็จะได้ป่าใหม่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งอดีตอธิบดีกรมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ชื่นชมมาก เป็นการฟื้นสิ่งแวดล้อมขึ้นมาเป็นสิ่งแวดล้อมที่กินได้ และเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีความหมายกับชีวิต หรือตัวอย่างที่อินแปงทำคือ การยกป่ามาไว้ที่บ้าน ปลูกทุกอย่างในบ้านตัวเอง มีความพอเพียง เป็นการจัด

ความสัมพันธใหม่

ประสบการณ์ที่ผ่านมา ทำให้ได้เห็นความสัมพันธใหม่ กล่าวคือ การปรับบทบาทของผู้นำชุมชนและชาวบ้านเพื่อเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคม และการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างที่ยกมาเพื่อเน้นให้เห็นถึงสภาวะเปลี่ยนแปลงไป บางครั้งได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิด ประชญาได้ด้วย

การศึกษาในอดีตเปรียบเด็กเหมือนผ้าขาวที่จะแต้มระบายสีให้เป็นอย่างไรก็ได้ โดยครู โดยพ่อแม่ เคยคิดถึงเด็กเป็นดินที่จะปั้นให้เป็นดาว หรือเป็นอะไรก็ได้ ซึ่งทั้งหมดเป็นข้อเปรียบเทียบในวิถีคิดแบบเดิม ขณะที่ปรัชญาการศึกษาใหม่จะพุดถึงเด็กเป็นเมล็ดพันธุ์ของชีวิต ที่ครู พ่อและแม่ ต้องช่วยให้น้ำให้ปุ๋ยเพื่อให้เติบโต

การกล่าวถึงเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อเป็นตัวอย่างให้เห็นว่ากระแสในปัจจุบันมีการยอมรับเรื่องความสัมพันธและพัฒนา- การของความสัมพันธต่าง ๆ และมีนักคิดหลายท่านที่พยายามผสมผสานปรัชญาตะวันตกกับตะวันออก ซึ่งแต่ละท่านต่างก็ได้ข้อวิเคราะห์ที่น่าสนใจ

คาร์ล กุสตาฟ ยุง เป็นผู้หนึ่งที่กล่าวถึงในเรื่องนี้ไว้ว่า คนจะมีสิ่งภายในตนอย่างน้อย 4 อย่าง คือ

1. **Intellect** หมายถึง สมอ ความสามารถในการใช้ความคิด

2. **Intuition** หมายถึง ญาณทัศนะ

3. Emotion หมายถึง อารมณ์

4. Sensation หมายถึง ประสาทสัมผัส

ลักษณะทั้ง 4 อย่างนี้ ไม่ได้สมบูรณ์ไปทุกอย่าง และไม่มีความสมดุล โดยมักจะมีบางส่วนขึ้นมาเหนือส่วนอื่นหรือกดทับส่วนอื่นไว้ ตัวอย่างเช่น ถ้าส่วนของ Sensation กับ Intellect เด่นจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ เป็นผู้ใช้การสังเกตประสาทสัมผัส และใช้สมองในการคิด อาทิ สเตฟาน ฮอคคิง ซึ่งมีกระดาษแผ่นเดียวกับดินสอเท่านั้นก็สามารถคิด Big Bang ได้ และเป็นไอร์สไตน์คนที่สองของศตวรรษนี้

สำหรับคนที่ใช้ Intellect กับ Intuition คือ คนที่เป็นนักคิด คนที่เป็นนักปรัชญา เช่น เพลโต ส่วนคนที่เด่นในเรื่องของ Intuition กับ Emotion ก็จะเป็นศิลปิน คนที่ใช้ Emotion กับ Sensation เป็นภาคของคณธรรมดาสัมมัญ มนุษย์ที่สมบูรณ์ไม่มีขาว ไม่มีดำ แต่จะต้องเป็นสีเทา ซึ่ง Intellect Intuition Emotion และ Sensation มีความสมดุล

วิธีการประมวลปรัชญาแนวคิดตะวันตกและตะวันออกหลายท่านได้ทำไว้แล้ว และพยายามอธิบายให้เห็นความสำคัญของปรัชญาทั้งสองแนว ซึ่งเราสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ แต่ให้มีความชัดเจน โดยการที่จะนำมาใช้ ผู้ใช้จะต้องมีความเข้าใจลึกซึ้ง ในทัศนะของผม ไทยไม่ได้ขาดแคลนนักคิด เช่น การศึกษาหมาทางด้านของท่านพุทธทาสก็มีแนวคิดที่ชัดเจน กล่าวคือ ในการศึกษาหมาทางด้าน บ่งบอกว่า การศึกษาของ

ไทยขาดอะไร หรือปรัชญาการศึกษาของพระราชวรมุนี (พระธรรมปิฎก) ก็มีแนวคิดที่ดีมากและเป็นรากฐานที่สำคัญของการปฏิรูป นักปราชญ์เหล่านี้พูดถึงแนวโน้มไว้มาก และเป็นเสมือนเชื้อที่อยู่ในดินที่สามารถนำมาคิดต่อให้เอื้อต่อการปฏิรูปและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

สำหรับวิธีที่นำเสนอในเอกสารฉบับนี้มีหลายประโยคที่ทำให้เกิดการถกเถียงได้ เช่น บอกว่า “การเรียนรู้ของมนุษย์นั้นต้องเกี่ยวข้องกับมิติของศาสนา มิติทางวัฒนธรรม มิติทางการศึกษาอย่างแยกไม่ออก” แต่ในทัศนะของผมเห็นว่าแยกออกได้ “สาระสำคัญ มนุษย์ไม่สามารถจะเรียนรู้ที่อื่นใดได้เลยนอกจากศาสนา” ข้อความนี้ ไม่จริงและจะทำให้มีผู้โต้แย้งได้ หรือข้อความที่ว่า “การเรียนรู้ความหมายของชีวิต ความเชื่อ ความศรัทธา การดำเนินชีวิตเรียบง่ายหรือไม่ ขึ้นอยู่กับที่เขาได้รับกับศาสนา” ข้อความเช่นนี้ก็มีข้อถกเถียงได้มาก จึงควรจะปรับเปลี่ยนวิธีเขียนใหม่ที่จะแสดงถึงจุดยืน กรอบ และวิธีคิดที่ชัดเจน

นอกจากนั้น ยังมีเหตุผลที่แตกต่างในเรื่องของภาษา เช่น คำว่า “วัฒนธรรม” ถ้ากล่าวถึงวัฒนธรรมว่า เกิดในวัฒนธรรม โตในวัฒนธรรม ตายในวัฒนธรรม เช่นนี้ ไม่เห็นด้วย เพราะถ้ามีความเข้าใจในวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง จะไม่กล่าวถึง เกิด โต หรือตายในวัฒนธรรม เนื่องจากการเกิด การเติบโต การตายนั้นเป็นวัฒนธรรม หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง “คุณธรรม” การที่

กล่าวว่า คุณธรรมจะไม่มีจากมิติอื่นใดนอกจากมิติทางศาสนา ไม่เห็นด้วย เพราะถ้าเช่นนั้นคนไม่มีศาสนา จะไม่มีคุณธรรม ซึ่งไม่เป็นความจริง ศาสนาคืออะไร หรือศาสนาเป็นสถาบัน เป็นระบบอย่างเดี่ยวหรือค้นคว้ารายละเอียดได้ จากหนังสือ ปาเจ็ดชั้นปัญญาปราชญ์ของ จอห์น โอดิเซา ที่อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ เขียนคำนำ ได้แสดงให้เห็นภาพวงกลมวงเดียว แทนชีวิต/วัฒนธรรมของชาวกระเหรี่ยง ซึ่งก็คืออุดมคติ โดยเป็นการเรียนรู้ที่สั่งสม ถ่ายทอดมาจากรุ่นพ่อแม่สู่ลูกหลาน อาทิ การดำเนินชีวิต การทำมาหากิน การจัดการชุมชน ซึ่งการจัดการแก้ปัญหาทุกอย่างอยู่ในเอกภาพอันเดียว โดยไม่จำเป็นต้องไปดูที่อิหร่านหรือพม่า เราก็จะเห็นแนวการดำเนินชีวิตได้อย่างน่าทึ่ง จากตัวอย่างที่กล่าวก็คือ ข้อโต้แย้งที่ว่า คุณธรรมที่มีอยู่ในชุมชนบางแห่งอาจไม่มีศาสนา หรือคนปัจจุบันที่อ้างตนว่าเป็นคนไม่มีศาสนา เป็นคนไม่เชื่อในศาสนา ไตเลย แล้วจะกล่าวว่าไม่มีคุณธรรมคงไม่ได้ เขาก็คงมีหลักที่เป็นพื้นฐานในชีวิตอยู่

การเขียนเอกสารในภาคแรกจึงต้องมีความชัดเจน และอยากให้เกิดถึงภาพอื่นนอกจากวงกลม ผมคิดถึงต้นไม้ที่มีรากแก้ว รากฝอย โดยเห็นรากเหล่านี้เป็นศาสนา เป็นระบบคุณค่าต่าง ๆ เป็นระบบคุณค่า ที่มีต่อวัฒนธรรมและเติบโตขึ้นไป ส่วนของศาสนาจะปรากฏออกมาในรูปของสถาบัน วิถีชีวิต และมีส่วนที่เป็นวัฒนธรรมอยู่ ขณะที่เรื่องของการศึกษาจะ

เป็นการเติบโตของสิ่งเหล่านี้ที่จะเกิดดอกออกผลให้กับทุกคน

ถ้าเรามองภาพหลายภาพและเปรียบเทียบให้เข้าใจความหมายของสิ่งเหล่านี้ การบูรณาการที่กำลังหาจุดลงตัวจะชัดเจนขึ้น มีชีวิตมากขึ้น ทำให้ **Concept** มีพลัง เพราะมีปัญญาอ่านแล้วก็จะได้แรงบันดาลใจและรู้สึกว่าคุณเสนอนี้ถูกต้อง เพื่อเป็นกรอบความคิดที่จะนำไปสู่การจัดระบบการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ การศึกษาที่มีพลังทางปัญญา เกิดขึ้นจาก **Concept** ที่ต้องการให้เป็นนวัตกรรม ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จะต้องเป็นสิ่งใหม่ ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของรากเหง้าดั้งเดิมที่มีอยู่ในสังคมไทย ในวัฒนธรรมไทย ซึ่งศาสนามีส่วนกำหนดที่สำคัญที่สุด เช่นเดียวกับในตะวันตกที่บอกว่า ประเพณีเกี่ยวกับคริสเตียนและปรัชญากรีก เป็นรากฐานสำคัญที่เป็นตัวกำหนดอารยธรรมตะวันตก เป็นฐานของระบบเกี่ยวกับความรู้ และพัฒนาการเรียนรู้ต่าง ๆ

เนื่องจากสังคมไทยมีรากฐานเดิมอยู่ จึงน่าจะมีการสืบค้นรากเหง้าของสังคมไทยและอธิบายออกมาให้ชัดเจน และมีความมั่นใจเพียงพอที่จะนำไปสู่ระบบการจัดการที่สอดคล้องกัน โดยจะเป็นแนวคิดขั้นพื้นฐานเป็นรากฐานให้กับการเปลี่ยนแปลงของการปฏิรูปทั้งหมด

สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงสร้างของเอกสาร มีรายละเอียดดังนี้

1. ควรจะมี **concept paper** หลักที่แสดงถึงกระบวนการทัศน์ที่มีอยู่ให้ชัดเจน โดยที่การบ่งบอกถึงปรัชญา จะเป็นปรัชญา

ตะวันตก ตะวันออก หรือปรัชญาที่บูรณาการขึ้นมา หรือจะอ้างถึง พ.ร.บ.ใด มาตราใดก็ได้ เพราะไม่ได้เป็นพลังใหม่ที่แตกต่างไป จากรัฐธรรมนูญ

2. ข้อเสนอการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ควรมีกรอบรองรับที่จะ ทำให้กระบวนการที่คนดังกล่าวประสบผลสำเร็จ โดยจะต้องมีแนว การดำเนินงานเป็นแนวทางนำบ้าง มิใช่มีแต่กรอบหลวม ๆ และ ทำให้เกิดความเข้าใจผิด เช่นเดียวกับการมีกฎหมายลูก แต่ ทำให้เจตนารมณ์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญผิดเพี้ยนไปในบางเรื่อง ทำอย่างไรจึงจะช่วยให้การจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรมแห่งชาติ และการปฏิรูปการศึกษาอยู่ในเจตนารมณ์ ที่เขียนหรืออยู่บนแนวคิดหลักที่ต้องการ เพื่อให้เป็นแนวคิดที่ ยึดมั่นและอ้างอิงได้ เพราะเอกสารดังกล่าวจะต้องมีการกล่าวถึง และอ้างอิงได้ด้วยความสบายใจและเชื่อมั่น เนื่องจากเอกสารนี้ จะต้องเป็นปัญญา เป็นแสงสว่างของการจัดระบบการเรียนรู้ การจัดการศึกษา การจัดระบบโครงสร้างที่ต้องการให้เกิด กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

3. จะนำไปสู่กรอบการจัดการได้อย่างไร โดยกระบวนการ ที่ปรากฏในช่วงท้ายของเอกสารเป็นเรื่องที่ดี แต่ขอให้นำเสนอ แนวคิดที่ดีที่สุด และจะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง

สรุป จากประสบการณ์ที่ผมเคยทำงานกับชาวบ้าน และ ที่พบเห็นในชีวิตจริง ชาวบ้านไม่ได้แยกสิ่งต่างๆ ออกจากกัน

เขาทำมาหากิน ทำเกษตร และเรื่องอื่นๆ ร่วมกับการศาสนา การเรียนรู้ การถ่ายทอดให้กันและกัน การแบ่งปันประสบการณ์ เป็นเอกภาพ โดยชาวบ้านก็มีความพอใจกับสิ่งที่เขาเป็นอยู่ สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง สามารถแก้ไขปัญหาพื้นฐานต่างๆ ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการศึกษาด้วยวิธีใดก็ตาม จะต้องหาความเป็นองค์รวมให้ได้มากที่สุด ผมได้กล่าวถึงกระบวนการทัศน์ องค์คาพยพ และเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการบูรณาการ แต่จะต้องดูรากฐานในอดีตและสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันว่า ประสบการณ์ในการปฏิรูปการเรียนรู้และการพัฒนาที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนี้ มีบทบาทอะไรบ้าง เพราะประสบการณ์จะเป็นเรื่องจริงมีใช้คิดจากเอกสาร หากแต่เป็นการคิดจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายชุมชน เมื่อมีประสบการณ์จากเรื่องจริงก็จะมีใครปฏิเสธได้ เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง เป็นพลังจริง เป็นภูมิปัญญาของสังคมไทยโดยตรง

อภิปรายทั่วไป

ที่ประชุมเสวนาได้ร่วมกันให้ข้อคิดเห็นในประเด็นต่างๆ และมีข้อคำถามให้ท่านวิทยากรกรุณาชี้แจงในบางประเด็นให้ชัดเจน โดยสรุปดังนี้

ประเด็น การจัดทำเอกสารเกี่ยวกับรากฐานทางความคิด

ถ้าเราละรากฐานทางความคิดให้ชัดและนำเสนอเผยแพร่ ออกไป จะเป็นหลักประกันได้จริงหรือว่ากรอบความคิดที่ชัดจะ

ขจัดความโต้แย้งได้ หากเอกสารฉบับนี้จะเป็น concept paper ที่เป็นหลัก ประชญาสำหรับใช้อ้างอิง มีความเป็นไปได้หรือไม่ว่าจะมีเอกสารลักษณะนี้ในประเทศไทยหรือประเทศอื่น ๆ ที่สามารถศึกษาการจัดทำเอกสารชิ้นหนึ่ง แล้วกลายเป็นคัมภีร์เป็นแสงสว่าง และเป็นสัญญาเพื่อปฏิรูปการศึกษาไทยหรือการศึกษาของชาติได้

ดร. เสรี พงศ์พิศ เสนอแนวทางว่า การที่ยกรากฐานความคิดของท่านพุทธทาสและพระธรรมปิฎกขึ้นมา เพราะเห็นว่ามีอยู่แล้วและมีความชัดเจนเพียงพอ รวมทั้งไม่ขัดแย้งกับแนวการนำเสนอของเอกสาร การจะจัดทำ concept paper ให้มีความศักดิ์สิทธิ์มาก ๆ โดยไม่มีข้อโต้แย้งเลยคงเป็นไปได้ แต่การจัดทำ concept paper ควรจะมีการประมวลแนวคิดที่เกิดขึ้นในศตวรรษนี้ เช่น เหตุการณ์ที่ใหญ่ที่สุดในศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ก็คือ การสังคายนาวาติกันครั้งที่สองที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1960-1965 ซึ่งเป็นเอกสารที่น่าอ่าน การนำเสนอมีพลังยิ่งใหญ่สำหรับการปฏิรูป โดยได้รวบรวมผู้ที่มีความคิดความสามารถที่เป็นนักปราชญ์ นักเศรษฐศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ มาร่วมกับผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางวิชาการ ผู้นำทางโลก ทุกสาขาอาชีพ เอกสารที่ยกร่างจึงมีคุณค่า มีความหมาย และหาข้อโต้แย้งได้ยาก

ดังนั้น ถ้าจะจัดทำเอกสารที่มีความหมายและความสำคัญมาก จึงควรให้ผู้ที่มีความสามารถเป็นตัวแทนของปัญญาไทยใน

ปัจจุบันได้มีส่วนร่วม เพื่อจะได้เอกสารที่อ่านแล้วเกิดปัญญา และเกิดพลังขึ้นมาให้ได้

ประเด็น แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ

การบูรณาการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเอาการศึกษาเป็นการศึกษาเหมือนสายน้ำเกลือ ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นสารผ่านสายน้ำเกลือไปสู่ผู้ที่กำลังป่วย อ่อนแอ และขาดสารอาหาร โดยการศึกษาเข้มข้นมากกว่าศาสนา และวัฒนธรรมจริงหรือ ถ้าผู้ที่อยู่วงการอื่น ๆ ใช้ศาสนาหรือวัฒนธรรมเป็นสายน้ำเกลือก็คงจะมีข้อโต้เถียงที่หาข้อสรุปได้ยาก การบูรณาการทั้ง 3 เรื่องนี้ ควรจะเป็นอย่างไร

ดร. เสรี พงศ์พิศ เสนอว่าการศึกษาไม่ใช่เรื่องสำคัญที่สุดของสังคม สังคมให้ความสนใจกับเรื่องปากท้อง อำนาจของการเมืองเป็นหลัก ส่วนการจัดการศึกษาเป็นเรื่องรอง เพราะการศึกษาไม่ได้เป็นอิสระ การจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อตอบสนองการพัฒนาสังคม โดยเน้นไปที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ส่วนประเด็นที่จะบูรณาการทั้งสามส่วนอย่างไร และสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ จะเป็นกลไกแบบใดที่จะทำให้เกิดกระบวนการหล่อหลอมทั้งสามส่วนนี้ให้มีความกลมกลืนมากที่สุด และเกิดสมดุลจนทำให้เกิดพลังและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ดร. เสรี พงศ์พิศ ได้เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงใดๆ ในสังคมอยู่ที่บริหารจัดการที่จะให้เกิด

การมีส่วนร่วมของทุกส่วนในสังคม เปิดโอกาสให้แสดงความ
คิดเห็นและภูมิปัญญาของตน รวมทั้งการมีส่วนร่วมรูปแบบ
อื่น ๆ เพื่อเป็น movement ที่ต้องมีทั้งพลังทางความคิดและ
การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของประชาคมสังคม มี
จิตวิญญาณของสังคม โดยไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะสำหรับผู้
ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเท่านั้น

ประเด็น การมีส่วนร่วมของหน่วยงาน องค์กร

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการ
ศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คำนึงถึงภาคเอกชนที่ไกลกว่าคำว่า
ธุรกิจเอกชน และคำนึงถึงบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน
องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ องค์กรศาสนา สถานประกอบการ
และสถาบันสังคมอื่น ๆ ที่สิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยใน
การบริหารจัดการให้มีกระบวนการทางสังคมเพื่อให้ได้ประชาคม
เข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง ได้มีการขับเคลื่อนสังคมที่มีปัญญานำ
ขอให้ขยายความกระบวนการจัดการที่ดี เพื่อเปิดโอกาสมี
ส่วนร่วมในการจัดทำนโยบาย และการนำนโยบายไปปฏิบัติ
ซึ่งได้รับความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย

ดร. เสรี พงศ์พิศ เสนอให้มีผู้ที่จะเชื่อมโยงการวิเคราะห์
ความคิดของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีการทำความเข้าใจกระบวนการทัศน์
ชาวบ้านที่มาจากรากฐานชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน โดยใน
การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นจะต้องอาศัยผู้เข้าใจภาษาชาวบ้าน

และภาษาราชการ เพื่อนำประสบการณ์จริงมาประกอบกับการ
สืบทอดระบบคุณค่า แล้วผสมผสานและประยุกต์ให้เกิดขึ้น

การวิเคราะห์ความรู้เดิมที่มีอยู่ นั้นสามารถทำได้โดยการ
ศึกษาวิจัย หรือเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม
เล็กๆ ซึ่งไม่ใช่เรื่องยาก แต่ขึ้นอยู่กับว่าจะเห็นประสบการณ์ชีวิต
ในชุมชนมีความกลมกลืน หรือมีบูรณาการอย่างไร ถ้าจะนำไป
ใช้เป็นกรอบใหญ่ที่ครอบคลุมทั้งประเทศและทั้งระบบ

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน

วันพุธที่ 15 มีนาคม 2543

การบูรณาการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น
ในพระราชบัญญัติการศึกษาชาติ ที่สำนักงานคณะกรรมการ-
การศึกษาแห่งชาติกำลังดำเนินการเป็นความพยายามที่น่าชื่นชม
ยินดี เพราะเป็นเรื่องที่จะมีความสำคัญอย่างมาก ไม่ว่าจะ
พิจารณาเฉพาะด้านการศึกษา ด้านศาสนา และด้านวัฒนธรรม
หรือจะมองมิติใด ในทุกมิติต้องการจะเห็นความสัมพันธ์เชื่อม
โยงซึ่งกันและกัน โดยการศึกษาเป็นยาดำที่ไปแทรกอยู่ทุก
มิติ เช่น มิติทางด้านศาสนาก็ใช้การศึกษาเป็นกระบวนการใน
การพัฒนาคนตามแนวของศาสนานั้น จะให้วิชาทางศาสนา
และให้วิชาด้านอื่นด้วย นี่คือการตอบว่าทำไมศาสนาถึงตั้งสถาน
ศึกษา เพราะว่าการศึกษาและศาสนาสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด
ถ้ารู้จักจัดให้เกื้อกูลกันก็จะได้ประโยชน์ทั้ง 2 มิติ ในทำนอง
เดียวกันมิติทางวัฒนธรรมก็สัมพันธ์กับการศึกษาและศาสนา

แนวคิดที่ควรพิจารณา

แนวคิดที่ 1 การที่มองดูส่วนใดเป็น set ส่วนใดเป็น
sub-set คงไม่ใช่ทางออก กล่าวคือ set ทั้งสาม เป็น

Independent set ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน การเขียนรูป
ในลักษณะวงกลม 3 วงทับซ้อนกัน โดยคิดในเชิงสังคมว่า วงใด
จะครอบวงใดนั้น ก็คงไม่ใช่คำตอบ เพราะจะไม่มีการยอมกัน
เช่น ให้มิติวัฒนธรรมครอบหมด อย่างอื่นเป็น sub-set หรือ
มิติการศึกษาครอบหมด และอีก 2 มิติเป็น sub-set ก็คง
ไปไม่ได้ ต้องยอมรับว่ามีทั้ง 3 มีจุดร่วมกันอยู่จุดหนึ่ง

แนวคิดที่ 2 ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้คนมีความรู้คู่
คุณธรรม ซึ่งในสภาพความเป็นจริงแล้ว กระบวนการเรียนรู้
ตลอดชีวิตมีส่วนสัมพันธ์กับทั้ง 3 มิติ ส่วนจะจัดอย่างไรจึงจะ
ทำให้ 3 มิติเข้ามามีส่วนสัมพันธ์กันในการที่จะพัฒนาคนให้เกิด
การเรียนรู้และนำไปสู่การเป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม

ถ้าพิจารณากรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจาก
สังคมเขามีหลายศาสนา จะสอนอย่างไรที่จะทำให้ผู้เรียนไม่
ต่อต้านไม่คัดค้าน ใน Purerlistic Society อย่างสหรัฐ ไม่ได้
ปฏิเสธความสำคัญของศาสนา แต่กลับให้ความสำคัญมาก
เพียงแต่เขาไม่รู้จะทำอย่างไรที่จะมาสอนในโรงเรียน ในเมือง
ไทยมีศาสนาที่ราชการรับรอง 5 ศาสนา และศาสนาที่มีจำนวน
คนนับถือมากอยู่ 2-3 ศาสนา ไม่ได้หมายความว่า จะ ละเลย
ศาสนาที่มีศาสนิกชนน้อย แต่เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐต่างๆ ใน
สหรัฐฯ ให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาแก่คน กระบวนการ
เรียนรู้ของคน ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะสถานศึกษาเท่านั้น โดยที่
แต่ละบ้านเลือกว่าจะไปโบสถ์ไหน ก็จะได้รับการศึกษาทาง

ศาสนาตรงกับความต้องการและความนับถือ เรื่องศาสนาจึงเป็น ความร่วมมือระหว่าง 2 สถาบัน คือ บ้านกับวัด โดยที่สถาน ศึกษาเข้ามามีบทบาทน้อยกว่า ถ้าจะเรียนศาสนาเปรียบเทียบ อนุญาตให้เรียน แต่ถ้าเรียนเฉพาะเจาะจงศาสนาใดศาสนา หนึ่งไม่ได้ บทวิเคราะห์ตรงนี้จะต้องระวังว่า ในสหรัฐฯไม่ได้ หลอมรวม แต่จุดที่หลอมรวมนั้นการศึกษาได้เข้าไปเป็นหลัก และเป็นหน้าที่ของครอบครัว ของวัด โรงเรียนเป็นเพียงแต่ เกื้อกูล แต่ไม่นำมาเป็นภาระอย่างเต็มที่ โดยสรุปจะเห็นว่า สหรัฐฯ ได้พยายามที่จะเชื่อมโยง เนื่องจากมีความหลากหลาย มาก จนทำได้ลำบาก

เมื่อพิจารณาในส่วนของไทย สังคมไทยดั้งเดิมเรื่องของ ศาสนากับการศึกษาใกล้ชิดกันมาก ขณะที่วัฒนธรรมเป็นผลพวง ของการมีศาสนาดี มีการศึกษาดี เป็นสิ่งที่ดีงามที่คนต้องการ จะสืบต่อเป็นวิถีชีวิต การที่คนในสังคมเลือกกว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม และจะแสดงออกในลักษณะที่ดีงามเช่นนั้น อาจจะเป็นผลมาจาก ศาสนาและการศึกษาก็ได้ เพราะโดยตัวมันเองจะไม่ใช่เป็นตัว หลัก กล่าวคือ ในสมัยก่อน บ้าน วัด วัง วัดกลายเป็นตัวเชื่อม หลักโดยเฉพาะวัดทางศาสนาพุทธ ต่อมาเมื่อมีการศึกษาใน ระบบเกิดขึ้นก็เริ่มแบ่งกันว่าการศึกษาในระบบจะสอนอะไร ส่วนหนึ่งที่น่าจะเป็นหน้าที่ของศาสนา การศึกษาก็เอาเข้ามา เกี่ยวข้องด้วย ทำไมเราต้องเรียนวิชาศีลธรรม ทำไมเรายอมให้ โรงเรียนบางประเภทสอนแนวอื่นที่เกี่ยวกับเรื่องศาสนา

หมายความว่าในสถานศึกษาเองก็มีการยอมรับว่า ค่านิยมหรือคุณธรรมที่มาจากศาสนาเป็นแหล่งใหญ่ที่มนุษย์จะหาได้ โดยทำแบบแยกส่วนและไม่ได้บูรณาการตรงตามลักษณะที่ต้องการ

การที่จะบูรณาการสาระของศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษาให้เป็นหนึ่งเดียวกัน จะสุดโต่งหรือไม่ และหากจะทำได้ยาก การจะบูรณาการเรื่องของศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษาให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงในลักษณะที่เกื้อกูลกันในวิถีการเรียนรู้ของคน และใช้ผลของทั้ง 3 มิติมาพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม จะเป็นทางสายกลาง ซึ่งตามแนวที่ สกศ. วิเคราะห์ไว้แล้ว

นับว่าเป็นข้อดี โดยเฉพาะในส่วนของบทสรุปที่กล่าวว่า งานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแท้จริงแล้ว เป็นเรื่องที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันบนมิติแห่งการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งอาจจะมองได้ทั้ง 3 มิติ คือ มิติด้านการศึกษา มิติด้านศาสนา และมิติด้านวัฒนธรรม โดยมีบางด้านที่เป็นสาระเฉพาะเรื่อง แต่สาระส่วนใหญ่มีความเหมือน/คล้ายกัน ตรงที่เป็นมิติของการเรียนรู้ของมนุษย์ ถ้าจะพยายามหลอมรวมสาระให้เป็นหนึ่งเดียวกันคงจะเป็นไปได้ยาก เพราะต้องยอมรับความจริงว่าจุดมุ่งหมายใหญ่ของการศึกษา คือ ต้องการที่จะให้คนรู้จักคิดอย่างอิสระ

แต่ในทางศาสนา เรื่องของการที่จะก่อให้เกิดศรัทธาและความเชื่อเป็นเรื่องระหว่าง การ Instruction กับ Indoctrination ศาสนาต้อง Indoctrination ถ้าไม่เชื่อเสียก่อนแล้วก็ไม่สามารถ

เดินตามทางของศาสนานั้น ซึ่งลักษณะบางเรื่องหลอมรวมไม่ได้ เพราะวิธีการทางศาสนาและวิธีการทางการศึกษานั้น หลักของการศึกษาจะไม่ใช้วิธีปลูกฝังโดยเด็ดขาด ถือว่าเป็นสิทธิเสรีภาพของผู้ที่ต้องการเรียนรู้และใฝ่หา ในที่สุดก็จะค้นพบสัจจะ พบว่าอะไรเป็นสิ่งที่มีความหมายและมีคุณค่า โดยไม่มีการชี้แนะ แต่ก็ยังมีวิธีการบางอย่างระหว่างศาสนากับการศึกษาที่ไม่ได้เป็นไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมด

สรุป ดังนั้น ถ้าจะหลอมรวม หรือบูรณาการควรพิจารณาในเชิง 3 มิติ คือ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะต้องรู้จักจัดให้มีความสัมพันธ์ที่ดี ที่จะเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันและมีประโยชน์ โดยอาศัยมิติการเรียนรู้ของมนุษย์ว่า ถ้าจะเป็นมนุษย์ตามอุดมคติจะต้องมีความรู้คุณธรรม ซึ่งการศึกษาจะต้องนำคุณธรรมมาจากศาสนา นำเรื่องความดีงามที่เป็นการสืบต่อเชิงวัฒนธรรมของแต่ละสังคมมาประกอบเข้าเป็นกระบวนการเรียนรู้ และในกระบวนการเรียนรู้จะต้องมีกระบวนการทางสังคมเป็นประสบการณ์ที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ เพื่อเตรียมให้ความพร้อมในการจะดำรงตนอยู่ในสังคม

อีกกระบวนการหนึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้คนมีวัฒนธรรม คือ ทำให้คนมีค่านิยม มีวิถีชีวิต มีการดำเนินชีวิตที่เจริญอกงาม และเป็นชีวิตที่ดี หรือใช้คำสมัยใหม่ว่า คุณภาพชีวิต ขณะเดียวกันศาสนาก็เป็นสิ่งที่ต้องการสอนคนให้เป็นคนดีทุกศาสนา แต่วิธีการสอนอาจจะต่างกัน ทางการศึกษาจะใช้คำตรงๆ

ว่า สอนศาสนา สอนคุณธรรม สอนจริยธรรม สอนศีลธรรม

ในเรื่องค่านิยมต้องพิจารณาว่าคุณค่าใดที่จะต้องปลูกฝังในตัวเยาวชน ก็จะต้องเลือกเอาคุณค่านั้นมา แต่จะสอนได้จริงหรือไม่ มีวิธีการอย่างไรนั้น เนื่องจากคุณค่ามีฐานมาจากศาสนา มาจากวัฒนธรรมที่คิดว่าดี คิดว่างาม เหมาะสมที่จะนำมาบูรณาการเข้าด้วยกัน ผมเห็นด้วยที่จะมองเป็นเพียง 3 set และพิจารณาว่าจะทำอย่างไรให้ 3 set นี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยง และเกื้อกูลซึ่งกันและกันบนเส้นทางแห่งการเรียนรู้ของมนุษย์ และนำมาใช้ประโยชน์ได้เป็นหลัก ซึ่งจะเป็นสายกลางที่สามารถจะดำเนินการได้

การอภิปรายทั่วไป

ที่ประชุมเสวนาได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและมีข้อคำถามหลายประเด็นที่ขอให้ท่านวิทยากรชี้แจง สรุปได้ดังนี้

ประเด็น บทบาท หน้าที่ของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มาตรา 33 ระบุถึงบทบาทหน้าที่ของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ในเรื่องการเสนอ นโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา โดยจะมีคำถามเกี่ยวกับเรื่องมาตรฐานการศึกษา ท่านมีความคิดอย่างไรเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ ควรจะมีมาตรฐานเดียวหรือมีได้หลายระดับ หลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมองในเชิงที่จะเชื่อมโยงศาสนาและวัฒนธรรมเข้ามาในกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน เสนอความเห็นว่ามีมาตรฐานการศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดขั้นต่ำที่เป็นเรื่องของการศึกษาโดยภาพรวมของประเทศ ถ้ามองในเชิงว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำหรือมาตรฐานที่พึงประสงค์ ประเทศใดประเทศหนึ่งจะมีมาตรฐานเดียว ไม่ควรจะมีหลายมาตรฐาน แต่ตัวมาตรฐานจะต้องมีความยืดหยุ่นที่ไม่ใช่เป็นเหมือนไม้บรรทัด

ในมาตรา 33 เรื่องของการศึกษา มาตรฐานจะเป็นไปในแนวที่พยายามจะร่างมาตรฐานแต่ละด้านที่พึงประสงค์ และถ้าจะจัดการศึกษาไม่ว่ารัฐ เอกชน จะต้องได้ตามมาตรฐานนั้น จากนั้นหน่วยประกันคุณภาพ หน่วยประเมินตามมาตรฐานก็จะได้นำไปใช้เป็นมาตรฐานที่พึงประสงค์ของประเทศไทย และจะต้องวัดผลว่าได้มาตรฐานหรือไม่ อย่างไร

ประเด็น แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ

ในประเทศไทย ศาสนา การศึกษา กับการดำเนินชีวิตเกือบจะเป็นสิ่งเดียวกัน ใช่หรือไม่ แตกต่างจากกรณีของประเทศอื่นอย่างไร ถ้าหากเป็นสิ่งเดียวกันการบูรณาการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทยมีความเป็นไปได้สูงมาก โดยทั้ง 3 เรื่องนี้จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งในแง่จุดหมาย เนื้อหา และกระบวนการ

ในทัศนะของศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน เห็นว่าศาสนานั้นเริ่มจากต้องเชื่อก่อนถึงไปเป็นศาสนิกชน ไม่ใช่ทุกศาสนาจะใช้กระบวนการเดียวกับการศึกษา สิ่งทีกล่าวมาต้อง

การแสดงให้เห็นและเชื่อมโยงเช่นตัวอย่างของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีความหลากหลายของศาสนา ถ้าจะสรุปว่าศาสนาเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมดคงไม่ได้ แต่มีปัญหาว่า เมื่อศาสนาเป็นผู้จัด แล้วนำมาให้ทางการศึกษาเป็นผู้จัดแทน ปัญหาก็อาจจะเกิดได้ ซึ่งในเรื่องนี้ทางพุทธศาสนาก็ยังไม่มีข้อยุติ

มิติศาสนาในด้านการเรียนรู้ของคน เป็นการพัฒนาคนให้เป็นคนดีของสังคมทุกศาสนา แต่จะบูรณาการอย่างไรที่มีใช้ นำการศึกษาไปผูกติดกับศาสนา จะต้องมองในเชิงมิติความสัมพันธ์ของการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ว่าเชื่อมโยงเข้ามาในกระบวนการเรียนรู้ของคนได้อย่างไร จึงจะทำให้กระบวนการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ทั้ง 3 คุณของการศึกษา วัฒนธรรม คุณธรรม คือ คุณวุฒิ คุณธรรม และคุณภาพ ซึ่งเป็นแหล่งที่จะบูรณาการทั้งสาระและวิธีการที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาในตัวคนโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้

การจัดการศึกษาที่ผ่านมาเป็นแบบแยกส่วน และแยกกันมากจนกระทั่งการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันที่ทำหน้าที่มีน้อยมาก เช่น บ้าน วัด โรงเรียน เริ่มแยกจากกันจริงๆ ซึ่งแต่เดิมคำว่า บวร ถือเป็นหลักของสังคมไทย บวร หมายถึง บ้าน วัด และโรงเรียน ดังนั้นจะทำอย่างไรให้กระบวนการของชีวิตคนไทยที่เติบโตในชนบทมีบวรเป็นหลัก คือ บ้าน วัด และ โรงเรียน การที่จะบูรณาการสามจุดนี้ จำเป็นต้องใช้การปลูกฝัง อันเป็น

หลักการของหลายศาสนา แนวทางที่เชื่อว่าสิ่งที้นำมาให้ได้ที่สุดแล้ว คือต้องทำให้คนเชื่อ ทำให้คนคล้อยตาม ทำให้คนนับถือ โดยแต่ละศาสนาจะใช้วิธีที่ต่างกัน แต่ที่ตรงกันของทุกศาสนา คือต้องการให้คนเป็นคนดี

ประเด็น มาตรฐานทางวัฒนธรรม

มาตรฐานวัฒนธรรมของชาติควรมีการกำหนดเช่นเดียวกับ มาตรฐานการศึกษาหรือไม่ หากกำหนดได้ ควรเป็นบทบาทของสภาการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมแห่งชาติ หรือเป็นบทบาทของคณะกรรมการการศึกษาและวัฒนธรรม และควรเชื่อมโยงกันอย่างไร

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน กล่าวว่า คำว่า มาตรฐานทางด้านวัฒนธรรม มาตรฐานทางด้านศาสนา ควรหลีกเลี่ยง ไม่ใช่คำว่ามาตรฐาน เพราะศาสนา คือ มาตรฐานของตัวเองอยู่แล้ว วัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน เป็นวิถีชีวิตที่เราจะเลือกได้ว่าเน้นแบบไหน มาตรฐานจึงกำหนดให้มีเฉพาะมาตรฐานด้านการศึกษาเท่านั้น สำหรับองค์กรที่รับผิดชอบคือคณะกรรมการการศึกษาและวัฒนธรรม มีหน้าที่กำหนดนโยบายและแผน ที่จะดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติ

ประเด็น มาตรฐานสากล

มาตรฐาน ISO 9000 มีความจำเป็นหรือไม่ที่จะต้องนำเข้ามาเกี่ยวข้องกับมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ชี้แจงว่า การประกันคุณภาพของหน่วยงาน มีหลายวิธี ถ้าจะประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้มาตรฐาน ISO 9000 อาจจะใช้ไม่ได้ทั้งหมด โดยการประกันคุณภาพการศึกษาต้องกำหนดปัจจัย เกณฑ์ และตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรงอีกจำนวนไม่น้อย แต่ ISO 9000 เป็นการช่วยให้มาตรฐานการบริหาร และการบริการในบางลักษณะดีขึ้น ขณะที่ทางการศึกษาเน้นคุณภาพอยู่ที่ผู้เรียนได้อะไร จบแล้วเป็นอย่างไร ซึ่ง ISO 9000 อาจใช้ได้เพียงบางส่วนเท่านั้น

ประเด็น การเชื่อมโยงศาสนากับการศึกษา

การเชื่อมโยงศาสนาเข้าไปในการศึกษานั้น จะมีความชัดเจนมากน้อยเพียงใด

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน มีความเห็นว่า เมื่อให้ทางเลือกกับผู้เรียน โดยสามารถเรียนหลักธรรมของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ซึ่งบูรณาการเข้ามาในหลักสูตร และมีการสอนในสถานศึกษา ได้ตามต้องการ ทั้งหลักพุทธ หลักคริสต์ และหลักอิสลาม อันเป็นการให้เสรีภาพกับผู้เรียน เพราะศาสนาถือเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐาน แต่ปัญหาคือสถานศึกษามีความพร้อมที่จะทำได้หรือไม่ ที่ผ่านมาประสบความสำเร็จล้มเหลว เนื่องจากบางเรื่องนำเรื่องศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องมากเกินไป บางเรื่องไม่ควรนำเข้ามาเกี่ยวข้องกลับไม่นำมา ส่วนบางเรื่องไม่ควรนำเข้ามาเกี่ยวข้องเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพราะเรื่องศาสนาเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่ควรนำเรื่องนับถือส่วนตัวไปบังคับผู้อื่น

ดังนั้น การบูรณาการให้ยึดกระบวนการเรียนรู้เป็นตัวตั้ง แล้วนำมิติของการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มาพิจารณา ให้ชัดเจนว่า มิติเหล่านี้จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ของมนุษย์เพื่อ ให้เป็นคนที่สมบูรณ์ และมีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งเป็นวิธีที่สามารถทำได้ไม่ยาก แต่ถ้ามุ่งไปในแนวที่ว่า จะบูรณาการให้เป็นหนึ่งเดียว ทั้งเนื้อหาสาระ และวิธีการนั้นทำได้ยาก ความแตกต่างในประเด็นนี้ต้องเป็นเรื่องของศาสนา การศึกษาจะไม่เกี่ยวข้อง แต่จะนำมาเพื่อประโยชน์ของการพัฒนาคนตาม กระบวนการเรียนรู้ที่ต้องการ และจะต้องมีการพิจารณาความ สำคัญเรื่องศาสนาและวัฒนธรรมด้วยว่าจะบูรณาการได้อย่างไร ประเด็น การประสานงานของหน่วยงาน องค์กรปฏิรูป การศึกษา

สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการอุดมศึกษา และคณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม ใน พ.ร.บ. การศึกษา มาตรา 33, 34 ระบุให้มีหน้าที่ทั้งนโยบาย แผน มาตรฐาน ทรัพยากร และการประเมินผล โดยที่ 4 องค์กรนี้อยู่ในระนาบเดียวกัน จะมีกระบวนการในการดำเนินงานที่ประสานกันได้อย่างไร และในส่วนของกฎหมายจะมีมาตรการและวิธีการใดที่ทำให้ ประสานเชื่อมโยงกันได้

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน มีแนวทางการเชื่อมโยงประการแรก คือ การเชื่อมโยงโดยการสร้างความสัมพันธ์

ระหว่างองค์กรผ่านตัวบุคคล ซึ่งเป็นกุญแจหรือบุคลากรหลักของ 4 องค์กร เช่น สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ จะต้องมีการบุคลากรหลักเข้ามาร่วมเป็นกรรมการหรือมีส่วนร่วม เพื่อประโยชน์ของการประสานงาน

ขณะเดียวกัน องค์กรเฉพาะด้าน คือ คณะกรรมการอุดมศึกษา พื้นฐาน และศิลปวัฒนธรรม จะต้องมีการเลขาธิการสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ เข้าไปร่วมอยู่ในการดำเนินงานขององค์กรเหล่านั้นด้วย เป็นการประสานโดยอาศัยผู้แทนหน่วยงานที่เป็นกุญแจสำคัญเข้าไปร่วมตัดสินใจและปรึกษาหารือข้อขัดแย้งร่วมกัน

นอกจากนี้ต้องตกลงกัน เช่น เรื่องการทำแผน หากจะต้องมีแผน 5 ปี หรือแผนการศึกษาชาติ ต้องตกลงกันว่าสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการหลัก และให้ 4 องค์กรมาร่วมดำเนินงาน เมื่อทำกรอบกว้างเสร็จแล้ว กรอบเฉพาะให้องค์กรย่อยเป็นผู้จัดทำและทบทวนร่วมกัน ก็จะเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์

ดังนั้น การมีส่วนร่วมในเรื่องนโยบาย แผน และมาตรฐานของ 4 องค์กร สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ต้องวางกรอบกว้างที่เป็นองค์กรรวม และแต่ละองค์กรเหล่านั้นไปดำเนินการเฉพาะในส่วนที่ตนรับผิดชอบและมาประสานและทำยี่สิบสี่ชั่วโมงมนตรีต้องรับฟังคำแนะนำจากสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติว่า แผนทั้งหมดทั้งส่วนรวมและ

ส่วนย่อยเป็นไปในแนวทางเดียวกัน จากนั้นจึงประกาศเป็นแผนของกระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ประเด็น ด้านศาสนา

กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะกำหนดบทบาท/ขอบเขตด้านการศึกษาให้ครอบคลุมด้านศาสนาอย่างไร ภายใต้มาตรา 34

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน อธิบายว่า กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะมีองค์กรที่จะทำหน้าที่เป็นด้าน ๆ คือ องค์กรการศึกษาทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา พื้นฐานและอุดมศึกษา องค์กรด้านศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม เป็นองค์กรที่แยกออกมา ในแต่ละองค์กรจะมีกรรมกรที่จะทำหน้าที่แต่ละด้าน ซึ่งในประเด็นนี้ไม่ได้หมายความว่า มีกระทรวงเพียงเพื่อนำศาสนาและวัฒนธรรมมาเพื่อการศึกษา แต่ในการที่จะทำนุบำรุงเรื่องศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ของสังคมไทยก็เป็นภารกิจหลักด้วย และต้องครอบคลุมทุกศาสนาตามที่ราชการยอมรับ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 34 ระบุหน้าที่ชัดเจนว่ากระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะต้องเสนอนโยบาย แผนพัฒนาด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม แต่กำกับไว้ว่าต้องสอดคล้องกับแผนชาติ

สำหรับหน่วยงานองค์กรเดิมที่รับผิดชอบงานด้านศาสนาในปัจจุบัน เช่น กรมการศาสนานั้นจะคงอยู่หรือไม่ อย่างไร

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ชี้แจงว่า การพิจารณาหน่วยงาน/องค์กรที่มีอยู่เดิม จะใช้หลักที่ 1 เมื่อระบบการกระจายอำนาจไปสู่พื้นที่ หน่วยงานทางศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม การศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ก็กระจายอำนาจไปสู่พื้นที่เพื่อสนับสนุนหน่วยงานนั้นให้เข้มแข็ง และทำงานในพื้นที่ หลักที่ 2 ส่วนกลางทำหน้าที่เป็นหน่วยนโยบาย แผน มาตรฐาน ส่งเสริมสนับสนุน และติดตามประเมินผล จะเป็นหน่วยงานในรูปแบบของคณะกรรมการ ไม่ใช่ฐานะกรมอีกต่อไป เพราะการบริหารฐานะกรมเป็นระบบการรวมศูนย์อำนาจ

วิธีการพิจารณา คือ พิจารณากรมที่มีอยู่ทั้ง 14 กรมเข้าตามโครงสร้างใหม่ กล่าวคือ 4 โครงสร้างหลัก (1 สภา 3 คณะกรรมการ) และสำนักงานปลัดกระทรวงรวมเป็น 5 โครงสร้าง ส่วนกรมที่มีปัญหา 8 กรม คือ มีงานบางส่วนที่ไม่สามารถกระจายไปสู่เขตพื้นที่ แต่งานบางส่วนไปได้ งานบางส่วนเป็นงานข้ามกระทรวง โดยขอบเขตของงานไม่ได้จำกัดในกระทรวงเท่านั้น หน่วยงานเหล่านี้จึงต้องเปลี่ยนเป็นหน่วยส่งเสริมและประสานเพื่อสนับสนุน และช่วยงานเชิงวิชาการข้ามกระทรวง

ดังนั้นโดยหลักการ หน่วยงานใดที่สามารถปรับเข้า 4 โครงสร้างได้จะถูกปรับเข้าทั้งหมด สำหรับบางหน่วยงานที่จะคงอยู่ต้องพิจารณาอย่างละเอียดว่า จะอยู่ในลักษณะไหน เช่น กรมการศาสนา มีปัญหาคือ พระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ไม่ใช่ส่วนที่อยู่ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยส่วนงาน

สนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ที่กรมการศาสนาทำอยู่ กำลังอยู่ในกระบวนการวิเคราะห์ของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา กล่าวโดยสรุปคือ พยายามสลายกรมเข้าสู่โครงสร้างใหม่ให้มากที่สุด แต่ถ้าบางกรม บางลักษณะงานที่ทำแล้วเสียหาย จะต้องพิจารณาเพื่อให้เกิดผลดีต่อส่วนรวมทั้งหมดและหน่วยงานที่จะปฏิบัติงาน

ประเด็น สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร

สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร ตามโครงสร้างใหม่จะรวมกับกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมหรือไม่

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน กล่าวว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรัฐธรรมนูญมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาทุกระดับประเภทตามความต้องการของท้องถิ่น กรณีกรุงเทพมหานครคงไม่ปัญหา แต่กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเริ่มจัดการศึกษาโดยไม่เคยจัดมาก่อน กระทรวงใหม่จะต้องมีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดังนี้ 1) ประเมินความพร้อม โดยจะมีการกำหนดหลักเกณฑ์ว่าอย่างไรคือพร้อม 2) ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดการศึกษาได้ตามนโยบายและมีมาตรฐาน 3) เสนอแนะการจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกับการอุดหนุนโรงเรียนเอกชน โรงเรียนรัฐ และโรงเรียนท้องถิ่น ซึ่งทั้ง 3 บทบาทดังกล่าว กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ไม่ได้เข้าไปบริหาร แต่เป็นฝ่ายสนับสนุน ฉะนั้นการศึกษาของกรุงเทพมหานครจะอยู่ในโครงสร้างการบริหารงานของกรุงเทพมหานคร

ประเด็น อำนาจหน้าที่ของเขตพื้นที่การศึกษา

ในมาตรา 38 มีการกล่าวถึงเขตพื้นที่การศึกษา อำนาจหน้าที่ของเขตพื้นที่การศึกษาคือ กำกับดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสถานศึกษาอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา รวมทั้งการจัดตั้งยุบรวม ปิดสถานศึกษา ประเด็นคำถาม คือ 1) สถานศึกษาที่กล่าวนั้นหมายถึงอะไร และ 2) สถานศึกษาประเภทอาชีพที่จัดการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญาอยู่ในสถานศึกษาเดียวกัน สถานศึกษาประเภทนี้ต้องขึ้นกับเขตพื้นที่ หรือว่าขึ้นกับคณะกรรมการอุดมศึกษา

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน กล่าวว่า การกำกับดูแลการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญานั้น จะให้หลักการว่า ระดับปริญญาอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาอยู่ในเขตพื้นที่ ดังนั้นสถานศึกษาใดที่สอนระดับ ปวส. ไม่ใช่ระดับปริญญาและอยู่ในเขตพื้นที่ใดก็อยู่ในกำกับของเขตพื้นที่นั้น ส่วนกรณีสถาบันนั้นสอนระดับปริญญาเป็นหลักและมีระดับอื่นด้วย ให้ถือระดับอื่นเป็นส่วนควบ และอยู่ในกำกับของคณะกรรมการอุดมศึกษา

ประเด็น การใช้พื้นที่ของสถานศึกษา

ปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยในสวนกลางไปใช้สถานที่โรงเรียนมัธยมเปิดสอนระดับปริญญา เหตุการณ์นี้จะเกิดขึ้นหรือไม่ โดยนัยของ พ.ร.บ. ฉบับนี้

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน ให้ความเห็นว่า การที่

มหาวิทยาลัยมีอำนาจตามกฎหมายที่จะสอนและประสาทปริญญาต่าง ๆ โดยอาศัยสถานที่ของผู้อื่นนั้น สามารถทำได้ โดยที่อำนาจในการประเมินและให้ปริญญายังเป็นของสถาบันอยู่ กรณีเช่นนี้ทำได้และควรส่งเสริมให้มีการดำเนินงานด้วย

ประเด็น การคิดเขตพื้นที่การศึกษา

การคิดเขตพื้นที่การศึกษา ได้มีการประสานสร้างความเข้าใจกับสำนักงานประมาณมากน้อยเพียงใด และถ้ามีปัญหาเกิดขึ้นจะแก้ไขปัญหาให้เขตพื้นที่ได้อย่างไร

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน ได้ชี้แจงว่า สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (สปศ.) ได้มีการหารือเรื่องนี้อยู่แล้ว โดยมีกลุ่มคณะทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาได้ประสานทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกันทุกกระยะ ในการกำหนดเขตพื้นที่การศึกษา และการตั้งงบประมาณจะทำอย่างไรนั้น คณะทำงานพยายามให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ ขาขึ้นต้องผ่านหน่วยงานต้นสังกัด แต่ขาลงในการบริหารจะตรงไปที่เขตพื้นที่ ส่วนการวิเคราะห์งบประมาณราย โรงเรียน รายเขต ในรูปแบบของเงินอุดหนุน ขณะนี้ทุกกลุ่มงานใน สปศ. กลุ่มใดที่จำเป็นต้องประสานงานกัน จะเชิญเจ้าของเรื่องมาร่วมพิจารณาด้วย

ประเด็น การสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติการศึกษา-แห่งชาติ กับสภาที่ปรึกษา ตามรัฐธรรมนูญ จะสร้างความ

เชื่อมโยงกันในลักษณะใด

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน เห็นว่า สภาที่ปรึกษาตามรัฐธรรมนูญ เป็นสภาของรัฐบาล ไม่ต้องไปเชื่อมโยง โดยตามความเข้าใจ สภาฯ นี้จะอยู่เหนือรัฐบาล เป็นอีกระดับหนึ่ง

ประเด็น ชื่อของหน่วยงาน องค์การปฏิรูปการศึกษา

การตั้งชื่อหน่วยงาน องค์การหลักเพื่อการปฏิรูปการศึกษา มี 3 องค์การเรียกเป็นคณะกรรมการ แต่มีหน่วยงานเดียวที่เรียกว่า สภา และในทางปฏิบัติโดยกฎหมาย ระบุไว้ชัดเจนว่า ให้รัฐมนตรีเป็นประธาน เช่นเดียวกับครุสภาที่มีรัฐมนตรีเป็นประธาน การที่มีรัฐมนตรีเป็นประธานเท่าที่ผ่านมามักจะมีอิทธิพลของท่านเข้ามาเกี่ยวข้อง กรณีนี้จะเกิดปัญหาเช่นเดิมหรือไม่

ในประเด็นนี้ ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน ได้ชี้แจงว่า การที่เลือกใช้คำว่าสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ เพื่อต้องการให้เป็นองค์กรกลางในการประสานนโยบายและแผน ทำหน้าที่ในด้านการเป็นองค์กรสนับสนุน ที่เรียกว่า **staff function** และต้องการให้กระทรวงหนึ่งมีสภาเดียว เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นสภาคกลางที่จะดำเนินการเรื่องแผนรวม ภาพรวม และเป็น **staff** ของรัฐมนตรีทั้งหมด เมื่อทำในนามกระทรวงแล้วงานเชิงนโยบาย/แผนจะอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรนี้ จึงควรให้รัฐมนตรีเป็นประธาน เพื่อจะได้ประสานการดำเนินงานในระดับสภาและระดับสูงได้

สำหรับความแตกต่างขององค์กรหลัก ทั้ง 4 องค์กร คือ

1. สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่เป็น **staff function** เป็นองค์กรใหญ่ มีจำนวนประมาณ 70-80 คน เป็นแหล่งรวมของทุกฝ่าย จึงเรียกว่า “สภา”

2. องค์กรเฉพาะด้านต้องการให้เล็กกะทัดรัด จึงเป็น “คณะกรรมการ” บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการจะมีหน่วยงานอยู่ในกำกับ ขณะที่สภาการศึกษาฯ ไม่มีโดยจะทำงานเบ็ดเสร็จในตัวเอง

3. ตามที่กฎหมายระบุว่า ไม่จำเป็นต้องให้ 3 องค์กร มีรัฐมนตรีเป็นประธานนั้น เพื่อให้องค์กรเหล่านั้นปลอดจากการเมือง เพราะมีสถานศึกษาอยู่ภายใต้ ซึ่งจะทำให้มี “ระบบล้วงลูก” เกิดขึ้น ขณะเดียวกันหน่วยงานเฉพาะด้าน เช่น ทบวงฯ มีระบุชัดเจนว่าต้องตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธาน ทำหน้าที่กลั่นกรองงานเสนอรัฐมนตรี โดยรัฐมนตรีจะไม่มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญ ๆ

ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงเปิดทางให้คณะกรรมการขั้นพื้นฐานอุดมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ไม่จำเป็นต้องมีรัฐมนตรีเป็นประธาน เพราะต้องการให้เป็นอิสระ แต่เห็นว่าสภากลางนั้นเป็น Staff ของรัฐมนตรีโดยตรง จะต้องเสนองานโดยตรงต่อรัฐมนตรี จึงกำหนดให้รัฐมนตรีเป็นประธาน

ประเด็น การจัดทำแผนการศึกษา

แผนการศึกษาชาติจะต้องดำเนินการเพื่อให้ 3 คณะกรรมการ ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ให้สอดคล้องกัน โดยที่มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเป็นหลัก และแผนการศึกษาชาติเป็นแผนที่ไม่มีช่วงเวลา และเป็นกรอบกว้าง ๆ รวมทั้งให้คณะกรรมการทั้ง 3 คณะ จัดทำแผนให้สอดคล้องทั้งด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมหรือไม่

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน กล่าวว่า หลายคนอาจจะมองว่า พ.ร.บ.แม่บทที่เป็นธรรมนูญการศึกษาฉบับนี้เพียงพอหรือไม่ที่จะเป็นกรอบให้มีในการทำแผนระยะ 5 ปี ถ้าเห็นว่าเพียงพอแล้วก็ไม่ต้องทำ แต่ผมมีความเห็นว่า ยังมีรายละเอียดไม่เพียงพอที่จะให้ทิศทาง/กรอบที่สะท้อนความต้องการการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคที่จะต้องดำเนินต่อไป จึงควรจัดทำเป็นแผนระยะยาว โดยร่วมกันทำให้เป็นกรอบกลางแล้วให้แต่ละด้านไปพัฒนาต่อไป เช่นเดียวกับแผนการศึกษาชาติเดิม เมื่อครั้งยังไม่มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ศาสตราจารย์ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต

วันจันทร์ที่ 20 มีนาคม 2543

ศาสตราจารย์ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต ได้แสดงความคิดเห็นใน 4 เรื่องหลัก คือ 1) การบูรณาการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 2) การบูรณาการภารกิจของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ทั้ง 6 กระบวนการ 3) แนวความคิดเรื่ององค์ประกอบ สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ และ 4) ความเชื่อมโยงระหว่าง สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ กับคณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา

1. การบูรณาการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ผมได้อ่านทั้งร่างเอกสาร* และรายละเอียดที่ผู้ทรงคุณวุฒิ 7-8 ท่าน วิจัยร่างเอกสารฉบับนี้ โดยอาจมองการบูรณาการ

* หมายถึง (ร่าง) เอกสารประกอบการจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ตามมาตรา 33) ที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

แตกต่างกันทุกท่าน แต่มีส่วนคล้ายที่สุดกับแนวความคิดของ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ซึ่งผมคิดว่าหัวใจสำคัญอยู่ที่ เรื่องของชีวิต

ถ้าเราเอาชีวิตเป็นตัวตั้งและให้ทุกอย่างบูรณาการเข้ามา โดยถามว่าชีวิตคืออะไร ถ้ามองแบบสมัยใหม่ ชีวิต ก็คือ การบูรณาการ หรือแม้จะมองแบบสมัยเก่าก็ไม่ต่างกันนัก สมัยใหม่ บอกว่าชีวิตเป็นบูรณาการของอวัยวะต่างๆ ที่มีคุณสมบัติ มีองค์ประกอบ มีหน้าที่แต่ละอย่างของอวัยวะนั้นๆ ต่างกัน แต่เมื่อเอาอวัยวะต่างๆ มาบูรณาการเป็นชีวิต มีการพึ่งพาอาศัย เสริมซึ่งกันและกัน ทำให้ชีวิตนั้นมีความแตกต่างจากอวัยวะแต่ละอย่างทั้งหมดโดยสิ้นเชิง

ประเด็นดังกล่าวข้างต้นเป็นหัวใจของการมองแบบองค์รวมกับการมองแบบแยกส่วน การมองแบบองค์รวม คือ สิ่งที่บวกกันเข้ามาแล้วจะไม่เท่ากับผลลัพธ์เชิงคณิตศาสตร์ เรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญซึ่งคนส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าใจลึกซึ้ง ขอยกตัวอย่างของสิ่งไม่มีชีวิตเพื่อเปรียบเทียบในลักษณะเดียวกัน รถยนต์หนึ่งคัน ประกอบด้วย ล้อ เครื่องยนต์ ลูกสูบ การจุดระเบิด ฯลฯ แต่ละเรื่องแต่ละส่วนต่างก็มีคุณสมบัติ มีหน้าที่ มีคุณลักษณะ มีองค์ประกอบต่างกัน แต่เมื่อจัดสัดส่วนให้พอดี มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีการเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน (synergism) ได้ออกมาเป็นของใหม่ คุณสมบัติต่างจากเดิมอย่างเปรียบเทียบกันไม่ได้

ดังนั้น ไม่ว่าจะสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งไม่มีชีวิต การบูรณาการไม่ใช่แค่การบวกกันเป็น 3 วงกลม หรือ 4 วงกลม เพราะคุณสมบัติจะแตกต่างกันมาก และเป็นหัวใจของการมองเชิงเส้นตรง (linear) กับไม่เป็นเส้นตรง (non-linear) ซึ่งต่างก็มีพลวัต (dynamism) ของตัวเอง

ทฤษฎีว่าด้วยการมองอย่างไม่เป็นเส้นตรง (non-linearity) กล่าวถึง ความซับซ้อน (complexity) ของระบบ ซึ่งแตกต่างจากการมองแบบเป็นเส้นตรงธรรมดา (simple linear system) ที่ได้ผลลัพธ์จากการรวมกันตรง ๆ

เรื่องระบบที่เป็นพลวัตไม่เป็นเส้นตรงและซับซ้อน (complex non-linear dynamic system) ยังไม่มีใครศึกษาอย่างลึกซึ้ง ผลลัพธ์จะแตกต่างกันมาก ชีวิตไม่ใช่เป็นเพียงส่วนประกอบของสิ่งต่างๆ เท่านั้น ดังนั้นจึงต้องใช้คำว่า บูรณาการ หรือ interaction หรือ synergy ของส่วนต่างๆ

ผมได้ยกตัวอย่างทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ถ้าเอาชีวิตเป็นตัวตั้ง ชีวิตประสงค์อะไร ไม่ว่าจะเป็ชีวิตคน ชีวิตสัตว์ ชีวิตอะมีบา หรือส่วนของชีวิตที่ย่อยที่สุด ชีวิตประสงค์จะแยกตัวและทำให้มีสิ่งๆที่เหมือนกับตัวเกิดขึ้น ชีวิตประสงค์จะมีความสุข ชีวิตประสงค์จะลดทุกข์

ถามว่าทำไมชีวิตประสงค์จะมีสุข ทำไมชีวิตต้องการจะลดทุกข์ เราตอบไม่ได้ เพราะชีวิตไม่ได้มาจากแค่ส่วนผสมของ คาร์บอน หรือไฮโดรเจน หรือซิลิเฟอร์ หรือแคลเซียม

ไม่สามารถบอกส่วนประกอบแต่ละตัวได้ ชีวิตจึงเริ่มเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ เรียนรู้ที่จะมีความสุข เรียนรู้จะลดความทุกข์ เหล่านี้คือหัวใจของศาสนา ด้วยศรัทธาในวิธีการจะมีความสุขจะลดความทุกข์ ถ้าเริ่มด้วยเอาตนเข้าไปปฏิบัติ แล้วให้คนอื่นทดลองปฏิบัติจนมีศรัทธาคือศาสนาพุทธ ถ้าเริ่มด้วยต้องมีศรัทธาก่อน คือ ศาสนาที่มีพระผู้เป็นเจ้าของ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม หรือศาสนาพราหมณ์

สรุปว่า ชีวิตเป็นบูรณาการของอวัยวะ มีคุณสมบัติ มีองค์ประกอบ มีหน้าที่ต่างกันมาอยู่รวมกัน และอาศัยซึ่งกันและกัน ชีวิตไม่ใช่ผลรวมจากผลบวกของอวัยวะ แต่มีคุณสมบัติพิเศษแตกต่างจากอวัยวะ ชีวิตเป็นองค์รวมเป็นบูรณาการสมบูรณ์แบบที่มีความประสงค์อยู่ในตัวของชีวิตนั้น ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ พืช อะมีบา หรือเป็น DNA ที่ย่อยที่สุด

ชีวิตต้องการอยู่ยั่งยืน ตรงนี้ก็เป็นหัวใจอีกประการหนึ่ง ชีวิตต้องการอยู่ยั่งยืนแต่ธรรมชาติจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นชีวิตต้องปรับตัวเอง ธรรมชาติก็เช่นเดียวกับชีวิตแต่ยิ่งใหญ่กว่าชีวิต เพราะธรรมชาติประกอบไปด้วยความหลากหลายทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ธรรมชาติมี synergism ซึ่งกันและกันอยู่ ต่างจากชีวิตตรงที่ว่าพึ่งพาอาศัยกันบ้าง ทำลายกันบ้าง มีเกิดมีดับบ้าง เพราะฉะนั้น ธรรมชาติก็เช่นเดียวกับชีวิต แต่มีระยะยาวกว่าชีวิต และเป็นบูรณาการของสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต

ดังที่กล่าวแล้วว่า ชีวิตในความเข้าใจของผม ต้องการความสุข ลดความทุกข์ มนุษย์จึงเรียนรู้วิถีปฏิบัติตนภายในธรรมชาติแวดล้อม วิธีการปฏิบัติตนต่อตนเองเป็นหัวใจของศาสนา แม้ว่าอยู่ในปากก็ฟังพาอาศัยธรรมชาติ ต้องฟังพาอาศัยผู้อื่น การจัดตัวเองให้ฟังพาอาศัยผู้อื่นระบบอื่น วิถีชีวิตของระบบนี้เรียกว่าวัฒนธรรม

วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของคน กลุ่มคน ระบบสังคมที่พยายามสืบทอดกัน วัฒนธรรมก็เหมือนชีวิตอยากจะสืบทอดต่อไปเรื่อย ๆ ไม่ต้องการจะเปลี่ยน ทั้ง ๆ ที่บรรยากาศโลกเปลี่ยน ย้อนหลังไปดูอดีต วิถีชีวิตต้องเปลี่ยนไปเหมือนกับชีวิต ศาสนาค่อนข้างจะเป็นการปฏิบัติตนต่อตนเองภายในบรรยากาศภายในสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมเป็นระบบชีวิตในสิ่งแวดล้อม

ชีวิตจะมีความสุขได้ชีวิตต้องเรียนรู้ สัตว์ก็ต้องเรียนรู้ นอกเหนือจากมีสัญชาตญาณ สัตว์ก็เรียนรู้แต่เรียนรู้ช้ากว่ามนุษย์ เพราะสมองเล็กกว่า และไม่มีการบินที่ก มนุษย์สมัยก่อนก็ไม่มีการบินที่ก การเรียนรู้ก็ช้าเหมือนกัน พอเริ่มบินที่ก เริ่มทำศิลาจารึก เริ่มมีสิ่งตีพิมพ์เมื่อประมาณ 500 กว่าปีมานี้ โดยกูตเตนเบอร์ก มนุษย์ก็เริ่มเรียนรู้ไวมาก เพราะสามารถจะถ่ายทอดความคิดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งได้ แต่สัตว์ทำไม่ค่อยได้

การเรียนรู้เป็นหัวใจของชีวิต เรียนรู้ศาสนา เรียนรู้วัฒนธรรม แต่ตรงนี้ต้องระวัง เพราะคำว่าการศึกษาที่ใช้ใน

ภาษาไทยกับภาษาต่างประเทศต่างกัน

การเรียนรู้ธรรมชาติเป็นการศึกษาหรือไม่ การศึกษารวมถึงการเรียนรู้ธรรมชาติหรือไม่ ถ้าในสังคมตะวันตก การเรียนรู้และศาสนาในอดีตผสมกลมกลืนกัน แต่ด้วยคอร์ปชั่นอย่างรุนแรงของวงการศาสนา จึงทำให้ผู้ที่อยู่ในการปกครองแยกศาสนาออกไปจากการปกครอง แยกการเรียนรู้ออกไปจากการปกครอง เพราะฉะนั้น การศึกษาฝ่ายศาสนากับการศึกษาฝ่ายโลกเป็นคนละอย่าง แต่ขณะเดียวกันเมื่อพูดถึงชีวิตที่เรามีศรัทธาในศาสนา กลางวันเขาก็ไปโรงเรียน วันอาทิตย์ก็ไปโรงเรียนสอนศาสนาวันอาทิตย์

บางศาสนาไม่แยกการเรียนรู้ออกจากศาสนา เช่น ศาสนาอิสลามซึ่งบูรณาการทั้งการเรียนรู้ ทั้งศาสนา ทั้งวัฒนธรรมกลมกลืนกันอยู่อาจจะมากที่สุดใ้ในกระบวนศาสนาต่างๆ ที่คนส่วนใหญ่นับถือ

ดังนั้นเมื่อพูดถึงการบูรณาการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับอิสลามจะเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ดังที่คุณวินัย สะมะอูน เคยมาเล่าให้ฟังแล้ว แต่ศาสนา ยูโรคริสเตียนจะต่างกัน ด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ซึ่งแยกเรื่องเหล่านี้จากกันมาตั้งแต่สมัยโรมัน เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาศาสนาของตะวันออก ขงจื้อ พุทธ พราหมณ์ ล้วนมีการบูรณาการอยู่ในสมัยเดิมทั้งสิ้น แต่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ไม่ว่าธรรมชาติจะเป็นอย่างไรก็ไม่ได้ช่วยให้เราบรรลุนิพพานได้

ไม่ช่วยให้เราลดความทุกข์ได้ เพราะฉะนั้นยังไม่ต้องให้ความสนใจ แต่สนใจเรื่องลดความทุกข์ก่อน ศาสนาจึงเป็นการปฏิบัติตนต่อตนเอง ภายในธรรมชาติที่เหมาะสม คืออย่าไปสุดโต่งอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ให้เริ่มจากสายกลาง

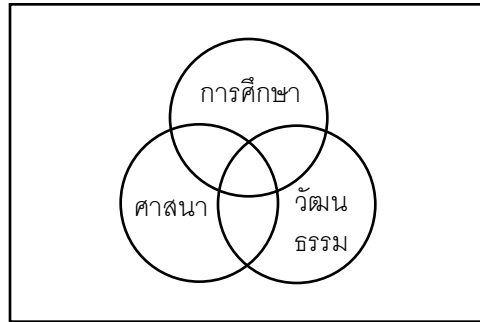
สำหรับการเรียนรู้ธรรมชาติแบบที่ตะวันตกได้เรียนรู้นั้น ได้แยกศาสนาออกจากการเรียนรู้ โดยเห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในสมัยกาลิเลโอ ซึ่งมีความขัดแย้งกันระหว่างการเรียนรู้ธรรมชาติกับศาสนา ในสมัยกรีกโบราณ การเรียนรู้ คือ เรียนรู้ความจริงของธรรมชาติ เรียนรู้ความเป็นธรรม เมื่อเรียนรู้ความจริง เมื่อเรียนรู้ความเป็นธรรม มนุษย์ก็มีเวลาว่างขึ้น มีความเป็นธรรมมากขึ้น จึงมีความใฝ่ฝัน มีจินตนาการ เห็นความงาม เพราะฉะนั้น ความจริง ความเป็นธรรม และความงามจึงเป็นหัวใจของการศึกษาในยุคกรีกโบราณ ถ่ายทอดมาถึงสมัยโรมัน และถ่ายทอดมาตลอด โดยแยกออกจากศาสนา และจัดให้การเรียนรู้ความจริง การเรียนรู้ความงาม การเรียนรู้ความเป็นธรรม เป็นหัวใจของการเรียนในยุคนั้น

ในปัจจุบัน ผมเป็นห่วงอย่างยิ่งที่จะบอกว่า เรื่องการบูรณาการของการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ยังไม่เห็นเรื่องธรรมชาติปรากฏอยู่ที่ใด หรือธรรมชาติเป็นการศึกษาโดยอัตโนมัติ และเมื่อกล่าวถึงธรรมชาติ สิ่งที่ควรระวังคือ ความแตกต่างระหว่างภาษาไทยกับภาษาต่างประเทศ การเรียนรู้ธรรมชาติ ภาษาอังกฤษเรียกว่า **science** ภาษาเยอรมัน

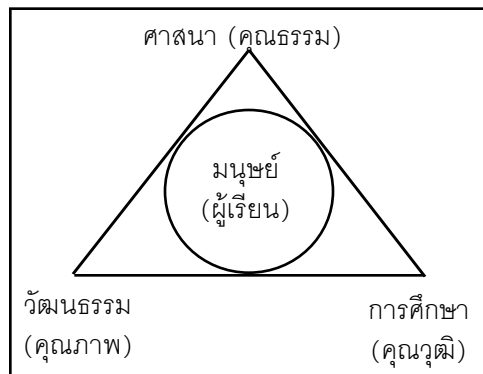
เรียกว่า **wissenschaft** เป็นคำเดียวที่มีความหมายรวมทั้งวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ไม่ว่าจะ เป็น **science** หรือ **wissenschaft** แต่อาจจะต้องใช้ภาษาเยอรมัน เพราะในเรื่องวิทยาศาสตร์ เยอรมันศึกษาในเชิงลึกที่สุด และมีรายละเอียดมากที่สุดทั้งในเรื่องปรัชญาการศึกษาและเรื่องอื่น ๆ คำว่า วิทยาศาสตร์ ในภาษาไทยมีความหมายแคบ กลายเป็นเฉพาะวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ไม่รวมสังคมศาสตร์ (**social science**) ไม่รวมศาสตร์เกี่ยวกับมนุษย์ (**humanities**)

ดังนั้นถ้าต้องการจะเห็นบูรณาการโดยให้ชีวิตเป็นตัวตั้ง ชีวิตเรียนรู้ชีวิตเองก็คือศาสนา ชีวิตเรียนรู้กับระบบอื่นก็คือวัฒนธรรม ชีวิตเรียนรู้ธรรมชาติก็เป็นศาสตร์ เพราะฉะนั้น การศึกษาต้องผสมกลมกลืนระหว่างชีวิตกับ 3 ส่วนดังกล่าว รวมทั้งศาสนา วัฒนธรรม และธรรมชาติ

ในแผนภูมิที่ 1 และ 2 ที่สภาการศึกษานำเสนอ (ดูภาพประกอบหน้าถัดไป) ไม่ว่าจะ เป็นรูปสามเหลี่ยมหรือวงกลม 3 วง ไม่ปรากฏคำว่าธรรมชาติ จึงเป็นอันตรายมาก ถ้าหากไม่เรียนรู้ธรรมชาติด้วย ธรรมชาติในที่นี้หมายถึงทั้งวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ถ้าจะใช้แผนภูมิที่ 2 รูปวงกลม อยู่ในสามเหลี่ยมที่มีมนุษย์ซึ่งเป็นผู้เรียนอยู่ตรงกลาง ก็ควรจะ มีวัฒนธรรม มีศาสนา และมีการศึกษา

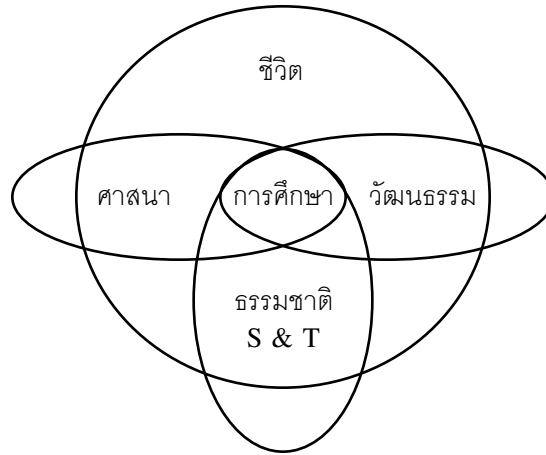

แผนภูมิที่ 1 : การบูรณาการแบบที่ 1

แผนภูมิที่ 2 : การบูรณาการแบบที่ 2

แต่เมื่อกล่าวถึงการศึกษา เรามักจะคิดถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน แต่ไม่นึกถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ประสงค์จะเรียนรู้จากธรรมชาติ เพราะฉะนั้น ต้องตีความหมายของคำนี้ให้ชัดเจน ถ้าเขียนชีวิตอยู่ตรงกลาง ศาสนาอยู่วงหนึ่ง วัฒนธรรมก็อยู่วงหนึ่ง รองรับด้วยธรรมชาติ (วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) อีกวงหนึ่งรวมเป็น 3 ด้าน และการศึกษาอยู่ด้านบน (คุณภาพประกอบหน้าถัดไปแผนภูมิที่ 3)

แผนภูมิที่ 3 : การบูรณาการการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และธรรมชาติ

การศึกษาต้องบูรณาการทั้งศาสนา วัฒนธรรม ธรรมชาติและเทคโนโลยี เข้าด้วยกัน ด้วยความต้องการที่จะเรียนรู้ของมนุษย์เพื่อประสงค์จะลดความทุกข์ ต้องการมีความสุข การตีความการศึกษาจึงไม่ใช่ที่นักการศึกษาไทยตีความ แต่ปัญหาอยู่ที่การใช้ภาษาไทย เมื่อใช้คำว่าวัฒนธรรม กลุ่มนี้จะปฏิเสธคอมพิวเตอร์ โดยคนไทยชอบแยกส่วน แยกจนทำลายตัวเอง ทำลายความลึกซึ้งของคำ เช่น ถ้าใช้คำว่าศาสตร์ คือ science ประกอบด้วย วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ก็จะไม่มีปัญหา รวมทั้งการตีความหมาย วัฒนธรรมรวมถึงธรรมชาติด้วย แต่ถ้าพิจารณาจากเอกสารต่างๆ จะพบว่า วัฒนธรรมคือวิถีชีวิต และเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์และสังคม ไม่มีวิถีชีวิตของ

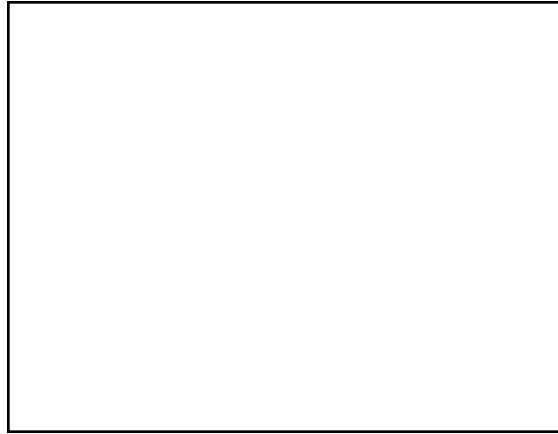
ธรรมชาติ แม้แต่ฝรั่งเองก็ยังระบุว่าโลกตะวันตกและโลก ตะวันออกแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ผมยังเห็นว่าควรให้ผู้เรียน หรือมนุษย์เป็นตัวตั้ง คือชีวิตเป็นตัวตั้ง แล้วชีวิตประสงค์จะ เรียนรู้ ส่วนสาเหตุที่ทำให้ชีวิตต้องการเรียนรู้ ยังไม่มีคำตอบ ชัดเจน เข้าใจว่าเป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งของธรรมชาติ

จากที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อกล่าวถึงการศึกษา ทำอย่างไรจึง จะให้เข้าใจว่า การศึกษาไม่ใช่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ไม่ใช่การศึกษาที่ท่องจำกันมาในระบบ ผมได้นำสิ่งที่เขียนเพื่อ การปฏิรูปการศึกษาในปี พ.ศ. 2517 มาอ่านใหม่ เฉพาะอย่าง ยิ่งเรื่องการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม พบว่า ในปี พ.ศ. 2517 การศึกษาจึงเป็นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม แต่เมื่อ 100 ปีที่ แล้วเป็นการศึกษาเพื่อความทันสมัย เพราะแรงกดดันในเรื่อง การเป็นประเทศอิสระไม่ตกภายใต้อาณานิคม เป็นแรงกดดัน อย่างสูงที่ทำให้ต้องมีการศึกษาเป็นไปเพื่อความทันสมัย มีคำ เตือนว่าอย่าแยกการศึกษาออกจากบ้าน จากวัด แต่เพราะ ต้องการจะทันสมัยแบบฝรั่ง เราจึงได้แยก การที่ฝรั่งแยกการ ศึกษาออกจากศาสนาเพราะมีปัญหาศาสนาเข้าครอบงำการ ปกครอง ที่มีการแยกอย่างชัดเจนที่สุดคืออเมริกัน เพราะ อเมริกันเป็นพวกที่หนีแรงกดดันจากศาสนา หนีแรงกดดันจาก ที่อื่นมาอยู่ด้วยกัน ดังนั้นใครอยากจะนับถือศาสนาอะไรก็ได้ แต่ให้มาเรียนรวมกัน

ในกรณีของไทยเมื่อจะบูรณาการเข้าด้วยกัน จะต้องทำ ด้วยความระมัดระวัง เพราะมีหลายศาสนา และเมื่อพิจารณา เกี่ยวกับการศึกษาที่พึงประสงค์คืออะไร พบว่า สิ่งต่างๆ ยัง ใช้ได้อยู่มาก กล่าวคือ การศึกษาที่พึงประสงค์ต้องเป็นการศึกษา ที่เสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะ และทัศนคติให้คนไทย รู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ และนำความรู้ความเข้าใจมาแก้ไขปัญหาเสริมสร้างชีวิตและ สังคมให้ดีขึ้นโดยกลมกลืนกับธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นนิยามที่ดีและ เขียนไว้ค่อนข้างชัดเจน คือ จัดเพื่อใคร และจัดอย่างไร

จากที่กล่าวมาแล้วว่าในปี 2517 เป็นการศึกษาเพื่อชีวิต และสังคม เมื่อ 100 ปีที่แล้วเป็นการศึกษาเพื่อความอยู่รอด สำหรับการศึกษายุคนี เป็นการศึกษาเพื่อรู้เท่าทัน ต้องทันสมัย ต้องทั้งรู้จักชีวิตและสังคมพอควร สามารถเชื่อมโยงชีวิตและ สังคมกับความทันสมัยได้ ไม่เช่นนั้นจะไม่รู้เท่าทัน การไม่รู้เท่าทันเป็นอันตรายมหาดศาล อย่างที่เห็นกันอยู่ ซึ่งเศรษฐกิจ ทรุดเพราะไม่รู้เท่าทัน เปิดประตูบ้านอย่างเสรีโดยไม่รู้

สรุปว่า บูรณาการต้องเริ่มจากชีวิต ไม่ใช่การเคลื่อนของ วงกลม ซึ่งไม่มีชีวิต เป็นนามธรรม ไม่มีสาระเชิงที่เกี่ยวกับมนุษย์ (humanism elements) ถ้าเริ่มจากชีวิต จะคล้ายกับแผนภูมิ ของ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ มาก

แผนภูมิที่ 4 : การศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม :
มิติบูรณาการและการเรียนรู้ โดย ศ. สุมน อมรวิวัฒน์

เมื่อต้องการมีชีวิตอยู่ ชีวิตจึงต้องมีวิธีดำเนินชีวิตด้วย
ศาสนา ชีวิตต้องรู้จักปรับตัวเองเข้ากับระบบ คือ วัฒนธรรม
ชีวิตต้องการที่จะดำเนินตัวเองอยู่ในระบบ โดยต้องรู้จัก
ธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นจึงต้องเรียนรู้ธรรมชาติ
ต้องเรียนรู้ศาสนา เรียนรู้วัฒนธรรม ยกเว้น ดีความว่าวัฒนธรรม
รวมถึงธรรมชาติด้วย ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ใช่เช่นนั้น ดังนั้น จะต้องมีการเรียนรู้ทั้ง 3 ส่วน คือ ทั้งศาสนา ทั้งวัฒนธรรม ทั้งธรรมชาติ
ตรรกของธรรมชาติก็มีเป็นตัวเลข เป็นคณิตศาสตร์ ในเรื่อง
ธรรมชาติไม่มีชีวิต แต่ก็มีฟีลิกส์เป็นตัวหลัก ธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตก็มีเรื่องชีววิทยาเป็นตัวหลัก หรือจะเรียกว่า ความผสม
กลมกลืนของการเรียนรู้คือปรัชญา แต่ในภาษาไทย วัฒนธรรม
ไม่ใช่ปรัชญา

ในวงการการศึกษาไทยมักจะแยกองค์ความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ แยกเพื่ออะไร ก็ตอบไม่ได้ ผมคิดว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นองค์ความรู้ด้วย เพราะมนุษย์เรียนรู้ได้จากการสังเกตจากการสรุป จากการประมวลเข้าด้วยกัน ทำให้หาหลักเกณฑ์ได้ หาหลักเกณฑ์ได้ก็ทดลองทำซ้ำ และสรุปออกมาเป็นทฤษฎี ซึ่งทฤษฎีก็คือองค์ความรู้ ผมคิดว่ากระบวนการเรียนรู้และองค์ความรู้เป็นหนึ่งเดียว แต่พวกเราบางคนชอบแยก

ในการเรียนรู้ของมนุษย์ เราเรียนรู้ธรรมชาติ เรียนรู้ศาสนา เรียนรู้วัฒนธรรม ทั้งหมดนี้คือการศึกษาในทัศนะของผม ไม่ใช่เพียงปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเท่านั้น หรือจะพูดในแบบกรีกโบราณ คือ การเรียนรู้เรื่องความจริง เรียนรู้เรื่องความเป็นธรรม เรียนรู้เรื่องความงาม แต่ถ้าเรื่องความเป็นธรรม เน้นหนักเรื่องศาสนา ความจริงก็เน้นหนักเรื่องของวิทยาศาสตร์ การเรียนรู้เรื่องความงาม การอยู่ด้วยกันอย่างสงบสันติ เป็นการเรียนรู้ทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ดังนั้นถ้าจะให้เขียนเป็นวงกลมเป็น 4 วง จะมีศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา และมีธรรมชาติ

อีกประการหนึ่ง ในสังคมไทยมักจะเข้าใจว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการทำกระบุง ตะกร้า ของโบราณ แต่ในความเป็นจริง การเดินแบบสมัยใหม่ของเด็กวัยรุ่นก็เป็นวัฒนธรรมของเขา เขาออกกำลังกายมีความสุขก็เรื่องของเขา เพราะวัฒนธรรมไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของอดีต แต่วัฒนธรรมเป็นเรื่องตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งถ้าจะตีความหมายวัฒนธรรม

ให้กว้างจึงต้องใช้ศาสตร์ควบคู่ไปด้วย แต่เนื่องจากมนุษย์เรามักจะแยกวัฒนธรรมไว้อีกส่วนหนึ่ง เรื่องความจริงของธรรมชาติหรือวิทยาศาสตร์ไว้อีกส่วนหนึ่ง โดย science ในภาษาไทยจำแนกเป็นวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ แต่ของฝรั่ง science มีความหมายรวมถึงทั้ง 3 อย่าง เหล่านี้คือบูรณาการในทัศนะของผม

2. การมองอนาคตและการบูรณาการ 6 กระบวนการ

การวางแผนกับการมองอนาคตนั้น ในอดีตมักจะเอากการวางแผนเป็นตัวตั้ง แต่ในปัจจุบันมักจะทำให้การคาดการณ์ (foresight) เป็นตัวตั้ง foresight คือการคาดการณ์ในอนาคต ซึ่งการคาดการณ์ในอนาคตมีหลายวิธี ทั้งวิธี foresight วิธี delphi วิธี AIC วิธี flashcard วิธีของนักมานุษยวิทยา ethnographic futures research (EFR) หรือ futures research เพราะการมองอนาคตจะมีหลายทางเลือก อาทิ futures research หรือ foresight หรือ ethnographic futures research และแตกต่างจากการวางแผน เพราะการวางแผนมักจะทำให้โจทย์ปัจจุบันเป็นตัวตั้ง แต่การมองอนาคตใช้อนาคตเป็นตัวตั้ง ญี่ปุ่นใช้วิธีการนี้มาเป็นเวลามากกว่าสิบปี โดยใช้เป็นยุทธศาสตร์ แล้วพัฒนายุทธศาสตร์มาเป็นแนวทางปฏิบัติในปัจจุบันไปสู่อนาคต

สำหรับรายละเอียดที่ปรากฏในเอกสารของ สกศ.* ในส่วนของกระบวนการ ค่อนข้างจะใช้ปัจจุบันเป็นตัวตั้ง ผมจะ

เปรียบเทียบการมองอนาคตวิธีหนึ่งที้ง่ายๆ ในปัจจุบัน ซึ่งประเทศไทยใช้กัน คือ ต้องมีวิสัยทัศน์ วิสัยทัศน์ ไม่ใช่ความฝัน แต่คือ ภาพที่เรามีจินตนาการที่คาดว่าจะเป็นไปได้ในช่วง 20-30 ปี เพราะช่วงเวลาที่มากกว่านั้นทำได้ยากเพราะโลกเปลี่ยนแปลงเร็ว เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงเร็ว นักวิทยาศาสตร์หรือนักเทคโนโลยีจึงนิยมนำวิธีนี้มาใช้ เรียกว่าทำ **foresight** ซึ่งก็มีศาสตร์ในการทำ เริ่มใช้มาตั้งแต่แผนฯ 8 จนถึงแผนฯ 9 แต่เป็นการใช้อย่างหละหลวมไม่ลึกซึ้งอย่างญี่ปุ่น ความแตกต่างอยู่ที่การวางปัจจุบันหรือวางอนาคต ถ้าเอาปัจจุบันเป็นตัวตั้ง เราเริ่มตั้งคำถามว่าสภาพปัจจุบันเป็นอย่างไร ปัญหาเป็นอย่างไร มูลเหตุแห่งปัญหาเป็นอย่างไร เมื่อพบมูลเหตุจึงวางนโยบาย มีแผน ยุทธศาสตร์ คน เงิน เมื่อรวมกันจึงเป็น **fixed planning** ซึ่งปฏิบัติไม่ค่อยได้ หน่วยงานหลายแห่งจึงใช้วิธี **foresight** ซึ่งมีทางเลือกและกำหนดทิศทาง โดยจะมีทางเลือกที่ชัดเจนก็ได้ แต่ต้องตกลงระหว่างผู้รู้ ซึ่งมักจะใช้วิธีเดลฟาย 2-3 รอบ หรือใช้วิธี **EFR** ด้วยการสอบถามถึง ภาพที่อยากจะให้เป็นในอนาคต หรือภาพที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดเป็นอย่างไร ส่วนจะทำอย่างไรเพื่อให้ได้ภาพเหล่านั้น มีเงื่อนไข มีหลักอะไร ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งของ **future research** หรือมีฉะนั้นบางเรื่อง ประชุมกัน 100 คน เกียงกันมากไม่รู้จักจบ จึงมอบให้ 10 คน ลองนึกมา 3 อย่างที่ท่านประสงค์จะเห็นเมืองเชียงใหม่เป็นอย่างไร โดยให้เขียนมาภายใน 5 นาที เสร็จแล้วขึ้นกระดานดำ ความเห็นที่คล้ายกันก็รวมกันไว้เป็นกลุ่ม ๆ

สำหรับในเอกสารของ สกศ.* เป็นการเอาปัจจุบันเป็นตัวตั้ง ซึ่งมีจุดอ่อนว่า โลกเปลี่ยนแปลงเร็ว การเอาปัจจุบันเป็นตัวตั้ง จะไม่เห็นทิศทาง แต่ถ้าคาดว่า 20 ปีข้างหน้าโลกจะเป็นตลาดเดียว ก็จำเป็นจะต้องสร้างความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นมา เอาเครือข่ายความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อรวมกันตามสภาพของปัญหา ทั้งนี้เพื่อคนแรงแห่งมหาอำนาจที่ผลักดันโลกชั่วคราวเดียว ตามกระแสโลกาภิวัตน์ สภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้นเช่นนี้ จะหาความพอดีระหว่าง 2 ส่วนได้อย่างไร อะไรจะเป็นตัวกำหนด ยุทธศาสตร์จะเป็นอย่างไร เหล่านี้คือมองอนาคต มากกว่ามองปัจจุบัน

ในส่วนที่เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องภารกิจ 6 ประการของ สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ประกอบด้วย งานด้านแผน นโยบาย กฎหมาย ซึ่งค่อนข้างจะเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (linear interaction) ระหว่าง 2 จุด แต่ในโลกความเป็นจริง ปฏิสัมพันธ์จะมีลักษณะไม่เป็นเส้นตรง (non-linear) เป็นเชิงพหุ (multiple interaction) และมีพลวัต (dynamism) ดังนั้น จึงต้องคาดการณ์ในอนาคต และดูเงื่อนไข การทำแบบนี้ไม่ว่าจะใช้วิธี delphi วิธี AIC หรือวิธี flashcard คือ กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายในอนาคต ยุทธศาสตร์หลัก ในการที่จะไปถึงเป้าหมาย แนวทางคืออะไร จึงจะสามารถระบุ ได้ว่างานที่จะต้องทำคืออะไร คนที่จะต้องทำต้องเป็นคน ประเภทไหน จะใช้เงินสักเท่าไร จะใช้เทคโนโลยี และการ

จัดการอย่างไร จึงจะเป็นไปตามแผน นอกจากนั้นยังจำเป็นต้องพิจารณาว่าแนวทางที่จะทำงานไปขัดกับ กฎ ระเบียบอะไร ต้องแก้กฎ ระเบียบอะไร ถ้าไม่ขัดยังไม่ต้องแก้ หรือกำหนดเป็นกฎหมาย แต่ถ้าขัดต้องแก้กฎหมาย และติดตามประเมินผล เพราะฉะนั้นในแนวทางการมองอนาคต ต้องเริ่มจากวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แนวทางอย่างที่น่าเสนอ ซึ่งแตกต่างจากแนวทางทั้ง 6 ข้อนี้

ดังนั้น ก่อนที่จะมาถึงแผน จำเป็นต้องรู้เป้าหมายทิศทางในอนาคตก่อน ยุทธศาสตร์ก็ใช้วิธีง่ายๆ ตัวอย่างเช่น ท่านประธานองคมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ หรือนายกรัฐมนตรี พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ในปี พ.ศ. 2521 และต่อๆ มา ประเทศไทยต้องประสบปัญหาอย่างรุนแรง โดยในปี พ.ศ. 2516 เป็นยุคของกลุ่มที่ฝึกไฝ่ฝายซ้าย ขณะที่ปี พ.ศ. 2519 เป็นยุคของกลุ่มที่ฝึกไฝ่ฝายขวา คนที่ใจกล้ามาก คือ นายกรัฐมนตรี พลเอกเกรียงศักดิ์ ท่านทำให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากการต่อสู้ เพราะเชื่อว่าปัญญาอยู่ในเด็ก ถ้าจับไล่เด็กไปอยู่บนภูเขา ประเทศไทยจะไม่มีผู้สืบทอดในการพัฒนาประเทศ เพราะปัญญาชนอยู่นอกสังคม จึงต้องหาวิธีนำกลุ่มนี้กลับเข้าสังคม ด้วยวิธีการใช้การเมืองนำการทหาร ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หลักของ พลเอกเปรม โดยดำเนินการอยู่ 8 ปี จนกระทั่งประเทศไทยมีสภาพที่ดีขึ้น ท่านเป็นผู้นำที่มีทั้ง วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แนวทาง และแผนที่ค่อนข้างชัดเจน

3. แนวความคิดเรื่ององค์ประกอบสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

ในเรื่องสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ กฎหมายได้กำหนดบทบาทหน้าที่ไว้ชัดเจนแล้ว ส่วนองค์ประกอบจะเป็นอย่างไร ผมเสนอว่า น่าจะมีขนาดใหญ่ 80-100 คน โดยมีความหลากหลายทางอาชีพ ประสบการณ์ และพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ตามหน้าที่ที่ต้องทำ แต่ไม่ควรคัดเลือกโดยการเป็นตัวแทนจากจังหวัด เพราะจะซ้ำซ้อนกับ ส.ส. และ ส.ว. สำหรับคนในวงการศึกษาไม่ควรเกิน 1 ใน 3 หรือ 1 ใน 4 เพราะถ้ามีคนในวงการศึกษามากจะเกิดปัญหาว่าการศึกษาคือเรื่องครูกับนักเรียนไม่ใช่การเรียนรู้อย่างกว้าง ส่วนกรรมการโดยทั่วไปให้พิจารณาผู้ทรงคุณวุฒิก่อน แล้วจึงเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง โดยผู้ทรงคุณวุฒิควรจะมาจก 6 กลุ่ม กระจายอยู่ 4 ภาคภูมิศาสตร์ จะใช้รูปแบบ 9 อนุภาคของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ก็ได้ หรือจะใช้ 12 เขตการศึกษาปัจจุบันก็ได้ ซึ่งต้องดูว่าคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา ที่ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นประธาน จะยังคงเขตการศึกษาไว้หรือไม่ เพราะหากกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดูแลเขตพื้นที่การศึกษา 200-300 แห่ง จำเป็นต้องมีหน่วยงานกลางในพื้นที่

จากประสบการณ์ขององค์การระหว่างประเทศ การมีสำนักงานอยู่ภายนอกมีค่าใช้จ่ายสูงมาก สำหรับประเทศไทย

ถ้ายังมี 12 เขตการศึกษาและ กทม. ผู้ทรงคุณวุฒิน่าจะมาจากพื้นที่การศึกษา 12 เขตก่อน จะมีผลดีในทางวัฒนธรรม หรือจะใช้แบบ สศช. ก็ได้ กล่าวคือ ภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ภาคใต้ฝั่งอันดามัน กทม. และปริมณฑล ภาคกลางและตะวันตก และภาคตะวันออก ที่ สศช. แบ่งเช่นนี้ เพราะธรรมชาติของภูเขาและลุ่มน้ำและตามสภาพเศรษฐกิจ ไม่ได้เป็นไปตามจังหวัด แต่เป็นไปตามสภาพภูมิศาสตร์ หรือจะใช้ 4 ภาคภูมิศาสตร์ก็ได้ โดยต้องดูตามสภาพวัฒนธรรม แต่จังหวัดเป็นเขตที่ไม่สมเหตุผลในทัศนะของผม ถ้าจะพิจารณาจาก GDP จะต้องคำนึงถึงกลุ่มเกษตร เพราะสัดส่วนของกลุ่มเกษตรน้อยกว่ากลุ่มอุตสาหกรรมและการค้า ถ้าเป็นสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาที่ ศ.นพ.ประเวศ เป็นประธาน จะไม่สนใจคนในเมืองแต่จะคิดถึงคนในชนบทเป็นหลัก ถ้าให้มูลนิธิหมู่บ้านแบ่ง ก็จะใช้หมู่บ้าน เพราะฉะนั้นจะต้องหาความพอดีระหว่างเขตที่ค่อนข้างจะเป็นแบบดั้งเดิม (traditional sector) กับแบบทันสมัย (modern sector) นอกจากแบ่งตามอาชีพอันดับของ GDP และลักษณะงานแล้ว ยังจะต้องคำนึงถึงกลุ่มศาสนา ทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู และซิกข์

ส่วนที่ 2 รัฐต้องมีทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น กลุ่มนักวิชาการต้องมีทั้งกลุ่มประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา อุดมศึกษา กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มที่ใช้ปัญหา

เป็นเป้าหมาย เช่น สิ่งแวดล้อม ชุมชนเข้มแข็ง ปัญหาหลักคือ ชาวบ้านไม่ไว้วางใจกลุ่มข้าราชการกับกลุ่มธุรกิจเอกชน จึงตั้ง เป้าหมายต่างหากจากกลุ่มพ่อค้า กลุ่มอุตสาหกรรม หรือกลุ่ม ข้าราชการ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่ม สื่อมวลชน

สำหรับกรรมการโดยตำแหน่ง ควรเป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และควรให้ผู้ทรง คุณวุฒิเป็นรองประธานคนที่หนึ่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ เป็น รองประธานคนที่ 2 เหตุผลคือถ้าเอารัฐมนตรีช่วยว่าการฯ เป็น รองประธาน อาจจะถูกครอบงำโดยการเมืองมาก นอกจากนั้น ก็มีประธานคณะกรรมการขั้นพื้นฐาน ประธานคณะกรรมการ อุดมศึกษา ประธานคณะกรรมการการศึกษาและวัฒนธรรม เลขาธิการสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ มี หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ปลัดกระทรวงกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย สาธารณสุข และกระทรวงแรงงานฯ น่าเสียดายที่มีกระทรวงแรงงานฯเกิดขึ้น เพราะส่วนของแรงงาน และฝึกแรงงานน่าจะอยู่กับกระทรวงการศึกษาฯ ส่วนที่เป็น สงเคราะห์ควรอยู่กับกระทรวงมหาดไทย ซึ่งการดำเนินงานใน ลักษณะเช่นนี้จะมีความขัดแย้งสูงขึ้นระหว่างการฝึกอาชีพกับ อาชีวศึกษา แต่ถ้ารวมกันในสภาการศึกษาฯ จะเป็นการดี นอกจากนั้น ควรจะมีประธานสำนักงานรับรองคุณภาพและ

มาตรฐานเป็นกรรมการในสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติด้วย

ส่วนการประชุมของสภาการศึกษาฯ ควรเป็น 2-3 ครั้งต่อปี โดยพิจารณาเฉพาะเรื่องหลักๆ และต้องมีคณะกรรมการบริหาร เพราะคณะกรรมการบริหารสำคัญมาก ซึ่งไม่ควรให้รัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการบริหาร เนื่องจากจะไม่มีเวลาประชุม ในฐานะที่ท่านเป็นนักการเมือง จึงต้องให้เวลากับการเมืองเป็นหลัก

4. ความเชื่อมโยงระหว่างสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ กับคณะกรรมการในเขตพื้นที่

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ จะต้องมีการบริหารอย่างอิสระ ไม่ถูกครอบงำจากกระทรวงหรือนักการเมือง จะดำเนินการในลักษณะเช่นนี้ได้ขึ้นอยู่กับเลขาธิการ หัวใจจึงอยู่ที่การคัดเลือกเลขาธิการ โดยให้กรรมการเป็นผู้เสนอรายชื่อจำนวน 2-3 คน แล้วให้คณะรัฐมนตรีหรือให้สภาการศึกษาฯ คัดเลือก เพราะเลขาธิการฯ จะสำคัญมาก ไม่ควรจะเป็นมือเป็นเท้าของการเมือง แต่ควรเป็นมือเป็นเท้าของรัฐมากกว่า

ในส่วนโครงสร้างสำนักงานฯ ควรให้เป็นอิสระของเลขาธิการ เพราะบทบาทหลักของหน่วยงาน ต้องเป็นเสนาธิการที่ดี มีอิสระทางความคิด มีเงินเพื่อการวิเคราะห์วิจัยที่คล่องตัว เน้นบทบาทการวิจัยฐานข้อมูลและทันการ งาน

ต่างประเทศจะทำเฉพาะเรื่องนวัตกรรม งานประจำเป็นหน้าที่ของกองการสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงการศึกษาฯ

นอกจากนั้นในการดำเนินงาน สิ่งที่สำคัญที่สุด ควรมีคณะกรรมการติดตามและประเมินผล เพื่อกำกับติดตามและตรวจสอบว่ากรรมการบริหารเป็นอย่างไร โดยสภาการศึกษาเป็นผู้แต่งตั้ง ให้รัฐมนตรีเป็นผู้ดูแลเอง โดยมีฝ่ายเลขานุการเพียงชุดเดียว เพื่อเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งจากการประเมินผลและการทำงานในหน้าที่เสนาธิการ

อีกเรื่องหนึ่งที่ต้องมีการดำเนินการ คือ การรวมกลุ่มของเขตพื้นที่การศึกษา ควรจะเป็นแบบ สศช. หรือแบบเขตการศึกษาปัจจุบัน โดยให้ทั้ง 13 เขตการศึกษาเสนอชื่อผู้ที่จะเข้ามาเพื่อเป็นกรรมการในสภาการศึกษาฯ และทำหน้าที่ดูแลในเรื่องเชิงนโยบาย ซึ่งความเชื่อมโยงในส่วนนี้สำคัญมาก

สรุป

เรื่องหนึ่ง การบูรณาการการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยเอาชีวิตเป็นตัวตั้ง

โดยความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ เข้าใจว่าการศึกษาเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและเป็นการเรียนรู้ด้วยตัวอย่างข้อความจากการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมคือ “การศึกษาที่พึงประสงค์จะต้องเป็นการศึกษาที่เสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะ และทัศนคติให้คนไทยรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจ

สังคมและสิ่งแวดล้อมที่ตนมีส่วนร่วม และนำความรู้ความเข้าใจมาแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างชีวิตและสังคมให้ดีขึ้นโดยกลมกลืนกับธรรมชาติ” ถ้าเข้าใจการศึกษาเช่นที่กล่าวมา จะเห็นว่าการศึกษาได้รวมถึงทั้ง 4 เรื่อง คือ ทั้งชีวิต ศาสนา วัฒนธรรม และธรรมชาติ ในทัศนะของผมชีวิตคือการเรียนรู้ ชีวิตที่มีความสุขคือ ชีวิตที่มีการเรียนรู้ มีการทำงาน มีการพักผ่อนหย่อนใจที่พอเหมาะ การนำความรู้สู่การปฏิบัติเพื่อเสริมความรู้ให้ดีขึ้น แต่ต้องมีการพักผ่อนหย่อนใจบ้าง

กล่าวโดยสรุปคือ เริ่มเอาชีวิตเป็นตัวตั้ง ชีวิตเป็นบูรณาการ เพราะชีวิตมีความประสงค์ที่จะมีความสุข ลดความทุกข์ ซึ่งก็คือประเด็นหลักของศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม การที่ชีวิตอยากจะมีความสุข ลดความทุกข์ รวมทั้งมีสิ่งอื่นที่เกื้อหนุนให้ชีวิตทำเช่นนั้นได้ อาทิ ระบบของครอบครัว ระบบชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งระบบทั้งหมดคือวัฒนธรรม และวัฒนธรรมต้องเกื้อหนุนชีวิตด้วย เพื่อให้ชีวิตมีความสุข ลดความทุกข์ เฉพาะศาสนากับวัฒนธรรมยังไม่เพียงพอ เพราะระบบศาสนามักจะเป็นตัวเองปฏิบัติต่อตัวเอง แต่วัฒนธรรมเป็นการปฏิบัติกับเพื่อนมนุษย์อย่างเป็นระบบ จึงยังไม่พอ ชีวิตจะต้องเรียนรู้ธรรมชาติ จึงต้องเรียนรู้ศาสนา ต้องเรียนรู้วัฒนธรรม การเรียนรู้ทั้งหมดคือการศึกษา

ดังนั้นการบูรณาการจึงไม่ใช่แค่ศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม แต่การบูรณาการอยู่ที่ชีวิต และการบูรณาการไม่ใช่

มาจากองค์ประกอบต่างๆ เพราะองค์ประกอบต่างๆ เมื่อประกอบเข้ามาเป็นสิ่งใหม่แล้ว สิ่งใหม่จะมีคุณสมบัติแตกต่างจากเดิม เช่น ชีวิตประกอบด้วยอวัยวะต่างๆ อวัยวะต่างๆ ทำงานต่างกัน มีคุณสมบัติต่างกัน เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน มี synergism ซึ่งกันและกัน จึงทำให้เกิดชีวิต ทำให้คิดได้ เกิดการเรียนรู้ได้ แม้สิ่งไม่มีชีวิตในธรรมชาติก็เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน จึงออกมาเป็นธรรมชาติ แต่ในธรรมชาติ ต่างจากชีวิต ซึ่งมีการทำลายกันบ้าง เสริมกันบ้าง แต่ชีวิตมักจะไม่ทำลายกันเองภายใน ยกเว้นสิ่งแปลกปลอมอื่นเข้ามา ชีวิตจึงจะมีภูมิคุ้มกันมาทำลายส่วนธรรมชาติ ซึ่งมีทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต จะทำลายกันบ้าง เสริมกันบ้าง จึงเกิดความหลากหลายตามธรรมชาติ

เราต้องเรียนรู้ทั้งหมด การเรียนรู้ทั้งหมดก็คือการศึกษา และการบูรณาการเป็นมากกว่าการศึกษาบูรณาการกับศาสนา บูรณาการกับวัฒนธรรม หากการบูรณาการคือ ศาสนา วัฒนธรรม ธรรมชาติที่เกื้อหนุนชีวิต จึงจะทำให้เป็นการศึกษาที่ดี แนววิเคราะห่นี้ใกล้เคียงที่สุดกับของ ศ.สุมน อมรวิวัฒน์

สำหรับสังคมไทย การบูรณาการเนื้อหาด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ทำได้ไม่ยาก แต่การบูรณาการเนื้อหาด้านศาสนาจะยาก เพราะฉะนั้นการที่จะทำหลักสูตรคงต้องใช้แก่นของศาสนาเป็นหลัก ขณะนี้ประเทศไทยยอมรับศาสนาอย่างเป็นทางการ 5 ศาสนา ต้องเอาแก่นของทั้ง 5 ศาสนา กล่าวคือ แก่นของศาสนาพุทธ แก่นของศาสนาคริสต์ แก่นของศาสนาอิสลาม

แก่นของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ศาสนาซิกข์ เข้ามาผสมกลม-
กลืนเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร ขณะเดียวกันต้องเปิดโอกาสให้เด็ก
ที่นับถือคริสต์ไปโบสถ์วันอาทิตย์ได้ตามใจ และต้องสนับสนุนให้
ไป เด็กที่นับถือศาสนาพุทธ ปัจจุบันมีโรงเรียนพุทธศาสนาวัน
อาทิตย์หรือบางส่วนในวันพระ ก็ให้เด็กเหล่านี้ไปสวดมนต์ใน
วันพระ เด็กคนอื่นก็ให้อ่านหนังสือตามศาสนาที่นับถือ จะได้
ไม่เกิดปัญหาซึ่งกันและกันในโรงเรียน หรือในห้องเรียนซึ่งมีคน
จากหลาย ๆ ศาสนา เราต้องสนับสนุนให้เด็กทุกคนมีศาสนา
ศาสนาพุทธเกิดจากการปฏิบัติก่อนแล้วจึงมีศรัทธา ศาสนาอื่น
ศรัทธาจะนำหน้าก็ได้ แต่ต้องมีความพอดีระหว่างศรัทธาและ
ปัญญาเท่านั้น โดยต้องไม่ให้มีเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น จะ
เห็นว่าบูรณาการไม่ใช่การศึกษา ไม่ใช่ผลบวกของศาสนา ของ
ชีวิต ของวัฒนธรรม ของธรรมชาติ แต่เมื่อบูรณาการแล้ว จะ
ได้ของใหม่ที่แตกต่างจากเดิม

เรื่องที่สอง กระบวนการและวิธีการทำงานของสภาการ
ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะกรรมการ
บริหาร ซึ่งจะต้องเอาอนาคตเป็นตัวตั้งมากกว่าเอาปัจจุบันเป็น
ตัวตั้ง

แนวคิดเรื่องภารกิจ 6 ประการของสภาการศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรมแห่งชาติ การวางแผนที่กำหนดจากปัจจุบันบาง
ครั้งจะมีปัญหาเพราะทำให้ไม่รู้ว่าจะอนาคตเป็นอย่างไร การวางแผน
จึงควรกล่าวถึงการคาดการณ์ในอนาคต (Foresight) ด้วย

ซึ่งจะมีหลายวิธี เช่น AIC ก็เป็นวิธีหนึ่ง วิธีการนี้เป็นการมองเอาอนาคตเป็นตัวตั้งมากกว่าเอาปัจจุบันเป็นตัวตั้ง โดยการเอาอนาคตเป็นตัวตั้งจะต้องมองวิสัยทัศน์ ซึ่งได้มาจากหลายวิธี จากวิสัยทัศน์ต้องคาดว่าเพื่อจะให้บรรลุถึงวิสัยทัศน์นั้นจะต้องดำเนินการอย่างไร ก็คือยุทธศาสตร์หลัก ในยุทธศาสตร์หลัก อาจจะมี 1 หรือ 2 ยุทธศาสตร์หลัก แล้วกำหนดแนวทางที่เลือกจะแก้ไขปัญหาปัจจุบันได้หรือไม่ ถ้าแก้ไม่ได้ก็เลือกแนวทางใหม่ เมื่อวางแนวทางนี้ได้แล้วจึงจัดทำเป็นงาน โดยแบ่งเป็นงานย่อย 3-4 งาน ในแต่ละงานต้องการบุคลากร เงิน และทรัพยากรอื่น ๆ รวมทั้งต้องการการจัดการและเทคโนโลยีอย่างไร

สำหรับเอกสารของ สกศ.* ฉบับนี้ ค่อนข้างจะมองปัจจุบันและวิธีการแนวปัจจุบัน แต่ถ้าเรามองอนาคตให้มีทางเลือกได้ จะเห็นว่าจะต้องเดินทางไปอย่างไร ซึ่งน่าจะเป็นเช่นนั้นมากกว่าวางแผนชัดจากปัจจุบัน ซึ่งอาจจะผิด และมีข้อผิดพลาดมาแล้วในหลายเรื่อง ดังนั้นจึงควรมองจากอนาคตแล้วปรับเป็นระยะ ๆ จะเป็นวิธีการที่ดีกว่า

เรื่องที่สาม องค์ประกอบคณะกรรมการสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

สภาควรจะมีองค์ประกอบอย่างไร จำนวนประมาณเท่าไร มาจากที่ใดอย่างไร และเมื่อมีสภาการศึกษาฯ แล้ว ควรจะมีคณะกรรมการบริหารอย่างไร และควรจะมีองค์ประกอบอย่างไร

เรื่องที่ดี ความเชื่อมโยงกับเขตพื้นที่การศึกษา

ความเชื่อมโยงระหว่างสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติที่อยู่ในส่วนกลาง กับคณะกรรมการเขตพื้นที่ควรจะเป็นอย่างไร ซึ่งจะครอบคลุมใน 4 เรื่อง คือชีวิตที่เป็นการเรียนรู้ศาสนา วัฒนธรรม และธรรมชาติ โดยชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก และชีวิตเป็นการเรียนรู้ เป็นกระบวนการ ศาสนาค่อนข้างจะคงที่ วัฒนธรรมค่อนข้างจะคงที่ แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง แต่กระแสการเปลี่ยนแปลงจะค่อนข้างช้า ธรรมชาติมิได้หมายถึงเฉพาะธรรมชาติรอบตัวเท่านั้น แต่เป็นทั้งธรรมชาติและเทคโนโลยี ซึ่งมีความสำคัญมาก และถ้าไม่เข้าใจผลวัดเหล่านี้ จะคิดว่าทุกอย่างคงที่หมด

ในกระบวนการทำงาน หัวใจสำคัญมี 2 เรื่องหลัก คือ ประการแรก การวางรูปงานของทั้งสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ และเขตพื้นที่การศึกษา และให้ 2 ส่วนนี้มีความเชื่อมโยงกัน หลังจากนั้นจึงไปเป็นพื้นฐานเรื่องหลักสูตร เพื่อให้มีการบูรณาการ และในการบูรณาการนั้นต้องทำให้เกิดความชัดเจนในการเขียนว่า ชีวิตไม่ใช่ศาสนา ชีวิตไม่ใช่ธรรมชาติ ทั้งๆ ที่เป็นส่วนของธรรมชาติ ชีวิตก็ไม่ใช่วัฒนธรรม แต่ชีวิตกับการศึกษาใกล้เคียงกันมาก เพราะชีวิตที่ไม่เรียนรู้เป็นชีวิตที่ตายแล้ว คนไม่สามารถพัฒนาต่อได้ถ้าไม่ศึกษา คำว่าการศึกษากว้างกว่าการเรียนรู้ ถ้าจะใช้รูปแบบนี้จะต้องระบุว่าการศึกษาคืออะไร ตามการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ส่วนศาสนา

ต้องระบุโดยย่อที่สุด คือ ความเชื่อ และศรัทธา ผสมผสานกับ ปัญญา เพื่อวิถีชีวิตที่มีความสุข ลดความทุกข์ วัฒนธรรม ก็คือ ระบบวิถีชีวิตมนุษย์กับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ

การอภิปรายทั่วไป

ผู้เข้าร่วมประชุมเสวนาได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และมี ข้อคำถามเรียนถามท่านวิทยากร สรุปได้ ดังนี้

ประเด็น ความสัมพันธ์ระหว่างสภาการศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรมแห่งชาติและองค์คณะบุคคลอื่น ๆ

ตามมาตรา 33 ที่กำหนดให้สภาการศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่เสนอนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และมาตรฐานการศึกษา ดังนั้น คณะกรรมการการศึกษาและวัฒนธรรม กับสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ มีภารกิจที่จะแยกกันอย่าง ชัดเจนอย่างไร สภาการศึกษาฯทำแผนอย่างไร คณะกรรมการ การศึกษาและวัฒนธรรมทำแผนอย่างไร เพราะจากเอกสาร* มีข้อความบางตอนที่ระบุว่า “จะพิจารณาเฉพาะเรื่องศาสนา ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษา เพื่อนำเข้าไปบูรณาการกับการศึกษา จะไม่สนใจเรื่องการบริหารงานด้านศาสนา” แต่ภารกิจของรัฐ ตามรัฐธรรมนูญจะต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนา กระทบวง การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะต้องทำหน้าที่แทนรัฐใน การอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนา เช่นเดียวกับด้านวัฒนธรรม

ดังนั้น การทำแผนพัฒนาด้านศาสนาและวัฒนธรรมจึงต้องครอบคลุมทุกเรื่องเช่นกัน การเชื่อมโยงภารกิจในองค์กรควรเป็นอย่างไร

ศาสตราจารย์ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต ชี้แจงว่าสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ จะทำหน้าที่ในการวางนโยบายเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งแตกต่างจากกรรมการในแต่ละด้าน เช่น ด้านการศึกษาพื้นฐาน ด้านอุดมศึกษา ด้านศาสนา และศิลปวัฒนธรรม โดยสรุป สภาการศึกษาฯ จะทำในเชิงนโยบายมากกว่าที่จะเป็นเรื่องเชิงปฏิบัติ และค่อนข้างจะเอื้อให้มีการเชื่อมโยงกันระหว่างศาสนากับวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น งานที่กรมศาสนาดูแลอยู่บางงานต้องคงไว้ กล่าวคือ ถ้าจะให้ศาสนาในประเทศไทยเจริญงอกงาม ควรแยกงานของกรรมการศาสนาเป็น 2 ฝ่าย คือ การดำเนินงานเรื่องศาสนสมบัติ ในลักษณะเป็นองค์กรอิสระเช่นเดียวกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ โดยภายใน 10-20 ปี ก็จะสามารถแยกศาสนสมบัติออกจากการดูแลพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ถ้าไม่แยกศาสนสมบัติออก คนจะสนใจศาสนสมบัติ เพราะเกี่ยวข้องกับเงินจำนวนมาก เมื่อแยกเป็นอิสระและบริหารอย่างเข้มงวด โดยมีผู้สอบบัญชี มีการจัดทำรายงานรายได้เมื่อเป็นเช่นนี้จะทำให้คนศรัทธาบริจาคเงินเพื่อศาสนา

ในส่วนของวัฒนธรรม ต้องมีการทำความเข้าใจความหมายของคำว่า วัฒนธรรมให้ตรงกัน เพราะยังมองแตกต่างกัน

มาก โดยคนบางคนเข้าใจวัฒนธรรมรวมถึงของสมัยใหม่ด้วย ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติมองในอีกแง่หนึ่ง นอกจากนั้น นักวิชาการก็ยังไม่เข้าใจว่าวัฒนธรรมและธรรมชาติเป็นเรื่องเดียวกัน

วิธีการที่จะทำให้องค์กรทำงานสอดคล้องกันได้นั้น ประการแรกสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งเป็นสภาใหญ่มีประธานคณะกรรมการการศึกษาและวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย และในคณะกรรมการบริหาร เลขานุการของคณะกรรมการการศึกษาและวัฒนธรรม ก็เป็นกรรมการร่วมอยู่ด้วย และควรมีการเขียนแบ่งงาน แบ่งหน้าที่ให้ชัดเจนด้วย ประการที่ 2 ไม่จำเป็นต้องรอให้เป็นไปตามขั้นตอน คือเรื่องหนึ่งเสร็จก่อนจึงจะทำอีกเรื่องหนึ่ง เมื่อเค้าโครงต่างคนต่างทำและรวมเข้าด้วยกันได้ ก็สามารถทำงานในรายละเอียดได้โดยไม่ต้องรอกัน แต่ต้องหารือกันเป็นระยะ ๆ ว่าใครจะเป็นผู้ทำแผนหลัก และใครจะทำรายละเอียด

ประเด็น ความเหมาะสมของการจัดตั้งสภาตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (**Stakeholders**) ควบคู่ไปกับสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

คำถามแรก สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่จัดทำแผนเสนอต่อคณะรัฐมนตรีด้วย โดยในเรื่องของแผนจะมีความเกี่ยวข้องกับอีกสภาหนึ่ง คือ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตามมาตรา 89 ของรัฐธรรมนูญ

ซึ่งสภาที่ปรึกษาฯ อยู่ระหว่างการดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้น สภาการศึกษา กับสภาที่ปรึกษานั้นจะมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร และในลักษณะใด

คำถามที่ 2 มีวิทยากรท่านหนึ่งได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นองค์กรเชิงกฎหมายซึ่งอาจจะไม่มีความเป็นอิสระมากพอที่จะเป็นตัวแทนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ต่าง ๆ ที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบ จึงมีการเสนอว่าควรจะมีสภาร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นสภาที่อยู่นอกเหนือจากที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนด สภา stakeholder นี้ประกอบด้วยตัวแทนกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด ลักษณะของสภานี้กับสภาที่ปรึกษาฯ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 89 จะมีความเหมือนและต่างกันอย่างไร ถ้าไม่เหมือนกันจะมีความเป็นไปได้หรือไม่ จะมีองค์กร 2 องค์กร ขนาดใหญ่คู่กันคือ ตั้งสภาการศึกษา คู่กับสภา stakeholder

ศาสตราจารย์ ดร.สิปปนนท์ เกตุทัต ให้ทัศนะในเรื่องนี้ว่า ไม่ควรจะมีสภา stakeholder คาดว่าที่มีการเสนอสภาในลักษณะนี้มาจากเหตุผลหลักคือ สังคมไทยไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ต้องมีการคานอำนาจกัน การคานอำนาจควรทำโดยให้ทุกฝ่ายมาอยู่ร่วมกัน เฉพาะอย่างยิ่งให้มีตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่ระดับล่างขึ้นมาจะเป็นการดี จะได้มาทำความเข้าใจตั้งแต่ระดับปฏิบัติ เพราะทุกครั้งที่มีความเห็นแตกต่างกัน ถ้าต่างฝ่ายต่าง

ทำความเข้าใจอธิบายเหตุผลจะเข้าใจกันได้ดีขึ้น จึงไม่ควรมีการจัดตั้งสภา stakeholder โดยสภานี้จะมีอิทธิพลหรือไม่มีอิทธิพล ความสำคัญอยู่ที่องค์ประกอบและกฎหมายที่รับรอง และเมื่อมีสภามีคนหลากหลายในคณะกรรมการ คนสำคัญที่สุดขึ้นอยู่กับ 2 คน คือ ผู้ที่เป็นประธานกับผู้ที่เป็นหัวหน้าสำนักงานเลขาธิการ ถ้าทำงานด้วยกันได้ งานก็จะไปได้ดี

ในมาตรา 89 ของรัฐธรรมนูญกำหนดให้มี สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้ยกร่างพระราชบัญญัติแล้วเสร็จ ขณะนี้อยู่ในการพิจารณาวาระ 2 ของ สภาผู้แทนราษฎร และได้มีปรับปรุงสาระบัญญัติให้แตกต่างจากที่คณะกรรมการบริหาร และคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้เสนอ โดย สศช. คณะกรรมการมีความเห็นตรงกันว่า ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 89 ต้องมีคนหลากหลาย ไม่ใช่หลากหลายตามจังหวัด แต่หลากหลายตามอาชีพ มาเป็นสมาชิกสภาเพื่อให้ความเห็น ในฐานะที่สภาที่ปรึกษาฯ มีหน้าที่ให้ความเห็น ไม่ใช่ให้ความเห็นชอบ โดยให้ความเห็นใน 2 เรื่องหลัก คือ 1) ให้ความเห็นในเรื่องแผนพัฒนาฯ 5 ปี ซึ่งแผนพัฒนาฯ 5 ปี มีระยะเวลาสั้นดำเนินการอะไรไม่ได้ ถ้าเราจะเปลี่ยนจากแผนที่เอาปัจจุบันเป็นตัวตั้งกับแผนอนาคตเป็นตัวตั้ง จะแตกต่างกันมาก การเอาอนาคตเป็นตัวตั้งจะมอง 20-30 ปี วางเป้าหมายในช่วง 20-30 ปี แต่ให้มีความยืดหยุ่นพอสมควร โดยในช่วง 5 ปี จะทำอะไรก็จะกำหนดไว้ 2) ให้ความเห็นใน

เรื่องแผนพัฒนาต่าง ๆ ที่มีตามกฎหมาย เช่น แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ และแผนเยาวชน เป็นต้น

ประเด็น การกำหนดมาตรฐานการศึกษาชาติ

สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่ในการกำหนดมาตรฐานการศึกษา ดังนั้น มาตรฐานการศึกษาควรจะเป็นเป้าหมายที่มีอยู่ก่อนที่จะทำนโยบายและแผน หรือมาตรฐานการศึกษาในทีนี้จะป็นดัชนีชี้วัดหลังจากที่มีการกำหนดนโยบายและแผนแล้ว

ภารกิจของสภาการศึกษาฯ ตามที่ ศาสตราจารย์ ดร.ลีปพนนท์ เกตุทัต นำเสนอว่า คือ ถ้าเอาอนาคตเป็นตัวตั้ง คือ ภายใน 20 ปี เราต้องการให้มีการบูรณาการ ศาสนา วัฒนธรรม ธรรมชาติเข้าไปในเรื่องของการศึกษาเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี จะต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาให้ชัดเจนว่า หลักสูตรควรจะเป็นอย่างไร และในช่วง 5 ปี จะเป็นอย่างไร การประเมินผลของนักเรียน จะต้องถามคณะกรรมการด้านมาตรฐาน ในการประเมินซึ่งจะประเมิน 3 เรื่องหลัก คือ 1) เกี่ยวกับผู้เรียน 2) กระบวนการ 3) ปัจจัย ว่าใน 3 เรื่องหลักนี้ ถ้าจะให้เป็นไปได้ตามที่ต้องการภายใน 5 ปี จะใช้ตัวบ่งชี้อะไร แล้วให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหารือร่วมกัน เพื่อกำหนดตัวบ่งชี้ ส่วนโรงเรียนหรือสถานศึกษาจะใช้ตัวบ่งชี้มากก็ตามแต่ความต้องการสถานศึกษานั้น การทำงานในเรื่องการมองอนาคตกับมาตรฐานคงไม่ได้ทำเพียงครั้งเดียวเสร็จ อาจจะต้องมีคณะทำงานร่วมกัน

และตกลงกัน โดยจะไม่ไปกำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนมาก ซึ่งผมเชื่อในหลักการว่าให้ผู้ที่รับผิดชอบเทคนิคเป็นผู้ทำ แต่ให้ตรวจสอบเชิงนโยบาย เชิงวิสัยทัศน์ เป้าหมายว่า สอดคล้องหรือไม่

ประเด็น ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

ในเรื่องของทรัพยากร ซึ่งมีทั้งตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน ทรัพยากรที่เป็นของรัฐและของเอกชน โดยเอกชนในความหมายที่ว่า ทุกฝ่ายของสังคมน่าจะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีข้อเสนอว่า นอกจากการจัดสรรทรัพยากรของรัฐแล้ว ควรจะมีมาตรการส่งเสริมในการมีส่วนร่วมของสังคม

คำถามที่ 1 มาตรการส่งเสริมทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา โดยส่วนต่าง ๆ ของสังคมจะมีแนวทางอย่างไร

คำถามที่ 2 ทรัพยากรจะมีทั้งในส่วนที่เป็นของในประเทศ กับแหล่งเงินต่างประเทศ ทั้งในลักษณะของเงินกู้ เงินยืม เงินให้เปล่า ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาโครงการเงินกู้/ยืมเพื่อการศึกษา ดังนั้น ใน 3 ปีข้างหน้า สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ตามมาตรา 33 จะทำหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการเงินกู้ เงินยืม และเงินให้เปล่าหรือไม่

คำถามที่ 3 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จะมีการจัดตั้งกองทุนจำนวนมาก ควรจะเป็นหน้าที่ในส่วนของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ในการจัดทำนโยบาย และดำเนินการให้มีกองทุนเกิดขึ้น และเมื่อมีกองทุนเกิดขึ้นแล้ว ภารกิจในส่วนของการบริหารกองทุนเหล่านี้ควรจะอยู่กับองค์กรใด

ศาสตราจารย์ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต กล่าวว่า ตามกฎหมายเรื่องเงินกู้ เป็นหน้าที่กระทรวงการคลัง และกระทรวงการคลังเป็นผู้พิจารณา แต่เนื่องจากไม่สามารถทำได้ดีในเรื่องนี้จึงจำเป็นต้องมีคณะกรรมการมาช่วยพิจารณา

ในการบริหารจัดการหลังปี 2545 จะให้สภาการศึกษาหรือคณะกรรมการแต่ละระดับพิจารณาก็ได้ โดยสภาการศึกษาให้ทำแต่เรื่องใหญ่ เช่น ในเรื่องการลงทุนทางการศึกษาควรเพิ่มขึ้นจากประมาณ 4% ของ GDP เป็น 5% ของ GDP ภายใน 5 ปี ถึง 10 ปี และเสนอว่าวิธีระดมทุนควรจะเป็นอย่างไร ส่วนเรื่องรายโครงการนั้น เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือคณะกรรมการอุดมศึกษา ร่างโครงการและในขั้นตอนการปฏิบัติให้หน่วยที่กุ่มีเป็นผู้ดำเนินการ โดยคณะกรรมการแต่ละระดับติดตามและประเมิน จะเป็นวิธีที่คล่องตัวและมีประสิทธิภาพสูงสุด

นอกจากนั้น สภาการศึกษา ควรเน้นเรื่องเชิงนโยบายการระดมทรัพยากรจากเอกชนนั้น ซึ่งระบบเอกชนมีความเชื่อ 2 ประการ คือ แรงจูงใจทางการเงิน และแรงจูงใจทางภาพลักษณ์ โดยภาพลักษณ์ คือ การยกย่องเชิดชูบริษัทขึ้นดีเป็นตัวอย่าง เมื่อเป็นเช่นนี้บริษัทอื่นก็ต้องทำตามเพราะจะได้ภาพลักษณ์ที่ดี ฉะนั้นการที่จะระดมทรัพยากรส่วนหนึ่งมาจากในเรื่องการเงิน เช่น การลดหย่อนภาษี อีกส่วนควรจะมาจากสื่อมวลชน ซึ่งจะต้องประสานกับสื่อมวลชนให้ดำเนินการเพื่อจะได้ภาพลักษณ์ที่ดี

ส่วนเรื่องของกองทุน เพื่อความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ ควรจะเป็นกองทุนเฉพาะแต่ละเรื่องจะดีกว่ามารวมกัน ผมมีความเชื่อแตกต่างจากข้าราชการประจำทั่วไปในเรื่องของเครือข่าย โดยให้องค์กรแต่ละแห่งมีเป้าหมายเพียงหนึ่งเดียว (single-objective organization) เพราะการเป็นองค์กรหลายเป้าหมาย เช่น กองทุนนี้มีโครงการทั้งหมด 5 โครงการ สิ่งที่จะเกิดขึ้นก็คือ เพื่อไม่ให้เกิดการขัดแย้ง เอามาหารแบ่งไปตามโครงการ ซึ่งจะได้ประโยชน์ เพราะฉะนั้น ถ้ามีแต่ละกองทุนและแต่ละกองทุนมีเป้าหมายชัดเจนเพียงเป้าหมายเดียวจะดีกว่า วิธีการจะให้กองทุนใดมากกว่ากัน ควรมีการพิจารณาระดับนโยบาย และทำงานร่วมกันให้ทำงานเป็นระบบเครือข่าย

ประเด็น ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษากับการพัฒนาประเทศ

การปฏิรูปการศึกษาจำเป็นต้องใช้เวลา ท่านคิดว่าประเทศไทยจะสามารถยืนหยัดอยู่ในประชาคมโลก แม้จะไม่อยู่ในอันดับหนึ่ง แต่อยู่ในอันดับที่พอไปได้ การปฏิรูปการศึกษาคงจะช่วยเป็นการประกันให้เราได้รู้ทันต่างชาติ

ศาสตราจารย์ ดร. สิบปนนท์ เกตุทัต กำหนดความหมายของความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษาว่า นักเรียนส่วนใหญ่ เรียนรู้ได้เองพอสมควร มีคุณธรรม จริยธรรมดี ปลอดภัย ยาเสพติด ปลอดภัยโรคเอดส์ ซึ่งดัชนีเหล่านี้จะเป็นตัววัดว่าการปฏิรูปการศึกษาจะสำเร็จหรือไม่ สำหรับการเรียนรู้ด้วย

ตัวเองควรมีข้อสอบบางประเภทที่ตรวจสอบ ซึ่งจำเป็นต้องให้เวลาในการปฏิรูปการศึกษา 15-20 ปี อาจจะต้องมีการประเมินมาตรฐานการศึกษา 2-3 รอบ ส่วนจะทันหรือไม่ทันโลกขึ้นอยู่กับมาตรการทางเศรษฐกิจและการค้า

เงื่อนไขความสำเร็จเป็นเรื่องคุณธรรมของผู้บริหาร กล่าวคือ เมื่องานหนึ่งเริ่มทรุดแล้วจะต้องแก้ไขให้ทันการ **Moral Hazard** นี้แก้ไขได้ด้วยระบบธรรมาภิบาล หรือการบริหารจัดการที่ดี (good governance) ให้มีการตรวจสอบที่ดี เพื่อเป็นมาตรการเชิง **Organic** ในแต่ละบริษัท และในแต่ละกิจการก็ให้มีหน่วยตรวจสอบที่ดีเกิดขึ้น แต่นอกเหนือจากการตรวจสอบที่ดี จำเป็นต้องมีการตัดสินใจที่โปร่งใส ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะใช้เวลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานปรัชญาพอเพียง ปรัชญาพอเพียงนี้ไม่ใช่หมายถึงเพียงเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาพอเพียงลึกและกว้างกว่านั้น และเศรษฐกิจพอเพียงก็ลึกกว่าและกว้างกว่าเรื่องทฤษฎีใหม่ องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงมีเรื่องหลัก ๆ คือ 1) ทางสายกลาง 2) ความมีเหตุมีผล 3) ความพอประมาณ 4) การมีภูมิคุ้มกัน 5) การนำวิชาการและทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ต้องระมัดระวัง เหมาะสมกับสภาพบริบทแวดล้อม ถ้าทำทั้ง 5 ประการนี้แล้ว สังคมไทยควรจะมีตัวเองได้ ช่วยเหลือผู้อื่นได้ และมีภูมิคุ้มกันที่ดีพอสมควร รวมทั้งต้องมี 6) ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานในผู้บริหาร นักธุรกิจ มีความขยัน อดทนทำงาน

มุ่งการพัฒนาที่ยั่งยืน การที่จะหยุดอีกหรือไม่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ
การศึกษา เพราะการศึกษาจะต้องใช้เวลาอีกนานกว่าจะทำได้
แต่ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่ดี ขึ้นอยู่กับกรรมการตรวจสอบ
ตลอดจนขึ้นอยู่กับปรัชญาของผู้บริหารว่ามีอย่างเพียงพอหรือไม่
ประเด็น ยุทธศาสตร์เพื่อเตรียมการจัดตั้งสภาการศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ กำหนดจะ
ต้องจัดตั้งภายใน 3 ปี จะมียุทธศาสตร์ที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ
ได้อย่างไร

ศาสตราจารย์ ดร. สิบปนนท์ เกตุทัต กล่าวว่า การปฏิรูป
องค์กรภายใน 3 ปีทำได้ยาก จุดที่ทำได้ยากไม่ได้อยู่ที่การตั้ง
สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ แต่อยู่ที่การ
ยุบรวมบางกรมในกระทรวง การจัดตั้งคณะกรรมการก็ทำได้ไม่
ยาก แต่ที่จะเป็นอุปสรรค คือ กรรมการมาตรฐานที่จะประเมิน
ภายนอก ซึ่งจะต้องทำภายใน 6 ปี

สำหรับการจัดตั้งสภาการศึกษาฯ หลังจากรับฟังความเห็น
ของท่านต่าง ๆ แล้ว ฝ่ายเลขานุการควรจะประมวลจุดร่วมและ
จุดต่าง แล้วจัดสัมมนา หลังจากนั้นจึงเสนอข้อคิดเห็นไปยัง
คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา ที่ ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร
ศรีสอ้าน เป็นประธาน แต่สิ่งสำคัญที่สุด คือ จะต้องมีการทำ
ความเข้าใจรูปแบบของการบูรณาการ รวมทั้งตกลงว่า การศึกษา
ในที่นี่หมายความว่าอย่างไร เพื่ออะไร และเพื่อใคร ซึ่งไม่ใช่

เพียงปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเท่านั้น ความหมายของ
วัฒนธรรม ความหมายของศาสนา ก็ควรจะต้องมีความชัดเจน แต่
ที่จะยากมากคือขั้นตอนทำหลักสูตร เพราะประเทศไทยมีศาสนา
ที่หลากหลาย จำเป็นต้องใช้แก่นศาสนาที่เหมือนกันมาบูรณาการ
และจัดเวลาเรียนหรือวันที่นักเรียนจะไปเรียนได้ตามความสะดวก

นายธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์

วันอังคารที่ 21 มีนาคม 2543

การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเอกสารประกอบการจัดตั้ง
สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ในครั้งนี้เป็น
การนำเสนอมุมมองส่วนตัวที่ผมได้เรียนรู้จากประสบการณ์การ
ทำงานในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ กล่าวคือ ในกระบวนการวางแผนพัฒนาประเทศ
ตลอดระยะเวลา 30 กว่าปีที่ผ่านมา หากจะมองย้อนหลังกลับ
ไปในระยะต้น ๆ หรือยุคแรกของการวางแผนพัฒนาประเทศ
จะเห็นได้ว่าแนวความคิดด้านการพัฒนาประเทศมีประเด็น
ใหญ่ ๆ ที่เป็นสาระสำคัญหลักสองประการ คือ

ประการแรก เป็นแนวความคิดการพัฒนาแบบแยกส่วนที่
มีเศรษฐกิจเป็นตัวนำ โดยในอดีตนั้นมองการพัฒนาองค์กร
เป็นเรื่อง ๆ (Segmented) การศึกษาเรื่องหนึ่ง ศาสนาเรื่องหนึ่ง
วัฒนธรรมก็เรื่องหนึ่ง เศรษฐกิจก็อีกเรื่องหนึ่ง ฯลฯ และในการ
พัฒนาแต่ละเรื่องนี้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง
สิ่งแวดล้อมในขณะนั้นเอื้ออำนวยต่อการให้ความสำคัญต่อการ
พัฒนาเศรษฐกิจก่อนเสมอ เพราะสังคมไทยเมื่อ 20-30 ปี

ก่อน เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยคนยากจน คุณภาพชีวิตต่ำ แต่ไม่มีปัญหาทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อมมากนัก ยังเป็นสังคมที่ร่ำรวยทางจิตใจ แต่ยากไร้ทางวัตถุ จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจให้เกิดความสมดุลมากขึ้น (ปัจจุบันความสมดุลดังกล่าวนี้กลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม คือ มีความทันสมัยทางเศรษฐกิจ แต่ยากไร้ทางจิตใจ ขาดความสุข) ในสมัยนั้นเราเชื่อว่าหากเศรษฐกิจดีแล้ว การพัฒนาด้านอื่น ๆ ก็ดีขึ้นตามไปด้วย

ประการที่สอง การให้ความสำคัญต่อการวางแผนพัฒนาในลักษณะการเขียนพิมพ์เขียวโดยนักวิชาการ/ข้าราชการ และบริหารงานให้เป็นไปตามแผนในลักษณะของการควบคุม อำนาจการสั่งการ แบบรวมศูนย์อำนาจอยู่ในส่วนกลาง เป็นการพัฒนาโดยรัฐเพื่อประชาชน ซึ่งทุกท่านคงจำเพลง “ผู้ใหญ่ลี” ที่เราร้องกันอย่างแพร่หลายในขณะนั้น ที่มีเนื้อร้องว่า “พ.ศ. 2504 ผู้ใหญ่ลี ตีกลองประชุม ชาวบ้านต่างมาชุมนุม มาประชุมกันที่บ้าน ผู้ใหญ่ลี ต่อไปนี้ผู้ใหญ่ลีจะขอก้าว ถึงเรื่องราวที่ได้ประชุมมาทางการเขาสั่งมาให้ชาวนาเลี้ยงเปิดและสุกร” เพียงเพลงเดียวสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของการพัฒนาที่มุ่งเน้นการกำหนดแผนแบบพิมพ์เขียวจากส่วนกลาง เป็นการบริหารงานแบบแยกส่วน รวมศูนย์อำนาจ มีการสั่งการตามลำดับชั้นบังคับบัญชา ทุกคนบริหารงานตามหน้าที่ ตามตำแหน่ง ขาดการบริหารภารกิจ (Mission) เพราะฉะนั้น เมื่อทุกคน

บริหารหน้าที่ ตามกรม ตามกระทรวง การพัฒนาก็พัฒนาแบบแยกส่วน เน้นแต่เศรษฐกิจ เศรษฐกิจก็ดีขึ้น แต่เรื่องอื่นก็ไม่ได้ดีขึ้นตามมา เศรษฐกิจดี แต่สังคมก็ยังมีปัญหา

การพัฒนาประเทศตั้งแต่แผนฯ 1 จนถึงก่อนแผนฯ 8 เศรษฐกิจดีขึ้นมาก มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเชิงปริมาณในอัตราสูง มีความก้าวหน้าทางวัตถุ ทางกายภาพมาก ซึ่งอาจมีบางท่านแย้งว่า ทำไมที่กล่าวว่าเศรษฐกิจดี ยังพบวิกฤตเศรษฐกิจ การที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจฟองสบู่แตก สังคมของเรายังขาดการจัดการกับเศรษฐกิจที่โปร่งใส มีจริยธรรม มีคุณธรรม มีประสิทธิภาพ มีภูมิคุ้มกันการผันผวนต่าง ๆ จึงทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นไปอย่างขาดความยั่งยืน เมื่อกกล่าวถึงเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ขอให้ย้อนกลับมาดูแผนฯ 8 ให้ถ่องแท้ ตอนที่จัดเตรียมแผนนั้นมีบางท่านคิดว่าแผนฯ 8 เป็นแผนที่เพื่อผันเลือนลอย พัฒนาแต่คน ไม่พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาคนทำยาก เป็นนามธรรม ไม่เป็นรูปธรรม ฯลฯ บางท่านไม่เข้าใจว่าที่แผนฯ 8 ให้คนเป็นตัวตั้งนั้นคืออะไร โดยมักจะเอาวิชาการเป็นตัวตั้งในการบริหารงานพัฒนา ทำงานแยกกันตามศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ก็พิจารณาแต่เศรษฐกิจ ไม่นำคนมาเป็นตัวตั้ง การทำงานแยกตามศาสตร์วิชาการจะเป็นอันตรายมาก สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่จะจัดตั้งขึ้นควรพยายามจัดองค์กรที่เอื้อต่อการบริหารงานแบบองค์รวมให้ได้ ไม่ควรเน้นการจัดองค์กรแบบแยกส่วน ถ้าเปรียบเทียบกับธุรกิจ คนคือ

ศูนย์กลาง ก็เท่ากับลูกค้ำคือศูนย์กลางนั่นเอง

ในการประกอบธุรกิจเมื่อยึดคนเป็นศูนย์กลางแบบองค์กรวมตามแผนฯ 8 ทุกฝ่ายจึงต้องเข้าใจว่าเป้าหมายของการพัฒนาประเทศอยู่ที่ใด เพราะการบริหารงานถ้าไม่มีวิสัยทัศน์ ไม่ทราบเป้าหมาย จะบริหารงานอย่างไร ทุกคนก็ต้องกลับมาบริหารงานกันตามหน้าที่ ตามกรม แทนที่จะยึดคนเป็นศูนย์กลาง กลับเป็นการให้ความสำคัญต่อเจ้านาย ผู้บังคับบัญชา เป็นศูนย์กลางในการทำงาน แทนที่จะยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพราะฉะนั้นสิ่งที่ต้องเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าการพัฒนาประเทศได้เปลี่ยนจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในเชิงปริมาณ มาสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ เน้นความอยู่ดีมีสุข (Well-being) ของประชาชน เป้าหมายดังกล่าวเรียกว่า ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนนั้นคือองค์กรวม คนคือศูนย์กลาง คนคือศูนย์กลางองค์กรวม เพราะคนมีมิติ กาย จิต ศาสนา วัฒนธรรม คนมีทั้งกาย ทั้งจิต การที่รายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้น ไม่ได้หมายความว่าคนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยอัตโนมัติ ไม่มีเงินก็เป็นทุกข์ แต่มีเงินก็ไม่ได้หมายความว่าคนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดี แผนฯ 8 กำลังบ่งบอกว่าเลิกการตั้งจุดมุ่งหมายในเชิงปริมาณ มาตั้งจุดมุ่งหมายการพัฒนาประเทศในเชิงคุณภาพ นักเศรษฐศาสตร์จะเข้าใจว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพนั้นหมายถึง

๑. จะต้องมึเสถียรภาพ คือต้องอยู่ในกรอบภาพรวมที่มีเสถียรภาพ

2. จะต้องมีการกระจายความเป็นธรรม ไม่ใช่รวบกระจุกจนกระจาย คนส่วนใหญ่ไม่ได้ประโยชน์ กลายเป็นหนี้เน่า ไม่ได้ประโยชน์

3. จะต้องมีส่วนร่วม คนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ชุมชนต้องเข้มแข็ง มีการกระจายอำนาจ การพัฒนาไม่ใช่การเขียนพิมพ์เขียว คนจะต้องสามารถกำหนดแผน กำหนดเป้าหมายของตนเอง

สำหรับเรื่องความยั่งยืนจะต้องมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมเหตุสมผล ที่ถูกต้องคือ จุดมุ่งหมายอยู่ที่คนเป็นศูนย์กลาง ลูกค้าได้ประโยชน์ เพราะฉะนั้นการพัฒนาประเทศ คือกระบวนการปฏิรูปการศึกษา แผนฯ 8 คือแผนปฏิรูปการศึกษาซึ่งเน้นประชาชนคือศูนย์กลาง เน้นจุดมุ่งหมายที่จะให้คนอยู่ดีมีสุขไม่ใช่แค่มิติในเชิงปริมาณ แต่มุ่งให้เกิดความยั่งยืน ยั่งยืนทั้งทางสิ่งแวดล้อม ทางกาย ทางใจ มีเศรษฐกิจที่ดี มีส่วนร่วมในการกำหนดสิ่งต่าง ๆ

ดังนั้นในอนาคตความเจริญก้าวหน้าของการพัฒนาประเทศจะต้องมาจากคน การศึกษาจะมีบทบาทที่สำคัญยิ่ง เพราะว่าเป็นช่วงหมดสมัยแรงงานราคาถูก ซึ่งในสมัยก่อนเรามีแรงงานเหลือเฟือ แรงงานมีราคาถูกมาก ถ้าไรจึงตกอยู่ในมือนายทุนแล้วรัฐบาลก็จะได้เก็บภาษีได้มาก จะได้กระจายรายได้ไปอยู่ในมือคนจน ซึ่งเป็นทฤษฎี แต่ในความเป็นจริงกว่าจะลงไปถึงกลุ่มคนจนก็เหลือเพียงส่วนน้อย สมัยก่อนความคิดด้านการเจริญ

เติบโตทางเศรษฐกิจในเชิงปริมาณถือว่าทุนสำคัญ เริ่มจากการลงทุนในระบบโครงสร้างพื้นฐาน จุดมุ่งหมายหลัก คือ การเอาเงินลงทุนมาเพื่อสร้างในด้านกายภาพอ้างว่าเพื่อการมีงานทำ เป็นการมีงานทำในแบบอุปถัมภ์ คืออุปถัมภ์ให้มีงานทำโดยทุ่มเทการลงทุนด้วยการใช้ทุนกายภาพ เช่น ไปจ้างคนกลุ่มหนึ่งมาชุด อีกกลุ่มหนึ่งมากลบ ก็มีงานทำแต่ไม่ยั่งยืน สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เป้าหมายของการพัฒนาประเทศ การพัฒนาประเทศจะต้องมุ่งความยั่งยืน ซึ่งจะต้องสมดุลระหว่าง 3 เรื่อง คือ

- 1) ทุนกาย
- 2) ทุนที่เป็นมนุษย์
- 3) ทุนที่เป็นทรัพยากร

ทรัพยากรมนุษย์กับทรัพยากรที่เป็นธรรมชาติเป็นทรัพยากรมีค่าของคนจน ถ้าเราไม่ลงทุนทั้ง 2 เรื่อง การพัฒนาก็จะไม่ยั่งยืน คนก็จะไม่ใช่เป็นศูนย์กลาง เพราะทุนที่เข้ามา ยิ่งนำมาใช้มากขึ้นเท่าไร MEC (Marginal Efficiency Capital) จะลดลงเรื่อยๆ เพราะไม่เพิ่มผลผลิต ดังนั้นจึงต้องทุ่มทุนเข้าไปที่มนุษย์ ระดมทรัพยากรเข้าไป MEC จึงจะเพิ่ม โดยคนกับเทคโนโลยีที่จะช่วยให้ประเทศอยู่รอดในอนาคต คนจะต้องเป็นผู้กำหนด จะต้องมีความ **Productivity** ไม่ใช่เป็นแรงงานราคาถูก และถ้าคนมี **Productivity** สูง ทักษะสูง ก็จะได้รายได้สูง และถ้าลงไปสู่กลุ่มที่ถูกต้อง เช่น เพิ่มขีดความสามารถของผู้ด้อยโอกาส จะสามารถแก้ปัญหากระจายกระจายได้

เพราะฉะนั้นการแก้ปัญหาความยากจนคือการเพิ่ม
คุณประโยชน์ (asset) ของมนุษย์และทรัพยากร โดยให้เกิด
ความสมดุลกันระหว่างด้านวัตถุและด้านกายภาพ ไม่ว่าจะ
เป็นเรื่องการศึกษา ศาสนา ทู่นสร้างถนนสร้างเขื่อน จะต้องให้
สมดุลกัน สิ่งเหล่านี้คือประเด็นที่แผนฯ 8 กล่าวไว้ นั่นคือ
คนคือเป้าหมาย ซึ่งแผนฯ 8 บอกว่า เศรษฐกิจเจริญเติบโต
อย่างมีคุณภาพคืออะไร แต่แผนฯ 8 ประกาศใช้เข้าไป เพราะ
เมื่อมีแผนฯ 8 ไม่นาน ฟองสบู่ก็แตก สาเหตุของฟองสบู่แตก
คือ ขาดธรรมาภิบาลที่ดี ขาดการลงทุนเรื่องคน เรื่องจริยธรรม
ขาดระบบการตรวจสอบความโปร่งใส การกระจายอำนาจ และ
ขาดความรับผิดชอบและใช้ทุนมากเกินไป เพราะความโลภ
ความไม่พอเพียง ทำให้นำเงินมาลงทุนในอสังหาริมทรัพย์มาก
ขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งทำให้เป็นหนี้มาจนทุกวันนี้

อย่างไรก็ตาม แผนฯ 8 นับเป็นแผนที่เปลี่ยนความคิดของ
โลก ธนาคารโลกกำลังจะมาเรียนรู้กับประเทศไทยในฐานะที่
ทำมา 2 ปีแล้ว การที่แผนฯ 8 ใช้ คนเป็นศูนย์กลาง หมาย
ความว่าการพัฒนาจะต้องครบทุกมิติ เป้าหมายจะต้องมุ่งไปที่
ลูกค้ำ และลูกค้ำจะต้องได้รับการพัฒนาทั้งกายและจิตให้สมดุล
และอยู่ดีมีสุขทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เพราะคนเป็นองค์รวม
คนแยกกายกับจิตออกจากกันไม่ได้ จะต้องไปพร้อมกันทั้ง
เศรษฐกิจ สังคม สติ อารมณ์ ปัญญา

แผนฯ 8 จึงเป็นแผนที่เน้นความยั่งยืนของการพัฒนา เน้นคนเป็นศูนย์กลาง เน้นเป้าหมายใหม่ของการพัฒนาและ ยุทธศาสตร์ใหม่ โดยยุทธศาสตร์ใหม่ของแผนฯ 8 คือ การพัฒนาแบบองค์รวมจะต้องทำทั้ง 2 เรื่องพร้อมกันในกระบวนการ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์สำหรับการจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมด้วย คือ จะต้องพยายามใช้ยุทธศาสตร์ ที่เรียกว่า Empowerment กับ Enabling โดยตลอด ซึ่งการบริหารจัดการแบบใหม่ที่จะต้องสร้าง Empowerment ก็คือ การพัฒนามนุษย์ให้มีศักยภาพเต็ม 100 % แต่ขณะนี้เราไม่ได้ ใช้ศักยภาพเต็มร้อย เพราะถูกกดด้วยสายการบังคับบัญชาใน ระบบราชการ ซึ่งระบบใหญ่ก็มักจะมีชั้นการบังคับบัญชา เมื่อมี ชั้นการบังคับบัญชา ก็มีการสั่งการและการควบคุม ซึ่งเป็น วัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในประเทศไทยมาช้านานจนเป็นอุปสรรค ต่อแผนฯ 8 มาก เช่นเดียวกับการให้ปล่อยทาสแล้วยังไม่ยอม ปล่อย วัฒนธรรมการสั่งการแบบมีสายการบังคับบัญชาโยงกัน ไปเรื่อยๆ ใช้การสั่งการบริหารระเบียบบริหารควบคุมอำนาจการ และเป็นระบบ Command and control ทั้งประเทศไทย แม้แต่ ครอบครัว คือ พ่อสั่ง พ่อกับลูกก็ไม่มี Interaction กัน พ่อไป โรงเรียนก็พบผู้สอน ซึ่งก็เป็น Command and control ดังนั้น จากครอบครัวถึงโรงเรียน จึงต้องมีการปฏิรูปการศึกษา

จะเห็นว่าทั้งประเทศก็เป็นระบบที่ติดยึดกับ Command and control ขาดการมีส่วนร่วม (Participation) ขาดการ

เรียนรู้ทุกระดับ จึงต้องมีการปฏิรูปทั้งหมด ทั้งการเมือง ทั้งเศรษฐกิจ เป็นกระบวนการใหม่ทั้งหมด นอกจากนั้นยังจะต้องปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดในสังคม ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน เพราะต้องการประชาชนเข้มแข็ง ลูกค้ำเข้มแข็ง สิ่งเหล่านี้คือเป้าหมายในแผนฯ 8 ซึ่งเราจะต้องสร้างทั้งคนและระบบ การ Empowerment หมายถึง การดั่งศักยภาพในตัวบุคคล ซึ่งในความเป็นจริงมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพเต็มร้อย แต่ความเข้มแข็งขององค์กรครอบไว้ ผลงานวิจัยพบว่าคนเราใช้ความสามารถเพียง 10% ถ้าอยู่ในองค์กรที่เป็นแบบสายการบังคับบัญชา ศักยภาพไม่ได้ถูกนำมาใช้ เพราะโดนครอบงำไว้ด้วยระบบ ด้วยครูอาจารย์ ด้วยพ่อแม่ผู้ปกครอง ด้วยผู้บังคับบัญชา ช่วงที่ทำแผนฯ 8 หน่วยราชการกลัวการสูญเสียอำนาจ โดยเข้าใจว่า Empowerment คือ การเอาอำนาจจากคนหนึ่งไปให้อีกคนหนึ่ง Empowerment ไม่ได้เป็น Zero-sum แต่เป็นการดั่งศักยภาพมาใช้ให้เต็มตามศักยภาพที่มี กล่าวคือ การให้มีส่วนร่วม กระบวนการระดมสมอง กระบวนการเรียนรู้ด้วยกัน สิ่งเหล่านี้คือยุทธศาสตร์ และยุทธศาสตร์พัฒนาคนในแผนฯ 8 และเป็นที่มาของแนวความคิดการปฏิรูปการศึกษา

แผนการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับแผนฯ 8 คือแนวคิดเรื่องการเพิ่มศักยภาพ กล่าวถึงการปฏิรูปการเรียนรู้ การกระจายอำนาจ การสร้างเครือข่าย การมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียกว่า Empowerment และโดยที่แผนฯ 8 เกิดขึ้นก่อน

รัฐธรรมนูญ และเป็นนโยบายของชาติระยะยาว 5 ปี ยุทธศาสตร์ที่เรียกว่าการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางแบบองค์รวมสิ่งแรกก็คือ Empowerment ซึ่งเป็นอีกยุทธศาสตร์หนึ่งในแผนฯ 8 หรือที่เรียกว่าปฏิรูประบบรอบตัวคน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าพัฒนาแต่คน แต่ระบบไม่เอื้อ ระบบจึงต้องเอื้อต่อคน และคนต้องเอื้อต่อระบบ คนจะต้องมีปัญญาที่จะไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนฯ 8 จึงกล่าวถึงการปฏิรูปเศรษฐกิจให้มั่นคงเพื่อคน กล่าวถึงการปฏิรูปการศึกษา ระบบราชการให้เอื้อ ปฏิรูประบบราชการ ปฏิรูปการเมือง แต่กล่าวไว้ไม่ชัด โดยกล่าวถึงธรรมาภิบาล แต่กระบวนการปฏิรูปการเมืองก็ได้รับการจรรโลงใจจากแผนฯ 8 เราจะต้องปฏิรูประบบราชการ ปฏิรูประบบคิด วิถีคิด ถ้าเราไปปฏิรูปการมีส่วนร่วมของชุมชน ปฏิรูประบบการธรรมาภิบาล ปฏิรูประบบการจัดการกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เอื้อต่อคน ต่อระบบ และระบบเอื้อต่อคน เหล่านี้คือองค์รวม

องค์รวมที่ดีคือ เป็นความคิด Holistic People Center ทุกอย่างเอื้อกัน เชื่อมโยงกัน ไม่แยกกันเป็นส่วนๆ ดังนั้นคนจึงต้องเอื้อต่อระบบ และระบบต้องเอื้อต่อคน ถ้าเราต้องการมีส่วนร่วมก็ต้องสร้างระบบการเมืองให้มีส่วนร่วม ถ้าต้องการให้คนทำงานเป็นองค์รวมระบบราชการก็ต้องสร้างการทำงานให้เอื้อต่อการทำงานเป็นเครือข่าย ระบบต้องเอื้อต่อการทำงาน สิ่งเหล่านี้เป็นแง่คิดหรือประสบการณ์ แผนฯ 8 มีรายละเอียดดังนี้

กล่าวมาข้างต้น และเป็นกระบวนการไปตลอด เป็นแผนใหม่ เป้าหมายใหม่ของการพัฒนาว่า ต่อไปนี้การพัฒนาจะใช้คนเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่เศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง การทำงานต้องยึดคน ไม่ยึดส่วนอื่น แยกเป็นส่วนๆ ยึด Sector ได้แต่ต้องคิดเป็นคน คิดเป็นองค์รวม และแผนฯ 8 ก็กลายเป็นแรงจรรโลงใจให้มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และกลายเป็นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ก็เป็นแนวความคิดแบบองค์รวม คนคือศูนย์กลาง แนวความคิดกระจายอำนาจ สร้างการมีส่วนร่วม และเน้นการพัฒนาแบบไม่แยกส่วน

หลักการของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ก็เป็นหลักการที่จะต้องเข้าใจความคิดแบบองค์รวมให้ถ่องแท้ และในความเป็นจริง เราจะต้องสร้างหลักการเหล่านี้ให้ชัดเจนว่า การพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางคืออะไร ความพยายามบูรณาการเข้าด้วยกันก็เป็นเรื่องที่ต้อง การศึกษา ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แล้วนำระบบศาสนา และวัฒนธรรม เข้ามาบูรณาการ แต่จะบูรณาการอะไรและอย่างไร จะต้องคำนึงถึงความยั่งยืน การยึดถือเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาประเทศไว้ว่า คนจะต้องได้ประโยชน์อยู่ดีมีสุข ต้องยั่งยืนทั้งรายได้ ยั่งยืนทั้งจิตใจ วิธีชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืนมีสติปัญญา มีการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตที่จะปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งต้องคำนึงถึงเป้าหมายการพัฒนาในระยะยาวและระบบอื่น ๆ ผมจึงขอให้นำเสนอเรื่องนี้เป็นองค์รวม ไม่ใช่องค์รวม

เฉพาะสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ แต่มอง ทั้งระบบของประเทศว่าเชื่อมโยงอะไรบ้าง เชื่อมโยงกับการ ปฏิรูปการเมือง เชื่อมโยงกับการปฏิรูปเศรษฐกิจอย่างไร เพราะ ว่ามีสภาการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมแห่งชาติ อยู่สภาเดียวไม่ ได้ ต้องเชื่อมโยงไปด้วยกันกับระบบของทั้งประเทศ ระบบ เศรษฐกิจก็ต้องเชื่อมต่อกับระบบการศึกษา ระบบการศึกษาก็ต้อง เชื่อมต่อกับระบบเศรษฐกิจ การศึกษาก็ต้องเชื่อมต่อการเมือง การ เมืองก็ต้องเชื่อมต่อการศึกษา ระบบราชการก็ต้องเชื่อมด้วย เป็นต้น เมื่อเข้าใจหลักการของ คนคือศูนย์กลางแบบองค์รวมแล้ว จึง ต้องเน้นใน 2 ยุทธศาสตร์ คือ Empowerment และ Enabling Environment ความหมายก็คือ นอกจากว่าจะต้องเข้าใจแนวคิด ปรัชญาให้ถ่องแท้แล้ว จะต้องคำนึงถึงกระบวนการที่จะนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงด้วย

กระบวนการเปลี่ยนวิธีคิดของคนจากแยกส่วนมาเป็น บูรณาการนั้น มิใช่เรื่องง่าย ศ.นพ. ประเวศ วะสี กล่าวว่า “ขณะนี้คนคิดแบบแยกส่วน บริหารแยกตามศาสตร์กันมากเกินไป คือบริหารวิชาชีพ ดีความกันตามวิชาชีพ นักเศรษฐศาสตร์ก็ ว่าเศรษฐศาสตร์ แต่ว่าความคิดแบบเชื่อมโยงองค์รวมยึดคน เป็นศูนย์กลางยังไม่เกิด บริหารอย่างไรให้เกิด” ท่านเสนอแนะ ว่า ต้องตั้งคณะขึ้นมาช่วยกันคิดเรื่องนี้ ซึ่งผมกำลังคิดว่าจะมี แนวทางยุทธศาสตร์อย่างไรที่จะสร้างการจัดการแนวใหม่ โดย ความคิดที่จะเปลี่ยนวัฒนธรรมการบริหารงานแบบแยกส่วนมา

เป็นองค์รวมต้องยึด 2 ยุทธศาสตร์ กล่าวคือ 1) ต้องพัฒนาศักยภาพของคน (empowerment) เขาจะต้องเห็นด้วยตัวเขาเอง เราจะไปบอกให้เขามีองค์รวมไม่ได้ การตั้งสหภาพการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมแห่งชาติ ทำอย่างไรให้คนเห็นองค์รวมร่วมกัน ไม่ใช่การสั่งให้เกิด หรือเขียนกฎหมาย แต่จะต้องใช้ Empowerment เท่านั้น การที่จะสร้างศักยภาพของคนให้เห็นองค์รวมด้วยกันนั้น เนื่องจากการปฏิรูประบบราชการไม่มีการสั่งการแบบผู้ใหญ่วลี คำว่า Command and control ไม่มีความหมายแล้ว ดังนั้นจึงต้องให้ทุกคนทำในสิ่งที่เขาจะมีส่วนร่วมสร้างเพื่อให้เห็นองค์รวม เปลี่ยนทัศนคติ เห็นการทำงานที่ต้องเชื่อมโยงกับคนอื่น และละทิ้งวิถีในการยึดศาสตร์เฉพาะสาขาเป็นหลัก โดยถ้าเป็นนักศานาก็จะใช้ศาสนา ถ้าเป็นนักวัฒนธรรมก็ต้องใช้วัฒนธรรม แต่ในฐานะนักการศึกษาจะทำอย่างไรให้คนที่เข้ามาอยู่ในหน่วยงานนี้เห็นองค์รวม กระบวนการทำงานงานจะต้องเป็นอย่างไร 2) นอกจากในเรื่อง Empowerment แล้วจะต้องคำนึงถึงระบบทั้งหมดให้เอื้อด้วย โดยกระบวนการบริหารงานแบบใหม่ไปสู่ระบบองค์รวมจะต้องสร้างระบบให้เอื้อด้วย ถ้าระบบราชการไม่เอื้อต่อการทำงานเป็นเครือข่าย การจัดองค์กร การเขียนกฎหมาย หรือการจัดตั้งสหภาพการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติอาจจะช่วยได้ ซึ่งการจะสร้างหน่วยงานขึ้นมาให้เอื้อต่อการทำงานเป็นเครือข่ายที่คล่องตัวไม่เป็นการสั่งการตามลำดับชั้น บุคลากรสามารถทำงานเป็นทีม

เชื่อมโยงกัน และเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิสัยทัศน์ของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ควรจะเป็นวิสัยทัศน์ที่เปิดโอกาสให้คนเข้ามามีส่วนร่วม Empower และมีระบบที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีมเป็นเครือข่ายกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกับหน่วยงานอื่นๆ ในลักษณะองค์กรเครือข่าย (Networking Organization) รวมทั้งเป็นองค์กรที่เป็น Matrix ไม่ใช่องค์กรที่เน้นเรื่องระดับชั้น หรือบริหารตำแหน่ง แต่เป็นการบริหารภารกิจที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง

ในฐานะที่สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นของใหม่ต้องคิดใหม่ (Rethink/Reengineer) ใน 2 เรื่อง คือ 1) สร้างระบบที่จะ Empower ให้คนเปลี่ยน 2) สร้างระบบให้เอื้อต่อการทำงานเป็นทีมเป็นเครือข่าย เปลี่ยนจากการทำงานที่ควบคุมสั่งการไปสู่การชี้แนะ จาก Managing เป็น Leading จาก Controlling เป็น Empowerment เป็นองค์กรใหม่การปฏิรูประบบราชการเป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ควรคิดเพียงกลไก (Mechanic) แต่จะต้องคิด Process ของการทำงานให้ได้ว่า ต้องการเห็นอย่างไร และจะมียุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่วิสัยทัศน์อย่างไร ซึ่งจะต้องสามารถบริหารงานแบบองค์รวมและทำงานเป็นเครือข่ายกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ มีความคล่องตัวยืดหยุ่นสูง (Flexible) รวมทั้งต้องเป็นองค์รวมทั้งความคิด กระบวนการทำงาน และองค์กร

ปัจจุบันประเทศไทยขาดทักษะในการพูดเพื่อสร้างความเข้าใจ เนื่องจากการจัดการในกระบวนการมีส่วนร่วมยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ขณะนี้โครงสร้างพื้นฐานเรามีหมดแล้ว มี พ.ร.บ. มีรัฐธรรมนูญ มีแผนงาน ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรให้มีชีวิต แนวคิดก็คือ เปลี่ยนจากควบคุมอำนาจการมาเป็นชี้แนะ เปลี่ยนจากการแข่งขันในการทำงานมาเป็นการมีส่วนร่วม ยกตัวอย่างเช่น การตั้งคณะทำงาน ตั้งอนุกรรมการ แต่ไม่มีวิสัยทัศน์ก็คือ ฝ่ายเลขานุการก็ยกวางขึ้นมา แล้วเชิญหน่วยที่เกี่ยวข้องขึ้นมาพิจารณา หน่วยที่เกี่ยวข้องก็ดูเฉพาะในส่วนที่รับผิดชอบและไปรายงานอธิบดี โดยไม่มีวิสัยทัศน์ตรงกันว่า ภารกิจที่มีเป้าหมายอยู่ที่ลูกค้า (People center) มีความสำนึกในเป้าหมายร่วมกัน (collaboration partnership) เปลี่ยนจากการวางแผนที่มีลักษณะแบบเดี่ยว เป็นการวางแผนที่หลากหลายยืดหยุ่น จากควบคุมบังคับบัญชามาเป็นบริหารตัวเอง (self-manage) ไม่ใช่การทำงานให้เสร็จตามหน้าที่หรือการบริหารตำแหน่ง แผนฯ 8 จึงเป็นการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ (new management) เป็น reengineering ของการจัดการ เปลี่ยนจาก command and control ในแนวตั้ง มาสู่แนวราบ จากการทำงานให้เสร็จตามหน้าที่คนเดียวมาเป็นการทำงานที่มีส่วนร่วมซึ่งการบริหารงานแบบนี้จะมีในกลุ่มผู้ร้าย โดยผู้ร้ายมักจะมี common vision ผู้ร้ายจะมีการทำงานเป็น network ผู้ร้ายจะทำงานร่วมกัน

สรุป มีตัวอย่าง 2 แบบ คือ 1) การบริหารงานแบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพมีองค์รวมคือแบบผู้ร้าย โดยไปดูตัวอย่างผู้ร้ายที่ประสบความสำเร็จแล้ววิเคราะห์การบริหารแบบนั้นมาจัดองค์การ และ 2) การศึกษาองค์การธุรกิจที่ประสบผลสำเร็จซึ่งไม่ใช่ระบบราชการหรือธุรกิจที่มีหนี้เสีย ทำอย่างไรจะทำให้เกิดความคิดที่เป็นองค์รวม การทำงานที่เป็นองค์รวม การจัดองค์การที่เป็นองค์รวม โดยไม่ต้องคำนึงถึงภารกิจหน้าที่ เพราะหน้าที่จะเป็นอย่างไรก็ตามถ้าไม่บริหารเช่นนี้ก็ทำไม่ได้ ในทัศนะของผมเห็นว่า วิธีการดำเนินงานจะต้องมีลักษณะดังกล่าวแล้วการคิดถักทอทั้ง 6 เรื่องก็จะเกิดขึ้นเอง เกิดเครือข่าย และเกิดนโยบายที่เป็นองค์รวม

กระบวนทัศน์ใหม่ของแผนฯ 8 เป็นแผนชั้นนำยุทธศาสตร์การพัฒนาไม่ใช่แผนกำหนดรายละเอียดแบบพิมพ์เขียว สภาการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมแห่งชาติ ก็จะต้องร่างแผนชั้นนำเพราะเราพูดถึงการกระจายอำนาจ การสร้างเครือข่าย ฉะนั้นแผนก็ต้องเป็นแผนชั้นนำยุทธศาสตร์ แผนชาติชั้นนำทั้งหมดรวมทั้งการศึกษา ซึ่งแผนการศึกษาก็จะชั้นนำรายละเอียดลงไป ส่วนจะเชื่อมโยงกันอย่างไรนั้น จะต้องพิจารณาร่วมกันต่อไป

ยุทธศาสตร์ต่างกับพิมพ์เขียวอย่างไร ยุทธศาสตร์คือกรอบในการที่จะชั้นนำเรื่องว่าเราจะไปไหนกัน ไปกันอย่างไร ส่วนแผนพิมพ์เขียวรายละเอียด รายละเอียดของงบประมาณ ผลลัพธ์/เป้าหมาย ในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่าง

รวดเร็ว หากแผนชาติยังคงเป็นพิมพ์เขียวอยู่ แน่แน่นอนว่าแผน
ต้องนิ่ง เพราะว่าโลกสมัยใหม่มีลักษณะเป็น **Dynamic** และ
Interactive เปลี่ยนทุกวัน การ **forecast** จึงเป็นไปได้ แต่
ต้องใช้การ **foresight** แทน

บทบาทของหน่วยวางแผนส่วนกลางนั้น จะต้องชี้ทิศทาง
และมองภาพการพัฒนาประเทศเป็นภาพใหญ่ ส่วนงานในระดับ
ล่าง บทบาทของกระทรวง ทบวง กรม จะต้องมีความขึ้น ซึ่ง
เป็นงานในรายละเอียดของแผนในระดับพื้นที่

แผนฯ 8 เป็นแผนชี้นำวิสัยทัศน์ ที่ต้องใช้การวิเคราะห์
สถานการณ์ (**SWOT Analysis**) คือ จุดแข็ง (**Strength**)
จุดอ่อน (**Weakness**) โอกาส (**Opportunity**) ภัยคุกคาม
(**Threat**) เพราะฉะนั้นในการวางแผนจะต้องมีการวิเคราะห์
สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ควรมีส่วนร่วม
ในการวิเคราะห์ **SWOT** ทั้ง **Strength** กับ **Weakness** ซึ่ง
เป็นการวิเคราะห์ตัวเอง และ **Opportunity** กับ **Threat** คือ
สิ่งที่อยู่ภายนอก ซึ่งก็คือการมองวิสัยทัศน์รอบด้าน นั่นเอง

สรุปว่า ถ้าเราอยาก จะเห็นการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเน้นที่
คนเป็นศูนย์กลาง แผนฯ 8 ได้เปลี่ยนจุดมุ่งหมายการพัฒนา
ประเทศไปสู่การพัฒนาที่คนเป็นศูนย์กลางแบบองค์รวม ซึ่ง
หมายถึงการพัฒนาโดยประชาชน ของประชาชน และเพื่อ
ประชาชน หรือการพัฒนาที่ให้ความสำคัญต่อคนเป็นอันดับแรก
การพัฒนาในลักษณะนี้เป็นกระบวนการที่เป็นองค์รวม เป็นพลวัต

มีแรงขับเคลื่อนด้วยตนเอง ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อประชาชนได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาภายใต้โอกาสที่เอื้ออำนวย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำลังสนับสนุนให้มีเวทีให้คนมีส่วนร่วมสร้างเข้มแข็งของชุมชน รัฐธรรมนูญกระจายอำนาจไปสู่องค์กรชุมชน เราจึงต้องสร้างชุมชนขึ้นมาให้เข้มแข็งเพื่อให้สมดุลกัน

ที่กล่าวว่า การพัฒนาโดยประชาชน หมายความว่า ประชาชนไม่ว่าจะอยู่ในหมู่บ้าน ตำบล ภาค หรือประเทศ ต่างเข้ามามีส่วนร่วม หรือสามารถตัดสินใจโดยตรงในการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อพวกเขา การให้ประชาชนมาแสดงความต้องการเป็นเรื่องล้าสมัยไปแล้ว ยุคนี้เป็นยุคของ “การให้ประชาชนมาร่วมคิดร่วมทำ ไม่ใช่มาร่วมคิดแล้วมาร่วมขอ” ดังนั้น โดยประชาชน จึงหมายถึง การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แทนที่จะเป็นการสั่งการจากข้างบนแบบผู้ใหญ่วิเศษ ส่วนการพัฒนาของประชาชน หมายถึงการสนับสนุนให้ประชาชนได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการตัดสินใจ การวางแผน และการแปลงแผนไปสู่ภาคปฏิบัติ เรียนรู้ประสบการณ์ที่ได้รับ แทนที่จะอาศัยผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว การพัฒนาประเทศไม่ใช่การแก้ปัญหาทางวิชาการ เรามาปฏิบัติงานเพื่อประชาชนไม่ได้สร้างความเป็นเลิศทางวิชาการบนกระดาษ เราต้องการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดผลในทางปฏิบัติ การพัฒนาไม่ได้พึ่งผู้เชี่ยวชาญอย่างเดียว แต่จะต้องเป็นของประชาชน

การพัฒนาเพื่อประชาชน จึงหมายถึง การพัฒนาที่มุ่งประโยชน์
สุข ความเสมอภาคของทุกคนร่วมกัน แทนที่จะเป็นการพัฒนา
ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรืออภิสิทธิ์ชน

การพัฒนาที่เป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อ
ประชาชนนั้น บทบาทของหน่วยราชการ คือ จะต้องให้ประชาชน
มีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้นองค์กรต่างๆ จะ
ต้องคำนึงถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งใน
กฎหมายก็ได้กำหนดไว้ว่า ให้ประชาชน/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มี
โอกาสเข้ามามีส่วนร่วมส่วนการที่จะสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อ
การมีส่วนร่วมของประชาชน มี 2 ยุทธศาสตร์ แต่จะทำ
อย่างไรที่จะสามารถแปลงทั้ง 2 ยุทธศาสตร์ ไปสู่แผนปฏิบัติ
โดยจะต้องเริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมาย และข้อเสนอแนะ
การดำเนินงานในแต่ละวัตถุประสงค์ของแผนที่กำหนดไว้
ตัวอย่างเช่น ในแต่ละเรื่อง ใครควรเข้ามามีส่วนร่วม

ส่วนการที่จะส่งเสริมให้คนได้พัฒนาได้เต็มศักยภาพ หรือ
empowerment ประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ กล่าวคือ 1)
การพัฒนาโดยประชาชน คือ การสร้างโอกาสให้ประชาชนมีส่วน
ร่วมในการตัดสินใจในสิ่งที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของเขา
2) การพัฒนาของประชาชนคืออะไร คือ การสร้างโอกาสให้
ประชาชนได้เพิ่มขีดความสามารถของตนเองในการมีส่วนร่วม
พัฒนา รวมทั้งพัฒนาตนเองในแง่ค่านิยม ทักษะคติและความ
สามารถ 3) การพัฒนาเพื่อประชาชน คือ การส่งเสริมให้

ประชาชนทุกคนได้รับประโยชน์สูงสุดอย่างเท่าเทียมกันจากผลของการพัฒนา ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น คือ การส่งเสริมให้คนพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ (empowerment) ในส่วนของ การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนา จะต้องเริ่มต้นจากการ มองที่ปัจจัยของการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง 3 ประการ อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในกรณีของการพัฒนาโดยประชาชน การสร้าง บรรยากาศให้เอื้อ ก็คือ การจัดให้มีกลไกที่ต่อเนื่องชอบธรรม ตามกฎหมายที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายความว่า จัดการให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและประชาคมทุกระดับ ในกรณีการพัฒนาของประชาชน การสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อ หมายถึง การสร้างหลักประกันในการเข้าถึงบริการ ทรัพยากร ทรัพย์สิน ตลาด ข้อมูลข่าวสาร และโอกาสอย่าง เท่าเทียมกัน ในกรณีของการพัฒนาเพื่อประชาชน คือ การสร้าง กรอบทางกฎหมายและนโยบายที่ตระหนักถึง และปกป้องสิทธิ และเสรีภาพ ตลอดจนพิทักษ์ประโยชน์สุขและยกระดับความ เสมอภาคแก่ทุกคน

คำถามสำคัญที่ควรจะถามตัวเองในการวางแผนก็คือ ประชาชนควรได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเต็มตาม ศักยภาพให้ดีที่สุดได้อย่างไร ขีดความสามารถในเรื่องใดที่ควร ได้รับการปรับปรุง เพราะถ้าเราจะส่งเสริมคนให้พัฒนาได้เต็ม ศักยภาพ จะต้องสร้างขีดความสามารถในการบริหารงานให้ เป็นไปตามกรอบแนวคิด **capacity building** กล่าวคือ ถ้าเรา

ทำการค้า มีสินค้าจะขายหรือจะทำอะไร จะต้องสร้างความสามารถในการทำขึ้นมาก่อน ถ้าเราจะตั้งสภาการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เกิดผล เราจะสร้างขีดความสามารถอะไร วิธีการใดในกระบวนการมีส่วนร่วมที่ดีที่สุดและมีประสิทธิภาพที่สุด กล่าวกันว่าประเทศไทยยังขาดเทคนิคของการระดมสมอง แม้จะพยายามส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยศึกษาก็ยังไม่สำเร็จ เพราะขาดงบประมาณในการวิจัย แต่เป็นสิ่งที่มีความต้องการอย่างแท้จริง มิฉะนั้นเราจะจัดการกับการมีส่วนร่วมไม่ได้ ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องอาศัยเทคนิคต่าง ๆ เช่น **AIC Transformation thinking** เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งและสร้างความเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น และมีหลายวิธีที่จะจัดการกับกระบวนการมีส่วนร่วมที่ดีที่สุดและมีประสิทธิภาพที่สุด ส่วนเทคนิคใดจะเหมาะสมกับคนไทยที่สุด เป็นเรื่องที่น่าศึกษา ความอยู่ดีมีสุขเกิดขึ้นได้อย่างไร จะบรรลุถึงความเสมอภาคเท่าเทียมกันได้อย่างไร อะไรเป็นสิ่งจำเป็นต่อการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการที่ประชาชนสามารถจะริเริ่มดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนา ประชาชนสามารถเข้าถึงโอกาสและทรัพยากรที่จำเป็นหรือไม่

โดยสรุป ในทางปฏิบัติการพัฒนาแบบองค์รวมไม่ได้หมายความว่า ไม่ควรแยกสาขาเศรษฐกิจ สังคม หรือหน้าที่ออกเป็น ส่วนๆ และไม่ใช่ว่าหมายความว่าไม่มีการศึกษา ไม่มีเกษตร ไม่มีอุตสาหกรรม ไม่มี **Infrastructure** แต่เป็นเรื่องวิธีคิด องค์รวม

จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาอย่างไร มากกว่าอะไร คือ **How** มากกว่า **What** ยกตัวอย่างเช่น การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยกตัวอย่างเชือนป่าสักชลสิทธิ์ นั่นคือตัวอย่างองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง ท่านทรงตรัสถึงความร่วมมือ การดูผลกระทบทุกด้านแต่อยู่ในภาคของการชลประทาน แม้จะเป็น **Infrastructure** แต่ก็มีองค์รวมคือมองที่ประชาชน ไม่ใช่มองที่ว่าเชือนเสร็จ โดยไม่ได้คิดว่าคนจะอพยพไปไหน หน่วยงานต่างๆ จะทำงานร่วมกันอย่างไร ทั้งสิ่งแวดล้อม ทั้งเรื่องของคุณภาพชีวิต การคิดแบบองค์รวม จึงเป็นการคิดถึงคน คิดถึงลูกค้ำ ในความเป็นจริงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือองค์รวมนั่นเอง

การอภิปรายทั่วไป

ที่ประชุมได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ และมีคำถามให้ท่านวิทยากรชี้แจงเพิ่มเติมโดยสรุปดังนี้

ประเด็น ความสัมพันธ์ระหว่างแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ กับแผนพัฒนาเฉพาะด้าน

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบายและแผน ส่วนหน้าที่ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการอุดมศึกษา คณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบายและแผนพัฒนา แผนของ

สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ควรจะมีลักษณะอย่างไร จะเหมือนแผนการศึกษาแห่งชาติซึ่งเป็นแผนระยะยาวหรือจะเป็นแผนพัฒนา 5 ปี ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนปฏิบัติคือแผนระดับคณะกรรมการต่างๆ รวมทั้งความเชื่อมโยงระหว่างแผนแห่งชาติกับแผนพัฒนา ควรจะเป็นอย่างไร

นายธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ เสนอแนะวิสัยทัศน์ร่วมและคุณลักษณะของแผนแห่งชาติว่า ควรเน้นที่องค์รวม โดยจะต้องพยายามสร้างวิสัยทัศน์ร่วมให้ได้ เพราะต้องยอมรับว่ากฎหรือกติกาที่เกิดขึ้นขณะนี้มีลักษณะร่วมกันคิด แล้วแยกกันดี รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงมีสิ่งที่ต้องเรียนรู้อีกมาก หลายเรื่องต้องเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งในความเป็นจริงควรมีแผนกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะยาวร่วมกันของทุกฝ่าย และควรมีวิสัยทัศน์ที่พึงปรารถนาร่วมกันว่า 20 ปีข้างหน้าต้องการเห็นประเทศไทยเป็นอย่างไร เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยจะต้องมีหน้าที่พัฒนาศักยภาพกับสร้างบรรยากาศที่เอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งจะต้องเป็นองค์กรประสานอำนวยความสะดวกในกระบวนการสร้างกรอบระยะยาวของประเทศที่มีวิสัยทัศน์ มีจุดมุ่งหมายเดียว คือ จะต้องแสดงบทบาทนำ (Play Leadership Role) เป็นกรอบการพัฒนาทุกด้านที่เป็นองค์รวมที่ยั่งยืน และเป็นกรอบของแผนพัฒนาต่อไป ดังนั้นวิสัยทัศน์ไม่ควรมีหลาย

อัน และไม่ใช่ว่าทุกแผนต่างก็มีวิสัยทัศน์ 20 ปี แต่ควรจะเป็นวิสัยทัศน์เฉพาะส่วนแล้วมารวมกันเป็นองค์รวม โดยมองประชาชนเป็นศูนย์กลาง “อย่าไปมองแยกส่วนแล้วบอกว่าเป็นองค์รวม” ซึ่งหน้าที่นี้คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจะต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวก

ผมต้องการจะเห็น 20 ปีข้างหน้า เราสามารถแปลงรัฐธรรมนูญฉบับนี้ออกสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในระยะ 20 ปี เพราะรัฐธรรมนูญฉบับนี้กล่าวถึงสิทธิความเสมอภาค รวมทั้งเรื่องการกระจายอำนาจ จึงควรมีวิสัยทัศน์ไปสู่ 20 ปีข้างหน้าแล้วแยกเป็นแผน 5 ปีว่าจะทำอย่างไร ส่วนแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ก็เป็นส่วนหนึ่งของแผน 5 ปี และเป็นส่วนหนึ่งของแผน 20 ปีที่แยกออกมา โดยอาจจะมีการกล่าวถึงไว้ไม่ละเอียดนักในแผนชาติ แต่รายละเอียดทั้งหมดจะปรากฏในแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะสามารถแก้ไขได้ด้วยการทำกรอบ (Framework) ระยะยาว ที่เป็นกรอบเดียวร่วมกันแล้วแยกรายละเอียดออกไปเป็นส่วนๆ โดยเริ่มจากภาพที่พึงปรารถนาาร่วมกัน ซึ่งเป็นภาพความฝันก่อน แต่ไม่ควรเริ่มต้นด้วยการสร้างปัญหา ก่อน เพราะถ้าเริ่มด้วยปัญหาจะแก้ไขได้ยาก ด้วยเหตุนี้จึงอยากให้ทุกคนมองภาพที่พึงปรารถนาสำหรับระบบการวางแผนร่วมกันเป็นอันดับแรก

การประสานงานระหว่างสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติกับเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน ก็เป็นสิ่งที่สำคัญมาก โดยการทำงานร่วมกัน มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และสร้างระบบการเชื่อมโยงกัน มีความสำคัญกว่าใครมีหน้าที่อะไร ความหมายคือ ให้ความสนใจ How มากกว่า What ไม่เช่นนั้นจะลำบากมาก เพราะมีหน่วยงานเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งถ้าไม่มีการสร้างกระบวนการร่วมกัน งานก็จะไม่ประสบความสำเร็จ

ที่ประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

1) องค์กรที่รับผิดชอบด้านการบริหารจัดการ ควรจะมีผู้แทนของส่วนราชการที่ทำงานด้านแผนมาเป็นกรรมการร่วมกัน เพราะการดำเนินงานในปัจจุบันมีช่องว่าง คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ โดยจะต้องประสานงานเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ไม่ได้เป็นกรรมการโดยตำแหน่งในคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ขณะที่เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาเป็นคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

2. เรื่องที่จะนำเสนอคณะรัฐมนตรี คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจะเป็นผู้ให้ความเห็นชอบก่อน หากคณะกรรมการชุดนี้ไม่เห็นด้วย คณะรัฐมนตรีก็จะชะลอเรื่องไว้ แต่ในแง่ของการศึกษา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

สามารถนำเรื่องเข้าคณะรัฐมนตรีได้เลย โดยไม่ต้องผ่านสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ขณะที่คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสามารถรักษาแนวปฏิบัตินั้นไว้ได้ แต่อำนาจยังคงอยู่ที่คณะรัฐมนตรี คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพียงแต่ให้คำปรึกษาเท่านั้น

ประเด็น การศึกษาเป็นการเรียนเพื่อพึ่งตนเองได้และรับผิดชอบต่อสังคม

ในการประชุมนานาชาติ เรื่องการศึกษาคอทาลิก มีประเด็นคำถามว่า เหตุใดการศึกษาของไทยไม่เกิดผล ซึ่งเห็นได้จากการที่ผู้นำประชาชนมาเดินขบวนเรียกร้องรัฐบาล และผู้นำเหล่านั้นเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษา แสดงว่าไม่ได้ใช้วิชาการศึกษานั้นให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด และที่ยกประเด็นปัญหานี้ เพราะต้องการให้พระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย พัฒนาคนที่ด้วยความรู้ให้รู้จักพัฒนาตนเองและพึ่งตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งมุ่งพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง โดยในส่วนของเกี่ยวกับการให้การศึกษาที่ไม่ใช่จะมุ่งเฉพาะเยาวชนรุ่นต่อไปเท่านั้น แต่เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่เป็นผู้นำชุมชน ก็จะต้องเข้าใจ ต้องพึ่งตนเอง และใช้ปัญญาแก้ไขปัญหา ไม่ใช่มุ่งแต่ก่อการประท้วง

นายธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ กล่าวว่ ประเด็นคำถามดังกล่าวแสดงถึงความเป็นองค์รวม โดยแสดงว่า คนที่มีการศึกษาไม่ได้

หมายถึงคนที่มีการเรียนรู้ ซึ่งเรามักเชื่อมโยงว่าคนมีการศึกษาคือคนดี แต่ความจริงความเก่งกับความดีเป็นคนละเรื่องกัน เพราะฉะนั้นประเด็นคำถามดังกล่าว เป็นกระบวนการที่ต้องพัฒนาเป็นองค์รวมทั้งหมด ซึ่งประเทศไทยดำเนินการในทิศทางที่ถูกต้องแล้ว และไม่ใช่เฉพาะระดับประเทศ สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่จะตั้งขึ้นใหม่ควรต้องคำนึงถึงในระดับนานาชาติด้วย เพราะการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ที่สำคัญการศึกษาไม่ควรเป็นการเรียนเพื่อรู้วิชาการ เพื่อให้ได้ปริญญา แต่จะต้องแก้ปัญหาได้ คนมีความรู้ไม่ได้หมายความว่าคนนั้นจะเรียนรู้เสมอไป รู้วิชาแต่ไม่ได้รู้ชีวิตก็มี จึงต้องมีการปฏิรูปการศึกษาให้ผู้เรียนสามารถรับผิดชอบต่อสังคมได้

ประเด็น ความสัมพันธ์ระหว่างสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ กับสภาที่ปรึกษาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ในการทำงานของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งจะดูแลเรื่องการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กับสภาที่ปรึกษาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไร

นายธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ ชี้แจงว่า สภาที่ปรึกษาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ไม่ได้เป็นความคิดริเริ่มของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่เป็น

ความริเริ่มของรัฐธรรมนูญ ซึ่งกำหนดให้สภาที่ปรึกษาฯ มีอำนาจหน้าที่ให้คำปรึกษาต่อคณะรัฐมนตรีในปัญหาที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคมเพื่อประโยชน์ในการดำเนินนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และกำหนดให้รัฐบาลทุกชุดทำงานอย่างต่อเนื่อง นโยบายขั้นพื้นฐาน คือ การให้ความสำคัญเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา สิทธิ เสรีภาพ โอกาสในการมีงานทำ การกระจายรายได้ เป็นต้น สภาที่ปรึกษาฯ จึงมีหน้าที่ติดตามดูแลให้คำปรึกษาแก่รัฐบาลว่าขณะนี้สถานการณ์เป็นอย่างไร ซึ่งตามหลักเกณฑ์หน้าที่ข้อหนึ่งกำหนดว่าสภาที่ปรึกษาฯ จะต้องให้ความคิดเห็นต่อแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งไม่ใช่เฉพาะแต่แผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเท่านั้น แต่แผนพัฒนาฯ ก็ต้องให้สภาที่ปรึกษาฯ ให้ความเห็นชอบด้วย เพราะฉะนั้น สภาที่ปรึกษาฯ ไม่ได้แทนคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติก็ยังเป็นหน่วยที่ประสานการจัดทำแผน โดยสำนักงานฯ ก็จะต้องทำหน้าที่ด้านเทคนิคมากขึ้น

ในส่วนความเชื่อมโยงของแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ร่างพระราชบัญญัติสภาที่ปรึกษาฯ กำหนดไว้ว่า “ให้ความเห็นเกี่ยวกับแผนพัฒนาและแผนอื่น ตามมาตรา 13” โดยมาตรา 13 กำหนดว่า “ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ให้คณะรัฐมนตรีเสนอร่างแผนให้สภาที่ปรึกษาฯ ให้ความเห็นก่อนประกาศใช้”

หมายความว่า เมื่อมีร่างแผนฯ ขึ้นมา ก่อนประกาศใช้ให้สภาที่ปรึกษาฯ ให้ความเห็น แต่วิธีการทำงานจะไม่ใช่ไปตามบทบัญญัติในกฎหมายโดยตรงทุกตัวอักษร แต่จะต้องมีกระบวนการทำงานร่วมกันทั้งสองคณะตั้งแต่เริ่มต้นจัดทำแผนฯ ซึ่งเป็นเรื่องของการจัดการกับการมีส่วนร่วม และเมื่อสภาที่ปรึกษาฯ ได้จัดส่งความเห็นให้แล้ว จะใช้เพื่อประกอบการพิจารณา สำหรับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมมีการประกาศใช้ก็ต้องนำเสนอให้สภาที่ปรึกษาฯ พิจารณาก่อนเช่นกัน

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของสมาชิกสภาที่ปรึกษาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จำนวน 70 คน มีตัวแทนจากผู้บริหารการศึกษา ครูและคณาจารย์เพียง 1 คน โดยมีผู้แทนด้านศิลปวัฒนธรรมจำนวนมากพอสมควร จำแนกเป็นภาคเหนือตอนบน ตอนล่าง ภาคกลาง อย่างละ 1 คน ดังนั้นการพิจารณาเรื่องของศิลปวัฒนธรรมคงไม่มีปัญหา ส่วนกลุ่มที่มีตัวแทนเกิน 1 คน ได้แก่ ผู้แทนที่มีอาชีพทำนา 2 คน ทำไร่ 2 คน ในส่วนของตัวแทนทางการศึกษา ครูคณาจารย์ทั้งหมดเลือกมา 1 คน ทำให้มีตัวเลือกจำนวนมาก

นายธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ ชี้แจงในประเด็นตัวแทนด้านการศึกษามีน้อยกว่า ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นนักการศึกษา “เราไม่ต้องการผู้รู้เทคนิค วิชาการ แต่ต้องการตัวแทนของผู้ที่เป็นลูกค้า ที่จะบ่งบอกว่าคุณภาพเป็นอย่างไร ไม่ใช่ผู้มาเรียกร้องแทน” แต่ที่น่าสนใจคือ ผู้แทนเรื่องศิลปวัฒนธรรมมีจำนวนมาก ขณะนี้ไม่

ทราบว่าจะตนารมณ์เป็นมาอย่างไร ถ้าไม่เหมาะสมยังสามารถขอแปรญัตติได้

กล่าวโดยสรุป คือ แผนจะต้องให้สภาที่ปรึกษาฯ ให้ความเห็น ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจะทำหน้าที่ที่ปรึกษาชั่วคราว จนกว่าจะมีกฎหมายในเรื่องดังกล่าว

ประเด็น การกระจายอำนาจทางการศึกษา

ตามมาตรา 39 กล่าวถึงเรื่องการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาสู่เขตพื้นที่การศึกษา หมายความว่า กระทรวงการศึกษาฯ จะกระจายอำนาจให้พื้นที่บริหารจัดการเอง ดังนั้น ภาพการบริหารจัดการการศึกษาในอนาคตอาจเกิดกระทรวงศึกษาธิการน้อย ๆ ขึ้นอีก 200 กว่าแห่งตามเขตพื้นที่การศึกษา ในแง่ของการบริหารจัดการจะเกิดผลดีและผลเสียอย่างไรบ้าง

นายธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ กล่าวว่า โดยหลักการกระจายอำนาจจะเกิดขึ้นได้ ต้องมีความพร้อมในการรับผิดชอบด้านงบประมาณ มีความโปร่งใส มีความเข้มแข็งของชุมชน และการตรวจสอบ การกระจายอำนาจไม่ใช่การแย่งอำนาจ แต่การกระจายอำนาจต้องตามด้วยความรับผิดชอบ ทั้งความรับผิดชอบต่อประชาชน ต่อพื้นที่ และจะต้องมีเงิน มีความพร้อม มีการเสริมสร้างศักยภาพ และมีสภาพสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย

แนวความคิดหลัก คือ การยึดพื้นที่เป็นสำคัญ แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ 8 ได้กล่าวถึง area-based

ดังนั้นการดำเนินงานที่จำเป็นคือต้องสร้างความรู้ และปรับระบบงบประมาณ ลักษณะการดำเนินงานจึงเป็นการบูรณาการในพื้นที่ ซึ่งอาจจะเป็นชุมชนหรือเป็นจังหวัดก็ได้ ในส่วนของการจัดสรรงบประมาณรายกลุ่มจะค่อย ๆ ปรับเปลี่ยน โดยยึดเป็นพื้นที่ (area-based) แต่จะมีลักษณะอย่างไรนั้น จะต้องพิจารณากันต่อไปถึงรายละเอียดว่าระบบอะไรที่เอื้อ เป้าหมายอยู่ตรงไหน วิสัยทัศน์คืออะไร ซึ่งจะต้องมีการทดลองปฏิบัติ สร้าง HOW ในเรื่องเกี่ยวกับคนกับระบบงาน รวมทั้งสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการกระจายอำนาจด้วย

ที่ประชุมได้เสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

1. รัฐธรรมนูญต้องการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดและมีส่วนร่วมเข้ามาจัดการศึกษา แต่ขณะนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมที่จะจัดการศึกษา ส่วนการที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดให้มีการแบ่งเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อกระจายอำนาจลงไปยังเขตพื้นที่ ก็จะมีประมาณ 200 กว่าเขต โดยอำเภอขนาดกลางค่อนข้างใหญ่ อาจจะเป็นเขตหนึ่ง เพราะฉะนั้นบางจังหวัดอาจจะมีหลายเขตพื้นที่ บางจังหวัดจะเป็นเขตพื้นที่เดียว สำหรับเรื่องงบประมาณ สำนักงบประมาณกำลังพิจารณาระบบงบประมาณรูปแบบใหม่ เปรียบเทียบกับงบประมาณรูปแบบเดิมที่ใช้จังหวัดเป็นพื้นฐาน ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ รูปแบบใหม่จะเกิดการทับซ้อนในบางจังหวัด ซึ่งมีหลายเขตพื้นที่

2. การพัฒนาที่จะกระจายลงสู่เขตพื้นที่ ทำให้จะต้องมีการกระจายอำนาจการบริหาร ระบบเงิน และการบริหารบุคคลลงไปด้วย ดังนั้น เขตพื้นที่จึงต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถที่จะไปดำเนินการ ส่วนงบประมาณก็จะถูกจัดสรรให้กับเขตพื้นที่

ประเด็น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงพระราชทานไว้ในโอกาสต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับว่าเหมาะสมกับการปรับเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาประเทศโดยมุ่งประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่เป็นที่ตั้ง โดยเฉพาะทฤษฎีใหม่ แม้แต่ในการประชุมองค์ถัดก็ได้สรรเสริญพระราชดำรินี้ว่า เป็นทฤษฎีการพัฒนาที่เหมาะสมอย่างยิ่ง แต่ผู้มีอำนาจในบ้านเมือง ผู้ที่สามารถกำหนดทิศทางของบ้านเมือง พร้อมทั้งจะเอาพระราชดำรินี้ลงสู่การปฏิบัติจริงหรือไม่ เฉพาะอย่างยิ่งนักการเมือง พ่อค้า/นักธุรกิจใหญ่ ที่มีอิทธิพล จริงใจกับพระราชดำริจริงหรือไม่ หรือเขากำลังจ้องหาโอกาสที่จะพลิกพื้นไปสู่ทิศทางเก่า นอกจากนั้น ในแผนฯ 9 ได้คำนึงถึงการนำเอาแนวพระราชดำรินี้ ลงสู่การปฏิบัติจริงมากน้อยเพียงใด และปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนใด

นายธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ กล่าวว่

ประการแรก ต้องเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นจุดเริ่มต้น ถ้าไม่เข้าใจร่วมกันตีความแตกต่างกันไปตามประโยชน์ของตน โดยบางคนตีความปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เพียงระดับชุมชน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก็เป็นห่วงในเรื่องนี้มาก เพราะการตีความที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดความลำบากในการจะพิจารณาทิศทางหรือโครงการต่างๆ ซึ่งทุกคนก็ต้องการจะสนองพระราชดำริต่างก็ทำโครงการกัน โดยอ้างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้จัดประชุมผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อระดมความคิดว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร มีความหมายอย่างไร บันทึกไว้นำมาประมวลและเขียนเป็นหลักการเพียงหนึ่งหน้าแล้วนำไปให้พระองค์ท่านทรงตรวจแก้ และมีหนังสือพระราชทานเป็นพระบรมราชานุญาตให้ใช้เผยแพร่ต่อไป

สรุป ประการแรก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น มีความหมายตั้งแต่ระดับโลก ระดับชาติ ไม่ใช่เพียงระดับชุมชนเล็ก ๆ โดยสิ่งที่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 กล่าวไว้ทั้งหมดก็สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนับเป็นปรัชญาที่ลึกซึ้งมาก ท่านทรงเป็นนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่ ทรงมองเห็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และสิ่งเหล่านี้คือ **Holistic people center concept** ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือการพัฒนาที่ยั่งยืน อยู่ดีมีสุข คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 คือแผนที่ปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัวเพื่อการพัฒนา

ที่ยั่งยืน การที่จะเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงก็ต้องเข้าใจว่าอะไรคือพอประมาณ สมเหตุสมผล มีภูมิคุ้มกัน ไม่สุดโต่ง ซึ่งก็คือองค์รวมหรือมัชฌิมา ไม่ใช่อัตตประโยชน์ลดลงแล้วยังจะบริโภคหรือลงทุนจนไม่รู้ absorb ทุนไปเท่าไรแล้วก็ยังจะลงทุนต่อไป จะเห็นว่าพระองค์ท่านเป็นทั้งนักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ นักสิ่งแวดล้อม เช่น กรณีเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ องค์รวมของการพัฒนา คือ ให้คนเป็น ศูนย์กลางการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งทั้งหมดคือสิ่งที่ดีงามทั้งสิ้น ส่วนเป้าหมายแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากน้อยเพียงใด กำลังดำเนินการตรวจสอบ

ประการที่ 2 การที่ผู้มีอำนาจในบ้านเมือง โดยเฉพาะกลุ่มที่กำหนดอนาคตของประเทศ อาทิ รัฐมนตรี หรือบรรดานายทุนใหญ่ข้ามชาติ พร้อมทั้งจะนำเอาพระราชดำรินี้มาเป็นแนวทางในการดำเนินการ จะต้องสร้างความเข้าใจเสียก่อนว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้เป็นภัยคุกคามต่อใคร คือ ไม่ได้แย่งส่วนว่าส่วนนี้ไม่เอาส่วนนี้เอา แต่หมายถึงความสมเหตุสมผล เราไม่ได้ปฏิเสธการเปิดประเทศ แต่เป็นการเปิดที่มีเหตุมีผล เพราะฉะนั้น ขณะนี้ไม่สามารถกล่าวหาว่าทุกฝ่ายไม่รับหรือรับอย่างไม่จริงใจ แต่สิ่งที่ต่อเร่งทำคือ ต้องสร้างความเข้าใจ โดยหน่วยงานภาครัฐเช่นหน่วยงานนโยบาย มีหน้าที่สร้างบรรทัดฐาน ถ้าข้าราชการประจำสร้างมาตรฐานไม่ได้ จะโทษนักการเมือง โทษเอกชนไม่ได้ เพราะ

เขาไม่รู้ว่ามาตรฐานอยู่ตรงไหน ดังนั้นก่อนจะกล่าวโทษใคร จะต้องสร้างมาตรฐานว่าไม่บรรทัดคืออะไร ดีความกันอย่างไร และใครออกนอกเส้น ปัจจุบันแม้กระทั่งไม่บรรทัดเรายังสร้างความเข้าใจร่วมกันไม่ได้ว่าคืออะไร ซึ่งก็เป็นหน้าที่ของนักวิชาการที่ต้องทำถ้าทำได้ชัดเจน จึงจะกล่าวโทษได้ว่าใครออกนอกแถว แต่เวลานี้แถวอยู่ไหนก็ไม่มีใครรู้

ประการสุดท้าย ขณะนี้ระบบสังคมไทยต้องสร้างความพอเพียงในแง่ของความสมดุล เพราะการเปลี่ยนแปลงจะต้องเกิดขึ้นจากทุกฝ่าย การเปลี่ยนแปลงไม่สามารถเกิดจากภาครัฐฝ่ายเดียว หรือภาคเอกชนฝ่ายเดียว ถ้าภาคประชาชนไม่เปลี่ยน ภาครัฐไม่เปลี่ยน การปฏิรูปจะเกิดขึ้นไม่ได้ ตัวอย่างเช่น การเลือกตั้งที่ผ่านมา ประชาชนกำลังจะปฏิรูปการเมือง เพราะการเมืองจะไม่สามารถปฏิรูปได้โดยเขียนกติกาไว้ในกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันหมด ดังนั้น ความคิดอย่างเป็นองค์รวมจะต้องสร้างให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยความร่วมมือของทุกฝ่าย

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
(นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ)

วันพฤหัสบดีที่ 23 มีนาคม 2543

สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นองค์กรหลักองค์กรหนึ่งในกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งผมต้องขออภัยว่า ผมไม่ใช่ นักการศึกษา ไม่ใช่ผู้รู้/ผู้เชี่ยวชาญ เพียงแต่มาเกี่ยวข้องกับงานด้านการศึกษา และมีความสนใจในเรื่องปัญหาการศึกษาของชาติ โดยเคยทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ ในส่วนของคณะกรรมการการศึกษา ของสภาผู้แทนราษฎรเมื่อประมาณ 5 ปีที่แล้ว

เมื่อมารับผิดชอบงานในสำนักนายกรัฐมนตรี ได้มีโอกาสมาดูแลสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นจังหวะเวลาที่รัฐบาลผลักดันเรื่องการปฏิรูปการศึกษา โดยอาศัยกลไกของกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และพยายามที่จะสานต่อเจตนารมณ์ต่าง ๆ ของการปฏิรูปการศึกษา หากถามในด้านคุณสมบัติส่วนตัวว่า ได้เคยศึกษา เป็นผู้รู้/ผู้เชี่ยวชาญ

หรือไม่ ขอยืนยันว่าไม่ใช่เลย แต่ทั้งหมดมาจากความสนใจ
ประสบการณ์ และงานในหน้าที่

สิ่งที่จะนำเสนอในการประชุมครั้งนี้มี 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง
คือ การบูรณาการเรื่องของการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ส่วนที่สอง เป็นเรื่ององค์กร คือ สภาการศึกษา ศาสนา และ
วัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งจะแยกสองส่วนนี้ออกจากกัน

ส่วนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ

ในการปฏิรูปการศึกษา ไม่ควรให้ความสำคัญเฉพาะเรื่อง
ของโครงสร้างหรือรายละเอียดของการจัดการ เพราะเป้าหมาย
สุดท้ายคือกระบวนการที่จะสร้างคนและสังคม หัวใจจึงอยู่ที่
กระบวนการเรียนรู้ และเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวน
การของการเรียนรู้

ผมเห็นด้วยอย่างยิ่งถึงความจำเป็นที่จะต้องบูรณาการ
การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และเห็นด้วยอีกเช่นกันว่า
ในอดีตสิ่งเหล่านี้ไม่ได้แยกจากกันโดยเด็ดขาด แต่ระยะหลังสิ่ง
เหล่านี้แยกออกจากกันและเป็นสาเหตุที่นำไปสู่จุดอ่อน หรือ
ความล้มเหลวของระบบการศึกษา

ในเอกสาร*นำเสนอว่า ในอดีตการศึกษากับศาสนามี
ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด และการศึกษากับวิถีชีวิตก็มีความ

* หมายถึง ร่างเอกสารประกอบการจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่จัดทำโดย สนง.คณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ

สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ถ้าย้อนกลับไปถึงภาพสังคมในอดีตซึ่งเป็นสังคมที่ไม่มีความซับซ้อนและไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่ต่าง ๆ มาก เพราะโครงสร้างของเศรษฐกิจและสังคมเป็นเช่นนั้น การจัดการศึกษาซึ่งมีเป้าหมายที่ชัดเจน โดยส่วนหนึ่งคือให้สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมนั้น ๆ ภายใต้บริบทของวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนา และหากพิจารณาในแง่ของสังคมที่จัดการศึกษา คือ ต้องการที่จะสร้างคนให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขและสันติ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การบูรณาการหรือความกลมกลืนในขณะนั้นไม่ใช่เรื่องยาก เพราะเป็นสภาพจริงที่เกิดขึ้นในสังคม

หากแต่ความเปลี่ยนแปลงในระยะหลัง ทำให้สิ่งเหล่านี้แยกออกจากกัน เนื่องจากโครงสร้างของเศรษฐกิจและสังคมตลอดทางการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป จากผลของการปรับเปลี่ยนสังคมที่เป็นเกษตรกรรมเป็นหลักมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมยุคหลังอุตสาหกรรมมีความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางมากขึ้น โดยโครงสร้างของสังคมและเศรษฐกิจเน้นการแบ่งงานกันทำ และเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจที่เป็นการแลกเปลี่ยน เพราะฉะนั้นผู้ที่จะไปประกอบอาชีพจึงต้องมุ่งเน้นความถนัดเฉพาะด้าน และต้องมีความเชี่ยวชาญ ซึ่งก็คือ “เหนือกว่าคนอื่นในบางเรื่อง” เพื่อนำไปสู่การประกอบอาชีพ มีรายได้ และจึงนำไปแลกเปลี่ยนบริการสินค้า

ดังนั้นแนวโน้มของการจัดการศึกษาจึงแยกหรือเน้นเนื้อหาสาระที่แคบลง เพื่อเป็นการตอบสนองโครงสร้างทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ไม่ว่าจะได้รับการศึกษาพัฒนามาเป็นอะไร อาทิ นักการศึกษา นักเศรษฐศาสตร์ นักธุรกิจ แพทย์ วิศวกร ทุกคนก็ยังคงเป็นคน การใช้ชีวิตของคนก็มีจุดร่วมของความจำเป็นในชีวิตเหมือนกัน ไม่ว่าจะประกอบอาชีพอะไร และที่สำคัญคือความสัมพันธ์ของคนในสังคม ไม่ได้จำกัดเฉพาะในเรื่องของการแลกเปลี่ยนโดยอาศัยความเชี่ยวชาญของตัวเองเท่านั้น แต่มีปัญหาของสังคม ปัญหาของส่วนรวมที่เป็นปัญหาร่วมกัน และทุกคนต้องมาร่วมตัดสินใจหรือมาร่วมแก้ไขปัญหา

เมื่อเป็นเช่นนี้ ถ้าหากมีการแยกส่วนมากเกินไป สิ่งเหล่านี้ก็จะไม่ได้รับการตอบสนอง ซึ่งในช่วงที่ผ่านมา ความรู้สึกของคนต่อระบบการศึกษากลายเป็นค่านิยมในสังคม เราส่งลูกหลานเข้าโรงเรียน และคิดว่าทำอย่างไรจะ让他เรียนได้ดีที่สุด สภาพที่ปรากฏคือพยายามที่จะแย่งกันเข้าโรงเรียนที่มีชื่อเสียง ด้วยความหวังที่จะได้เข้ามหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาที่มีชื่อเสียง และมุ่งเข้าศึกษาในคณะต่างๆ ซึ่งคิดว่าจะมีหลักประกันที่ดีในแง่ของอาชีพ/การงาน และเป็นค่านิยมที่สะท้อนออกมาในสังคมปัจจุบัน กล่าวคือ แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เป็นที่นิยมมาก ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง เช่น ในช่วงหนึ่งวารสารศาสตร์หรือนิเทศศาสตร์ ก็เป็นที่นิยมมากขึ้น หรือมีความตื่นตัวกันในเรื่องภาคธุรกิจการเงิน การบริหาร เป็นต้น

โดยจะมองการศึกษาในกรอบดังกล่าวนี้เป็นส่วนใหญ่

ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น คือ สถาบันครอบครัวเองก็มีความรู้สึกว่าการศึกษาคือเป็นเรื่องของสถาบันการศึกษา หรือสถานศึกษา ทำให้การศึกษากลายเป็นระบบที่เล็กลง มีโรงเรียน มีมหาวิทยาลัย มีกระทรวง ทบวง กรม ที่กำกับดูแลทางด้านการศึกษา แตกต่างไปจากสภาพความเป็นจริง ซึ่งได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร ทุกคนต้องมีความเป็นคน และเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทำให้เกิดการแยกส่วน ทำให้การศึกษามุ่งเน้นตอบสนองวัตถุประสงค์เพียงเพื่อประกอบอาชีพการงาน

ผมได้มีโอกาสไปอยู่ต่างประเทศตั้งแต่อายุ 11 ปี เมื่อผมจบประถมศึกษาปีที่ 6 ก็ไปอยู่ประเทศอังกฤษ จนจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจึงกลับมา และกลับไปทำปริญญาโท ผมขี้ใจมาตลอดตั้งแต่เด็กว่า การศึกษาไทยและอังกฤษแตกต่างกัน ซึ่งผมเชื่อว่าถ้าผมอยู่ในประเทศไทยและเรียนสำเร็จระดับมัธยมศึกษา ผมคงเป็นแพทย์ เป็นวิศวกร เพราะค่านิยมของสังคมเป็นเช่นนั้น ภาพในสมัยเด็ก ผมเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ได้ดีกว่าวิชาอื่นๆ มาก แต่เมื่อผมไปประเทศอังกฤษไม่มีการบ่งบอกว่าคนเก่งต้องไปเรียนคณะนี้ แต่จะเป็นการพยายามค้นหาว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความชอบความถนัดด้านใด อย่างไร และให้การส่งเสริม ที่สำคัญคือแม้จะเริ่มมีการสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านตั้งแต่ระดับมัธยมปลาย การจัดการ

ศึกษา สภาวะแวดล้อม บรรยากาศของสถาบันการศึกษาและสถานศึกษา ก็ไม่ได้ปล่อยให้ลอยละลือเลยให้นักเรียนสนใจอยู่แต่เฉพาะสาขาที่ตนสนใจจะเป็นผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น

ความจริงในระบบการศึกษาของประเทศอังกฤษ เมื่อจบระดับมัธยมต้นจะเหลือวิชาที่ต้องเรียน 3 วิชาเท่านั้น ขณะนี้อาจจะเพิ่มเป็น 4 หรือ 5 วิชา ซึ่งการเรียนการสอนในลักษณะดังกล่าวจะทำให้คนของเขาค่อนข้างแคบ โดยสมมติว่าเลือกเรียน 3 วิชา คือเลือกคณิตศาสตร์ ทั้งคณิตศาสตร์ประยุกต์และไม่ประยุกต์ และเรียนฟิสิกส์อีกหนึ่งวิชา รวม 3 วิชา หรือถ้าเรียนทางด้านภาษาต่างประเทศ อาจเรียนภาษาอย่างเดียว 3 วิชาเลยก็ได้ ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกเช่นที่กล่าวมาข้างต้น แต่ในความเป็นจริงได้เปิดกว้างให้ผู้เรียนเลือกตามความสนใจ สำหรับผมเลือกเรียน 3 วิชาที่เป็นสูตรผสม ไม่มีคนอื่นเรียน คือ ผมเลือกเรียนคณิตศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และภาษาลาติน เพราะความชอบ ความสนใจ พอเข้ามหาวิทยาลัยมีคณะที่สอนวิชาที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง แต่จะมีลักษณะของหลักสูตรผสม หรือสหวิชาการต่างๆ ค่อนข้างมาก ผมเรียนปรัชญาการเมืองกับเศรษฐศาสตร์ บางคนเรียนกฎหมายกับเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์กับวิศวกรรมศาสตร์ คณิตศาสตร์กับปรัชญา ซึ่งในประเทศอังกฤษเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ลักษณะนี้ค่อนข้างมาก

ทุกคนไม่ได้มุ่งเน้นว่าเรียนแล้วจะต้องเรียนให้สูงที่สุด ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก ซึ่งในกลุ่มเพื่อนที่เรียนระดับปริญญาตรี มีเพียงส่วนน้อยที่จะเรียนต่อปริญญาโท โดยจะเรียนต่อปริญญาโทเมื่อมีความตั้งใจที่จะทำงานในลักษณะที่เป็นวิชาการ ที่สำคัญคือ เรียนทางด้านใดมากก็ได้ เป็นการปิดเส้นทางในการประกอบอาชีพอื่น เช่น บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ สถาบันการเงิน พร้อมทั้งจะรับนักศึกษาที่จบทางด้านประวัติศาสตร์ แต่การศึกษาของประเทศไทยเหมือนเป็นบันไดขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง การสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทเพื่อไปสมัครงานเป็นเพียงค่านิยมเท่านั้น

ผมจบปริญญาการเมืองเศรษฐศาสตร์กลับมาหางานทำได้ยาก เพราะต้องระบุวิชาเอก ผมเรียนมา 3 สาขาไม่มีวิชาเอกเลยไม่สามารถเข้าทำงานได้ จะสอนหนังสือในมหาวิทยาลัยบางแห่งไม่รับผู้ที่ไม่จบปริญญาเอก เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาดังกล่าวตอบสนองของอาชีพที่ค่อนข้างแคบ และนับเป็นปัญหาที่ใหญ่มาก

ปัญหาที่ทำให้ระบบการศึกษาไม่สามารถจัดให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการใช้ชีวิตในสังคมหรือการแก้ไขปัญหาสังคม ยกตัวอย่าง กระบวนการประชาธิปไตย กระบวนการทางการเมือง มีผู้มาสัมภาษณ์ผมเสมอว่าในฐานะนักการเมือง หากมีรุ่นน้องนักเรียน/นักศึกษาที่อยากจะเป็นนักการเมืองเขาควรจะเรียนวิชาอะไร เช่นเดียวกับถ้าอยากไปเป็นวิศวกร

ต้องเรียนวิศวกรรมศาสตร์ ถ้าอยากไปเป็นแพทย์ต้องเรียน แพทยศาสตร์ คือ มองทุกอย่างในกรอบเช่นนี้ทั้งหมด ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงนักการเมืองเรียนสาขาใดก็ได้ แต่จะต้องให้เข้าใจกติกากระบวนการทางการเมือง หรือสามารถทำความเข้าใจกับกฎหมายได้

ความไม่หลากหลายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การเรียนรู้ในระบบการศึกษาของประเทศไทยเราในหลายๆ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม ความสัมพันธ์ของตัวเองกับสิ่งแวดล้อม กับสังคม รวมไปถึงวิถีชีวิต ศาสนา วัฒนธรรม กลายเป็นเหมือนวิชาหนึ่งซึ่งนักเรียนอ่านและจำ โดยเนื้อหาสาระก็จะเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์มากกว่าการที่จะได้เรียนรู้ในลักษณะของการสร้างกระบวนการทางความคิด เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ โดยการฝึกฝนตนเอง

ผมยกตัวอย่างเสมอว่า หากมีคำถามว่าตอนเรียนหนังสือจำอะไรได้เกี่ยวกับเรื่องระบอบประชาธิปไตย จำได้อย่างเดียวว่ามี 3 อำนาจ คือ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ประมุขฝ่ายนิติบัญญัติคือประธานสภา ประมุขฝ่ายบริหารคือนายกรัฐมนตรี ประมุขฝ่ายตุลาการคือประธานศาลฎีกา ซึ่งความจริงก็เป็นการสอนที่ค่อนข้างผิด นักกฎหมายมหาชน หรือนักรัฐศาสตร์จะบอกได้ว่าไม่ได้เป็นเช่นนั้น ไม่ทราบที่ปัจจุบันสอนเรื่องนี้อย่างไร เพราะมีศาลรัฐธรรมนูญ มีศาลปกครอง มี กกต. มีผู้ตรวจการ ตอนเรียนอยู่โรงเรียน ผมสนใจการเมือง

ผมอ่านจากหนังสือพิมพ์ หลังเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลา มีการเลือกตั้ง ผมไปดูว่าเลือกตั้งเขามีอะไร มีพรรคการเมือง มีการติดโปสเตอร์แข่งขันกันอย่างไร เลือกมาแล้วเขาไปรวมตัวกันจัดตั้งรัฐบาล มีฝ่ายค้าน มีการแถลงนโยบาย โดยเปิดวิถุยุทธ์ที่เรียนจากของจริง ไม่ได้มาจากสิ่งที่เรียนในห้องเรียนหรือในหลักสูตร และเป็นตัวอย่างการเรียนรู้จริงๆ

การที่จะให้เด็กมีความตื่นตัวเรื่องระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น จะต้องให้เกิดการปฏิบัติ แต่ส่วนใหญ่จำกัดอยู่ในกรอบฝึกให้มีการเลือกตั้ง ผมไม่แน่ใจว่าผลจะออกมาเป็นอย่างไร แต่ถ้าทำให้เด็กมีความรู้สึกว่าการเลือกตั้งคือการเลือกตั้ง ผมคิดว่าไม่สอดคล้องกับสิ่งที่เราต้องการในสังคมปัจจุบัน วัฒนธรรมของการเป็นประชาธิปไตยเรียนรู้ได้อย่างไร ซึ่งจะต้องทำอะไรอีกมาก

สิ่งเหล่านี้คือประเด็นที่ต้องการชี้ให้เห็นว่า

ประเด็นที่ 1 ระบบการศึกษาของเราเมื่อเทียบกับความพยายามที่จะบูรณาการ เราจะต้องต่อสู้กับอะไรบ้าง สมมติเราจัดเนื้อหาสาระ จัดทำหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ให้สังคมยอมรับว่ากระบวนการศึกษาไม่ใช่จัดคนเพื่อเตรียมไปทำงาน ซึ่งจะต้องออกจากกรอบนี้ให้สำเร็จ หมายถึง ผู้ปกครอง นายจ้าง ทุกฝ่ายยอมรับ เช่นเดียวกับความพยายามที่จะทำให้โรงเรียนมีความหลากหลายมากขึ้น แต่ผู้ปกครองมีความรู้สึกที่โรงเรียน

จะสอนได้อย่างไร สำคัญคือขอให้ลูกเข้ามหาวิทยาลัยได้ อันเป็นประเด็นที่เป็นปัญหาใหญ่

ประเด็นที่ 2 คือ เรื่องสภาวะแวดล้อมในสถานศึกษาและสถาบันการศึกษา ตอนที่ผมเรียนโรงเรียนสาธิตจุฬาฯ ขณะนั้น ถ้าเทียบกับโรงเรียนอื่นก็ค่อนข้างจะก้าวหน้า มีกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และพยายามส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออกมากกว่าโรงเรียนอื่น แต่เมื่อไปศึกษาต่อในต่างประเทศเห็นได้ชัดว่ายังมีช่องว่าง ในต่างประเทศ ผมอยู่โรงเรียนประจำตั้งแต่อายุ 11 ปีจนจบปริญญาตรี การอยู่โรงเรียนประจำและการใช้ชีวิตอยู่กับเพื่อนกับครู 24 ชั่วโมง มีผลทำให้การศึกษากับวิถีชีวิตกลมกลืนกัน เพราะไม่ใช่เดินเข้าโรงเรียน 8 โมงเช้าแล้ว 3 โมงเย็นเลิกเรียน กลับมาทำการบ้าน และเรียกว่านั่นคือการศึกษ แต่เราใช้ชีวิตตลอดเวลาอยู่ในสถานศึกษา การเรียนรู้หลายอย่างเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ไม่ได้เกิดขึ้นในห้องเรียน เกิดขึ้นจากอีกหลายอย่าง เช่น โรงเรียนประจำบังคับว่าต้องเล่นกีฬาสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 5 ครั้ง ไม่เล่นก็ถูกทำโทษ มีการตรวจสอบ ถ้าไม่ทำตามก็ถูกลงโทษ ซึ่งผมคิดว่าสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญ

ผมไม่ได้สนับสนุนให้ทุกโรงเรียนเป็นโรงเรียนประจำ เพราะไม่ใช่ประสบการณ์ที่ดีเสมอไป แต่ทำอย่างไรที่จะทำให้กระบวนการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตของเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา มากกว่าปัจจุบัน ถ้าคิดว่าไปโรงเรียน

ไปมหาวิทยาลัย เพียงเพื่อฟังการบรรยาย นำความรู้ไปสอบชีวิตที่เหลืออยู่กับสื่อสารมวลชน จะกลายเป็นว่าคนที่ให้การศึกษาล่วงที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต คือ สื่อสารมวลชน

ประเด็นนี้ก็เป็นอีกจุดหนึ่งซึ่งทำให้เริ่มมองเห็นว่า การที่จะบูรณาการการเรียนรู้เรื่องวิถีชีวิต วัฒนธรรม จะต้องพิจารณา นอกเหนือไปจากเรื่องของหลักสูตร สภาวะแวดล้อม หมายถึง หลักการของการที่จะให้ฝ่ายต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งสถานศึกษาและสถาบันการศึกษาต้องยอมรับว่าจะต้องไม่เป็นผู้ผูกขาด แต่สามารถสร้างความร่วมมือประสาน เป็นเครือข่าย หรือทำโครงการพิเศษร่วมกับฝ่ายต่าง ๆ ในสังคม เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางและเป็นแนวทาง ที่ช่วยให้การบูรณาการสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สำหรับเรื่องศาสนา ซึ่งผมไม่ได้กล่าวถึงเนื่องจากเป็นประเด็นหนึ่งที่ความคิดของผมไม่ชัดเจน หลักการที่บอกว่า สถาบันศาสนาต้องมีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา หลักการนี้ไม่มีปัญหา เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับศาสนาก็จะต้องเป็นส่วนหนึ่ง แต่ผมคิดว่าศาสนามีลักษณะที่พิเศษออกไป และทำให้การกล่าวถึงการทำงานขององค์กรต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงระดับสถานศึกษาต้องคิดพิจารณาค่อนข้างมาก ทั้งนี้เพราะ

ประการแรก สถาบันและองค์กรทางศาสนาต้องคงความเป็นอิสระไว้อย่างมาก ความปรารถนาดีในการที่จะส่งเสริม

สนับสนุนศาสนา ถ้าไม่ได้ส่งเสริมศาสนาจริง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนาเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมาก ถ้าไปดูประวัติศาสตร์โลก คนจำนวนมากต้องเสียชีวิต เพราะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนาที่ไม่เหมาะสม ประเด็นนี้เป็นจุดที่ทำให้การบูรณาการสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ยังมีความละเอียดอ่อน

ประการที่สอง เรื่องศาสนาเป็นเรื่องของศรัทธา และมีความเป็นส่วนตัวค่อนข้างสูง จึงเป็นการยากที่จะจัดกระบวนการที่โดยธรรมชาติเป็นเรื่องการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน ถกเถียง แล้วนำมาบูรณาการ บางสังคมดำเนินไปอย่างสุดโต่งโดยพยายามแยกศาสนาออกไป เช่น สหรัฐอเมริกา ซึ่งผมไม่เห็นด้วย แต่ความพอดีอยู่ตรงไหนเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณา กล่าวโดยรวมว่าบูรณาการกลมกลืนกันเป็นเนื้อเดียว ไม่แน่ใจว่าจะเป็แนวทางที่ถูกต้อง แม้กระทั่งสังคมที่มีศาสนาเดียว แต่ในความเป็นจริงมีหลายศาสนาจะทำอย่างไร และแม้ว่าศาสนาต่าง ๆ จะมีจุดหลักเหมือนกัน แต่ก็มีจุดต่างและจุดเน้นที่แตกต่างกัน

ดังนั้น การกำกับดูแลนโยบายการศึกษา วัฒนธรรม จะเป็นอย่างหนึ่ง แต่ในด้านศาสนาก็จะเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ขณะที่เขียนกฎหมายดูเหมือนว่าจะสามารถจัดการในรูปแบบเดียวกันได้ ซึ่งในเรื่องนี้ไม่ได้ปฏิเสธความจำเป็นในการบูรณาการ เพียงแต่มีข้อสังเกตว่า ศาสนามีลักษณะที่ละเอียดอ่อน และมีความแตกต่าง ซึ่งจำเป็นจะต้องอาศัยการจัดวิธีการทำงานและความสัมพันธ์ที่แตกต่างไป

การอภิปรายทั่วไป

ประเด็น การศึกษากับการศึกษาของประเทศอังกฤษ

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับระบบการศึกษาของอังกฤษในส่วนของการศึกษา พบว่า กระทรวงการศึกษาของอังกฤษเข้ามาดูแลเรื่องหลักสูตร และมีกฎหมายส่งเสริมสถานศึกษาในเรื่องนี้ ขอให้ท่านเล่าถึงประสบการณ์ที่ศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ

รัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กล่าวถึงสถาบันศาสนาของประเทศอังกฤษว่า สถาบันการศึกษาชั้นนำ สถาบันทางศาสนาจะเป็นผู้จัดมาแต่ในอดีต ซึ่งแต่เดิมการศึกษาไทย วัดก็มีส่วนสำคัญ แต่ถึงจุดหนึ่งมีการแยกออกจากกัน สำหรับอังกฤษไม่ได้เป็นเช่นนั้น โดยความกลมกลืนของศาสนาจะเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนกว่าโรงเรียนของไทย กรณีปอเนาะของศาสนาอิสลามก็เป็นตัวอย่างที่มีความชัดเจน

หลักสูตรด้านศาสนาในระดับมัธยมต้นของประเทศอังกฤษเป็นการศึกษาจากคัมภีร์ไบเบิล ซึ่งมีทั้งประวัติและคำสอนผสมกัน พอมาเทียบเคียงกับของไทย ส่วนใหญ่จะสอนประวัติส่วนหนึ่งหลักคำสอนอีกส่วนหนึ่ง แต่เนื้อหาไม่ผสมกลมกลืนเท่าที่ควร เป็นการท่องจำมากกว่าการกระตุ้นให้เกิดความคิดในการตีความ ประยุกต์ใช้ หรือเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ประเด็นที่เป็นข้อสังเกต คือ การที่ทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี จะดึงหลักการดังกล่าวมาสอนได้หรือไม่ ซึ่งในคณะกรรมการมีการถกเถียงกันมากกว่า คำว่า “คุณธรรม” กับ “จริยธรรม” โดยไม่อิงศาสนา

มีหรือไม่มี และเถียงกันไม่จบ เพราะจะมีคนเชื่อว่ามีและคนที่เชื่อว่ามีไม่มี หากมีการถกเถียงก็กลายเป็นสัมมนาปรัชญาไป ซึ่งไม่นำไปสู่ข้อยุติที่ชัดเจน

สมมติว่า การสอนศาสนาในโรงเรียน คำนี้ถึงความหลากหลายของศาสนาที่มีอยู่ในประเทศไทย จะหมายความว่าให้นักเรียนที่นับถือศาสนาต่างๆ แยกเรียนตามศาสนาที่ตัวเองนับถือหรือไม่ ถ้าจะทำเช่นนั้นความพร้อมมีมากน้อยเพียงใดทำไม่ไม่สอนให้นักเรียนเรียนรู้ทุกศาสนา จะได้ตัดสินใจว่าตัวเองควรจะนับถือศาสนาอะไร ซึ่งขัดกับวัฒนธรรม เพราะความเป็นจริงไม่ได้เป็นอย่างนั้น

การบูรณาการให้มีความเชื่อมโยง มีความกลมกลืนคงไม่ผิด แต่เรื่องศาสนาเป็นเรื่องที่ยากมาก ถ้าไม่พิจารณาอย่างรอบคอบและคิดให้ละเอียด อาจเกิดผลเสียขึ้นได้

นอกจากนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันอภิปรายในประเด็นศาสนากับการศึกษาโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) โรงเรียนของไทยมีทุกศาสนา พุทธ คริสต์ อิสลาม ฯลฯ และศาสนสัมพันธ์ หมายถึง การแบ่งปันวิถีดำเนินชีวิตตามหลักความเชื่อที่แต่ละคนเชื่อถือ

การดำเนินงานโรงเรียนคาทอลิก ภายใต้การควบคุมดูแลของสมเด็จพระสันตะปาปา ซึ่งท่านก็มีสมณสารออกมาทุกโอกาสว่า เราจะต้องบูรณาการหรือบริหารโรงเรียนอย่างไรตามหลักของท่าน สมเด็จพระสันตะปาปากล่าวว่า การนับถือ

ศาสนาบังคับกันไม่ได้ การอบรมสั่งสอนก็เหมือนกัน การที่จะบูรณาการเรื่องศาสนา ต้องพัฒนาให้เขาเข้มแข็งในศาสนาที่ศรัทธา และในปรัชญาชีวิตตามแนวปรัชญาชีวิตของแต่ละคนที่ได้รับมาตั้งแต่เกิดจากพ่อแม่ โรงเรียนจะไปหันเหเขาไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้ย้ำว่าการอบรมเด็กเยาวชนของแต่ละประเทศ ต้องให้เด็กทุกศาสนามีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ทางศาสนาให้เข้มแข็ง ภายใต้อิทธิพลและวัฒนธรรมของเขา

2) การบูรณาการในทัศนะของผู้เข้าร่วมประชุมท่านหนึ่ง เห็นว่า ให้ยึดผู้เรียนเป็นหลัก โดยเน้นที่การบูรณาการในเชิงปฏิบัติ และบทบาทโดยเฉพาะระหว่างโรงเรียนกับบ้าน จากประสบการณ์ที่เรียนในโรงเรียนคาทอลิกมาตลอด 10 ปี แต่เรียนศาสนาพุทธจากบ้าน จากพ่อแม่ โดยท่านสอนสวดมนต์ และพาไปวัด ผู้เรียนจะได้จากทั้งโรงเรียนและจากบ้านด้วย จุดใหญ่ของการบูรณาการจะเกิดที่ตัวผู้เรียนเอง

3) การสอนในโรงเรียนให้สนุก คือ ผู้สอนต้องเข้าใจว่าเรียนแล้วผู้เรียนได้นำไปใช้ เช่น เด็กวัยรุ่นสนใจเรื่องความงาม ศาสนาพุทธก็มีธรรมะที่ทำให้งาม หรือธรรมะในการคบเพื่อน เหล่านี้เป็นเรื่องที่เด็กสนใจ ประเด็นสำคัญอยู่ที่ผู้สอน ถ้าผู้สอนโยงสิ่งต่าง ๆ ให้เข้าหากันได้ การบูรณาการก็จะเกิดขึ้น

ประเด็น ความเชื่อมโยงระหว่างศาสนาต่าง ๆ

ในหลักการจะต้องมีการบูรณาการระหว่างเรื่องการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งท่านกล่าวว่าเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก

แต่มีความสำคัญ เราจึงจำเป็นจะต้องทำให้เป็นจริง ศ.ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เคยพูดไว้ว่าอุดมคติเป็นเรื่องทำได้ยาก การพยายามทำสิ่งที่ยากให้ปรากฏเป็นจริงให้ได้ คือ สิ่งที่วัดคุณค่าการทำงานของมนุษย์

รัฐธรรมนูญฯ ระบุไว้ชัดเจนว่า รัฐจะต้องส่งเสริมให้คนที่มีความศรัทธาต่างกัน มีความเข้าใจอันดีต่อกัน การบูรณาการเรื่องศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็น นักการศาสนาฝ่ายพุทธ คริสต์ อิสลาม ล้วนเห็นพ้องกับคำพูดที่ว่าหากท่านเป็นศาสนิกที่ดีก็คือ เป็นมนุษย์ที่ดี การบูรณาการการศึกษา ศาสนา และวิถีชีวิต จึงควรเป็นการเชื่อมโยงกันโดยสาระของการเป็นศาสนิกที่ดี คือ มนุษย์ที่ดีเป็นหลัก แต่ถ้ากล่าวถึงศาสนาเป็นเรื่องพิธีกรรม ความเชื่อเฉพาะกลุ่ม อาจเป็นการยากที่จะทำการเชื่อมโยง

รัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กล่าวว่าการบูรณาการจะมองการศึกษาด้านเดียวไม่ได้ ประเด็นนี้ยากและละเอียดอ่อนมาก อะไรจะเป็นกลไก การเชื่อมโยงจะทำได้อย่างไร คำว่ายากไม่ได้หมายความว่าจะไม่ทำ แต่เป็นการเตือนว่าจะไม่ได้คำตอบง่าย ๆ แบบสำเร็จรูป

ข้อสังเกตอีก 2 ประการ คือ

ประการแรก ถ้าการบูรณาการต้องเกิดขึ้นได้ เพราะในอดีตได้มีบูรณาการเกิดขึ้นอยู่แล้ว แต่เราไปแยกจากกัน พอแยกแล้วนำกลับมารวมกันใหม่จะไม่ง่ายเหมือนเดิม เช่น ของแตกนำกลับมาต่อใหม่ให้เหมือนเดิมได้ยาก จึงต้องมีกระบวนการ

บางอย่างซึ่งมีความเป็นธรรมชาติในการที่นำกลับมารวมกัน

ประการที่สอง การเป็นศาสนิกที่ดี คือ การเป็นมนุษย์ที่ดี ความดีของคนมีอยู่ได้โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งไม่แน่ใจว่าจะมีการยอมรับ แต่ถ้ามีคำถามว่า “ถ้าคน ๆ หนึ่งไม่นับถือศาสนาเขาจะเป็นคนดีได้หรือไม่” ถ้าท่านตอบว่า “ได้” ก็ไม่ต้องคำนึงถึงเรื่องศาสนา ถ้าตอบว่า “ไม่ได้” แสดงว่าต้องอิงอยู่กับศาสนาหนึ่งศาสนาใด ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากมาก แต่ถ้าตีความคำว่า “วัฒนธรรม” ในความหมายที่กว้างโดยครอบคลุมถึงวิถีชีวิต หลักคิด ค่านิยม รวมไปถึงความเชื่อทางด้านศาสนา การบูรณาการเข้ามาสู่ระบบการศึกษา จะเป็นวิธีที่ง่ายกว่า

ถ้ากล่าวว่าศาสนากลมกลืนอยู่ในส่วนของวัฒนธรรม แล้วพยายามบูรณาการในส่วนของวัฒนธรรมเข้ามา จะง่ายกว่าวิธีอื่น ส่วนการระบุ “ศาสนา” ลงไปในชื่อ “กระทรวง” เพราะศาสนา การศึกษา วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ดี ควรใส่เข้าไปทั้งหมด แต่ไม่ได้คำนึงว่าความสัมพันธ์ต่าง ๆ จะเป็นอย่างไร

ทัศนะของผู้เข้าร่วมประชุมในประเด็นนี้ คือ

1. ถ้าระบบการศึกษาเดิมการบูรณาการทำได้ยาก แต่ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติสามารถทำได้ ถ้าร่วมกันกำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ในด้านคุณธรรม จริยธรรม ส่วนความรู้เรื่องศาสนา กำหนดกรอบและลดบทบาทการสอนลง แต่เน้นเรื่องการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มากขึ้น โดยโรงเรียนให้ผู้เรียนเรียนรู้จากแหล่งอื่น ซึ่งรูปแบบนี้จะเกิด

ความหลากหลายขึ้น หลังจากนั้นโรงเรียนก็ประเมินความรู้และพฤติกรรม โดยพัฒนาเครื่องมือขึ้น

2. การบูรณาการศาสนาเข้ากับวิถีชีวิต ยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในสังคมไทย ซึ่งจุดแข็งของประเทศไทย คือ เป็นประเทศเดียวที่มีหลายศาสนา และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน โดยศาสนาจะต้องมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคม ตัวอย่างเช่น หลวงตามหาบัวกล่าวว่า “เมื่อมีวิกฤติต้องเอาจุดที่เป็นประโยชน์คือ ศรัทธาของประชาชนมาช่วยเหลือสังคม วัดมี 3 หมื่นแห่งกับชุมชนจะสามารถช่วยวิกฤติของชาติได้” อีกตัวอย่างหนึ่งที่ใช้จุดแข็งของสังคมไทยบูรณาการศาสนาเข้าไปในชุมชน เช่น ท่านประธานรัฐสภาสามารถเกื้อกูลสังคมยะลาให้มีเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังนั้นการบูรณาการจากสังคม กระบวนการ และสถานการณ์สามารถเชื่อมโยงในการจัดการศึกษาได้ตั้งแต่ระดับอนุบาล

ประเด็น วัฒนธรรมกับการศึกษา

รัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ให้ทัศนะว่า ขณะนี้สังคมเปลี่ยนแปลงรวดเร็วมาก โครงสร้างหลายอย่างกำลังปรับเปลี่ยน ประเด็น คือ เมื่อมีการวิจารณ์ว่า การเปลี่ยนแปลงบางด้าน เป็นการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย ค่านิยมไทย และวิถีชีวิตไทยหรือไม่ ถ้านักวิชาการบอกว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีระบบอุปถัมภ์ค่อนข้างมาก และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตามระบอบประชาธิปไตย แนวทางการพัฒนาที่ควรจะเป็นคือ

อะไร ในกระบวนการเรียนรู้ จะใช้หลักการอย่างไรและปรับปรุงอย่างไร เป็นหน้าที่ของระบบการศึกษาหรือไม่ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับประเด็นเหล่านี้ และถ้าเป็นเรื่องวัฒนธรรม ในการทำงานในสภาวะของระบบเศรษฐกิจและธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไป มีความคิดเบื้องต้นหรือไม่ อย่างไร

ประเด็นเหล่านี้ได้ถูกนำมาสู่กระบวนการของการเรียนรู้มากขึ้น ระบบอุปถัมภ์บางทีกล่าวว่าเป็นสิ่งเลวร้ายในกรอบการเมือง ค่านิยม เช่น ความกตัญญู จำเป็นต้องมีการรักษาเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม หรือระบบการเมืองที่เราพัฒนาขึ้นทำให้คนเริ่มแยกแยะได้มากขึ้นระหว่างการตอบแทนในระดับบุคคลกับหน้าที่พลเมือง เป็นต้น แต่ในความเป็นจริงต้องยอมรับว่าคนไทยยังแยกเรื่องเหล่านี้ไม่ได้ การบูรณาการกระบวนการเรียนรู้กับเรื่องวัฒนธรรม ค่านิยม และวิถีชีวิต ได้รวมไปถึงการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยหรือไม่ ถ้าหากเป็นการรวมกันเมื่อกล่าวถึงเรื่องวัฒนธรรมจะต้องควบคู่กับคำว่า “อนุรักษ์” แต่ถ้าเรามองว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความพลวัต เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะ ก็ต้องเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีการเรียนรู้ในเรื่องเหล่านี้ด้วย

ผู้เข้าร่วมประชุมอภิปรายประเด็นวัฒนธรรม ดังนี้

1. คำว่า “เปลี่ยนแปลง” ในแต่ละเรื่อง คือ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในสภาวะความเป็นอยู่ที่มีการเปลี่ยนแปลง หลักของศาสนาคือการอนุรักษ์

แต่สังคมวิ่งไปข้างหน้า ถ้าเปรียบเทียบวงกลม 2 วง วงกลมของศาสนาเริ่มวิ่งห่างจากวงกลมของสังคม นอกจากนั้นระหว่างศาสนากับวัฒนธรรม ศาสนาเป็นเรื่องที่ต้องการการปลูกฝังยาวนาน แต่คุณค่าทางสังคมเป็นเรื่องที่จะจัดและสามารถดำเนินการได้ในเวลาที่สั้นกว่า

ประเด็นนี้ รัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ให้ทัศนะที่แตกต่างไปว่า เวลาที่พูดถึงวงกลม 3 วงแทนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม วงกลมของศาสนาต้องให้ความระมัดระวังมากที่สุด เพราะข้อแรก กระบวนการเรียนรู้การศึกษาและวัฒนธรรมต้องปรับไปตามสภาวะแวดล้อมที่เป็นจริงของสังคม แต่หลักศาสนาเป็นหลักที่ใช้ได้เสมอ ไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เช่น สังคมเกษตร สังคมอุตสาหกรรม สังคมหลังอุตสาหกรรม สังคมข้อมูลข่าวสาร แต่ความดี ความเลว ความถูกต้อง ความผิด ไม่ได้เปลี่ยน ข้อที่สอง ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะบูรณาการศาสนาเข้ามา ถ้าสิ่งที่ศาสนาให้แก่เรา สามารถหาได้จากการใช้หลักคิด วิธีการ เหตุผลที่มาหักล้างกัน และตอบคำถามในชีวิตได้

2. การศึกษามีหน้าที่เรียนรู้เรื่องวัฒนธรรม ค่านิยม และวิถีชีวิต โดยในช่วงที่เด็กอยู่ในสถานศึกษา ในช่วง 10-12 ปี ถ้าฝึกอุปนิสัยในการทำงาน ฝึกการแสดงออก แสดงความคิดเห็น การทำงานร่วมกับผู้อื่น สถานศึกษาจะเป็นสถานที่ฝึกกระบวนการเหล่านี้ได้ แม้ว่าฐานเดิมในอดีตจะมาจากบ้าน

แต่ในสภาพสังคมปัจจุบันซึ่งครอบครัวเป็นครอบครัวขนาดเล็ก เด็กเติบโตขึ้นมาคนเดียวหรือมีพี่น้อง 2 คนเท่านั้น สถานศึกษาจะเป็นที่ที่เริ่มเรียนรู้ และฝึกฝน โดยผู้ใหญ่และครูก็ต้องเรียนรู้ไปด้วยในการยอมรับความเห็นบางอย่างของเด็ก หรือบางเรื่อง เป็นการหาความรู้ด้วยกัน เป็นต้น

ส่วนในระดับอุดมศึกษา ต้องฝึกคนให้มีลักษณะที่จะเข้ามา อยู่สังคมปัจจุบันได้ เช่น ต้องสร้างภูมิคุ้มกันในระบบวัฒนธรรมใหม่ (Cyber Culture) อย่างไร โดยสามารถอยู่กับสิ่งเหล่านี้และใช้ประโยชน์สูงสุดโดยไม่ให้เข้ามาทำลายวัฒนธรรม ซึ่งสถานศึกษาและครอบครัวต้องให้ความร่วมมือ

3. ความขัดแย้งระหว่างแนวปฏิบัติในสังคมกับแนวปฏิบัติที่สอนในโรงเรียน เช่น เรื่องการค้า มีค่าตอบแทน (Commission) ซึ่งถือว่าเป็นความผิด เพราะเป็นส่วนหนึ่งของการค้า แต่จะนำไปสู่การคอร์รัปชันในวงราชการ ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ จะสอนเด็กไม่ให้สับสนได้อย่างไร เนื่องจากสิ่งแวดล้อมไม่เหมือนกับสิ่งที่สอนในโรงเรียน

ส่วนที่ 2 สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

รัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กล่าวว่า จากกระบวนการของการบูรณาการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้เราชัดเจนขึ้นว่า ภารกิจของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติจะเป็นอย่างไร ความเป็นมาขององค์กรนี้ในเชิงโครงสร้างกฎหมาย คือ

ประการแรก โครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์กรที่จะเกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เป็นความพยายามที่จะสร้างความเป็นเอกภาพ โดยกระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งแยกกันอยู่ในปัจจุบัน ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องความเป็นเอกภาพและความเชื่อมโยงกันที่ชัดเจน จึงเป็นที่มาของการมีกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ในส่วนของกระทรวงการศึกษาฯ จะต้องปรับบทบาทที่แตกต่างไปจากกระทรวง ทบวง หรือสำนักงานฯ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน หลักคิดของกฎหมาย คือ ให้กระจายไปอยู่ที่สถานศึกษากับเขตพื้นที่การศึกษา หลายเรื่องจะเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือกระบวนการเรียนรู้ เขตพื้นที่และสถานศึกษา จะมีความเป็นอิสระในการที่จะไปดำเนินการ โดยฝ่ายต่างๆ จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องของการศึกษา และสะท้อนออกมาว่าในระดับเขตพื้นที่ และสถานศึกษา จะต้องมีการบริหารโดยคณะกรรมการฯ และกรรมการนั้น จะต้องมาจากผู้แทนของหลายฝ่าย ซึ่งส่วนหนึ่งจะมีผู้แทนของสถาบันศาสนา ทั้งผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา และวัฒนธรรม การมีตัวแทนของฝ่ายต่างๆ เข้าไปทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการบูรณาการ ทำให้บทบาทของกระทรวงถูกจำกัดภารกิจลง

กระทรวงการศึกษาฯ มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย แผนมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ศาสนา

ศิลปะ วัฒนธรรม ติดตามตรวจสอบ ประเมินผลจากการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ในกฎหมายองค์กรหลักมี 3 กรรมการ มีกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรรมการอุดมศึกษา และกรรมการศาสนาและวัฒนธรรม ที่จะต้องจัดการศึกษา สนับสนุนแผน/นโยบายต่างๆ มีกรรมการของ 3 คณะ เพราะเหตุใดจึงต้องมีองค์กรที่ 4 และ ใช้คำว่า “สภา” ไม่ใช่ “กรรมการ” ต้องมีองค์กรที่ 4 เพราะการเชื่อมโยงของงาน 3 ด้าน หรือการบูรณาการ ถ้าให้แต่ละกรรมการทำก็จะกลับมาอยู่ในสภาพเดิม เหมือนกับยกกระทวงศึกษาธิการส่วนหนึ่งมาอยู่ที่กรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เอากระทวงศึกษาธิการบางส่วนกับทบวงมหาวิทยาลัยไป เป็นกรรมการอุดมศึกษา เอากรรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ไปเป็นกรรมการศาสนาและวัฒนธรรม

วิธีการกำหนดให้มี 4 องค์กรหลัก เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าสภาพปัจจุบันของการทำงานในเชิงองค์กรหรือในระบบราชการ ยึดกรมมากจนเกิดปัญหา ทั้งเรื่องความเป็นเอกภาพและขาดการบูรณาการ รวมทั้งการที่กรมเป็นนิติบุคคล แต่ในภาพรวมรัฐบาล คณะรัฐมนตรีไม่เป็นนิติบุคคล นอกจากนั้นการทำงานในลักษณะกรม ทำให้การดำเนินงานในภาพรวมไม่เป็นไปในทิศทางที่กำหนด เช่นเดียวกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ประสบอยู่คือคิดอะไร เสนออะไร หน่วยปฏิบัติรับไป แต่ทำหรือไม่ก็ไม่สามารถจะไปทำอะไรได้

การมีองค์กรที่ 4 ที่เป็นสภาฯ ข้อดีประการแรก คือ ทำให้เกิดความเป็นเอกภาพ และการบูรณาการได้ ประการที่ 2 คำว่า “สภา” มีความมุ่งหวังว่าการทำงานจะต้องระดมการมีส่วนร่วมเข้ามา เน้นในเรื่องกระบวนการทำงาน เนื้อหาของงานที่จะต้องทำ “สภา” เป็น องค์กรที่เป็นหนึ่งใน 4 องค์กรหลัก แต่เป็นองค์กรเดียวที่เป็นสภา ภารกิจหลัก คือ การประสานทั้งระหว่างหน่วยงานและประสานให้เกิดความร่วมมือจากภายนอก เป็นไปตามภารกิจหลักคือ นโยบาย แผน กฎหมาย มาตรฐาน ทรัพยากร และการประเมิน โดยจะต้องคำนึงถึงองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งสภาจะต้องไม่ยึดตัวเอง และทำอยู่ฝ่ายเดียว ดังนั้นจะต้องคำนึงถึงวิธีการทำงานในลักษณะที่จะเชื่อมโยงกับองค์กรอื่น ๆ ด้วย

การให้สภามาสังกัดกระทรวง เพื่อที่จะให้เกิดความใกล้ชิด สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ดียิ่งขึ้น และมีรัฐมนตรีเป็นประธาน โดยสภาจะเป็นหน่วยสะท้อนความคิดไปที่รัฐมนตรี เพราะงานด้านนโยบายเป็นงานที่ต้องทำใกล้ชิดกับฝ่ายการเมือง หรือรัฐมนตรีของกระทรวงอื่น ๆ ที่จะมาเกี่ยวข้อง หรือคณะรัฐมนตรี

ในฐานะที่เป็นผู้ตัดสินใจสูงสุด ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความพอดี ส่วนวิธีการทำงาน กติกาการทำงานจะเป็นอย่างไรที่จะเอื้อให้เกิดการสื่อสาร 2 ทาง ฝ่ายต่างๆ ที่จะมาระดมความคิดในการให้นโยบายสามารถนำสิ่งเหล่านี้เสนอต่อรัฐมนตรี ขณะเดียวกันก็ได้รับทราบความคิดของรัฐมนตรี

ด้านกฎหมาย เป็นจุดซึ่งที่มีความละเอียดอ่อนในการประสานงานมาก เพราะคำว่า “กฎหมาย” จะเป็นพระราชบัญญัติหรือกฎกระทรวง ฯลฯ จะทำงานกันอย่างไร ตั้งแต่ชั้นยกร่าง หน่วยปฏิบัติจะยอมหรือไม่ ถ้าทำหน้าที่กลั่นกรองทำได้นัดไหน และขั้นตอนการทำงานของกรรมาธิการยกร่างมาสู่การกลั่นกรองไปสู่การนำเสนอและการประกาศใช้ในที่สุดจะจัดวางกันอย่างไร เป็นประเด็นที่จะต้องมีการกำหนดให้ชัดเจนว่าจะดำเนินการอย่างไร

แผนเป็นงานส่วนหนึ่ง ที่รับมาจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โดยแผนเกี่ยวกับการศึกษา เป็นแผนหนึ่งที่จะต้องขอรับความเห็นจากสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญฯ ฉบับนี้ ขณะนี้กฎหมายเสนอ “สภาที่ปรึกษา” อยู่ในการพิจารณาของกรรมาธิการสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นกระบวนการ อำนาจหน้าที่ของการจัดทำแผน จึงต้องคำนึงถึงความเห็นของสภาที่ปรึกษาด้วย

ด้านมาตรฐาน อิงอยู่กับการทำงานของระบบการประเมินภายใน ซึ่งเป็นเรื่องของหน่วยปฏิบัติ และการประเมินภายนอก ซึ่งจะอยู่กับองค์การมหาชนที่จะมีการจัดตั้งขึ้นตาม พระราชกฤษฎีกา ซึ่งคาดว่าจะสามารถประกาศใช้ได้เร็วๆ นี้ ดังนั้นหน้าที่ที่สำคัญของสภา คือ การดูแลเรื่องมาตรฐานที่จะมีการปฏิบัติทั้งในระบบการประเมินภายในและภายนอกให้เป็นไปตามเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ในกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ

ประเด็นที่เป็นข้อพึงระวัง คือ จะต้องไม่มีการสร้างมาตรฐานซึ่งเหมือนกับเป็นมาตรฐานเดียวกันหมด โดยไม่คำนึงถึงความหลากหลายหรือมุ่งเน้นจุดหนึ่งจุดใดมากเกินไป ซึ่งสภามีหน้าที่ติดตามดูแล

ด้านการประเมินผล สภาจะเป็นองค์กรที่มีความชัดเจน และเป็นผู้ดูแลเชื่อมโยงงาน 3 ด้านที่อยู่ในความรับผิดชอบ ด้านการประเมินผลของคณะกรรมการต่าง ๆ เฉพาะอย่างยิ่ง จะต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นชุมชน โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษ การประเมินผลจึงเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมเสนอแนะในการกำกับดูแลงานนี้ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและตรงตามเจตนารมณ์

ด้านทรัพยากร สภามีบทบาทสำคัญในการที่จะตอบสนองรูปแบบของการจัดสรรทรัพยากรตามหมวด 8 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ งานบางส่วนในด้านนี้ขึ้นอยู่กับข้อเสนอของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา

นอกจากนั้นสภานี้ น่าจะมีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูล และความคิดต่อองค์กรตามมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญฯ ด้วย ทรัพยากรมิได้มาจากสำนักงบประมาณอย่างเดียว ต้องไปคำนึงถึงการระดมภาษี เรื่องของท้องถิ่น ภาษีการศึกษา และทรัพยากรที่ไม่ใช่เรื่องเงิน เช่น คลื่นความถี่ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ต่าง ๆ ซึ่งองค์กรตามมาตรา 40 จะเป็นผู้จัดสรร ผู้กำกับดูแล จะเห็นว่างานทุกด้านเป็นงานซึ่งสภาจะต้องมีความสามารถใน

การประสานกับหน่วยงานอื่นๆ ค่อนข้างสูง จำเป็นจะต้องมีเวทีเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม/ความหลากหลายในการให้ความคิดต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามแนวกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ โดยรายละเอียดขององค์ประกอบในการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษา สำนักงานปฏิรูปการศึกษาจะเป็นผู้ดำเนินการต่อไป

การอภิปรายทั่วไป

ประเด็น จำนวนองค์ประกอบของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

องค์คณะบุคคลด้านการศึกษาในรูปแบบสภา มีมาตั้งแต่ปี 2503 ขณะนั้นมีองค์ประกอบ 136 คน การเป็นคณะกรรมการชุดใหญ่ทำให้มีปัญหาเรื่องการประชุม และมีการประชุมกรรมการใหญ่เฉลี่ยปีละครั้ง จึงต้องตั้งกรรมการบริหารขึ้น กรรมการบริหารยุคแรก มี ศ.ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ พลโทบุญเรือง บัวจรรยา มาสร้างกรรมการบริหารขึ้น จนกระทั่งในสมัยปฏิวัติ 2514 ขณะนั้นสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม สภาการศึกษา สภาวิจัยเป็นสภาใหญ่ ค่อนข้างจะอู้ยอ้าย คณะปฏิวัติจึงเปลี่ยนชื่อสภาทั้งหมดมาเป็นคณะกรรมการ สภาการศึกษาเปลี่ยนเป็นคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยกเว้นสภาวิจัยที่ใช้ชื่อสภาวิจัย เพราะต้องการให้เป็นที่ยอมรับ

ความคิดของคนหลากหลาย ประเด็นสำคัญ คือ สภาที่มีขนาดใหญ่ทำอะไรจึงจะมีประสิทธิภาพ เพราะสภาการศึกษาเลือกเอาคนที่ดีที่สุด แต่ปัญหาที่พบคือ ท่านไม่ค่อยมาประชุม จึงมีความเห็นว่าสภาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแห่งชาติ ในมาตรา 33 จะเป็นองค์คณะบุคคลขนาดใหญ่ 80-90 หรือ 100 คน แล้วมีกรรมการบริหารที่เล็กลง หรือเป็นสภาใหญ่สภาเดียวบริหาร/ประสานงาน โดยสำนักงานเลขาธิการฯ

รัฐมนตรีหรือสิทธิ เวชชาชีวะ กล่าวว่า การใช้คำว่า “สภา” มีเจตนาที่จะให้สามารถระดมความหลากหลายได้มากกว่าการเป็นกรรมการ ขนาดจะใหญ่กว่ากรรมการที่เป็นอยู่ขณะนี้ ซึ่งโดยทั่วไปกรรมการมีขนาดใหญ่มาก จะทำงานด้วยความยากลำบาก แต่จากประสบการณ์ทั้ง 2 ด้าน คือ “ถ้าเล็กไปก็แคบไปใหญ่ไปก็ไม่ทำงานกัน” น่าจะมี 2 ทางเลือก กล่าวคือ (1) ถ้าสภามีขนาดใหญ่ต้องมีแกนที่จะดำเนินงาน ในรูปของกรรมการบริหาร หรือฝ่ายเลขา หรือสำนักงานต้องเข้มแข็งเป็นพิเศษ กรณีเช่นนั้นอาจทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์สภาได้ สำหรับกรณีของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตามมาตรา 89 ของรัฐธรรมนูญที่กำลังเสนอร่างกฎหมายจัดตั้งอยู่ ข้อเสนอเดิมจะเป็นสภาขนาดใหญ่ 100 กว่าคน แต่รัฐบาลมีความเห็นว่า ไม่ควรมีขนาดใหญ่ และได้ปรับลดเหลือประมาณ 60 กว่าคน (2) ถ้าเล็กลงน่าจะอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม ต้องไม่เป็นข้อจำกัดที่ทำให้ไม่สามารถได้ตัวแทนจากกลุ่มต่างๆ ที่มี

ความหลากหลายอย่างเพียงพอ

ด้านการเข้าประชุมถ้าหากเป็นองค์กรขนาดใหญ่และมีการประชุมเพียงปีละครั้งหรือสองครั้ง จะไม่เหมาะสม ดังนั้นจึงควรมีคณะกรรมการประมาณ 40-50 คน และเปิดโอกาสให้กรรมการแสดงความคิดเห็นเต็มที่ เพื่อมิให้ฝ่ายเลขาธิการ หรือสำนักงานถูกมองว่าเป็นองค์กรที่ควบคุมและครอบงำทุกสิ่งทุกอย่าง

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนะเรื่องการออกแบบองค์กรว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ประสานกับทุกฝ่ายว่า ในสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ควรจะมีกลุ่มงานประมาณกี่กลุ่ม ข้อมูลขณะนี้คือ 3 และ 6 กลุ่ม ถ้าเราศึกษาการทำงานที่มีประสิทธิภาพ เช่น ให้กรรมการมีภารกิจที่เป็นงานหลักๆ เพื่อนำเรื่องกลับมาเสนอสภา จะสื่อสารได้ง่ายกว่ากรรมการที่มาให้ความเห็นเป็นครั้งคราว

ดังนั้น จำนวนองค์ประกอบและโครงสร้างสภาจึงขึ้นอยู่กับกลุ่มงาน หากว่าทุกกลุ่มมีกรรมการเฉพาะ เช่นเดียวกับกรรมการของสภาผู้แทนราษฎร จะมีประธาน กรรมการ และเลขานุการกรรมการ โดยมีสำนักงานฯ เป็นหน่วยงานสนับสนุน สภาใหญ่จะประชุมไม่บ่อยนัก แต่จะมากกว่าปีละครั้ง โดยงานจะไปอยู่กับกรรมการชุดต่าง ๆ เพื่อให้การประสานสัมพันธ์ระหว่างกรรมการแต่ละคณะ อาจจำเป็นต้องออกแบบกรรมการ

บริหาร โดยนำกรรมการใหญ่มาคนหนึ่ง ส่วนประธานของแต่ละคณะและเลขานุการเป็นกรรมการบริหารที่เข้ามาเชื่อมโยงการทำงานของทุกกลุ่ม เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน กรรมการบริหารประชุม อาจจะประชุมเดือนละครั้ง ประชุมสภาใหญ่ปีละ 3 ครั้ง และนำเอาประเด็นจากกรรมการชุดต่าง ๆ ไปตัดสินใจให้สภาใหญ่ ซึ่งจะทำให้ประกอบด้วยคนที่หลากหลาย และสิ่งที่สำคัญคือกรรมการที่เป็นประธานหรือเป็นเลขานุการ จะมีความรู้สึกว่ามีส่วนได้เสียกับเรื่องเหล่านี้ ก็จะทำงาน มาประชุม และเป็นตัวแทนมากขึ้น ดังนั้นหากมีการออกแบบให้ชัดแล้ว งานแต่ละงานจะช่วยให้การทำงานของสภาราบรื่น

ประเด็น การบริหารและจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เมื่อจัดเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนในสังกัดอื่น ๆ ในกรุงเทพมหานครจะรวมกับโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครหรือไม่ อย่างไร ถ้าไม่รวม บุคลากร และคณะกรรมการในเขตพื้นที่การศึกษานั้นจะจัดในรูปแบบตามที่มาตรา 38 อย่างไร

รัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ อธิบายว่าการบริหารและการจัดการศึกษาในหมวด 5 แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ การจัดการศึกษาโดยรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน ในส่วนของรัฐจะไม่ไปเกี่ยวข้องกับในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน แต่โครงสร้างที่พิจารณาเรื่องเขตพื้นที่การศึกษา เพราะต้องการให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมประเมินความ

พร้อมของท้องถิ่นในการที่จะจัดการศึกษาโดยตรง ในทางปฏิบัติ การประสานการทำงานจะกลมกลืนกัน และเชื่อมโยงได้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยจะเป็นต้นแบบของความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นกับองค์กรของรัฐในการบริการสังคมด้านต่าง ๆ การศึกษาเท่านั้น เช่น สาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งจะต้องมีลักษณะของการกระจายอำนาจไปให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

ประเด็น หน้าที่ด้านการกลั่นกรองกฎหมายของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเป็นเสมือน “เรือลำหนึ่ง” คนที่จะเป็นคนเป่านกหวีดหรือให้จังหวะ คือ รัฐมนตรี ส่วนอีก 3 คณะกรรมการ คือ คณะกรรมการการศึกษาพื้นฐาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา และคณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม เป็นคนพายเรือ สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นผู้คัดท้าย ถือหางเสือ การพายของคณะกรรมการ 3 คณะ โดยสภาการศึกษาฯ เป็นผู้คัดท้าย เป็นประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องกระบวนการทางด้านกฎหมาย ซึ่งในอนาคตสภาการศึกษาฯ จะเป็นผู้ดำเนินการยกร่างกฎหมายหรือทำหน้าที่เพียงกลั่นกรองกฎหมาย

รัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กล่าวว่า ในบทบาทด้านกฎหมาย เป็นเรื่องยากที่จะทำหน้าที่แทนหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการยกร่างกฎหมายทุกเรื่อง แต่การ “กลั่นกรอง” ติความได้กว้างมาก เช่น วุฒิสภามีหน้าที่กลั่นกรองกฎหมาย

บางครั้งกลั่นกรองไปโดยไม่ปรากฏของเก่า แต่มีข้อกำหนดใหม่เพิ่มเติมขึ้นมากมาย ถือเป็นการทำงานที่กลั่นกรอง ดังนั้นจึงอยู่ที่การทำงาน สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่ต้องดูแลภาพรวม การกลั่นกรองจึงต้องพิจารณา กฎระเบียบที่ไม่ให้ผิดเจตนารมณ์ และไม่ทำให้ระบบในภาพรวม เสียความสมดุล ส่วนการดำเนินงานคงต้องให้เกียรติระหว่าง หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความพอดีในการทำงาน

ในประเด็นนี้ เลขานุการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีข้อเสนอแนะว่า ประเด็นของกฎหมายจะต้องมีการพัฒนา กระบวนการให้ชัดเจนขึ้น ประการที่หนึ่ง ต้องย้อนดูว่าระเบียบกฎหมายที่ใช้ในปัจจุบัน อะไรที่เป็นปัญหาอุปสรรค และใน กระบวนการกฎหมายต้องทำร่วมกัน บทบาทของสภาต้อง เกี่ยวข้องกับหน่วยงานระดับสูง เช่น คณะรัฐมนตรี กฤษฎีกา

ประเด็น ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรในการจัดทำแผน

มาตรา 33 ระบุว่า สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แห่งชาติ มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผน และมาตรฐานการ ศึกษาของชาติ และนโยบายและแผนด้านศาสนา ศิลปะและ วัฒนธรรม โดยดูเหมือนว่าจะต้องมี 2 แผน ซึ่งในประเด็นนี้ ท่านมีความเห็นอย่างไร

รัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ชี้แจงว่า มาตรา 34 ระบุว่า คณะกรรมการการศึกษาและวัฒนธรรม มีหน้าที่พิจารณา

เสนอนโยบาย/แผนพัฒนาด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม แห่งชาติ อาจจะได้ความว่ามีอีกหนึ่งแผนก็ได้ ขึ้นอยู่กับการ พิจารณาของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

ประเด็น ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรในการสนับสนุน ทรัพยากรเพื่อการศึกษา

ในส่วนของ การสนับสนุนทรัพยากร ที่มาจากแหล่งเงินของ ต่างประเทศ จะเป็นโครงการเงินกู้ เงินยืมและเงินให้เปล่า ในปัจจุบันมีคณะกรรมการชุดหนึ่ง ซึ่งแต่งตั้งโดยมติคณะรัฐมนตรี คือ คณะกรรมการเงินกู้เงินยืมเพื่อการศึกษา ในส่วนนี้ สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ตามมาตรา 33 กับคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยมติคณะรัฐมนตรี มีความ เกี่ยวข้องกันอย่างไร ควรจะปรับให้เป็นองค์กรเดียว เพราะ สภาการศึกษาฯ ตามมาตรา 33 ก็มีหน้าที่พิจารณาให้ข้อเสนอ เกี่ยวกับการสนับสนุนทรัพยากร หรือไม่

รัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ชี้แจงว่า งานที่เกี่ยวข้อง กับการได้รับการสนับสนุนเงินกู้ สภาการศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่ดูแลเพื่อให้การจัดระบบทรัพยากร ในภาพรวมมีประสิทธิภาพสูงสุด กรรมการดูแลเรื่องเงินกู้ทาง ด้านการศึกษาเป็นองค์กรที่มีความสำคัญ ขณะเดียวกัน งาน หลาย ๆ ด้านของรัฐบาลที่ต้องใช้เงินกู้ โดยไม่มีองค์กรที่มาดู ภาพรวมอย่างแท้จริง เรื่องเงินกู้ กระทรวงการคลังโดยสำนักงาน-

เศรษฐกิจการคลังดูในเชิงความเหมาะสมของโครงสร้างของตัวหนี้ และไม่อยู่ในฐานะที่จะบอกได้ว่าโครงการที่เสนอขอใช้เงินกู้เป็นอย่างไร เหมาะสมหรือไม่

อีกประการหนึ่ง เป็นข้อพึงระวัง คือ สภาการศึกษา อยู่ในกระทรวง จะต้องใกล้ชิดกับหน่วยที่ขอกู้เงินโดยตรงมากขึ้น องค์การที่พิจารณาเงินกู้ย่อมต้องรักษาความเข้มแข็งไว้ เพื่อท้วงติงโครงการที่ไม่คุ้มค่าหรือไม่เหมาะสม และจำเป็นต้องรักษาความเป็นอิสระด้วย เพราะการอยู่ในกระทรวงเดียวกัน จะทำให้ความสามารถในการพิจารณาและควบคุมน้อยลง

ประเด็น ความสัมพันธ์กับองค์กรด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในส่วนของมาตรา 69 กำหนดว่า รัฐต้องจัดให้มีหน่วยงานกลางเกี่ยวกับเรื่องเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาศึกษา ซึ่งหน่วยงานกลางนี้จะไม่เหมือนกับสำนัก-รับรองคุณภาพและมาตรฐาน ที่กำหนดว่าจะต้องมีพระราช-กฤษฎีกา เพราะหน่วยงานกลางนี้อยู่ภายใต้สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือว่าจะเป็นหน่วยงานกลางที่เป็นองค์กรภายนอก ซึ่งเป็นอิสระ

นอกจากนั้นในเรื่องการบริหารกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาศึกษา ตามมาตรา 68 กำหนดว่าเมื่อจัดตั้งกองทุนแล้วจะต้องมีหลักเกณฑ์และวิธีการจัดสรรกองทุนที่กำหนดเป็น กฎกระทรวง หมายความว่ากองทุนนี้จะต้องอยู่ภายใต้กระทรวง

การศึกษา ซึ่งการบริหารงานหรือการดำเนินการให้มีกองทุน จะอยู่ในการดำเนินงานของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แห่งชาติ ใช่หรือไม่

รัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กล่าวว่า ตัวกองทุนตาม มาตรา 68 คงอยู่ในกระทรวง และมีกฎกระทรวงกำกับ ส่วน หน่วยงานกลางตามมาตรา 69 ในการจัดทำกฎหมายไม่ได้คิด ว่าจะต้องมีหน่วยงานใหม่ เพียงแต่มีหน่วยงานที่ทำงานด้านนี้ กระจัดกระจายอยู่ ซึ่งควรจะรวมกันหรือมอบให้หน่วยงานใด เป็นหน่วยงานหลัก การมีหน่วยงานกลางตามมาตรา 69 จึงไม่ ได้กำหนดไว้ในลักษณะเดียวกับสำนักงานรับรองคุณภาพและ มาตรฐาน

ภราดาประทีป ม.โกมลมาศ

วันพุธที่ 29 มีนาคม 2543

การประชุมเสวนาร่างเอกสาร “การจัดตั้งการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ” ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ ได้จัดทำขึ้น ผมในฐานะผู้วิจารณ์เอกสารฉบับนี้ ขอ อนุญาตให้ข้อคิดเห็นในบางลักษณะเท่านั้น เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้า ร่วมเสวนาได้เกิดความคิด และมุมมองที่แตกต่างกัน อันจะเป็น ประโยชน์ต่อไป

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ คำจำกัดความเกี่ยวกับ การศึกษา ครู อาจารย์ สถานศึกษา ฯลฯ และยังสามารถกำหนดภารกิจของกระทรวงการศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม แต่ไม่มีคำจำกัดความที่ว่าด้วยศาสนา และวัฒนธรรม หรือเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.การศึกษาประสงค์จะให้คณะกรรมการ การศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหนึ่งใน 4 องค์กรของกระทรวง การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทำหน้าที่ให้คำจำกัดความ หรือนิยามของคำว่าศาสนา และวัฒนธรรม

ในความเห็นของผม เอกสารการจัดตั้งสภาการศึกษา เขียนได้ดีมาก คือ มีการพิจารณาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในมิติบูรณาการที่ “มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แยกจากกันไม่ได้ เหมือนห่วง 3 วงที่เกาะเกี่ยวกัน” หรือ “ถ้า มองวัฒนธรรมในความหมายที่เป็นมุมกว้างคือ เป็นวิถีชีวิตของคน แล้วกำหนดว่าการศึกษาและศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต” การมอง การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในเชิงบูรณาการ ว่าเป็นหนึ่งเดียวหรือแยกจากกันไม่ได้ เข้ากับอุดมการณ์ของ สังคมไทยปัจจุบันที่พยายามเสริมวัฒนธรรมไทยให้มีคุณค่ามากขึ้นแต่การมองในลักษณะดังกล่าวนี้ถูกต้องมากน้อยเพียงใด ในบริบทของ สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพส่วนบุคคล

นอกจากนั้น ยังกล่าวถึง “ให้อោมมนุษย์ ผู้เรียน เป็น ตัวตั้งในการคิด ไม่ใช่ เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้” นับว่าเป็นการมองคนอย่างแยบยลมาก ซึ่งเรามักจะเข้าใจตามแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ว่าให้อោคนเป็น ศูนย์กลางของการเรียนรู้

การให้คนหรือมนุษย์เป็นตัวตั้ง เป็น a new man for a new world มนุษย์ใหม่เพื่อโลกใหม่ โดยรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ถือว่าคนไทยต้องช่วยกันสร้างโลกใหม่ สร้างคนไทยแบบใหม่ สำหรับ ศตวรรษใหม่

ในบริบทของการเอาคนเป็นตัวตั้ง การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หมายความว่าอย่างไร ซึ่งจากถ้อยแถลงของ

องค์การยูเนสโกในฉบับ Learning to be จะพบว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาคือการพัฒนาคนทั้งครบ หรือ Complete Man ซึ่งเป็นการพัฒนามนุษย์ครบทุกด้านในเชิงบูรณาการ กล่าวคือ “ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ” ยูเนสโกใช้คำ ethical หมายถึงการพัฒนาจิตใจ ไม่ใช่คำ ศาสนา ตามนัยนี้ มาตรา 6 ซึ่งระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” โดยใช้คำ คุณธรรม จริยธรรม ไม่ใช่คำ ศาสนา จึงสอดคล้องกันได้ดีกับคำจำกัดความขององค์การยูเนสโก รวมทั้งยังพบว่า ตามทัศนะขององค์การยูเนสโก การพัฒนามนุษย์เชิงบูรณาการ ทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ เป็นกระบวนการวิวัฒนาการมนุษย์ไปสู่ “complete man” ที่กล่าวไว้ว่า

“The physical, intellectual, emotional and ethical integration of the individual into a complete man is a broad definition of the fundamental aim for education.” (Learning to be, p.156)

องค์การยูเนสโกได้ขยายความหมายของมนุษย์หรือผู้เรียนรู้ในบริบทของการศึกษาว่าเป็น “Abstract Man และ Concrete Man” อีกด้วย ทั้งนี้เพราะผู้เรียนรู้เป็น “a remarkably concrete being” เนื่องจากมนุษย์แต่ละคน “มีประวัติส่วนตัว

ของตนเองซึ่งไม่เหมือนใคร บุคลิกภาพของเขาแต่ละคนถูกกำหนดโดยฐานข้อมูลทางชีววิทยา สรีรวิทยา ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วัฒนธรรม และวิชาชีพซึ่งแตกต่างกันของแต่ละคน”

ยิ่งกว่านั้นยูเนสโกยังได้กล่าวว่า อาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน เรามีหลักฐานที่เชื่อว่า มนุษย์เป็น “biologically unfinished” ซึ่งมีความหมายว่า มนุษยชาติปัจจุบันเป็นผลผลิตที่ยังไม่สมบูรณ์ ยังอยู่ในกระบวนการของการวิวัฒนาการ ไปสู่ความสมบูรณ์ (complete man) ในทุกมิติ ซึ่งอาจใช้เวลาเป็นร้อยเป็นพันปี” Teilhard de Chardin นักการศึกษาและปรัชญาชาวฝรั่งเศสยิ่งมองไกลไปกว่านี้อีก โดยท่านเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนจะต้องผ่านกระบวนการวิวัฒนาการอีกมาก และในที่สุดจะบรรลุถึงจุด “Omega Point” คือ บรรลุถึงพระธรรมอันสูงส่ง หรือ สัจธรรมความจริงของชีวิตหรือพระเจ้า ถ้าจะมองในเชิงพุทธ-ปรัชญา อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์จะต้องเวียนว่ายตายเกิดจนกว่าจะบรรลุถึงสัจธรรมคือ นิพพาน

การมองมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ ตามทัศนะของยูเนสโกในเอกสาร Learning To Be (1972) ยังคงความทันสมัยเป็นปัจจุบัน โดยเสาหลักของการศึกษา 4 ประการที่ ยูเนสโกประกาศต่อชาวโลก สำหรับศตวรรษที่ 21 คือ Learn to know, Learn to do, Learn to live together และ Learning to be เป็นถ้อยแถลงของปี 1972 ผสมผสานกับถ้อยแถลงของ

ปี 2000 เพราะยูเนสโกเล็งเห็นถึงความสำคัญและหลักปรัชญาความคิดฉบับ Learning to be ว่าทันสมัยและเป็นหลักคิดทางการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้เพราะเราเป็น “biologically unfinished” ชีวิตมนุษย์เป็นกระบวนการที่ต้องเรียนรู้ไม่จบสิ้น เป็นกระบวนการเติมเต็มให้สมบูรณ์ หรือ “unending process of completion and learning” เช่น ในเชิงชีววิทยา ถ้ามนุษย์หยุดเรียนรู้เราต้องตาย เราจึงเรียนรู้เพื่อ survive โรคภัยไข้เจ็บที่รุมเร้าจะคร่าชีวิตมนุษย์ เช่น โรคมะเร็ง โรคเอดส์ เป็นต้น Learning To Be จึงได้กลายเป็นแนวคิดหลักของ “การศึกษาตลอดชีวิต (lifelong education)” ตั้งแต่ปี 1972 เป็นต้นมา ทั้งนี้เพราะ “Man is obliged to learn unceasingly in order to survive and evolve”

ฉะนั้นจึงควรศึกษา Education as biological necessity and Education as social necessity.

การศึกษาได้กลายเป็นความจำเป็นสำหรับสังคมมนุษย์ ซึ่งมนุษย์จะเรียนรู้ ได้สมบูรณ์แบบในสังคมมนุษย์เท่านั้น นอกสังคมมนุษย์ ไม่มีมนุษย์คนใดสามารถพัฒนาตนเองสู่ความสมบูรณ์ได้ ดังนั้นการหนีโลกไปอยู่ในที่เปลี่ยว เพื่อแสวงหาความรู้ แสวงหาปัญญา ต้องคิดให้ดี เพราะเงื่อนไขของการพัฒนามนุษย์ ทั้งด้าน cognitive domain, psychomotor domain และ affective domain อยู่ที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ด้วยกันเอง ด้วยวิถีมรดกทางวัฒนธรรมรวมทั้งปรัชญาความคิดที่บรรพบุรุษ

ของมนุษย์ได้สะสมไว้เป็นเวลานาน ในบริบทนี้ เอกสารฉบับนี้ ได้เขียนสรุปเชิงบูรณาการไว้ว่า มนุษย์เป็น “Social Animal, Thinking Animal และ Learning Animal” ซึ่งนับว่าเป็น การบูรณาการความนึกคิดจากสมัยอริสโตเติล จนถึงปาสคาลที่ กล่าวคำอมตะไว้ว่า “I think therefore I am” และรวม ปรัชญาความคิดของคนยุคใหม่ คือ Learning Society

นอกจากประเด็นนี้ ยังได้กล่าวไว้อีกว่า “ถ้ามนุษย์มีธรรมชาติที่สามารถจะเรียนรู้ได้ สิ่งก็ตามมาก็คือ ในการเรียนรู้ของ มนุษย์นั้น ต้องเกี่ยวกับมิติทางศาสนา มิติทางวัฒนธรรม และ มิติการศึกษาอย่างแยกกันไม่ออก หมายความว่าใน การเรียนรู้ มนุษย์จะเรียนรู้ในเรื่องของความหมาย จุดมุ่งหมายของชีวิตของ คน เรียนรู้ คุณค่าของชีวิต ความเชื่อต่าง ๆ รวมทั้งความศรัทธา ซึ่งสาระสำคัญในสิ่งเหล่านี้ มนุษย์ไม่สามารถจะเรียนรู้จากที่อื่น ได้เลย นอกจากศาสนา”

ปัญหาอยู่ที่การพัฒนาจิตใจมนุษย์นั้น ต้องอาศัยศาสนา เสมอไปหรือไม่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของมนุษย์สอน อะไรแก่มนุษย์บ้าง และมนุษย์ทุกคนต้องนับถือศาสนาหรือไม่ โดยทั่วไปนิยามของศาสนา คือ “Religion is the relationship of MAN to GOD or to some Ultimate Reality”(Foundation of Modern Sociology, Prentice Hall, Inc. p.354) โดย ความหมายนี้ ศาสนาคือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า หรือกับ Ultimate Reality ของชีวิต ซึ่งเป็นนิยามที่ชาวตะวันตก

มักยึดถือเกี่ยวกับศาสนา แต่ยังมีนัยสำคัญเพื่อการตีความสำหรับ ผู้ที่ไม่เชื่อพระเจ้า นั่นคือ ศาสนาคือความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับ Ultimate Reality ประเด็นนี้ อะไรคือ Ultimate Reality ของชีวิตมนุษย์ ชาวพุทธอาจตีความว่า Ultimate Reality หรือ ความจริงสุดท้ายของมนุษย์ คือ “นิพพาน” ซึ่งเป็นสัจธรรมสูงสุดเป็นธรรมะอันสูงสุดของชาว พุทธ ขณะที่บางคนตีความว่านิพพาน คือการดับสูญ บ้างก็ว่า เป็นสภาวะของการไม่มีตัวตน บ้างก็ว่าเป็นสภาวะทางธรรมซึ่ง ไม่สามารถจะเข้าใจได้โดยง่ายและที่เป็น paradox ก็คือ ชาว พุทธส่วนใหญ่ ซึ่งไม่ใฝ่ฝันที่จะไปถึง “นิพพาน” เลย

ในความเป็นจริง มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยได้โต้เถียงเรื่อง Ultimate Reality ของชีวิตมนุษย์มาเป็นพันปีแล้ว แต่จนถึง บัดนี้ก็ยังพิสูจน์อะไรไม่ได้ นอกจากใช้ความเชื่อศรัทธาเป็น สรณะว่า ความจริงสุดท้ายของมนุษย์ ของโลกจักรวาล มันคือ อะไร มนุษย์มาจากไหน มีชีวิตอยู่เพื่ออะไร ตายแล้วหมดสิ้น หรือไปไหน คำถามเหล่านี้ยังคงเป็น ที่ถกเถียงกันอยู่ในภาควิชา ศาสนาและปรัชญาของมหาวิทยาลัยทั่วไป ในกลุ่มปัญญาชน โดยในตะวันตกเคยถกเถียงกันว่า “พระเจ้าตายแล้ว” ฝ่ายที่ยัง เชื่อในพระเจ้า ตอบว่า พระเจ้าของคนที่ไม่รู้จักต่อสู้กับชีวิต พระเจ้าแบบนี้ได้ตายแล้ว แต่สำหรับผู้รู้จักดิ้นรน ต่อสู้ มีมานะ บากบั่นพากเพียรกับชีวิต พระเจ้าของคนกลุ่มนี้ยังมีชีวิตอยู่

มนุษย์มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะบรรลุถึง อมตภาพ คือ การดำรงชีวิตอยู่ชั่วกัลปาวสาน หรือบรรลุถึง **ultimate reality** อันหนึ่งอันใด มนุษย์ส่วนมากยังคงเชื่อศรัทธาในเรื่องนี้ และเป็นปริศนาของชีวิตที่จะต้องศึกษากันต่อไป

ในประเด็นที่ว่า ทุกคนต้องมีศาสนาหรือไม่ ตามมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” ตามนัยนี้คนไทยที่พัฒนาแล้วจะต้องมีจริยธรรม ซึ่งอาจจะหมายความว่า ไม่ต้องมีศาสนาก็ได้ แต่จะต้องมีจริยธรรม จริยธรรมโดยทั่วไปมักมีต้นกำเนิดจากศาสนา คนที่นับถือศาสนาจะยืนยันเช่นนี้ เช่นเดียวกับเอกสารฉบับนี้ ซึ่งยืนยันว่า “มนุษย์จะเรียนรู้ในเรื่องความหมาย จุดมุ่งหมายของชีวิต เรียนรู้คุณค่าของชีวิต จากที่อื่นไม่ได้ นอกจากศาสนา” กล่าวอย่างง่าย ก็คือ คนที่ไม่มีศาสนาจะไม่รู้จักคุณค่าของชีวิต จะเรียนรู้จากสิ่งอื่นไม่ได้

ปัจจุบันมนุษย์ทั้งโลกได้แสดงเจตจำนงว่า การยึดหลักและเคารพในหลักการของสิทธิมนุษยชน (human rights) เป็นจริยธรรมสูงสุด ผู้ใดจะละเมิดมิได้ โดยอ้างถึงการต่อสู้ดิ้นรนของมนุษยชาติตลอดระยะเวลาเป็นพันปี เพื่อจะบรรลุถึงสัจธรรมดังกล่าว ซึ่งรัฐธรรมนูญของไทยก็ได้เน้นการเคารพในสิทธิและ

เสรีภาพส่วนบุคคล ตามหลักการของสิทธิมนุษยชน อย่าง
สอดคล้องกัน

หากจะพิจารณาประวัติความเป็นมาของมนุษยชาติ ที่ได้
สรุปจากหนังสือ Human Destiny เขียนโดย LECOMTE DU
NOUY นักฟิสิกส์ชาวฝรั่งเศส และ Western Civilization
เขียนโดย Edward McNALL BURNS

The Earliest Beginnings of Mankind

1,750,000	B.C.	HOMO HABILIS
30,000-10,000	B.C.	HUMAN BEING CLOSELY RELATED TO MODERN MAN

4,000	B.C.	Egyptian civilization
3,000	B.C.	MINOAN-MYCENAEAN civilization
2,000	B.C.	Babylonian Kingdoms
1,500	B.C.	HEBREW CONQUEST OF CANAAN CHINESES CIVILIZATION INDIAN CIVILIZATION
1,000	B.C.	Kingdom of Israel HINDUISM
500	B.C.	PERSIAN EMPIRE BUDDHISM

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่า มนุษย์มีการวิวัฒนาการ
มาอย่างไร และใช้เวลานานเท่าใด โดย 1,750,000 ปีก่อน
คริสตกาล ในยุค Lower Paleolithic Period มีมนุษย์ที่เราเรียกว่า

Homo habilis ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นสมรรถภาพการคิดประดิษฐ์ สามารถใช้หินแกะสลักเป็นขวาน เพื่อใช้ในการทำมาหากินประมาณ 30,000-10,000 ปีก่อนคริสตกาล ในยุค Upper Paleolithic Period จึงมีมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนามีสมรรถภาพสูงกว่าแต่ก่อนซึ่งเราเรียกว่า **Homo Sapiens** (30,000-10,000 B.C.) ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ยุคปัจจุบัน

ตั้งแต่มี **Homo Erectus, Homo Habilis** จนถึง **Homo Sapiens** มนุษย์เหล่านี้ มีศาสนาซึ่งนำวิถีชีวิตหรือไม่ นักมานุษยวิทยาทั้งหลายยืนยันว่ามีศาสนาปรากฏให้เห็น ในรูปแบบต่างๆ ด้วยการแสดงออกในเรื่องของจารีตพิธี (sense of dependence on a power outside man himself) เช่น พิธีขอฝน พิธีบวงสรวงผีसाงเทวดาขอให้ตนปลอดภัย ขอความคุ้มครอง เป็นต้น ตามความเชื่อของกลุ่มชน ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความหวาดกลัว ไม่เข้าใจในธรรมชาติ ศาสนาในยุคก่อนประวัติศาสตร์เป็นศาสนาที่ยังไม่ได้พัฒนา เพราะยังไม่เป็นระบบอย่างเช่นในปัจจุบัน แต่เป็นการสะสมทีละน้อย ตามความหลงผิดในปรากฏการณ์ธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมนุษย์เจริญขึ้น ได้สร้างเป็นระบบความเชื่อของตนที่ใช้ในการดำรงชีวิตและการปกครองกลุ่มของตน กล่าวคือ มนุษย์ยุค **Homo Habilis** จนถึง **Homo Sapiens** เป็นผู้สร้างระบบความเชื่อ จารีต ประเพณี จนพัฒนาเป็นศาสนาในเวลาต่อมา และเมื่อประมาณ 4,000 B.C. อารยธรรมอียิปต์ ได้ปรากฏขึ้นและแสดงให้เห็นความรุ่งเรือง ความยิ่งใหญ่

การสร้างสรรคของปัญญามนุษย์ ศาสนาในยุคนี้ได้ถูกจัดเป็นระบบที่ดีพอควร แต่เนื่องจากในปัจจุบันเราไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะยืนยันระบบของศาสนา และอารยธรรมของกษัตริย์ฟาโรห์ ได้สูญสลายโดยสิ้นเชิงจากโลกนี้ ดังนั้นเมื่อชนชาวฮีบรู(ยิว) ได้อ้างว่าพระเจ้าได้ทรงปรากฏแก่หัวหน้าของตนและได้ทรงประทานบัญญัติ 10 ประการ ซึ่งชาวฮีบรูได้บันทึกข้อความทั้งหมดเป็นหนังสือที่เรียกว่า “คัมภีร์ไบเบิล” จึงนับได้ว่าศาสนาของชาวฮีบรูเป็น **organized religion** ยุคแรกของโลกที่ใช้กำหนดวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย จนชาวโลกขนานนามชาวฮีบรูว่า **People of the Book** และจากหนังสือ เล่มนี้ได้กลายเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งไม่จบสิ้นระหว่างชนชาติต่าง ๆ ในบริบทเช่นว่านี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า “มนุษย์ไม่สามารถจะเรียนรู้จากที่อื่นได้เลย นอกจากศาสนา”

ต่อมาได้ปรากฏศาสนาดำขึ้นมาสั่งสอนมนุษย์ให้ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม เพื่อความสงบสุขในสังคม ดังเช่น พระพุทธเจ้าทรงเป็นชาวฮินดูมาก่อนอันมีศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์เป็นศาสนาประจำชาติกำหนดวิถีชีวิตของคนตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ชาวฮีบรู แต่พระพุทธเจ้าได้ทรงเห็นการกดขี่ ความเหลื่อมล้ำในสังคม จึงได้ปฏิบัติพระองค์เองออกจากศาสนาฮินดู และทรงสอนทางแห่งความหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาทั้งปวง ศาสนาฮินดูมีหลักการคล้ายศาสนาฮีบรู คือ มีบัญชาจากพระเจ้าให้มนุษย์ปฏิบัติตนตามที่กำหนดไว้ในพระคัมภีร์ “The Baghvadh Gita” และ

ศาสนาเป็นตัวกำหนดให้ชาวฮินดูมีชั้นวรรณะจนถึงทุกวันนี้ โดยพวกที่เป็นทาส (the untouchables) ก็ยังคงยอมรับสภาพของตนต่อไป ทั้งๆ ที่รัฐบาลอินเดียได้ตรากฎหมายปลดปล่อยคนชั้นทาสให้เป็นเสรี แต่ประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังคงยึดถือวรรณะกันอยู่ ในกรณีนี้ศัตรูของศาสนา กล่าวว่ ศาสนาได้ครอบงำปัญญาความคิดของคนให้เป็นทาสต่อไป คนภายนอกศาสนาฮินดู อาจมองว่าความเชื่อดังกล่าวเป็นความมงมมาย แต่ชาวฮินดูก็ยังคงยึดมั่นในความศรัทธาของตน

ถ้ามองในแง่นี้ อาจมีคำถามว่า ศาสนามีมาก่อนมนุษย์ หรือมนุษย์มีมาก่อนศาสนา และมนุษย์สร้างระบบความเชื่อถือของตน จนกลายเป็นศาสนาที่กำหนดให้คนในสังคมต้องยึดถือใช่หรือไม่

Scenarios for Adherents of World Religions, 1990-2000

	1990	%	2000	%
Christians	1,757,206,000	33.2%	2,090,417,000	33.4%
Muslims	935,331,000	17.7%	1,159,901,000	18.5%
Nonreligious	857,708,000	16.2%	1,005,109,000	16.1%
Hindus	705,000,000	13.3%	840,792,000	13.4%
Buddhists	307,219,000	5.8%	366,265,000	5.9%
Atheists	229,000,000	4.3%	233,301,000	3.7%
Chinese folk-religionists	180,000,000	3.4%	210,313,000	3.4%
New-Religionists	138,000,000	2.6%	164,418,000	2.6%
Tribal religionists	102,242,000	1.9%	96,677,000	1.5%
Sikhs	18,100,000	0.3%	21,522,000	0.3%
Jews	16,500,000	0.3%	17,473,000	0.3%
Shamanists	10,100,000	0.2%	12,015,000	0.2%
Confucians	5,800,000	0.1%	6,913,000	0.1%
Bahais	5,300,000	0.1%	6,485,000	0.1%
Jains	3,650,000	0.1%	4,357,000	0.1%
Shintoists	3,100,000	0.1%	6,698,000	0.1%
Other religionists	17,938,000	0.3%	21,144,000	0.3%
Total population	5,292,194,400	100.0%	6,260,800,000	100.0%

Source : Kwirian, G. T. & Molitor, G. T. T., (Eds.). (1996). Encyclopedia of the future. Vol.

2. N.Y. : Macmillan.

จากสถิติข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า อันดับที่ 3 คือ คนที่ไม่ยึดถือศาสนา แต่ไม่ต่อต้านศาสนา คือเป็นคนที่มีความจริยธรรมของตนเอง มี ethical principles เช่น ยึดหลัก Human Rights คนกลุ่มนี้มีถึง 1,000 ล้านคน ส่วนในอันดับที่ 6 คือคนที่ไม่เชื่อในศาสนาและอาจต่อต้านศาสนา จำนวนถึง 233 ล้านคน ถ้ารวมคนกลุ่มนี้เข้าด้วยกัน คือ จะมีจำนวนคนไม่มีศาสนาเพราะไม่เชื่อเรื่องศาสนาถึง 1,233 ล้านคน จากจำนวนประชากรโลก 6,000 ล้านคน ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนไม่น้อย และเป็นประชากรที่มีสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลที่ทุกคนต้องให้ความเคารพ

ดังนั้นการที่จะออกกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติบังคับให้คนในสังคมเดียวกันต้องมีศาสนา โดยไม่ได้คำนึงถึงคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องการมีเสรีภาพของการเลือกถือศาสนาย่อมจะไม่ถูกต้องตามหลักการของรัฐธรรมนูญปัจจุบัน

สิ่งที่นักการศึกษาควรให้ความสนใจ คือ การส่งเสริมให้ศาสนาทุกศาสนามีบทบาทการสร้างสันติในสังคม ส่งเสริมให้คนในศาสนาเคารพหลักการของสิทธิมนุษยชน ผมได้พบบทความหนึ่งในอินเทอร์เน็ต น่าสนใจมาก คือ “The Immorality of Morals and the Future of Amoralism.”สาระสำคัญของบทความนี้มีหลายตอน เช่น “ความไม่มีศีลธรรมของนักศีลธรรมและนักการศึกษา ที่ออกกฎระเบียบบังคับให้คนในสังคมเคร่งครัดในศาสนาอย่างผิดหลักการของสิทธิมนุษยชน” ในสังคมเปิด เช่น สังคมไทยปัจจุบัน ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ

ต่อสังคม การเคารพในสิทธิส่วนบุคคล ฯลฯ เป็นตัวบ่งชี้ของการเปลี่ยนแปลงที่มากับสังคมยุคใหม่ และโลกใหม่

อีกประเด็นหนึ่งที่ต้องพิจารณา คือ วัฒนธรรมคืออะไร ในเอกสารฉบับนี้วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ถึงความสัมพันธ์และการรักษาคุณภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ ด้วยการสืบสาวเรื่องราวในอดีต และสืบทอดต่อไปยังคนรุ่นต่อไป หรือสังคมอื่น รวมถึงการสานต่อในรูปแบบของการปรับปรุง ประยุกต์ให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรม การฝึกฝนทักษะและฝีมือ การอบรมเลี้ยงดูตามวิถีไทย การสร้างสรรค์งานวัฒนธรรม การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากวิถีชีวิตในแต่ละสังคม และรูปแบบการส่งต่อองค์ความรู้อื่น อันก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านจิตใจ สังคม จนเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ และนำไปสู่สันติสุขของบุคคลและสังคม”

ความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น มีใจความครบถ้วน อย่างไรก็ดี วัฒนธรรม ก็มีความหมายในมุมมองอื่นด้วย อาทิ

“that complex whole which includes knowledge, belief, art, morals, law, customs, and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society.” Sir Edward TYLOR, British Anthropologist”

จากนิยามข้างต้นนี้ วัฒนธรรม หมายถึง ความซับซ้อนของที่รวมของทุกสิ่งทุกอย่าง อันรวมถึง ระบบความเชื่อ ศิลปกรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและความสามารถต่าง ๆ ตลอดจนพฤติกรรมของมนุษย์ที่ได้สะสมกันมาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ตามนัยดังกล่าว วัฒนธรรม จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามยุคสมัย ถ้าวัฒนธรรมนั้นมีชีวิต วัฒนธรรมที่มีชีวิต (living culture) เท่านั้นที่เป็นพลวัต วัฒนธรรมที่กำลังตาย (dying culture) จะหยุดนิ่ง (static)

สำหรับประเทศไทย ย้อนหลังไป 50 ปี มีวัฒนธรรมหรือธรรมเนียมอะไรบางอย่างที่ได้ตายไปแล้ว หรือเลิกยึดถือปฏิบัติตัวอย่างหนึ่ง เมื่อผมเป็นเด็ก การกินหมากของสตรีเพศเป็นวิถีชีวิตของคนสาวจำนวนมากที่ต้องการจะบอกคนหนุ่มในสังคมว่าฉันเป็นสาวแล้ว หนุ่มบางคนก็กินหมากแต่มีน้อยมาก ประเพณีกินหมากถือปฏิบัติกันจนชรา รุ่นคุณย่า คุณยาย เกือบทุกบ้านจึงมีการจัดอุปกรณ์กินหมากไว้สำหรับต้อนรับแขกที่มาเยือน ธรรมเนียมดังกล่าวได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลานาน จนกระทั่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม สั่งตัดต้นหมากทั้งฝั่งพระนครธนบุรี โดยตัดไป 2 ล้านต้น ทั้งนี้เพื่อบังคับให้คุณย่า คุณยาย เลิกกินหมาก เพราะการกินหมากก่อให้เกิดความยุ่งยากหลายประการ เช่น ทำวิถีถนนสกปรก เนื่องจากคนชอบบ้วนน้ำหมากลงบนถนน และยังทำให้สุขภาพฟันไม่สะอาด เป็นต้น ทำไมวัฒนธรรมการกินหมากจึงสูญสลายไป นอกจากนั้นในยุคสมัยที่

จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้มีการนำวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาเผยแพร่ เช่น การเลิกล้มโจงกระเบน การรู้จักใช้ช้อนและส้อมแทนการใช้มือในการกินข้าว เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยเหมือนฝรั่ง

คำถามที่ปรากฏในเอกสารฉบับนี้ คือ “การเชื่อมประสานระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมใหม่ที่มาจากภายนอก โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตกจะอย่างไรให้วัฒนธรรมทั้งสองสายนั้นประสานสอดคล้องกันให้ได้ประโยชน์ที่ควรจะได้ ให้วัฒนธรรมกลายเป็นความเจริญงอกงามของสังคมอย่างแท้จริง” โดยได้สะท้อนให้เห็นทัศนคติที่ดีของคนไทยที่เป็นคนใจกว้างยอมรับสิ่งที่ดีงามจากภายนอกและตนเองไม่เสียความไทยหรือเอกลักษณ์ไทย

การที่จะส่งเสริมหรือเสริมสร้างวัฒนธรรมให้คงอยู่ตลอดไป มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ในเมื่อวัฒนธรรมที่มีชีวิต (living culture) มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และจะ reconcile ข้อขัดแย้งนี้ได้อย่างไร สิ่งที่ทำได้ก็คือ ให้การศึกษาที่เป็นองค์รวม (wholistic) แก่เยาวชน เพื่อให้เขาเองเป็นผู้ตัดสินใจเป็นผู้ใช้เสรีภาพของการเลือกสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมตลอดจนเจตนารมณ์ของสังคมและของชาติ

การอภิปรายทั่วไป

ประชุมได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง และมีข้อคำถามขอให้ท่านวิทยากรให้ข้อคิดเห็นชี้แจงเพิ่มเติม โดยสรุปได้ดังนี้

ประเด็น การศึกษาของเยาวชนกับการรับวัฒนธรรมใหม่

การศึกษาเรียนรู้จากโรงเรียน ในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาหรือวัฒนธรรมนั้นบางครั้งที่โรงเรียนอาจจะสอนไม่ได้ จะต้องมีการหล่อหลอม ปลุกฝังมาตั้งแต่ที่บ้าน แต่เนื่องจากวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ไม่หยุดนิ่ง ซึ่งขณะนี้เรามีปัญหาในเรื่องวัฒนธรรม กล่าวคือ เยาวชนหรือสังคมทั่วไปรับวัฒนธรรมใหม่ โดยไม่ได้คำนึงถึงความพอดี โดยบางครั้งเปลี่ยนแปลงมากจนไม่เหลือสิ่งดี ๆ เป็นหน้าที่ของการศึกษาที่จะสอนคนให้ทราบถึงแก่นทางศาสนาโดยไม่ใช้ความเชื่ออย่างงมงาย ส่วนในแง่ของวัฒนธรรม การศึกษาก็จะต้องเข้ามาหล่อหลอมให้เห็นความพอดีของวัฒนธรรมเช่นกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นหน้าที่ของการศึกษาใช่หรือไม่

ภราดาประทีป ม.โกมลมาศ กล่าวถึงตัวอย่างการเดินทางบนต่อต้านอเมริกาที่อิหร่านโดยวารสาร **Time** ได้ถ่ายรูปรูสตรีกลุ่มหนึ่ง เป็นนักศึกษาอิหร่าน มีผ้าคลุมศีรษะและคลุมหมดทั้งตัว ภาพถ่ายที่ปรากฏเห็นชัดว่า ภายใต้ผ้าคลุมนั้น นักศึกษาเหล่านี้สวมกางเกงยีนส์ คือ ในขณะที่ปากก็ด่าอเมริกา แต่รับเอาวัฒนธรรมยีนส์ของอเมริกา สิ่งนี้คืออะไร เป็นการไม่จริงใจ

คิดอย่างทำอย่าง ขาดความเชื่อถือ ซึ่งโลกตะวันตกถือเรื่องนี้มาก คือ คนเราต้องมีสัจจะ พูดตรงไปตรงมา ด่าต่อหน้าถ้าเป็นจริง เขาก็ยอมรับ สิ่งเหล่านี้คือวัฒนธรรมของตะวันตก

ในกรณีของเด็กไทย เราไม่ชอบเห็นเด็กไทยกระโดดกระเดก แต่การทำสีผม 4 - 6 สี ถือเป็นความคิดริเริ่มหรือไม่ สร้างสรรค์หรือไม่ แต่ก่อนท่านเห็นพวกฮิปปีที่อเมริกายอมรับว่าไม่ชอบ แต่พวกนี้หลายคนคิดเก่ง คิดดี คนก็อยากเอาอย่าง วัฒนธรรมไทยสวยงามเรียบร้อย เราต้องการให้เป็นอย่างนั้น เราต้องช่วยกันสร้างว่าจะทำอย่างไรให้ลูกหลานของเราเห็นความดีงามเหล่านี้ให้ได้ แต่ก็ไม่ควรห้ามคิดแบบคนยุคใหม่ โดยให้เป็นการยอมรับความงดงามโดยอิสระภาพจะดีกว่า

ที่ประชุมได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

1. การศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงศาสนาและวัฒนธรรม แต่คำว่าศาสนาเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังให้มาก ยูเนสโกก็พยายามเลี่ยงการใช้มาโดยตลอด โดยใช้คำว่า **Value Education** การสอนเรื่องค่านิยม เรื่องจรรยาบรรณ ศีลธรรม โดยไม่ระบุว่าเป็นศาสนาใด ดังนั้นในการเขียนกฎหมายต่อจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาตินี้จะต้องระมัดระวังเรื่องคำจำกัดความของศาสนาว่าหมายถึงศาสนาธรรม

2. การศึกษาด้านศาสนาและวัฒนธรรมเป็นเรื่องยาก สลับซับซ้อน การศึกษามีทั้งในโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย จะเห็นได้ว่าเมื่อเกิดสิ่งไม่ดีไม่งามขึ้น จะมีพลังของประชาชนร่วม

กันประณามในสิ่งไม่ดีนั้น ๆ หากสังคมไทยจะมอบภารกิจการ
สั่งสอน อบรมเยาวชนให้แก่สถานศึกษาเป็นผู้ดูแลเพียงฝ่ายเดียว
คงจะไม่เพียงพอ จึงจำเป็นที่สังคมและครอบครัว ผู้ปกครองจะ
ต้องร่วมกันให้มากยิ่งขึ้น

3. การได้เรียนรู้ศาสนาและวัฒนธรรมของผู้ที่อยู่ร่วมกันใน
สังคม จะทำให้สังคมมีสันติสุขได้ ซึ่งกรณีตัวอย่างจากประสบ-
การณ์ของผู้เข้าร่วมประชุม คือ ในปี 2494 ขณะเป็นนักเรียนฝึก
หัดครูที่บ้านสมเด็จพระยา ข้างโรงเรียนมีวัดมอญ ซึ่งจัดตั้งโดย
กลุ่มชาวมอญที่ถูกกวาดต้อนมาสมัยรัชกาลที่ 3 อีกด้านหนึ่ง
มีวัดลาว ที่ถูกกวาดต้อนมาจากเวียงจันทน์ สีแยกบ้านแขกมี
กลุ่มอิสลาม ที่ถูกกวาดต้อนมาจากภาคใต้ ที่กุฎีจีนเป็นพวก
โปรตุเกส จากการที่ได้มีโอกาสเรียนรู้ศาสนาและวัฒนธรรมต่าง ๆ
พบว่า สังคมที่ต่างศาสนาต่างวัฒนธรรมสามารถอยู่ร่วมกันได้
เพราะฉะนั้นถ้าจะบูรณาการจะต้องศึกษาว่าการอยู่ร่วมกันจะทำ
ได้อย่างไร โดยให้อดีตเป็นบทเรียนที่จะมองไปในอนาคตว่าจะ
ทำอย่างไร ที่จะทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

4. การยอมรับวัฒนธรรมใหม่หรือการปรับเปลี่ยนวัฒน-
ธรรมของคนในชาติ ต้องจัดทำโดยการรณรงค์ทั้งสังคม สมัยที่
จอมพล ป. พิบูลสงคราม เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทันสมัยบาง
เรื่องไม่สำเร็จ เช่น การใส่หมวก ซึ่งสังคมไทยรับไม่ได้และ
ค่อย ๆ หายไป ขณะนี้โลกาภิวัตน์ มี Cyber culture ทำให้โลก
เล็กลง เพราะคนสามารถติดต่อเรียนรู้จากกันได้รวดเร็ว การที่

จะรักษาเอกลักษณ์บางอย่างเอาไว้จึงเป็นเรื่องยาก การใส่เสื้อผ้าแบบสายเดี่ยว ถ้ามองจากสายตาของเด็กไม่เป็นเรื่องผิด แต่ในสายตาของผู้ใหญ่รู้สึกรับไม่ได้ การรณรงค์โดยครอบครัวอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ จะต้องรณรงค์ทั้งสังคมด้วย เพราะต้องยอมรับความเห็นของคนอื่นทั้งสังคม โดยถ้าเราจะให้คนคิดสร้างสรรค์ได้ ต้องยอมรับในความคิดที่แตกต่าง ปัญหาคือนักการเมืองระดับสูง ผู้บริหาร ต้องจริงจังกับการรับฟังความคิดเห็นอย่างเต็มที่ รวมไปถึงพ่อแม่ด้วย

ประเด็น วัฒนธรรมในการรับฟังความคิดเห็น

วัฒนธรรมการรับฟังความคิดเห็นของไทยแตกต่างจากวัฒนธรรมตะวันตกในแง่ที่ว่า ถ้าต้องการอย่างไร คิดอย่างไร สามารถพูดออกมาตรงๆ และยอมรับกันได้ แต่วัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยไม่รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ดังสุภาษิตที่ว่า เป็นผู้น้อยค้อยก้มประนมกร หรือเดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด หรือน้ำขุ่นไว้ในน้ำใสไว้นอก ดังนั้นเมื่อต้องการเถียง หรือว่าร้าย จำเป็นต้องใช้ภาษาดอกไม้ จึงควรมีการรณรงค์ กล่าวคือ ผู้ใหญ่จะต้องเปลี่ยนความคิดในการยอมรับฟังความคิดเห็นของเด็กบ้าง ถ้าต้องการสร้างคนรุ่นใหม่ที่จะเป็นตัวแทนของประเทศ ต้องให้กล้าคิดกล้าแสดงออก ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรณรงค์เช่นกันว่า การกล้าแสดงความคิดเห็น แสดงออกนั้นต้องรู้จักกา หมาย และกาลเทศะ

ประเด็น หลักสูตรแกนกลางด้านศาสนา

รัฐธรรมนูญมาตรา 38 ระบุว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพ บริบูรณ์ในการนับถือศาสนา นิกายศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ และปฏิบัติ พิธีกรรมตามความเชื่อของตน ทั้งนี้ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่พลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” ทุกศาสนาต้องการให้คนเป็นคนดีและมีคุณธรรม ดังนั้นแก่นคุณธรรมของทุกศาสนาจะเหมือนกัน ถ้าเราสามารถหาแก่นคุณธรรมของทุกศาสนาได้ โดยนำมาสอนในห้องเรียนและจัดทำเป็นหลักสูตรสอน แต่เนื่องจากการสอนให้ทุกคนเหมือนกัน จะมีความขัดแย้งกับมาตรา 38 การปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนธรรมที่ควรบรรจุไว้ในหลักสูตรแกนกลางควรเป็นอย่างไร

หลักสูตรสังคมศึกษา ที่บรรจุหลักธรรมจะรวมถึงการปฏิบัติด้วย ถ้าจะมีการอ้างถึงแต่ละศาสนาจะต้องกล่าวถึงในเชิงศาสนาเปรียบเทียบ และเป็นวิชาเลือก ซึ่งผู้ที่นับถือศาสนาใดก็ไปเลือกศึกษาโดยเฉพาะศาสนาที่ตนนับถือ แต่ถ้าเป็นการสอนเรื่องศาสนา เรื่องพิธีกรรม อาจทำให้เกิดความแตกแยก แทนการสร้างความสมานฉันท์

ถ้าสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ จะต้องดูแลเรื่องนโยบาย/แผนของชาติ โดยให้คณะกรรมการ 3 คณะไปดำเนินการต่อในการกำหนดนโยบาย/แผนพัฒนา ควรจะเน้น

เรื่องคุณธรรม หลักธรรมะ หรือใช้คำกลางว่าศาสนา เพื่อให้คณะกรรมการทั้ง 3 คณะ สามารถจัดทำนโยบาย/แผนพัฒนาต่อได้

ภราดาประทีป ม.โกมลมาศ อธิบายว่า การปฏิบัติทางศาสนาต้องให้เกิดความสงบสุขในบ้านเมือง ทุกศาสนาต้องมีคำสอนเป็นหลักปฏิบัติ แต่ความเข้าใจศาสนาการเคารพในการเชื่อถือของแต่ละศาสนา และการร่วมมือกันเป็นสิ่งสำคัญกว่า ดังนั้นจึงควรจัดทำเป็นหลักสูตรขึ้นให้นักเรียนทุกคนได้เรียนเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาศาสนาต่าง ๆ

ในหลายประเทศ บ่อยครั้งศาสนาถูกกล่าวหาว่าผิดหลักศีลธรรม ความไม่มีศีลธรรมของคนในสังคม จะต้องมีการต่อสู้เพื่อให้สังคมมีความสุข ปัจจุบันสังคมไทยสงบสุข เพราะยึดหลักทางสายกลางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานกล่าวคือ “แสวงหาความสุขด้วยจิตใจผ่องใส และความจริงใจ” และทรงเคยตรัสว่า “ทุกศาสนาเน้นจุดนี้เป็นหลัก เป็นแกนร่วม ส่วนแต่ละคนจะไปถือพิธีรีตองเคร่งขนาดไหน เช่น ไปจำศีลก็รอบกี้ยามก็ได้ โดยทำแล้วไม่ให้ชาวบ้านเดือดร้อน ศาสนาควรส่งเสริมการเคารพสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล เคารพกฎหมายบ้านเมือง เพราะศาสนามีบทบาทเพื่อสร้างสันติภาพ”

ในระหว่างที่สมเด็จพระสันตะปาปาเสด็จเยือนตะวันออกกลาง มีคำถามเรื่องบทบาทของศาสนา ท่านตอบว่า ศาสนาต้องมีบทบาทใหม่ โดยเป็นบทบาทของการสร้างสันติ ไม่ใช่

บทบาทแห่งการขัดแย้ง ซึ่งในเรื่องนี้ประเทศไทยได้รับการชื่นชมเป็นอย่างมาก

เรื่องหลักสูตรควรเน้นแก่นของศาสนาเป็นหลัก กล่าวคือ หลักธรรมของศาสนา โดยไม่พาดพิงเรื่องจารีต พิธีกรรม ยกเว้น การเรียนศาสนานั้นโดยตรง ขณะเดียวกันก็ควรเน้นหลักการปฏิบัติคุณธรรมและธรรมเนียบบางอย่างที่ทุกศาสนาควรมี เช่น การเคารพในสิทธิของกันและกัน การยกมือไหว้ กราบแบบไทย เป็นต้น ชาวพุทธมีธรรมเนียมปฏิบัติที่ดี คือ สามารถแสดงการเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกศาสนา ซึ่งเป็นทัศนคติที่ดีมาก โดยสิ่งใดที่เป็นที่เคารพบูชาของเพื่อน เราให้เกียรติ อาจจะไม่เชื่อ ไม่ศรัทธา แต่ให้เกียรติ เช่น ชาวพุทธที่เข้ามาในโบสถ์คริสต์ ยกมือไหว้แสดงความเคารพต่อสถานที่ ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติที่สร้างสรรค์สันติ เช่นเดียวกับการไหว้พ่อแม่ของเพื่อน เมื่อไปหาเพื่อนที่บ้าน เพราะเคารพนับถือ ซึ่งเรื่องเหล่านี้จะต้องให้การส่งเสริม

ในญี่ปุ่น หลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไม่มีเรื่องศาสนาบรรจุไว้ ในระดับมหาวิทยาลัยให้สอนได้เฉพาะ **Comparative Religions** โดยเน้นสอนเรื่องศีลธรรม ความสุจริต ความเป็นมิตรต่อกัน ความรักสมานฉันท์กัน และความร่วมมือกัน มีข้อสังเกตว่า แนวคิดของปัญญาชนทั่วโลกเริ่มตระหนักในความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ เพราะการที่ทุกคนถือหลักศีลธรรมทำให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข ส่วนเรื่องจารีตพิธีเป็นเรื่อง

ส่วนตัวของแต่ละคน

ในอเมริกา ซึ่งเป็นสังคม pluralistic ได้แยกศาสนาออกจากรัฐ และให้ถือว่า ศาสนาเป็นเรื่องส่วนบุคคล โดยภายในโบสถ์ทุกคนสามารถทำได้ตามใจชอบ แต่พิธีทางการห้ามทำพิธีทางศาสนา ยกเว้นตอนที่ประธานาธิบดีสาบานตนรับตำแหน่งต่อหน้าพระคัมภีร์ สำหรับการจัดทำหลักสูตร ควรเน้นเรื่องคุณธรรมกลางที่ทุกศาสนาควรสั่งสอน ส่วนแต่ละศาสนาจะมีหลักสูตรเข้มสำหรับศาสนิกของตน ก็ควรส่งเสริมให้มีการจัดทำหลักสูตรเหล่านั้น

ในอังกฤษ รัฐกำหนดให้ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของทางราชการ แต่เจ้าฟ้าชายชาร์ลทรงประกาศว่า ถ้าท่านขึ้นครองราชย์จะทรงยกย่องทุกศาสนา โดยต้องเคารพความเห็นและให้ความอุปถัมภ์กับทุกศาสนา

ในเยอรมัน ทุกคนต้องเสียภาษีให้ศาสนาคริสต์ทั้ง 2 นิกาย แต่ถ้าจดทะเบียนว่าเป็นพุทธ ไม่ต้องเสียภาษี โดยภาษีที่เก็บจะถูกจัดแบ่งตามสัดส่วนของนิกาย และถ้าบาทหลวงสอนผิดหลักศาสนา อาจถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองปลดออกจากตำแหน่งได้

ประเด็น หลักศีลธรรมสากล

หลายท่านกล่าวว่า ศาสนามีความจำเป็นสำหรับชีวิต คนไม่มีศาสนา เหมือนกับเรือไม่มีหางเสือ ศาสนาช่วยบังคับหรือระคับประคองชีวิตให้ไปสู่สันติสุข บางท่านกล่าวว่าศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อ เป็นเรื่องของตัวบุคคล พิธีกรรมอยู่นอกเหนือ

จากคำสอน หมายความว่า พิธีกรรม ต้องแยกออกจากศาสน-
ธรรม จึงไม่ควรนำพิธีกรรมไปเกี่ยวข้องกับตัวศาสนา แต่เอา
พิธีกรรมไปเกี่ยวข้องกับตัวคำสอน

คำสอนที่เป็นสากล คำสอนที่เป็นความจริงในทุกศาสนา
โดยกำหนดให้หลักสูตรของทุกศาสนาควรจะสอนหลักธรรมเหล่านี้นั้น ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่มีความเห็นในลักษณะดังกล่าว แต่เนื่องจากมีบางท่านคิดว่าการสอนหลักธรรมในแต่ละศาสนาก็มีความขัดแย้งกันอยู่ 2 ส่วน หลายท่านเห็นว่าควรใช้หลักศาสนาเปรียบเทียบเป็นหลัก แต่ถ้าหากการบูรณาการการศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม เข้าด้วยกันโดยนำคำสอนมาเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างศาสนาและวัฒนธรรม จะทำให้เกิดวิถีชีวิตที่ดีและเป็นแนวปฏิบัติที่ดี ในความคิดเห็นของท่านมองจุดการเชื่อมโยง โดยการนำหลักธรรมมาเป็นตัวกลางอย่างไร

ภราดาประทีป ม.โกมลมาศ ให้ทัศนะว่า ในแง่อุดมคติต้องการให้ทุกคนเรียนทุกศาสนา ทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม แต่ในความจริงเป็นไปได้ ดั่งนั้นอย่างน้อยทุกคนควรจะได้ศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ เรียนเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรมที่เป็นของทุกศาสนา เน้นหน้าที่พลเมือง คือ หลักศีลธรรมสากล แต่ยังมีสังฆธรรมอีกข้อหนึ่ง คือการที่ศาสนิกชนจำนวนมากไม่ได้ศึกษาศาสนาของตนให้ถ่องแท้ ถ้าศึกษาโดยถ่องแท้แล้ว จะไม่ถูกหลอกให้เชื่อโดยง่าย ฉะนั้นคำสอนของพระพุทธเจ้าในกาลามสูตรที่ว่า อย่าเชื่อเพราะเขาบอก อย่าเชื่อเพราะเขาเล่าลือ

แต่ให้พิสูจน์ด้วยตนเองเสียก่อนแล้วค่อยเชื่อ” หลักการเหล่านี้
ควรจะสอนในห้องเรียน

เมื่อปี ค.ศ. 1970 Prof. Harvey Cox เขียนหนังสือเรื่อง
The Secular City เมืองที่ไม่ยึดศาสนาเป็นหลัก หนังสือเล่ม
นี้เป็นที่กล่าวถึงกันมาก เพราะสังคมบางส่วนเริ่มเบื่อศาสนา
สมมติว่าชาวพุทธบางคนไม่ทำบุญตักบาตรเลย แต่มีศีลธรรม
ประจำใจ คริสตชนบางคนไม่ออกไปโบสถ์ แต่ก็มีหลักศีลธรรม
ไม่เบียดเบียนเพื่อนบ้าน คริสตชนบางคนบอกว่าเกลียดศาสนา
แต่นับถือพระเจ้า คือ แสดงความมีอิสระและเสรีภาพมากขึ้น
โดยเบื่อหน่ายต่อศาสนาที่เป็นสถาบัน อันเป็นปรากฏการณ์
ใหม่ของ **Secular City**

โดยธรรมชาติของมนุษย์มีอำนาจบางอย่างที่อยู่เหนือตัวเรา
นักวิทยาศาสตร์ไม่เชื่อ แต่คนส่วนมากคิดและเชื่อเช่นนั้น
เพราะมีบางอย่างที่อธิบายไม่ได้ในโลกนี้ ดังนั้นคนจำนวนมาก
จึงยังยึดศาสนาเป็นสรณะ

เมื่อประมาณ 4 ปีที่ผ่านมา สหประชาชาติได้ประกาศให้
เป็นปีสตรีสากล ขบวนการสตรีเสรีทุกรูปแบบได้เกิดขึ้นอย่างมาก
ขบวนการเหล่านี้ได้ร้องทุกข์ต่อสหประชาชาติว่าศาสนาต่าง ๆ
ปฏิบัติแบ่งแยกต่อสตรีเพศ บางศาสนายังข่มเหงน้ำใจสตรีด้วย
วิธีการแปลก ๆ และจารีตพิธีที่คนยุคใหม่ยอมรับไม่ได้ ซึ่ง
เป็นความจริงที่มีการ แบ่งแยกในศาสนา เพราะจากการศึกษา
พบว่า ผู้ที่ทำการบันทึกข้อความในพระคัมภีร์ ผู้ลอกพระคัมภีร์

เป็น male dominanc ทั้งสิ้น จึงมีข้อความหลายตอนที่ส่งเสริมให้ผู้ชายได้เปรียบมากกว่าผู้หญิง นอกจากนี้ผู้ที่ตีความพระคัมภีร์มักจะเป็นพระซึ่งเป็นผู้ชาย จารีตประเพณีปฏิบัติที่ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์ศาสนาต่าง ๆ จึงมีหลายตอนที่สร้างความไม่เป็นธรรมให้แก่สตรีเป็นอย่างมาก

เพราะฉะนั้น ในสังคมเปิดเช่นสังคมไทย การยอมรับฟังความคิดเห็น การยอมรับฟังเรื่องราวร้องทุกข์ที่สะสมมาในอดีตเป็นสิ่งจำเป็นที่จะเอื้อต่อการสร้างความเข้าใจอันดีและสันติในสังคม ศาสนาก็ควรจะพิจารณาตนเองว่าผู้ที่บริหารศาสนาเป็นต้นเหตุให้คนเลิกไปโบสถ์/ไปทำบุญที่วัดหรือไม่ ศาสนธรรมนั้นบริสุทธิ์ แต่ผู้ที่ดูแลและบริหารศาสนาบริหารถูกต้องตามเจตนารมณ์ของพระศาสดาที่ได้ทรงตั้งขึ้นหรือไม่ ศาสนาได้ช่วยให้คนหลุดพ้นจากความโง่เขลาเบาปัญญาจริงหรือ ศาสนาได้เป็นสะพานปลดปล่อยมนุษยย์จากกิเลสตัณหาหรือไม่ เป็นต้น

ประเด็น บทบาทของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

บทบาทของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ นอกจากการจัดการเรียนรู้ และการนำเอาศาสนาและวัฒนธรรมสู่การเรียนรู้แล้ว ในฐานะที่สภาฯ นี้ต้องดูแลในระดับประเทศ ควรจะมีบทบาทดูแลเรื่องศาสนาระดับใด ในเมื่อศาสนาเกี่ยวพันกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่คนนอกระบบโรงเรียนด้วย รวมทั้งควรวางองค์กรแบบใดในการ กำกับดูแลเรื่องนี้

ภราดาประทีป ม.โกมลมาศ ได้กล่าวอ้างอิงถึงคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา 9 คน มีหน้าที่ดำเนินการเฉพาะหมวด 5 คือ การกำหนดโครงสร้างการบริหารการศึกษาของกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ หมวด 7 ว่าด้วยบุคลากรทางการศึกษาทั้งหมด และหมวด 8 ว่าด้วยการระดมทรัพยากรมาพัฒนาการศึกษา ส่วนหมวด 1 หมวด 2 หมวด 3 หมวด 4 และหมวด 6 เป็นหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย โดยในหมวด 5 โครงสร้างขององค์กร ที่ 4 คือ คณะกรรมการศาสนาและวัฒนธรรม คณะกรรมการบริหารสำนักงานปฏิรูปการศึกษา จะไม่ระบุสาระว่าหน้าที่คืออะไร ส่งเสริมศาสนาอย่างไร เพราะเป็นเรื่องของคณะกรรมการศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งจะต้องมีการปรึกษามหาเถรสมาคมว่าจะดำเนินการอย่างไร

สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่จะมีผู้บริหารอย่างน้อย ประมาณ 72 คน จัดทำนโยบายของชาติ แต่คณะกรรมการศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งคาดว่าจะประกอบด้วยกรมศาสนา กรมศิลปากร โดยจะมีผู้แทนศาสนา 5 ศาสนา และผู้แทนจากทุกหน่วยงาน ประมาณ 40 คน เป็นคณะกรรมการใหญ่ ดังนั้นการกำหนดหลักสูตรจะเป็นไปได้ง่าย เพราะมีตัวแทนศาสนาจากทั้ง 5 ศาสนา ซึ่งมหาเถรสมาคมจะต้องเข้ามาเป็นกรรมการ และทุกศาสนาต้องมีบทบาทในเรื่องนี้ แต่จะออก

ระเบียบในการดำเนินงานอย่างไรจะต้องมีการพิจารณากันต่อไป

ประเด็น ทรัพยากรเพื่อการศึกษาและการศาสนา

บทบาทหนึ่งของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ คือการสนับสนุนในเรื่องทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้กล่าวว่า อาจจะต้องเก็บภาษีการศึกษาได้ และท่านได้กล่าวถึงในต่างประเทศมีการเก็บภาษีศาสนาสำหรับสังคมไทย ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในประเด็นนี้

ภราดาประทีป ม.โกมลมาศ กล่าวว่า ควรเก็บภาษีการศึกษามากกว่าภาษีศาสนา โดยในบางประเทศเก็บภาษีการศึกษาตามท้องถิ่น เช่น สมมติจังหวัดระนอง ซึ่งเป็นจังหวัดของคนรวยรายได้ดี ควรเก็บภาษีการศึกษา 0.5 เปอร์เซ็นต์จากของที่ซื้อ จังหวัดกาฬสินธุ์คนจนมาก ภาษีการศึกษาไม่ต้องเก็บ เป็นต้น ถ้าดำเนินการได้ตามนี้ ก็จะช่วยพัฒนาการศึกษาได้มาก

คนไทย 90% เป็นพุทธมามกะ จึงเป็นหน้าที่ที่ต้องส่งเสริมพุทธศาสนา ขณะเดียวกันควรมีกฎหมายที่เอื้อต่อความเจริญเติบโตของทุกศาสนา เพราะเป็นเสาหลักของประเทศ โดยคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา ได้ส่งเสริมสิ่งทำให้เกิดความมั่นคงแก่สังคม ปัญหาคือมหาเถรสมาคม ต้องระบุว่าต้องการอะไร จะออกระเบียบอย่างไร ซึ่งถ้ายังไม่ชัดเจน ก็จะไม่สามารถดำเนินการต่อได้

ปัญหาหลักในปัจจุบันคือรัฐบาลไม่มีเงิน พระราชบัญญัติฉบับนี้ริเริ่มเมื่อ 3 ปีก่อน ในช่วงเศรษฐกิจดี จึงมีการลงมติว่า

การศึกษาขั้นพื้นฐานควรจัด 12 ปี และต้องจัดเป็นการศึกษาให้เปล่า นับเป็นสิ่งที่กล้าหาญมาก เพราะประเทศที่รวยที่สุดในเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น ยังไม่กล้าทำ โดยให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพียง 9 ปี ได้หวัน เกาหลีให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพียง 6 ปี แต่ประเทศไทยจะให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี และเป็นการให้เปล่า ขณะนี้เราไม่มีเงินพอที่จะให้บริการการศึกษาที่มีคุณภาพฟรี งบประมาณการศึกษาคงไม่เพิ่มมากกว่านี้ อย่างน้อยให้คงที่และในอนาคตจะต้องเพิ่มงบประมาณโดยวิธีใด เก็บภาษีหรือระดมทุน อธิบดีกรมสามัญศึกษาประกาศรับบริจาคจากผู้ปกครองตามข่าวทางวิทยุ เงินกินเปล่าจึงอาจกลับมาในรูปแบบใหม่ เพราะไม่มีเงินที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษา เงินเดือนครูสูงขึ้น เพราะถือว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง ในหมวด 9 กำหนดให้ ต้องใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทุกเรื่องต้องใช้เงินมาก จะนำงบประมาณมาจากไหน กฎหมายเรื่องวิชาชีพการศึกษาคงผ่านสภาผู้แทนราษฎรได้ยาก ดังนั้นถ้าปี 2545 เศรษฐกิจยังไม่ฟื้น จะเกิดปัญหาขึ้นอย่างแน่นอน

ที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาชีพการศึกษา ดังนี้

1. บางรัฐในอเมริกา เช่น แคลิฟอร์เนียและนิวเจอร์ซีย์ การศึกษา นิวเจอร์ซีย์ จะมีการสำรวจว่าบ้านใดที่ต้องส่งลูกเข้าไปโรงเรียน ต้องเสียวิชาชีพการศึกษา เช่นเดียวกับวิชาชีพเงินได้ โดยจะดำเนินการและคำนวณว่าจำนวนเงินดังกล่าวเพียงพอหรือไม่ต้องขึ้นภาษีเท่าไร ถ้าตลอดปีเสียภาษี 100 ดอลลาร์ ถ้าไม่

พอต้องเสียเพิ่มอีกเท่าไร ส่วนบ้านที่ไม่มีลูก ไม่มีคนเรียนก็จะสำรวจทั้งหมด หลังจากนั้นจะนำเงินที่พ่อแม่ต้องไปเสียในโรงเรียนมาเป็นกองกลาง และแจกจ่ายไป ถ้าไม่พอก็จะบอกว่าจะขึ้นภาษีการศึกษาอีกเท่าไร แต่ทั่วทั้งประเทศสหรัฐฯจะไม่เหมือนกัน แม้แต่ในนิวยอร์กแต่ละเขตตำบลก็ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับการประชุมตกลงกัน

2. หากการเก็บภาษีเป็นเรื่องของท้องถิ่น บางคนคิดว่าจะยิ่งเกิดช่องว่าง เพราะท้องถิ่นที่มีคนรายได้สูง หรือมีการศึกษามิงาน มีเงินที่จะมาบริโภคน จะมีเงินภาษี มากกว่าบางแห่ง ซึ่งอาจจะต้องมีการถ่วงดุลไม่ให้เกิดมีช่องว่างเรื่องคุณภาพทางการศึกษา

ภราดาประทีป ม.โกมลมาศ ซึ่งแจงประเด็นนี้เพิ่มเติมว่าการกระจายอำนาจเป็นหัวใจของการปกครองแบบใหม่ และเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้มีการกระจายการคอร์ปชั่นออกไป การเก็บภาษีที่ไม่เหมือนกัน ความเหลื่อมล้ำต่างกัน โรงเรียนในอนาคตจะมีคุณภาพไม่เหมือนกัน ซึ่งเป็นประเด็นที่หลายคนยังไม่ยอมรับ แต่ความจริงก็คือ คุณภาพการศึกษาขึ้นอยู่กับฐานะเศรษฐกิจของประเทศ คุณภาพขั้นต่ำต้องมี แต่ที่เหนือขึ้นไปท้องถิ่นต้องหาเงินเอง ซึ่งจะมีความแตกต่างกัน โดยหมู่บ้านที่ยากจนก็จะรับแต่งบประมาณ ไม่มีเงินบริจาค พัฒนาไม่ได้ ประเด็นเหล่านี้ย่อมจะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชน ในฐานะที่สร้างความเหลื่อมล้ำต่ำสูงขึ้นในสังคมไทย

3. อาจจำเป็นต้องมีงบประมาณบางส่วนที่รัฐจะต้องช่วย
ท้องถิ่นที่ด้อยกว่ากลุ่มอื่น โดยอย่างน้อยต้องให้ได้มาตรฐาน
ส่วนที่ช่วยเหลือตัวเองได้ เช่น พัทยา กทม. ระนอง ฯลฯ ก็นำ
เงินงบประมาณมาช่วยถ่วงดุลให้ช่องว่างแคบลง อย่างน้อยใน
ระยะหนึ่ง เพราะหากปล่อยให้แข่งขันเต็มที่ ย่อมจะเกิดความ
ยุ่งยากขึ้น ซึ่งคำตอบอยู่ที่เขาเชื่อถือว่าคำนวณจากมาตรฐาน
ขั้นต่ำ แต่ถ้าต้องการให้คุณภาพดีขึ้น ต้องไปหาเงินสนับสนุนเอง
ซึ่งโรงเรียนในเมืองย่อมได้เปรียบกว่าโรงเรียนชนบท โรงเรียน
ในถิ่นที่พ่อแม่ร่ำรวยก็ได้เปรียบ ปัญหาความเหลื่อมล้ำต่ำสูง
ในสังคมคงเกิดขึ้น และเป็นประเด็นซ่อนเร้นในการปฏิรูป ซึ่งยัง
หาทางออกไม่ได้

สรุป

ภราดาประทีป ม.โกมลมาศ กล่าวสรุปว่า การเสวนาใน
ลักษณะนี้เป็นนิมิตหมายที่ดี ส่วนการบูรณาการการศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรม นับว่าเป็นความคิดที่ดีเลิศ การวิพากษ์
ต้องการแสดงถึงนัยที่ซ่อนเร้นบางอย่าง โดยศาสนาซึ่งมีทั้งบวก
และลบ และศาสนาก็ไม่ควรบังคับคนที่ไม่อยากนับถือให้ยอมรับ
ศาสนาต้องเคารพสิทธิของบุคคล สำหรับการศึกษาคควรให้ผู้เรียน
เกิดการสร้างสรรค์ให้มีความคิดริเริ่ม โดยไม่ละเลยเรื่องอิสรภาพ
และเสรีภาพของการตัดสินใจ ซึ่งถ้าในโรงเรียนไม่มีเสรีภาพ
ในการตัดสินใจ เสรีภาพของการเลือกโดยมนุษย์ทุกคนก็จะไม่มี
วันจะเกิดขึ้น

คณะผู้จัดทำ

(ร่าง) เอกสารประกอบการจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

ในการดำเนินงานเสวนาฯ สำนักงานฯ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาร่วมเสวนาและเป็นผู้อภิปรายนำ ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยสำนักงานฯ ได้จัดทำ (ร่าง) เอกสารประกอบการจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งมีคณะผู้จัดทำเอกสารประกอบด้วย

ที่ปรึกษา

1. ดร.รุ่ง แก้วแดง เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
2. ดร.สิริพร บุญญานันต์ รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ผู้จัดทำร่างเอกสารประกอบการจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแห่งชาติ

ส่วนที่ 1 การบูรณาการการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

1. ผศ. จิตรกร ตั้งเกษมสุข สถาบันราชภัฏอุดรธานี
2. ผศ. ดร.ทศพล อารีนิจ สถาบันราชภัฏเชียงราย
3. ผศ. ดร.เหม ทองชัย สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช
4. ผศ. ดร.ประโยชน์ คุปต์กาญจนากุล สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี
5. ดร.วรัยพร แสงนภาพวร

ส่วนที่ 2 ภารกิจ 6 ประการ ของสภาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแห่งชาติ

6. นายไพยม วรรณศิริ
7. ดร.จิรพรรณ ปุณเกษม
8. นางสาวสุจารี จันทรสข
9. นางสาวสุรางค์ วีรกิจพานิชย์
10. นายชาญ ตันติธรรมถาวร
11. นางสาวพุดมิสาร์ อัครกะพู
12. นางสาวประภาพรพรณ วงศาโรจน์
13. นางสาวลลิตา ยუნนากร

คณะผู้จัดทำเอกสาร

มติใหม่ในการจัดการศึกษา กับ บทบาทสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ที่ปรึกษา

1. ดร.รุ่ง แก้วแดง เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
2. ดร.สิริพร บุญญานันต์ รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ผู้ถอดความคำบรรยายการเสวนาเอกสารประกอบการจัดตั้งสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

1. นางรุ่งเรือง สุชาภิรมย์
2. ดร.จิรพรรณ ปุณเกษม
3. นางทิพย์สุดา สุขเมธเสนีย์
4. นางสาวพิณสุดา สิริธรงค์ศรี
5. นางวรรณภา เปลียนศรี
6. นางสาวพุดธิสาร อัครกะพู่
7. นางวนิดา วรรณศิริ
8. นางพิจารณา ศิริชานนท์

คณะบรรณาธิการ

1. นางวรรณภา เปลียนศรี
2. นางสาวลลิตา ยუნากกร
3. ดร.จิรพรรณ ปุณเกษม
4. นางวนิดา วรรณศิริ
5. นางพิจารณา ศิริชานนท์

ผู้จัดพิมพ์เอกสาร

1. นางสาวอารีย์ ป่านเทพ
2. นางสมพร ยิ้มย่อง